

I. L. CARAGIALE

La hanul lui Mânjoală
Kir Ianulea
D'ale carnavalului

MATEIU CARAGIALE

Remember
Craii de Curtea-Veche

Volum aniversar
100 de ani de la moartea lui I. L. Caragiale

I. L. CARAGIALE

**La hanul lui Mânjoală
Kir Ianulea
D'ale carnavalului**

MATEIU CARAGIALE

**Remember
Craii de Curtea-Veche**

Redactori: Renata Roșu, Adina Mareș

Tehnoredactare: Dana Năstase

Coperta: Dana Năstase

© 2012 – Editura SIGMA

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin Editurii SIGMA. Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul scris al Editurii SIGMA.

ISBN: 978-973-649-711-7

Editura SIGMA

Sediul central:

Str. G-ral Berthelot nr. 38, sector 1, București, cod 010169

Tel. / fax: 021-313.96.42; 021-315.39.43; 021-315.39.70

e-mail: office@editurasigma.ro; web: www.editurasigma.ro

Distribuție:

Tel. / fax: 021-243.42.40; 021-243.40.14; 021-243.40.61

e-mail: comenzi@editurasigma.ro; web: www.editurasigma.ro

I.L. Caragiale
(1852-1912)

Prozator și dramaturg născut la Haimanale, lângă Ploiești. Debutază în 1873 în revista satirică *Ghimpele*. Între 1878-1882 lucrează în redacția ziarului *Timpul*, alături de Mihai Eminescu și de Ioan Slavici, prin intermediul cărora se apropie de Junimea, cea mai importantă societate culturală a epocii. Aici își citește comediiile *O noapte furtunoasă* (1879) și *Conul Leonida față cu reacțiunea* (1880), prima dintre ele fiind reprezentată pe scena Teatrului Național din București. În 1884 este reprezentată pe scena aceluiași teatru comedia *O scrisoare pierdută*, iar în 1885 *D'ale carnavalului*. În 1890 este publicată drama *Năpasta*. Între 1888-1889 este directorul Teatrului Național. După 1889, Caragiale nu mai scrie teatru, ci proză psihologică (*O făclie de Paște*, *În vreme de război*, *Păcat*) și fantastică (*Kir Ianulea*, *La conac*, *La hanul lui Mânjoală* etc.). În 1901 publică volumul *Momente*, conținând cele mai valoroase proze scurte (satirice, umoristice) din literatura română.

În 1905 se expatriază, de bunăvoie, la Berlin, unde moare în 1912.

La hanul lui Mânjoală

- nuvelă -

Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală... de-acolea, până-n Popeștii-de-sus, o poștie; în buiestru potrivit, un ceas și jumătate... Buiestrașu-i bun... dacă-i dau grăunțe la han și-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate... Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfârșit!... de așteptat, mă așteaptă...

Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică așa-i rămăsese numele; acum era hanul Mânjoloaii – omul murise de vreo cinci ani... Zdravăna femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vînză hanul când trăia bărbat-său, acum s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. Unii o bănuiesc că o fi găsit vreo comoară... alții, că umblă cu farmece. Odată au vrut s-o calce tâlharii... S-au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos.

L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut – amuțise. Erau patru inși. L-au pus pe mort în spinarea lui frate-său, și ceilalți doi l-au apucat de picioare, să-l îngroape undeva departe. Când să iasă din curtea hanului, Mânjoloaia începu să strige pe fereastră: hoții! și-n față-le, iaca zapciul cu mai mulți inși și cu patru dorobanți călări. Strigă pomojnicul: „Cine-i?” Hoții cei doi, fugi care-ncotro! rămâne mutul cu frate-său mort în cârcă. Acu, ce te faci la cercetare? Toată lumea știa că mutul vorbește; cui putea să-i treacă prin cap că mutul nu se preface? L-au bătut până l-au smintit, ca să-i vie glasul la loc – degeaba. De atunci li s-a tăiat pofta flăcăilor să mai calce hanul...

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit. O sumă de cară poposesc în curtea hanului; unele duc la vale chereștea, altele porumb la deal. E o seară aspră de toamnă. Chirigiii se-ncălzesc pe lângă docuri... de aceea se vedea atâta lumină de departe. Un argat îmi ia calul în primire să-i dea grăunțe la grajd. Intru în cârciumă, unde fac refenea¹ oameni mulți, pe când doi țigani somnoroși, unul cu lăuta și altul cu cobza, țârâie într-un colț oltenește. Mi-e foame și frig – m-a răzbit umezeala.

– Unde-i cocoana? întreb pe băiatul de la tarabă.

– La cuptor.

– Trebuie să-i fie mai cald acolo, zic eu și trec, printr-o săliță din cârciumă în bucătărie...

Foarte curat în bucătărie... și abur, nu ca în cârciumă, de cojoace, de cizme și de opinci jilave – abur de pâne caldă. Mânjoloaia privighea cuptorul...

– Bine v-am găsit, cocoană Marghioalo.

– Bine-ați venit, cocoane Fănică.

– Mai s-o fi gășind ceva de mâncare?

– Pentru oameni de omenie ca dumneata, și la miezul nopții.

Și repede cocoana Marghioala dă poruncă unei cotoaroaște să puie de masă-n odaie, și pe urmă s-apropie de cotlon la vatră, și zice:

– Uite, alege-ți.

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam – ș-o cunoșteam de mult: trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg – niciodată nu mi se păruse mai plăcută...

¹ *refenea* (turc.) – petrecere, chef, ospăț.

Eram tânăr, curățel și obraznic, mai mult obraznic decât curățel. M-am apropiat pe la stânga ei, cum era aplecată spre vatră, și am apucat-o peste mijloc; ajungând cu mâna la brațul ei drept, tare ca piatra, m-a-mpins dracul s-o ciupesc.

– N-ai de lucru? zice femeia și s-a uitat la mine chiorăș...

Dar eu ca s-o dreg, zic:

– Strașnici ochi ai, cocoană Marghioalo!

– Ia nu mă-ncânta; mai bine spune ce să-ți dau.

– Să-mi dai... să-mi dai... Dă-mi ce ai dumneata...

– Zău...

Și eu, oftând:

– Fie, că strașnici ochi ai, coană Marghioalo!

– Dacă te-aude socru-tău?

– Care socru?... de unde știi?

– Dumneata gândești că dacă te ascunzi sub căciulă, nu te mai vede nimini ce faci... Nu te duci la pocovnicu Iordache să te logodești cu fata a mai mare?... Aide, nu te mai uita așa la mine; treci în odaie la masă.

Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! ce perdeluțe! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel-de-fel de fețe... și cald ca sub o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui.

Am vrut să mă așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toți pereții – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiți?

Zic:

– Icoanele... Unde le ții?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d-abia prălesc cari și păduchi de lemn...

Femeie curată!... M-am așezat la masă făcându-mi cruce după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un cotoi bătrân, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește-năuntru și stinge lampa. Caută chibriturile pe băjbâite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace – ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunerec... Eu, obraznic, o iau bine-n brațe și-ncep s-o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lăsa;

Îi ardea obraji, gura-i era rece și i se zbârlise pe lângă urechi puful piersicii... În sfârșit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pesemne om fi căutat mult chibriturile, că țilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar.

Bună mâncare! pâne caldă, rață friptă pe varză, cârnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și răs și vorbă... halal să-i fie cocoanei Marghioalii! După cafea, zice cotoroații:

– Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... Mă apucase un fel de amorteală pe la încheieturi; m-am dat așa-ntr-o parte pe pat, să trag o țigară cu ale din urmă picături chihlibarii din pahar, și mă uitam pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioală, strașnici ochi ai!... Știi ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da... nu așa dulce...

Și râzi!... Când vine jupâneasa cu cafeaua, zice:

– Cocoană, dumneavoastră stați de vorbă aici... nu știți ce-i afară...

– Ce e?

– S-a pornit un vânt de sus... vine prăpăd.

Am sărit drept în picioare și m-am uitat la ceas: zece și aproape trei sferturi. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate? Vezi ce e când te-ncurci la vorbă!

– Să-mi scoată calul!

– Cine?... Argații s-au culcat.

– Mă duc eu la grajd...

– Ți-a pus ulcica la pocovnicu! zice cocoana pufnind de râs și ținându-mi calea la ușa.

Am dat-o binisor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vârându-se cuminți unii-ntr-alții jos la pământ, pe când pe sus prin văzduh urla vântul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâne pe lumină.

– Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și

m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. Femeia, dusă pe gânduri, ședea pe pat cu căciula mea în mână, o tot învârtea și-o răsucea.

– Cât am de plată? am întrebat.

– Îmi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, uitându-se adânc în fundul căciulii.

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula și-am pus-o-n cap, așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în lumini, cari-i sticleau grozav de ciudat:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!

M-am aruncat pe șea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, și am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul; peste zaplazul înalt se vedea ușa odăii deschisă, și în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrii. Am zis: hi! la drum! și mi-am făcut cruce; atunci, am auzit bine ușa bufnind și un vuiet de cotoi. Gazda mea știa că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoi cu ușa, desigur. Afurisit cotoi! se tot vâra printre picioarele oamenilor.

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturându-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte și la tâmpile fierbințele și bubuituri la urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă și ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit în adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân tot coșul pieptului de colo până colo. Am plecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o și am pus-o pe oblânc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea: m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpleticea parcă băuse și el...

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunț și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sângele începe

iar să-mi arză pereții capului. Calul a obosit de tot; gâfâie de-necul vântului. Îi strâng în călcâie, îi dau o lovitură de biciușcă; dobitocul face câțiva pași pripiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit... În adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mogâldeată mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriță... Îndemn calul cât pot; el se-ntoarce-n loc și pornește-napoi. Câțiva pași... și iar stă sforăind... Iar căprița... Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Pornește... Câțiva pași... Iar căprița... Norii s-au subțiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce; aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbuța în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehaie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos: „Ța-ța!” și chem căprița cu mâna parcă aș vrea să-i dau tărățe. Căprița se apropie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl țin bine. Căprița s-a apropiat de mâna mea; e un ied negru foarte drăguț, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. În vremea asta, calul se cutremură și dărdăie din toate încheieturile ca de frigurile morții.

Am încălecat... Calul a pornit năuc.

De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. În goana asta, când la fiecă clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prosteste... De ce?... Cocosana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mișca în desagă să se așeze mai bine; mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi... Ce prost am fost... Calul se poticnește; îl opresc în silă: vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din urmă aplecată pe o rână. Arătarea ei m-a amețit ca o lovitură de măciucă la mir. Mi-era în față... Atunci sunt două luni pe cer! eu merg la deal: luna trebuie să-mi fie-n spate! Și mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greșit drumul! merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte: porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorțite, ca să se ridice – atunci, simț o zvâcneală puternică lângă piciorul drept... Un țipăt!... Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga

goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-și capul ca de buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește-ntr-o parte și mă trânteste-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche și piere-n întunec. Pe când mă ridic zdruncinat, auz foșneală pântre coceni și un glas de om din apropiere, tare:

– Tiu! Ța-ța! Ptii! Ucigă-te toaca, duce-te-ai pe pustii!

– Care-i acolo? strig eu.

– Om bun!

– Care?

– Gheorghe!

– Care Gheorghe?

– Nătruț... Gheorghe Nătruț, care păzește la coceni.

– Da nu vii încoace?

– Ba, iaca viu.

Și, dintre coceni, se arată umbra omului.

– Mă rog, frate Gheorghe, unde suntem noi aicea?... am răătăcit cu viforul
ăsta drumul.

– Da unde vrei dumneata să mergi?

– La Popeștii-de-sus.

– Ehei! la pocovnicu Iordache.

– Ei, da.

– Apoi, n-ai răătăcit drumul... da mai ai de furca până-n Popești... Aicea ești d-abia în Hăculești.

– În Hăculești? am zis cu bucurie. Atunci sunt aproape de hanul lui Mânjoală...

– Uite-l colea; suntem în spatele grajdului.

– Hai de-mi arată drumul, să nu-mi rup gâtul toc-m-acuma.

Rătăcisem vreo patru ceasuri...

În câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdea... A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză... Când să intru, mă împiedic pe prag de ceva moale... iedul... tot ăla! era iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.

Ce să spui? Știa femeia că mă-ntorc?... ori se sculase de dimineață?... Patul era nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că m-a scăpat cu viață, am dat să ridic dreapta spre frunte.

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia ceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca sub o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui.

Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărbăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au dus legat cobză la un schit în munte: patruzeci de zile, post, mătăanii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-ntr-u târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de la țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsesse până-n pământ hanul lui Mânjoală îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, subt un morman uriaș de jărat.

– A băgat-o în sfârșit în jărat pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m-a pus să-i povestesc iar istoria de mai sus pentru a nu știu câtea oară. Pocovnicul o ținea într-una că în fundul căciulii îmi pusese cocoana farmece și că iedul și cotoiul erau tot una...

– Ei aș! am zis eu.

– Era dracul, ascultă-mă pe mine.

– O fi fost, am răspuns eu, dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...

– Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...

– Da dumneata de unde știi?

– Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul: asta-i altă căciulă!

Kir Ianulea

- nuvelă -

Zice că odată, acu vreo sută și nu știu câți ani, a dat poruncă Dardarot, împăratul iadului, să s-adune dinainte-i diavolii, de la mare pân' la mic: unul să nu fie lipsă, că-i scurtează coada și-i lungește urechile! Și dacă s-au adunat ei cu toții, împăratul s-a tras de țcălie scrâșnind strașnic, a tușit de i-a pâraît jețul, a holbat ochii la ei și le-a zbierat așa:

– Afurisiților! care dintre voi nu e zezzec, să-i treacă pe sub nas toate și el să nu bage nimic la cap, trebuie să fi luat seama, ca și mine, că toți oamenii sosiți de pe la dânșii aici la noi nu se plâng decât numa și numa de soțiile lor: toată vina pentru pierzarea lor o aruncă în spinarea nevestelor; pe care-l întrebi de ce a ajuns aici: „femeia” și iar „femeia”. Măi, am zis eu în gândul meu, adevărat să fie asta?... Pe spusele oamenilor, firește, mare temei nu putem pune, fiindcă-i știm ce iubitori de adevăr sunt. Dar iarăși nu-mi vine să las așa lucru ciudat fără de aproape cercetare; căci politica împărăției noastre cere ca să știm tot, fără greșală, nici îndoială... Mai întâi, era să vă poruncesc a supune la cazne feroase pe toate femeile, doar de-am putea afla de la dânsele un crâmpei de adevăr; dar, pe urmă, m-am gândit că nici așa n-ajungem la mare ispravă; le cunoaștem și pe dumnealor cât de-ndărătnice și de-ncăpățânate sunt... Așadar și prin urmare, după multă chibzuință, am hotărât să trimit pe mititelul, pe Aghiuță... Ce? n-a venit Aghiuță?... Unde-i Aghiuță?

Mititelul sta pitit tocma printre diavolii mărunței de la urmă, și, pe când cuvânta Dardarot, el, trăgând cu urechea, își cântărea coada-n mâni. Cum și-a auzit numele, a lăsat coada și a țipat:

– Aici sunt, întunecimea-ta!

– Apoi, dacă ești aicea, ce nu te-arăți mai la vedere? Vino-ncoace, procleste! Te dai coadei, ai? Simțiși c-am să te pun la treabă și te pitești, să nu-ți văd mutra, să nu-mi aduc aminte de tine, mititelul taichii!

Și când s-a apropiat Aghiuță de tron, l-a-nhățat Dardarot de urechi și scutură, de-i trosnea jungietura – de dragoste multă ce avea pentru el, fiindcă era mititelul mucalit, și când se plictisea împăratul de treburile-mpărăției, pe el îl chema, să-i spuie lafuri și să-i facă giumbușuri.

– Ascultă-mă, Aghiuță puiule... Dumneata numaidecât ai să iei din comoara-mpărătească suta de mii de galbeni aduși alaltăieri cu zgârcitul pe care-l îngropară cu talerul pârlității de mahalagii, că-ncepuse să le miroasă –

zi o sută de mii de galbeni. Apoi, o să te-mpelițezi din cap până-n călcâie în chip de om muritor și să te duci pe pământ, în ce loc ți s-o părea mai potrivit. Acolo – ascultă bine, astâmpără-te cu codița! – să te căsătorești și să trăiești cu nevasta zece ani. Pe urmă să te faci că mori; să-ți lași acolo trupul, și să te-ntorci să-mi dai socoteală una câte una de toate pân câte ai fost trecut ca om înșurat...

Bietul Aghiuță! știa el de ce sta pitit pântre plevușcă, măcar că era un drac și jumătate: bănuise ce-l aștepta, că iar o să-i dea cine știe ce grea sarcină. Când a mai auzit că o să aibă a face și cu femeie, a vârat coada-ntre picioare: încă n-o putea uita pe baba la care intrase să slugărească trei ani... Îi dedese baba de lucru – să-i îndrepteze un fir de păr creț: l-a tot muiat cu limba Aghiuță și l-a tras pân degete, zi și noapte fără răpaos; de ce-l muia și-l trăgea, de-aia firul se-ncărlionța și mai tare; și așa și iar așa, până i-a ieșit dracului părul pân căciulă; s-a lipsit și de simbrie și de tot, ș-a fugit de la stăpână.

– ... Și să știi, a adăogat Dardarot, după ce a stat puțintel la gânduri, că în toată vremea de zece ani pe pământ, ai să fii supus la toate necazurile, slăbiciunile și ticăloșiile pământenilor... la neștiință, la sărăcie, robie, prostie și la mânie chiar, rămânând să te aperi de toate relele cum ai putea și cum te-o tăia capul... Înțelesu-m-ai, puiule?

Ce să mai zică puiul? Nu mai încăpea câr-mâr: că Dardarot, cât îi vorbise, nu-l slăbise din gheară.

– Înțeles, întunecimea-ta!

– Apoi, dac-ai înțeles, puiule dragă, ce mai stai?

– Dacă nu-mi dai drumul de ureche...

Mare haz a făcut împăratul de vorba asta, și zice râzând:

– Pt! să nu te deochi!

Și l-a stupit pe mititelul în vârful nasului. Pe urmă, i-a lăsat urechea și, fără să mai zâmbească, răcnindu-i furios: „Ai plecat?”, i-a tras un picior drept unde-ncepe să-i zică spatelui coadă. S-a dus de-a berbeleacul puiul până la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni, și, p-aci ți-e drumul: într-un suflet, la-mplinirea datoriei.

Pe drum s-a prefăcut în chip de om, nici matuf¹, dar nici prea țângău; om tocmai în puterea vârstei, frumos și arătos; și, după ce s-a gândit, în care loc anume să meargă pe pământ, zice: „Știi ce?... Am să mă duc la București...

¹ *matuf* – om bătrân și ramolit.

cunosc orașul... (că mai umblase de multe ori p-acolo) e loc de petrecere. Banul e scump; învârtit bine, aduce peste sută la sută; vorba veche: dacă ești sărac du-te-ntr-o politie² bogată... din ce scapă pântre degete altora, poți culege destul; dacă ești bogat, du-te-ntr-una săracă... din orice firimitură dă s-aducă un nevoiaș la gură, îi smulgi peste jumătate.”

Gândind astfel, cum a picat în București, a tras în miezul târgului, la hanul lui Manuc. Acolo, a chemat îndată un samсар și i-a spus să-i găsească fără zăbavă o pereche de case frumoase, cu încăperi multe pentru stăpâni, musafiri și slugi, la aer curat, cu grădină și fântână-n curte, cu pimințe, bucătării, spălătorii, cu grajduri și șoproane, în sfârșit cu toate câte trebuiesc pentru așezarea cuviincioasă a unui negustor chiabur. La vreo câteva zile, casele erau și dereticate cu tot dichisul – niște case mari în mahalaua Negustorilor; și slugi peste slugi, și cai la grajd, și calești în șopron...

Stăpânul casei, cunoscând păcatul oamenilor și mai ales al femeilor, că or să-l descoasă care mai de care, ca să-i afle rostul – că de unde e, cine e, cu ce trăiește, ce caută aici și câte altele – a chemat pe jupâneasa bătrână – o cotoroanță zugrăvită și smălțuită, pe care o pusese mai mare peste slugi, să poarte cheile și să ducă grija de toate – a poftit-o să șază jos pe chilim, iar el, de pe divan, trăgând ciubuc, s-a apucat a-i povesti păcum urmează.

– Uite, dragă kera Marghioalo... Mie, cum ți-am mai spus, îmi zice kir Ianulea... Eu sunt de felul meu din părțile despre Sfântagora³. Părinții mei, oameni de jos, se țineau cu o live de mică de măsline. Pe când împlineam șapte anișori, le-a venit părinților dorința să meargă la hagialâc; și așa, după ce au făcut rost de ceva parale, m-au luat împreună și ne-am dus călare pe catări până la portul Salonicului. Acolo, ne-am suit pe o corabie mare, care aștepta cu pânzele ridicate vânt, ca să pornească spre miazăzi către Iafa. N-a trecut mult; a-nceput să sufle vântul așteptat; s-au umflat pânzele, și am pornit. Trei zile cu soare și trei nopți pe lună am mers tot drept înainte fără nici o supărare. Noi mâncam după datină post. Cam a treia zi, am mâncat la nămieț fasole și ridichi... Ce sa te pomenești?... Așa pe la toacă, au început amândoi părinții mei să se ție cu mâinile de pânțe și să se vaite grozav: „mor” și iar „mor”!... Căpitanul, văzându-i cum se zvârcolesc și se zgâresc în dureri de moarte, a chemat degrab pe un călugăr papistaș, care se suise cu noi pe corabie, om învățat, priceput și la căutarea boalelor. Până să vie acela,

² *politie* – așezare, cetate, oraș.

³ *Sfântagora* – Sfântul munte Athos.

bolnavii începuseră să-nvinețească și d-abia i-au putut spune ce mâncaseră – fasole și ridichi. Călugărul a-ntrebat încă o dată:

– Înțeleg, fiilor; dar trebuie să-mi spuneți: ați mâncat fasole și ridichi, ori ridichi și fasole?

Iar mama i-a răspuns cu glasul leșinat:

– Ridichi și fasole...

– Atunci, nu prea e bine! a zis călugărul.

Și a poruncit să-i frece pe pânțele cu câlți aspri... Dar degeaba i-au frecat până le-au jupuit pielea; că, pe când răsărea luna, tata întâi și mama îndată după el, și-au dat otpustul⁴ ... Eu, copil, ce să fac?... Mă țineam plângând tot după căpitan și după călugăr, și i-am auzit vorbind așa: zice căpitanul:

– Părinte, dac-o fi holeră, m-am nenorocit; patruzeci de zile nu-mi dă voie să intru-n port, mi se strică marfa și rămâi sărac pe drumuri!

Dar omul învățat i-a răspuns:

– Nu e holeră, cum nu sunt eu călugăriță. Asta e un fel de boală care bântuie mai cu samă în postul Paștelui la christianii răsăriteni... Greșesc oamenii – c-așa e bietul om, supus greșelii – mănâncă întâi ridiche și pe urmă fasole... Vezi bine, ridichea își repede tăria-n sus, iar fasolea își navălește puterea spre partea dimpotrivă; una-mpinge, alta nu se lasă; se-ncinge luptă cu iuțea mare în măruntaie, cărcei peste cărcei, până se face încurcătură-n mațe, de se sparge praporul – și se prăpădește omul de hurduharismós – așa zic grecii la năpasnica asta de boală.

– Dar nu se ia?

– Deloc; n-ai nici o grijă.

I-au înfășat frumos pe bieții părinții mei în niște cearșafuri curate; le-au aprins câte o lumânare de ceară la cap; un alt călugăr grec i-a prohodit și, de dimineață, când s-a arătat soarele deasupra talazurilor – „vecinica lor pomenire!” – una! două! trei! i-au aruncat în adâncime... Pe mine, văzându-mă plângând, și-a făcut pomană căpitanul de m-a luat pe procopseală – întâi slugă, pe urmă ajutor, mai apoi tovarăș... Nu-ți mai spui, dragă kera Marghioalo, pân câte neazuri am trecut; câte ocări, înjurături și bătai am înghițit; de câte ori era să pier în vultoare; de câte ori m-au amăgit împrejurările și înșelat lumea – mai ales de când am încăpuit eu singur o corabie și m-am apucat de negoț pe seama mea, fără alt stăpân nici tovarăș

⁴ *a-și da otpustul* – a muri.

decât norocul meu! Nu-ți mai spui cum am scăpat odată cu viața numa-n pielea goală, că, după ce umblasem șapte luni pe ape, tocmai când să intru în Țarigrad, mi s-a aprins corabia încărcată cu cositor și chihlibar de peste două mii de lire, pe care le cumpărasem cu piper și curmale nici de trei sute! Nu-ți mai spui câte și mai câte am pătimit, prin atâtea depărtări, pe mări și pân țări, cu fiarele, și, încă mai grozave, cu oamenii!... Destul să-ți spui că, încet-încet, m-am chivernisit cumsecade, ajungând să am o stare destul de bună pe potriva mea... Am învățat, cât am colindat pân lume, purtările cele frumoase; știu destule limbi străine – încai despre a rumânească, pot zice, fără să mă laud, că o știu cu temei; măcar că de viță sunt arvanit și nu prea am învățat buche, dar, drept să-ți spun, la asta nu mă dau pe nici un rumân, fie cât de pricopsit cărturar. Îmi plac cu deosebire limba și lumea de-aici, și, așa, fiindcă m-am săturat de atâtea primejdii ale călătoriilor, de atâta bătaie de cap și de inimă ale negoțului, am venit să m-așez aici, în Valahia, la București; să mă bucur în isihie⁵ de rodul îndelungatei mele trude...

– Doamne, kir Ianuleo, a zis kera Marghioala; pân multe ai mai trecut și dumneata!... Dar să nu-ți pară rău! Încai n-ai pătimit ca atâția alții degeaba! Frumos ești, voinic ești, bogat ești! de trăit știi să trăiești!... Halal să-ți fie!

Iar kir Ianulea a adăogat:

– Uitam ceva... Ascultă, rogu-te bine, dragă kera Marghioalo: să nu care cumva să aflu că ai spus la vreun vecin, ori altcuiva – da măcar tatii, de s-ar întoarce din fundul mării – câte le aflași acu de la mine, că, vezi dumneata? câtă nevoie am de slujba dumitale, ca femeie cinstită și credincioasă ce te știu; cât sunt eu de blând și cât ești de bătrână, nu-ți caut!... te cotonogesc! Îți rup ciubucul ăsta pe șale și te dau ș-afară din pâine cu ocară!... Ai priceput?

– Vai de mine! a zis bătrâna; s-ar putea?... N-am obiceiul!... În viața mea n-am mâncat labe de pui!... Hei! kir Ianuleo; eu am slujit la case mari boierești... Câte am văzut ș-am auzit eu!... n-am vreme acuma să ți le povestesc!... dar, lasă...

– Ei, eu atâta-ți spui dumitale... te nenorocesc!... s-a isprăvit!

– Să mă omori! a zis jupâneasa și n-a mai stat; s-a ridicat de pe chilim și a plecat degrabă cu cheile la treburile ei.

Până seara, toți ai casei; până-n două zile, mahalaua-ntreagă; până-ntr-o săptămână, tot târgul... toată lumea a știut istoria lui kir Ianulea mai bine

⁵ *isihie* – liniște, odihnă.

chiar decât el; corabia arsese de trei ori; chihlibarul prăpădit făcea douăzeci de mii de lire; iar de atunci, în post, nu mai mănâncă nimini ridichi cu fasole, toată lumea mănâncă fasole cu ridichi.

Cu azi, cu mâine, a făcut cunoștință kir Ianulea cu fel de fel de negustori, ba și de boieri; a-nceput să meargă pe la ei și să-i poftască pe la el, la sindrofie. Și la toată lumea plăcea, fiindcă era om deștept și blând, cu multă știință despre ale lumii, cu purtări alese și, mai vârtos, cu dare de mână: levent și galantom, pătruns de filotimie⁶ și de hristoitie⁷ – într-un cuvânt, adevărat om de omenie. Astfel, care dintre negustori ba chiar dintre boieri aveau mai multe copile decât stare, umblau cu dinadinsul să-l ginerească. În vremea asta, el și pusese ochii pe o tânără din vecini – o chema Acrivița, fata a mai mare a lui Hagi Cănuță, toptangiu⁸ pe vremuri. Hagiul, văduv, era om de seamă, însă cam iffliu⁹ pe potriva greutăților casei lui, fiind împovărat de trei fete, una după alta gata de măritat, și încă doi feciori – băieți buni, aminteri, da cam nepricopsiți; așa că puțină nădejde de zestre de la Acrivița. Dar zestre-i trebuia lui kir Ianulea? Fata era vestită de frumoasă; numai atâta cusur avea și ea, că se uita, uneori, nu totdeauna, cruciș; dar tocmai asta îi plăcea lui cu deosebire. Fata-l plăcea și ea pe el... A cerut-o hagiului, iar acesta, fără nazuri multe, i-a dat-o.

Fiind și kir Ianulea, ca tot omul, supus slăbiciunilor omenești, era stăpânit de patima fuduliei; îi plăcea să trăiască domnește, numa-n petreceri scumpe, împărțind în dreapta și-n stânga daruri prețioase. Așadar, a făcut o nuntă strălucită cum nu se mai pomenise vreodată în mahalaua Negustorilor; încât bărbații ziceau: „Trebuie să fie putred de bogat arvanitul!... Văzuși, nene, ce bine a lovit-o sărăcia de hagiul!” iar femeile: „Poftim, soro, noroc pe chioara lui Cănuță!”

Cum a adus-o kir Ianulea în casă cu lăutari, parc-a întors-o pe dos. Până la sfârșitul cununiei, duminică seara, era blândă și supusă ca o mielușea; dar, luni dimineața, s-a ridicat din pat ca o leoaică... A chemat toate slugile, femei și bărbați; s-a uitat o dată chiorâș de i-a băgat în spaime pe toți și, de față cu bărbatu-său, le-a zis:

– Să știți că de azi încolo sunt eu stăpână aici! Și să mai știți că cu Ianuloaia n-o să vă meargă cum vă mergea cu prostul de Ianulea! și încă să

⁶ *filotimie* – dărnicie, generozitate.

⁷ *hristoitie* – viață sau comportare conformă cu morala creștină.

⁸ *toptangiu* – negustor angrosist.

⁹ *iffliu* – lefter, fără un ban.

mai știți că eu am toane: pe cine m-o supăra cu atâtica măcar, îl plesnesc și-l trimit numaidecât la agie¹⁰ să-și ia merticul¹¹ și de-acolo! Scurt!... Ați înțeles?... Aid-acuma! ieșiți afară!

De atunci, zi cu zi, cocoana se făcea mai aspră și mai țănoșă; și, de ce era mai țănoșă și mai aspră, d-aia kir Ianulea o iubea mai tare; și de ce creștea dragostea dumnealui, de-aia-i creștea și ifosul dumneaei. Toată ziua ofta omul după o vorbă mai dulce, or după un zâmbet... Ea sta tot posacă și-ncruntată. Dacă s-apropia de ea și da s-o mângâie, ca s-o mai îmbuneze: „Dragă Acrivițo, de ce ești supărată?” ea-l împingea cât colo:

– Ah! Ianuleo, fugi ca n-ai haz deloc... nu vezi?

Alt bărbat, în locul lui, și-ar fi pierdut răbdarea și ori îi pune picioru-n prag, s-o potolească, ori o trimitea-napoi la babacă-său, la Hagi Cănuță... Dar el, unde? Când îl împingea, el îi cădea-n genunchi: „Dragă Acrivițo, iarta-mă!” și da să-i sărute mânilor; dar ea:

– Uf! Ianuleo, scoală-te! nu mai mă plictisi!

– Nu mă scol până nu ma ierți!

¹⁰ agie – prefectura poliției.

¹¹ a-și lua merticul – a primi o bătaie.

– Atuncea, stăi așa până poimăine, dacă poștești!

Și se scula ea și pleca, după ce-i da cu tifla.

Kir Ianulea, ce să facă? Se uita după ea lung cum ieșea înțepată fără să-și întoarcă ochii, măcar că o ruga cu lacrimi să nu-l părăsească așa... ofta, se ștergea la ochi și.... o iubea și mai mult.

A mers așa cât a mers, până i-a dat în cap cocoanei să-ntoarcă foaia, să-l prăjească și pe altă parte: s-a prefăcut că-l teme, că e zuliară¹². S-a prefăcut azi, s-a prefăcut mâne, pân-a-nceput chiar să crează. Omul da bani cu împrumut, și firește veneau la el boieri, cocoane, negustori, slujbași, fel de fel de lume cu daraveri. Cocoana Acrivița sta cu urechea la ușă, s-auză tot! și nu s-a mulțumit s-auză numa; a sfredelit ușa cu un burghiu, ca să și vază. Și-ncai, nu tăcea? Îi spunea fără sfială ce auzise și văzuse, și ține-te: că ăla ți-a zis așa și i-ai răspuns așa; că pe aia ai strâns-o de mână și i-ai sărutat-o de trei ori, și, pe urmă, când a vrut să plece, ai luat-o de mijloc și te uitai la ea așa galeș, și ai dus-o până la ușă și iar i-ai sărutat mâna – și câte alte ponosuri și mai și.

Iar dacă el se jura că pe nedrept îl bănuiește, că el e dator să se poarte politicos cu lumea și mai ales cu cocoanele, ca orice negustor – ea începea să-l ocărsască, făcându-l nerușinat și mincinos. Nu mai putea kir Ianulea; îi venea să se strângă de gât ca pițigoi și mai multe nu. Dar nici cu atâta nu se mulțumea cocoana. Nu-i era de ajuns cum le încornora toate câte le auzea și le vedea pe ascunsele; ca să afle și mai multe, da bacșișuri la slugi să-l iscodească; ba a pus chiar pe un frățior al ei să nu-l slăbească de pe urme, să-i descopere toate „berbantlăcurile dumnealui”. Firește că nici slugile, nici frățiorul, n-au putut afla nimica, fiindcă omul era un bărbat nu se poate mai de ispravă. Cocoana s-a pornit atunci cu ocări pe slugi, că-i mănâncă pâinea, ca hiște „păcătoase, ticăloase și necredincioase”; frățiorului i-a strigat că ori e halpe¹³, ori „pes... semne altceva”, și i-a poruncit să nu-i mai calce pragul, că-i rupe picioarele; iar pe slugi chiar în fața lui kir Ianulea, le-a smintit în palme și le-a dat afară.

Cum a schimbat slugile, alte bănuieli și alte certuri... Dar nici nu putem zice așa, fiindcă la ceartă unul spune una, altul alta, ori pe rând, ori amândoi deodată; în sfârșit, are parte fiecare de cuvânt; pe când aicea, țipa, ocăra și blestema numai dumneei, iar dumnealui asculta, înghițea și tăcea. Aflând slugile că în casa asta nu cântă cocoșul, se dedeau bine cu găina; îi turnau

¹² *zuliară* – geloasă.

¹³ *halpe (haplea)* – om nătărău, prostănac.

fel de fel de gogoși, care de care mai umflate pe placul dumneei: că dumnealui face și drege, că umblă așa și pe dincolo; și, fiindcă Ianuloaia era mulțumită cu astfel de slugi, apoi și ele-și făceau de cap; furau de stingeau.

Totodată, Acrivița mai căzuse și la darul foitelor: casa plină de jucători, masă lângă masă – otusbir, ghiordum, ba și stos¹⁴ – și dulcețuri, zumaricale¹⁵, vinuri, cafele și vutci, și ciubuce peste ciubuce, ziua până seara, și noaptea până la ziuă. Pe lângă asta, era și agiamie și-nfumurată că nimini nu știe juca mai bine ca ea – și, se-nțelege, pierdea gros. Toate cheltuielile și pierderile astea îl dădeau mult îndărăt pe kir Ianulea; nu se mai ajungea din venituri. De regulă nu zicea nimica; dar așa, uneori, cam în glumă, se-ntâmpla să-i scape și lui câte o vorbă, bunioară:

– Numa de nu ne-ar bate odată toba cu atâtea cacialmale!

Nu-i trebuia mai mult cocoanei...

– Da ce? nici atâta petrecere nevinovată să n-am în casa mea?... Dumneata nu trebuia să te fi-nsurat, dacă te știai pârlit, să iei pe Acrivița, fata lui Hagi Cănuță, care n-a fost învățată la casa părintească să-și mănânce de sub unghie!... Să fi luat o mahalagioaică sârmană, s-o ții încuiată pe măslina și pe mămligă, să-ți spele rufele și să nu se-ndure s-aprinză un muc de lumânare-n casă! ori una, să-ți puie niște coarne, să nu le poți duce!... Nu ți-e destul că sunt cinstită, după ce că-ți rabd, ca o nenorocită, toate ticăloșiile și murdăriile dumitale?... Eu voi să trăiesc; d-aia m-am măritat; aminteri mă duceam la călugărie!... Și-n sfârșit, dacă-ți place, kir Ianuleo! de unde nu, du-t' te plimbă, și să ne vedem când mi-oi vedea ceafa... fără oglinzi!

Într-o zi, stând ei la masă împreună cu o sumă de musafiri, până s-aducă ciorba, a-nceput din chiar senin Ianuloaia să vorbească despre o prietină măritată, care nu se afla de față:

că s-a ținut cu beizadea cutare, un copil! și vodă, suparat foc, era să puie să-i taie coadele și s-o trimiță surghiun la un schit, tocmai în fundul munților;

că a prins-o odată bărbatu-său, ziua-n amiaza mare, la Țurloaia, la chiolhan, la iarbă verde, cu consulul muscălesc și cu alți drângălăi; – ȝiganii îi trăgeau de unul singur „Măi, cazace, căzăcele!” și ea chiuia și juca numa-n papuci, cu palmele-n ceafă, apilpăsită, ca un maladeț zaporojean;

¹⁴ *otusbir, ghiordum* și *stos* sunt denumirile unor jocuri de cărți.

¹⁵ *zumaricale* – prăjituri, bomboane, zaharicale.

că-ntr-un rând, a plecat la Căldărușani, s-o spovedească sfinția-sa părintele Ioanichie, și a stat acolo de miercuri în săptămâna patimilor până-n săptămâna luminată după izvorul tămăduirii: – se plimba toată noaptea cu duhovnicu-n luntre pe lună și cânta de răsună lacul: „Frunzuliță lobodă, of! țațo, gura lumii slobodă!” iar părintele lucra din lopeți și-i ținea isonul pe glas al optulea...

Și câte alte grozăvii.

Musafirii și mai ales musafirele făceau haz; iar bietul kir Ianulea, om cu hristoitie, făcea fețe-fețe. A răbdat el cât a răbdat, și zice, întâi cu destulă blândețe:

– Bine, Acrivițo, scumpa mea! cum poți dumneata, mai ales că știi ce bun prietin sunt cu bărbatu-său... cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temei, să catigorișești astfel pe o prietină, pe care o primim aproape în toate zilele în casa noastră?... Îmi pare rău!

– Ei! apoi vezi bine că dumneata o s-o aperi... că vă scoateți ochii unul la altul!

Și apoi le spune tuturor că acuma prietina nu se mai duhovnicește la Căldărușani: i-a pus lui kir Ianulea gândul... „să-mi spargă casa!” Da o s-o prinză odată și n-o s-o ierte cum a iertat-o vodă; o să puie s-o tunză ca la cazarmă pe... și din „muscălească” și „călugărească” n-o mai scoate.

N-a mai putut suferi kir Ianulea; s-a ridicat foarte turburat și s-a răstit odată tremurând:

– Ascultă-mă, Acrivițo! nu-ți dau voie, mă-nțelegi, să mai zici o vorbă măcar despre o femeie care – poți spune dumneata toate murdăriile ce-ți trec prin gândul dumitale! – este mai cumsecade ca dumneata; că dumneata ești, mă-nțelegi, mai îndrăcită decât talpa iadului, și oricât de blajin să fie omul, îl scoți din toate răbdările! Să taci din gură, scorpie nebună, că pui de te leagă și te trimite la balamuc, mă-nțelegi!

Cocoana s-a ridicat și dumneei și s-a năpustit asupra dumnealui, să-i arză o palmă; dumnealui s-a ferit repede-ntr-o parte; iar dumneei, de necaz că nu l-a putut nimeri, a luat castronul cu ciorbă de pe masă și i l-a aruncat în față – l-a opărit de sus până jos. Kir Ianulea și-a ieșit din pepene; s-a repezit cu pumnii-nceleștați, s-o pilduiască; dar musafirii s-au pus la mijloc și l-au oprit în piept:

– Nene Ianuleo! stai, omule! nu șade frumos!

Și, pe urmă, cătră dânsa:

– Mai potolește-te și dumneata, coană Acrivițo, pentru Dumnezeu! nu-l mai turba!

Ți-ai găsit!... S-a pornit cucoana pe răcnete, să rădice mahalaua-n picioare:

– Săriiți! săriiți, oameni buni! că mă omoară păgânul, arvanitul!... Mă bați, ai? după ce-ți râzi de casa și de cinstea mea, hoțule și pehlivanule!... Dacă te-ai îmbătat și ai poftă de bătut, du-te de-ți bate țitoarele de pân fundul mahalalelor, pe care le-ndopi cu pumnii de lire și-n casă te calicești până la lescaie, râtane!... Da pe mine să mă bați? pe mine, mă! spurcăciune de bădăran?... pe mine, fata lui Hagi Cănuță, să-ndrăznești tu să mă bați, păcătoșule, janghinosule și râiosule!?... Stăi tu, că te-nvăț eu pe tine, cenghene¹⁶ turcească!

Și până nu i s-a stins glasul, n-a conținut... Firește că petrecerea n-a mai mers înainte... Au sărit toți musafirii, care mai de care: „Nene Ianuleo!”, „Cocoano Acrivițo!”... că „la necaz spune omul multe”; că „are mâna cinci degete și nu se potrivesc unul cu altul”; că „și măruntaiele din om tot se ceartă uneori”; dar orișicum „nu e bine să s-auză-n lume de așa-ntâmplări într-o casă de seamă!”... și așa mai departe, cu chiu cu vai, i-au împăcat. Dar, firește, s-a știut îndată în toată mahalaua că „biata Acrivița lui Hagi Cănuță a ajuns de-o bate arvanitul – la masă! față cu musafirii! – după ce o-nșeală cu care-i iese-nainte!...” și pe urmă prietenele: „Cum a fost ea crescută, mititica, și pe ce mâini a-ncăput!... o s-o bage-n pământ păgânul!”

Lui kir Ianulea i-a trecut repede necazul și iar „dragă-n sus! dragă-n jos! puiule și suflete!” și orce porunca dumneei, dumnealui răspundea:

– Cum poștești dumneata, *fos-mu, parighoria tu kosmu!* (vorbe frumoase, care-nsemnează, pe elinică: *lumina mea, mângâierea lumii!*).

În vremea asta, cocoana Acrivița se gândea:

„Eu cu budalaua¹⁷, cu capsomanul ăsta de Ianulea, mult n-am să mai fac purici... Ia să mă gândesc la viitorul meu...”

Astfel, zi cu zi, i-a luat diamantalele și sculele¹⁸ și argintăria, și le-a pus la păstrare acasă la Hagi Cănuță; pe urmă, a-nceput să vândă și de pân lucrurile de preț ale casei, despre care „budalaua” habar n-avusese să facă și el, ca orce negustor cuminte, o catagrafie. Totodată, s-a luat cu binișorul pe lângă el; a-nceput să-l mângâie și să-l miglisească. După ce l-a răsucit și l-a fermecat cum a știut ea, când erau într-o seară amândoi singurei la iatac, s-a pomenit kir Ianulea că se repede dumneei și-l ia-strâns în brațe și pupă-l!...

¹⁶ *cenghene* – (iron.) țigan.

¹⁷ *budala* – om prost, nătărău.

¹⁸ *scule* – obiecte de preț, giuvaere, bijuterii.

El zice:

– Mă iubești, dragă Acrivițo?

Dar ea, uitându-se la el cruciș:

– Mai mă-ntrebi, Ianulică, *fos-mu*?

N-a putut kir Ianulea s-adoarmă toată noaptea de bucurie că s-a dat Acrivița lui pe brazdă... De-acu-ncolo, trai, neneco! Despre ziuă, când s-ațipească și el, haț! îl ia dumneai iar în brațe și zice:

– Dragă Ianulică, am să te rog ceva... dar... să nu zici ba.

– Când am zis eu ba la vreo dorință a mătăluță, sufletul meu?

– Uite ce e... Tătița ar vrea să mărite și pe surioarele mele – să nu-i rămâie fete bătrâne-n casă – c-au și-nceput mahalagioaicele (le știi gurița) să le zică „iepele lui Cănuță” – și nu prea are cu ce să le-nzestreze pe potrive lor; că dacă nu era om cinstit și filotim cum e, ar fi avut astăzi stare!... Mulți bani are de luat de pe la boieri mari: ce folos, dacă deocamdată nu-i poate scoate?... Dar, după ce o-nchide el ochii, firește, dumneata ai să fii mai mare între clironomi¹⁹; ai să strângi pe boieri în chingi negustorește și o să-ți intri-n bani... Și... așa, m-am gândit să-l ajutăm noi: să le facem fetelor o zestre cât de micșoară; că, de! cine se mai însoară astăzi fără zestre, doar de dragoste?... Numai eu am avut noroc să te gălesc pe dumneata – și plăcut și bogat, și galantom și să mă iubești atâta!

Și pe urmă, strânge-l iar și pupă-l.

– Bine, puică, să le dăm... Cam cât?

– De! știu eu?... cam câte o mie, două de galbeni.

– Bucuros, sufletele!... adu-mi aminte mâne să mergem la hagiul, să-i numărăm paralele... Acu, aide, bibilico, să ne culcăm.

Dar ea îl strânge iar și zice:

– Și... pe urmă, uite... Frățiorii mei... Nu e bine să mai stea așa degeaba... M-am gândit să le faci dumneata rost de un capitălaș, să s-apuțe și dâșii de vreo negustorie, că sunt gogeamite găliganii acuma, nu mai face să se lase tot în spinarea bătrânului: pun-te masă! scoal-te, masă!... Ce zici dumneata, nu zic bine?

– Dragă puiule, nu știi că eu zic ce zici mătăluță?... Adu-mi aminte mâne dimineață... Acuma, hai să-i tragem un somn.

– Mai dă-mi o guriță, Ianulică, *parighoria tu kosmu*!

I-a mai dat o guriță, și au adormit ca niște copilași scăldați.

¹⁹ *clironom* – moștenitor, succesor.

A doua zi, s-a isprăvit daravera: au fost înzestrate surioarele amândouă și amândoi frățiorii încăpuiți; iar peste vreo câteva zile, după ce i-a dascălit pe larg cumnatul mai mare în toate prvințele negoțului, ca om încercat, au pornit, cu chimirul plin, după marfă – unul, cu corabia, de la Galați către Smirna înspre părțile răsăritului; altul pân Brașov, spre părțile apusului către Lipsca, în chervan, cum umblau negustorii p-atunci.

Nu mai încăpea-n piele kir Ianulea de fericire... Ziafeturi peste ziafeturi zi și noapte, cu toate bunătățile și trufandalele; chef și tãmbălău cu zeci de musafiri și de lăutari – și tot ce dorea Acrivița trebuia să se-mplinească: Turnul Colții să-l fi cerut pe masă, kir Ianulea pe masă i l-ar fi adus.

Au mers lucrurile tot așa și iar așa; a tot băgat mâinile kir Ianulea în lada cu bani; a tot luat cu pumnul, la loc n-a mai pus nimic, pân-a dat într-o zi cu unghiile de fundul lăzii. N-avusese pân-acuma obicei nici vreme să numere ce-avea-n ladă; acu i-a dat în cap să facă și asta, și nu i-a trebuit multă răbdare... Mai rămăseseră vreo trei sute și ceva de lire – să tot ajunga pentru coșniță și cheltuielile mărunte pe vreo două-trei săptămâni... Dar, om cu fire neclintită, s-a gândit așa:

„Ei! ș-apoi?... ce-mi pasă?... Măine, poimăine se-ntorc băieții cu marfa; ne apucăm de negustorie și, cu stăruință multă și puțin noroc, umplem lada la loc... Pân-atunci, helbet²⁰! avem credit destul!”

Și s-a pornit după împrumuturi... Alergau cu limba scoasă samsarii de colo până colo, să-i găsească bani cu orșice preț... Pân-acuma el luase dobânzi cam sãrate; de acum ajunsese să plătească el camătă din ce în ce mai pipărată. Mai întâi nu s-a prea băgat de seamă; dar n-a trecut mult și a aflat negustoria că se clatină rău kir Ianulea; și mai ales că bânțuia p-atunci mare chesat²¹ asupra târgului, i s-a scurtat omului creditul de tot: cu mai bine de sută la sută și de-abia găsea, și nu vreo sumă mai însemnată, doar num-așa de mezelic. Toată nădejdea lui se răzima pe întoarcerea tinerilor, care, nu-și putea el închipui, de ce zăbovesc atâta, când toți negustorii plecați totodată, ba unii chiar mai târziu, se și-ntorseseră de la tacsid²², fiecare cu încărcătura lui, la potrivită vreme.

Pasămite, cumnățelei aveau cuvinte să zăbovească... Tocmai când să-și piarză kir Ianulea răbdarea, iacă-i sosesc, una după alta, două vești destul

²⁰ *helbet* – las’pe mine! fii fără grijă!

²¹ *chesat* – criză comercială.

²² *tacsid* (înv.) (var. nouă *taxid*) – călătorie pe care o făceau negustorii pentru a vinde sau a cumpăra marfă.

de urâte... Băiatului dintâi, pe când se-ntorcea de la Smirna, i se cufundase corabia încărcată; iar el, începător în ale negustoriei, a fost uitat s-o asigureze... Cel mai tânăr dedese la Lipsca, în iarmaroc, peste alt chilipir; se-ntâlnise cu niște elini, de care mișună totdeauna pân îmbulzeala târgurilor mari; hoinărise cu ei pe la berăriile nemțești toată ziua, iar seara, merseseră-mpreună la cafeneluța unui simpatriot, într-o ulicioară dosnică de lângă Casa Sfatului, să-nvârtească un endekamisi, și pe urmă, la iuțeală, un stosișor; și așa, de pe la aprinsul lumânărilor până despre ziuă, îl lăsaseră tinichea: nu mai avea băiatul nici cu ce să vie-napoi acasă.

Cum s-a răspândit vorba și despre asta, au intrat la grijă mare creditorii lui kir Ianulea, că rămâne mufluz, și s-au adunat cu toții la cafeneaua de la Hanul cu Tei, spre a se sfătui ce-i de făcut, ca să-l țină zi și noapte sub de aproape pază, nu cumva s-o șteargă înainte de sorocul plăților, cum au muflujii obicei. Pe de altă parte, văzându-se scos la selemet²³, l-a apucat pe kir Ianulea un fel de groază... Ce are să facă el de-acuma, căzut în sărăcie, în necinste și-n ocară?... Or să-l vâre întâi în temniță, și, pe urmă, când i-or da drumul, să-ntinză mâna pe la porțile ălor de i-a-ndopat cu atâtea bunătăți și daruri!... Și încă, treacă-meargă toate!... Dar ce te faci cu fata lui Hagi Cănuță?...

N-a stat mult la gânduri spre a vedea că alta nu-i mai rămâne decât să spele degrabă putina – să se ducă, încotro vedea cu ochii, până dincolo de Mărul Roșu. Astfel dar, în faptul zilei, s-a sculat binișor, a strâns câtă drojdie se mai găsea pe fundul lăzii, s-a dat jos la grajd, a poruncit să-i puie șaua pe un buiestraș tătarec, a-ncălecat, spunând argatului că merge până la Snagov după plătică proaspătă, că are deseară musafiri la masă, a ieșit pe poartă la pas și... pe urmă, cu ochii tot înainte, p-aci ți-e drumul...

Când a luat-o pe subt mitropolie la stânga, către câmpul Filaretului, se luminase de răsărit, așa că, suind la deal, pân dreptul Cuțitului de Argint, și uitându-se-napoi în vale, a zărit un pâlcare mare de călăreți în goană venind parcă pe urma lui. În adevăr, bănuiala i-era întemeiată... Prinseseră de veste negustorii și porniseră repede după el cu ceauși de la agie. El a vrut s-abată din drumul mare și s-o ia pe subt deal la dreapta; dar a dat de niște șanțuri; buiestrașul s-a poticnit și l-a trântit cât colo... Atunci, omul s-a sculat, a părăsit calul și a apucat-o pe jos. A suit la niște uluci, le-a sărit; pe urmă, alt șanț și alte garduri, până când, rupt de osteneală, ajungând pe culme, s-a

²³ a scoate (pe cineva) la selemet – a aduce la sapă de lemn.

oprit în fața viișoarei unui marginaș bondoc și-ndesat, care tocmai se spăla pe ochi de dimineață la soare în prispa cramei.

Kir Ianulea, cum l-a văzut, i-a zis gâfâind:

– Bună dimineața, neicuțule; cum te cheamă?

– Bună dimineața, jupâne... Pe mine Negoiță mă cheamă; da' pe dumneata?

– Kir Ianulea...

Și d-abia mai ținându-l balamalele, a pâșit pârleazul înăuntru și zise:

– Frate Negoiță, fă-ți pomană și mă scapă! Umblă niște dușmani să puie gheara pe mine, să mă nenorocească! Ascunde-mă undeva pe-aici, și eu te fac om bogat... Iar, dacă pân-oi pleca nu ți-oi dovedi că te pot procopsi, atunci primesc să mă dai chiar dumneata pe mâna dușmanilor... Mă rog dumitale, frate Negoiță, nu mă lăsa-n pierzare! mă rog și iar mă rog!

Negoiță s-a scărpinat în cap stând puțin la gânduri și a răspuns:

– Ascultă-mă, kir Ianulea; ce sunt dușmanii dumitale?... n-or fi boieri?... că de! drept să-ți spun, cu boieri în cârcotă nu mă bag...

– De unde, hoieri? sunt negustori...

– Atuncea, te scap...

Cum l-a ascuns subț o claie de haraci, peste care a mai trântit și niște coceni de porumb, iacătă și dușmanii...

– Mă, neicuță, a-ntrebat unul, nu văzuși dumneata adineaori trecând p-aici un negustor – așa ș-așa?

– N-am văzut.

– Ți-am da un bacșiș bun, să ne spui încotro a apucat...

– Păi, dacă nu l-am văzut...

– Spune, mă! a zis un slujitor ridicând gârbaciul...

– Dumneata mă poți și omorî!... da' dacă nu l-am văzut...

– Dacă n-a văzut omul, n-a văzut, zice altul... Hai degrabă-nainte, că pierdem vremea degeaba.

Și au plecat, care călare, care pe jos, unii-ntr-o parte, alții-ntr-alta, alergând ca nebunii... După plecarea lor, Negoiță s-a suit într-un dud mare și s-a uitat pretutindeni roată, să se-ncredințeze dacă s-au depărtat bine; pe urmă s-a dat jos încetinel și l-a scos pe fugar din ascunzătoare.

– Te-am scăpat! acuma, să te văz, kir Ianuleo... te ții de vorbă?

– Dragă neică Negoiță, nu știi cât îți sunt de-ndatorat și cât vreau din tot sufletul să mă țiiu de cuvânt!... Iar ca să-nțelegi că mă pot plăti de dumneata, te rog șezi colea lângă mine să afli cine sunt eu și să asculți toate pățaniile mele.

Și i le-a povestit toate pe șart kir Ianulea lui Negoită – de cum a fost plecat din adâncuri după porunca împărătească și până-n ceasul de față – toate, cu de-amănuntul toate, pe care Negoită le-a ascultat cu plăcere mare și cu multă luare-aminte.

– Și acuma, neică Negoită, ascultă bine cum te pot eu procopsi pe dumneata... De câte ori ai auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie ori din ce loc, ori de ce neam ar fi, să știi că eu sunt ăla. Numai decât dar să vii acolo, că eu nu ies din ea până nu m-ai goni dumneata... Firește că dacă i-ai da de leac, degeaba n-are să-ți fie... Bărbatul femeii ori părinții fetei or să te răsplătească frumos... Ce zici?... Îți vine la socoteală?

– Cum nu? a răspuns zâmbind Negoită.

Iar kir Ianulea, după ce i-a mulțumit încă o dată, a plecat p-aci-ncolo.

Nu se-ncheiase nici o lună după astea, și coborând Negoită-n târg cu niște vișine trufandale de vânzare, a aflat de la precupeți că pe una din fetele lui Zamfirache Ulierul din Colentina, a de s-a logodit cu Ilie Bogasierul de la Barăție, o muncește dracul de vreo zece zile... Ce nu i-au făcut?... Leacuri, descânțete, molitve... degeaba! Părinții și logodnicul plâng întruna văzând-o cum se canonește... Vorbește în toate limbile fără să le fi-nvățat, și sporovește și-i turuie mereu gura și spune fel de fel de taine și pâre – de unde le-o mai fi știind? – încât o lume, care aleargă s-o asculte, stă și se crucește:

ba că „sacul cu lire de la pahamicul Iordache din Dudești, de nu i s-a mai dat de urmă – furat de grămaticul pe care l-au prins pe drumul Olteniței și a scăpat peste noapte din beciurile agiei – se află acum pus bine, înfășurat într-un testemel ceadiriu²⁴, în fundul sertarului de jos de la scrinul de lângă soba din iatac la clucereasa Tarsița, mătușă despre mamă a lui aga, mai tânără ca dumnealui – se-ntâmplă! – și că cine nu-i știe merchezul²⁵ poate scotoci-n sertar cât poțește, că nu-i dă de fundul adevărat”;

ba că „adiata²⁶ lui Agop, tutungiul de la Sfinți, lăsată nepoati-sii, nu-i scrisă de răposatul: a ticluit-o pe urmă, într-o noapte, bărbatu-său Tacor, cafegiul din Caimata, care vinde și suliman și cană de păr... Tacor cu Avedic, paracliserul de la biserica armenească”;

ba că „fratele ăla tinerelul, de d-abia-i mijește mustața, călugărașul sprâncenat, care șade la preacuvioșia-sa părintele archimandritul Hrisant,

²⁴ *ceadiriu* – verde ca paiul grâului necopt.

²⁵ *merchez* – tâlc (ascuns) al unui lucru; taină, rost.

²⁶ *adiată* – diată.

în curtea mitropoliei – chip și seamă la-nvățătura cântărilor – este fata a mai micșoară a lui Ristache Muscalagiul de la Ploiești”...

și câte și mai câte alte bazaconii – cine le mai poate ținea minte?

Cum a auzit Negoită toate astea, și-a desfăcut coșurile la precupeți cu rădicata pe ce a putut rupe și s-a dus de-a dreptul să vază și el pe fata apucată; și cum a ajuns acolo, s-a vârat pântre lumea adunată și-a spus părinților și logodnicului că el o scapă pe fată dacă i-or da o sută de galbeni. Firește că bieții oameni n-au mai stat la gânduri: o sută fie! Iar Negoită s-a apropiat de urechea pătimașei și, făcându-se că o descântă, i-a zis încet și sfios:

– Am venit, kir Ianuleo, după vorba noastră...

– Am înțeles, i-a șoptit duhul: dar, drept să-ți spui, neică Negoită, nu te-am crezut așa de nătărău, să te mulțumești cu o sută de galbeni... Ce o să-ți ajungă ție numai atâta? Trebuia să ceri gros! Dar fiindcă ai greșit, te iert de data asta... Acu mă duc la Craiova, să intru în soția caimacanului. Săptămâna viitoare să te-nființezi acolo... Nu mă face să te-aștept prea mult; mai am și alte trebușoare, nu numai grija dumitale... Caimacanul își iubește nevasta ca ochii din cap, e și bogat și darnic. Socotește-te bine în talia asta, că de-acolea-ncolo nu mai ai nici o putere asupra mea; să știi că după aia sunt dezlegat de orice cuvânt și nu mai avem nimica de-mpărțit împreună!

Zicând acestea, s-a depărtat duhul... Tânăra s-a tămăduit. Toată lumea se-nchina; părinții și logodnicul nu știau ce să mai facă de bucurie, iar Negoită, luându-și suta de galbeni, a pornit la vie să se gătească de drum lung.

Și-a vândut a doua zi rodul la un oltean; a treia zi și-a cumpărat un călușel, cu tot dichisul de călărie, de la pătură și șea pân la ipingea; a patra, dimineața, a plecat. Asta era într-o miercuri... Ziua umbla, noaptea se odihnea; așa încet-încet, haideha-haideha, marțea următoare, pe la asfințit, a ajuns drumețul la straja Craiovei, și, de acolo, întrebând din om în om că unde ar putea găzdui un negustoraș ca el, l-au mânat la un han peste drum de o biserică mare.

Cum a descălicat, a dat calul în primirea argaților și a intrat în cârciumă, unde mai erau și alți isnafi²⁷, să-și prinză inima cu un ciocan de rachiu și cu ceva mezelic, înainte să meargă la odaie. Înserase binișor. Până să-i frigă niște pastramă, sta la masă pe gânduri; stând așa, aude clopote, și întreabă pe un arnăut, care trăgea ciubuc la altă masă, ce sărbătoare e a doua zi, de se

²⁷ *isnaf* – breaslă, meseriaș.

face priveghere mare. De la arnăuț și de la cârciumăreasă, află îndată că nu-i a doua zi nici o sărbătoare, dar că așa se fac ziua și noaptea slujbe peste slujbe la toate bisericile pentru ușurarea tinerei soții a caimacanului, care e chinuită de duhuri, și nu-i pot da de leac cu nimica: toate babele meștere, toți doftorii de la Sibiu, pricepuți la așa boale, toate maslurile și molitvele, citite de vlădica și arhieriei cu patruzeci de preoți – degeaba. Femeia are năvârlii²⁸ grozave: într-una sare și joacă tontoroiul, că trebuie s-o lege; cât o țin legată, dârdâie din toate-ncheieturile și scrâșnește, parcă ar arde-o în foc; dacă-i dau drumul, iar începe să sară și să țină, și țină și sare, până o leagă iar; asta de peste o săptămână, fără clipă de odihnă și fără să primească-n gură măcar o picătură de apă... O lume se-ngrozește; iar soțul se jelește ca un nenorocit; și de-aia se fac slujbe peste slujbe la biserici, doar s-o milostivi Maica Domnului cu vreo minune.

Negoiaș a dat țoiul repede pe gât, a-mbucat o fărâma de pastramă, ca orce slugă, de teamă să nu-l aștepte prea mult stăpânul; a dat un icusar²⁹ arnăuțului și l-a rugat să-l ducă degrabă la curte. Când au ajuns acolo, fierbea lumea, că bolnavei i-era totdeauna mai rău când înnopta... O sumă de cucoane și slujitoare o țineau legată-n cearceafuri ude pe biata tânără, care se zbuciuma din creștet până-n tălpi; preoții-n odăjdii mari o slujeau și-o afumau cu cădelnițele, iar soțul plângea, făcând mereu la metanii. Când iată că un arnăuț vine și zice-n gura mare:

– Maria-ta, nu te supăra!... este aici un om prost, care vine tocmai de la București într-adins; zice că el știe să descante la boale ca a m.-sale și-și pune capul chezașie că o tămăduie îndată.

S-a ridicat nenorocitul, luminat în pierzania lui de razele nădejzii din urmă, și a strigat:

– Să vie!

Cum s-a arătat Negoiaș în prag, până să-l întrebe cineva ce și cum, tânăra s-a potolit din dârdâială, a poruncit, parcă era sănătoasă la baie, să-i scoată cearceafurile; s-a uitat drept la el, a început să râză veselă, ca la vederea unui vechi prieten de mult așteptat, și i-a făcut semn să vie mai aproape, chemându-l chiar pe nume:

– Bine-ai venit, dragă Negoiaș! ce mai faci? sănătoșel? vino-ncoace mai aproape, că am să-ți spun ceva, să nu ne-auză nimine!

²⁸ *năvârlie* – nebunie, sminteală.

²⁹ *icusar* (var. nouă *icosar*) – veche monedă turcească.

Cine să-și crează ochilor și urechilor?... Negoită a dat pe toți într-o parte, s-a apropiat prietenește de pătimașă și i-a șoptit:

– Drăguță, să mă ierți că te lăsa să cam aștepți, dar nu știi ce greu drum și ce gloabă de cal am avut.

– Nu face nimica, a răspuns duhul foarte încet; eu plec de aici... De-acuma, te-am procopsit; nu-ți mai sunt dator cu nimica. Să știi prin urmare, neică Negoită, că asta ți-este a din urmă... Să nu care cumva să te mai văz că te ții de coada mea, că nu numai nu capeți nimica, dar încă mă și supăr, și dacă m-oi supăra, de! poate să-ți pară foarte rău... Atâta-ți spun...

A pierit duhul... și firește și-a venit pătimașă-n fire, bună zdravănă ca mai-nainte, parcă și mai veselă... Acuma cu câte daruri și cinste l-a-ncărcat caimacanul pe Negoită, ce să vi le mai înșir eu? – că vi le puteți singuri închipui... I-a dăruit cu hrisov o moșie, s-o stăpânească de veci, și pe dasupra l-a și boierit.

Trăia acuma Negoită în huzur, ce cu gândul nu gândise, de vreo trei luni și mai bine. Dar într-o zi, tocmai când își făcea după prânz tabietul boieresc, cu cafea și ciubuc în pridvorul lui de la țară, iacătă vede de departe, pe drumul care vine dinspre miazăzi, un vârtej de praf, care se tot apropie... Ce să fie?... Sunt niște slujitori de la curte: vin în goană cu naltă poruncă să-l aducă napristan³⁰ la Craiova.

Nu i-a prea plăcut lui Negoită că i-au turburat tabietul; dar ce să facă?... Ajungând la curte a sărutat mâna stăpânului; acesta l-a luat în brațe, l-a sărutat pe frunte, și i-a zis:

– Preaiubite frate Negoită, dacă ții la mine câtuș de puțin, să pornești fără clipă de zăbavă spre București: butca e gata; pe drum așteaptă cai de olac din poște-n poște... Fata măriei-sale lui vodă, domnița, e apucată cum a fost și nevastă-mea, poate și mai rău, după ștafeta ce primii... Numai dumneata o poți scăpa... Aleargă!

„M-am fript!” s-a gândit Negoită; dar de zis, n-a putut zice nimic.

Caimacanul l-a strâns în brațe, l-a suit în butcă și, mânați, bre! Surugii au dat bice și călcăie, pe urmă țipete și chiote... Până a doua zi, pe la ceasul vecerniei, l-au adus pe Negoită techer-mecher³¹ drept la scara palatului domnesc din București.

Vodă și doamna, frângându-și mâinile, l-au întâmpinat în capul scării, și vodă i-a strigat în grecește, cum vorbea p-atunci boierimea:

³⁰ *napristan* – îndată; fără întârziere.

³¹ *techer-mecher* – în grabă mare; pe sus, cu sila.

– Ah! Dumnezeu te-a adus, boierule! Poftim!

Dar Negoită – de unde știe grecește? – a răspuns într-o doară:

– Cine nu-l caută îl găsește, măria-ta, dar cine-l caută! Să vedem!... să-l cautăm!... Dacă s-o putea, și mie mi-ar părea bine. Să vedem...

– Haide!

Și zicând asta, vodă l-a-mpins pe Negoită până-n sagnasiul din fundul sălii... Acolo sta domnița grecește pe un covor jos, clătinând mereu din cap ca o păpușă cu gâtul pe sârmă; într-una se chinuia așa de cinci zile cu dinții-nclistați și fără să-nchidă ochii o clipă.

Cum s-a arătat Negoită, domnița a stat din cap și a-nceput să țipe, apucată de toate năbădăile:

– Afară! dați-l afară! să nu-l văz în ochii mei pe rătanul de Negoită! afară!... să vie băbaca!

Negoită n-a așteptat mai multe și, în loc să se supere că-l gonește cu ocară, a ridicat așa din umeri, parc-ar fi zis: „De! dacă nu poștești!”... S-a-ntors în loc și a voit să plece. Dar doamna l-a apucat de mână, iar vodă s-a apropiat de fiică-sa:

– Aicea sunt! uite băbaca matale!

– Nu tu! țipa fata. Nu te-am chemat pe tine! să vie băbac-al meu!

– Eu sunt băbac-al tău! a zis cu lacrimi fierbinți prăpăditul de bătrân.

Dar copila, țipând și mai grozav:

– Nu! nu ești tu! tu ești urât! tu du-te cu Negoită! să vie căpitan Manoli Ghaiduri, că el e băbac-al meu adevărat!

La așa vorbe nebunești, doamna a leșinat... Dacă nu era Negoită s-o apuce-n brațe, cădea lată. Au sărit cocoanele curții și au luat-o s-o frece cu oțet de trandafir și să-i dea pe la nas cu pene aprinse. Iar bietul vodă a-nceput să se bată cu pumnii-n fes, pe câtă vreme copila tot mai tare țipa.

– Să-mi aduceți pe băbac-al meu! pe căpitan Manoli! p-ăla-l vreau eu!

În sfârșit, Negoită zice lui vodă la o parte:

– Măria-ta, la așa pățimași trebuie să le facem chef deocamdată; că dacă ne-mpotrivim, îi ațâțăm mai rău.

I l-au adus prin urmare pe capitan Manoli... Mai rar așa palicar³²! înalt, spătos și mustăcios – o mândrețe de arnăut! și muiat numa-n fireturi de sus până jos – să fie de fală pentru orice curte domnească!

Cu mustățile lui frumoase înecate de lacrimi, s-a apropiat căpitan Manoli, sluga credincioasă, de fiica doamnei; iar mititica, îndată ce l-a văzut, s-a

³² *palicar* – soldat grec al mișcării de independență, din 1821.

descruntat deodată, a zâmbit dulce și, ca orce copil supus când roagă frumos pe tată-său să-i facă un hatâr, i-a zis cu multă blândețe:

– Băbacă! te rog, băbacă, dacă mă iubești, să-i tai lui Negoită nasul și urechile și să-l dai afară ca pe un obraznic... că e botos, e lacom și nemulțumitor!... să nu-l mai văz în ochii mei, că nu-l pot honipsi³³!

Căpitanul Manoli iubea firește pe domnița din tot sufletul; dar așa hatâr mare nu-i putea face fără voia stăpânilor. Iar Negoită s-a gândit: „Așa ți-e vorba?... Bine!” pe urmă s-a-ntors la vodă și zice:

– Măria-ta, ia să se dea toți într-o parte, să văz și eu mai aproape pe pătimașa.

I-au făcut toți loc, iar Negoită s-a dus drept la domnița care se zbuciuma și răcnea cât putea:

– Afară Negoită! Ieși afară, mojicule!

Dar el nu s-a sinchisit de pandoliile ei și i-a vorbit încet:

– Drăguță, eu aș zice să pleci mai bine de bunăvoie...

Aș! fata răcnea mai rău:

– Afară, Negoită!

– Și zi, așa, ai?... Nu vrei?

Ș-a dat s-o apuce de mână. Atunci domnița l-a scuipat în față și i-a ars o palmă de i-a scăpărat ochii lui Negoită.

El s-a șters cu mâneca pe obraz și întorcându-se-n loc spre vodă, zice:

– Măria-ta, patima asta vine aicea cu o-mprejurare cum pân-acuma n-am mai întâlnit... Că n-ar fi leac de tămăduire, nu zic; dar, singur eu, nu pot face deocamdată nimica... îmi trebuie un ajutor... Am aicea la București, în mahalaua Negustorilor, o prietenă meșteră care știe să tragă de gâlci și de năjit; e văduva unuia care și-a prăpădit averea-n risipă și-n desfrânări; a rămas mufluz, și-a luat lumea-n cap și a lăsat pe biata femeie nevinovată pieritoare de foame... O cheamă Acrivița Ianuloaia, fata lui Hagi Cănuță...

La vorbele astea, domnița a-ncetat deodată cu țipetele, ș-a-nceput să tremure, clănțănind ca-n toiul frigurilor.

– Așadar, rog pe măria-ta să poruncească a pune iute caii, s-aduc numaidecât pe Ianuloaia.

A vrut să facă un pas; dar domnița l-a apucat strâns de pulpană, țipând apelpisită:

– Afară, Negoită!

³³ a *honipsi* – a digera, a suferi, a suporta.

Și... ce să mai lungim acuma povestea? – că o poveste, cât de frumoasă, dacă-i prea lungă, iar nu face – i-a trecut copilei, parcă numai visase cineva c-ar fi fost bolnăvioară; s-a gătit frumos, ș-a plecat veselă cu doamna la plimbare, în butcă deschisă... Patru telegari cu falaitar; doisprece arnăuți călări înainte și tot atâția în urmă fluturându-le fustanele; iar Manoli, sus pe capră, cu mâna dreaptă pe prăselele hangerului din sileaf și cu stânga răsucindu-și mustățile... Și era mare bucurie pe sufletul lui vodă, când se uita de la fereastră cum zbura butca departe...

Negoită a rămas în gazdă la curte. Cam a treia zi, aducându-și aminte că mai are și alte daraveri în București, a mers drept în mahalaua Negustorilor, să-i ia urma Ianuloaiei... Casele cele frumoase le vânduseră creditorii... Sărmana! părăsită de bărbat, trăia acuma la tată-său, la hagiul... Acolo, găsind-o, a rămas încremenit de așa frumusețe, mai ales cum se purta ea acuma, cernită de sus până jos, ca orce văduvă jalnică... După ce i-a sărutat mâna, i-a zis:

– Uite, cocoană; eu mă știu dator lui kir Ianulea cu o sută de galbeni; ieri am aflat de nenorocirea dumneavoastră, și ți-am adus datoria... Poftim!

Cocoana a-nceput să plângă și să-l întrebe dacă știe el ceva despre ce s-o fi făcut omul ei, că ea nu mai poate – se frige, o să moară de dorul lui. Negoită i-a răspuns că nu știe nimica; iar, ca mulțumire că bărbatu-l îndatorase la vreme de mare nevoie, a rugat-o pe cocoana să primească a stăpâni ea de veci viișoara lui de la Cuțitul de Argint, și i-a și dat la mână hârtie de danie, întărită cu pecetie domnească. După aceea, ca să se mântuie el odată de slujba doftoritului, s-a gândit câtva și i-a mai spus:

– Cocoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale; în cinstea și pomenirea lui, vreau să te-nvăț ceva, cu care, la prilej, să te salți bine din lipsă... Ascultă, rogu-te, cu luare-aminte... De câte ori ăi auzi c-a intrat dracu-n vreo femeie, nevastă, fată, măcar fie din orce loc, or de ce neam ar fi... numaidecât să mergi acolo, că nu iese din ea până nu l-ai goni dumneata... Să-i zici pătimașei numai atâta, parc-ai fi-ntâlnind pe omul dumitale: „Aici mi-ai fost ascuns, Ianulică?... și eu te căutam ca o nebună... *fos-mu! parighoria tu kosmu!*”

– De unde știi dumneata vorbele astea? a-ntrebat cocoana privindu-l cruciș.

– Le-am învățat, demult, de la un prietin... a răspuns Negoită, zâmbind la privirea cocoanei; apoi a adăugat: ...Numai atâta să-i spui... Pe urmă, s-o apuci în brațe, tot cu gândul la kir Ianulea: să te uiți la ea așa frumos, cum te

uiți acuma la mine, s-o săruți cu foc și să n-o slăbești din dragoste până nu-i trece de tot... Firește că, după potriiva ipochimenilor, n-are să-ți fie osteneala degeaba... Ai înțeles?

– Am înțeles.

– Acuma, rămâi sănătoasă, cocoană! S-auzim de bine!

S-a-napoiat după acestea Negoită la curte, unde a stat încă vreo patru-cinci zile, numa-n bunătați și-n cinste mare. Când ședea el sus la masă cu măriile-lor, cu protipendada și cu evgheniștii ăi mai simandicoși, cântau jos pe sub ferestre meterhanele³⁴ și jucau soitarii³⁵ pentru petrecerea isnafilor și-a prostimii. A opta zi, s-a hotărât Negoită să se pornească la urma lui înspre părțile Jiului... L-au căftănit și i-au dăruit vodă și doamna câte trei pungi de ibrișim cu câte o mie de galbeni; iar domnița, un inel cu o nestemată cât o alună turcească, și cu sevas³⁶ mare l-au petrecut toți până jos în capătul scării.

Căpitan Manoli s-a rugat de stăpâni să ducă el pe Negoită pân-acasă. Toată vremea, pe drum, l-a-ngrijit căpitanul ca un frate ziua și noaptea, cântându-i din gură și cu tambura manele turcești și cântece de palicari de pân munții lui depărtați – și cânta strașnic; avea și glas și pătrundere. I-a plăcut mult lui Negoită tovărășia lui Manoli și, ajungând acasă la moșie, s-a crezut dator să poftască și el în gazdă pe căpitanul, care era tot atât de plăcut și de bun, pe cât de voinic și de viteaz... Seara au cinat împreună, cu vin vechi de Drăgășani, cu cafele și ciubuce până târziu; iar, după cină, la care, osteniți cum erau de drum, se cam trecuseră din pahare, căpitanul, cât era de mare palicar, înecându-l deodată așa un parapon, s-a lăsat să-l podidească plânsul ca pe o femeie, și căzând în genunche, i-a zis gazdei:

– Eu sunt sărac, *bei-mu* (adică *prințul meu*), n-am să-ți dăruiesc nimica de preț; dar numai Dumnezeu și sufletul meu știu cât îți sunt de recunoscător!... că, dacă se prăpădea fetica, eu – uite, vezi hangerul ăsta?... până-n prăsele mi-l băgam în piept!... că, fără copila asta, ce s-ar mai fi făcut Manoli sârmanul, sârmanul Manoli?

Ș-a-nceput să sărute mânilor lui Negoită și l-a rugat să-i primească-n dar o pereche de mătâni de la Ierusalim.

Câtă vreme căpitan Manoli vărsa aici lacrimi de mulțumire, colo, departe, la București, se jelea de durere mitropolitul, că una dintre nepoțelele

³⁴ *meterhanea* – muzică turcească în care predomină tobele.

³⁵ *soitar* – bufon, măscărici.

³⁶ *sevas* – atenție, cinstire, onoare, prețuire.

Î.p.s.-sale începuse sa aibă pandolii... Dar s-a-ndurat pronia și nu l-a lăsat să plângă prea mult pe robul Iubitorului-de-oameni... Cum a intrat coana Acrivîța pân gangul clopotniței, parcă i-a luat tinerei boala cu mâna... Și a zis bodaproste Ianuloaia când a plecat blagoslovită și mulțumită destul de la mitropolie.

Iar, noaptea aceea chiar, în adâncuri se aduna soborul demonilor dinaintea lui Dardarot, să asculte pe Aghiută, care se întorsese și el la urma lui cu coada-ntre picioare, rupt de oboseală.

Le-a povestit el toate câte le pătimise dincolo, mai cu șart și mai frumos decât vi le-am putut eu povesti dumneavoastră. Împăratul a făcut un haz nespus și a zis răsând:

– M-am pătruns acum cum merge pricina... Halal să-ți fie, dragă Aghiută! frumos te-ai purtat, n-am ce zice... Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atâta osteneală?

- Întunecimea-ta, spre răsplată, două hatâruri am să-ndrăznesc a cere.
 - Spune, puiule dragă.
 - Întâi, pe Acrivița și pe Negoită să nu-i văz vreodată p-aici!... Ducă-se la rai, să se-mpace sf. Petre cu ei cum o ști.
 - Bine... Și al doilea?
 - Al doilea, să mă lăsați să mă mai odihnesc și eu puținel acasă, că m-am dehulat³⁷ de atâtea trebușoare pe pământ.
 - Bine, ș-asta!... ai dreptul să dormi trei sute de ani de aci-ncolo fără să te mai supere nimini cu nimic!
- Zicând acestea, Dardarot i-a tras un picior după obicei și l-a trimis să se culce.
- Și așa, au mers cocoana Acrivița și Negoită, fiecare la ceasul său, în rai; iar Aghiută s-a pus să-i tragă la soamne... și dormi! și dormi! ș-o fi dormind ș-acuma, dacă nu cumva s-o fi sculat, mititelul, să se apuce iar de cine știe ce drăcii.

³⁷ *dehulat* – (var. nouă *dăulat*) istovit, sleit de puteri.

D'ale carnavalului

- teatru -

Persoanele

NAE GIRIMEA, frizer și subchirurg

IANCU PAMPON

MACHE RAZACHESCU, ce-i mai zice și „CRĂCĂNEL”

UN CATINDAT DE LA PERCEPȚIE

IORDACHE, calfă la Girimea

UN IPISTAT

DIDINA MAZU

MIȚA BASTON

UN CHELNER

O MASCĂ

MĂȘTI, PUBLIC, SERGENȚI DE NOAPTE

Într-un carnaval, în București.

ACTUL I

(Un salon de frizărie de mahala. Mobile de paie. Ușe și fereastră de prăvălie în fund. La dreapta, în planul întâi o ușe; în planul al doilea un lavabo. Ambele planuri din dreapta sunt mascate de restul scenii printr-un „paravent”)

SCENA I

IORDACHE, apoi **PAMPON**

IORDACHE (*șade pe un scaun și dă un brici la piatră, fredonând*): „Că mă cere, mamă, cere. — Cine dracul te mai cere? — Și mă cere d-un bărbier...”

PAMPON (*intrând prin fund*): Aici este frizăria lui d. Nae Girimea?...

IORDACHE (*sculându-se politicos*): Da, poftiți... Barba? părul?

PAMPON: Nimic...

IORDACHE: Atunci, poate, vă spălați la cap?

PAMPON: Eu nu mă spăl niciodată la cap, pentru că sufăr de...

IORDACHE: De măsea? Știi cum ți-o scoț? Odată... pac!

PAMPON: Ei, nu de măsea... sufăr de bățai...

IORDACHE: De bătai?... Știi cum le...

PAMPON: Ei! Lasă-mă-n pace, omule; nu mă spăl la cap pentru că sufăr de bătai de inimă. Înțelege odată că n-am venit pentru alișveriș¹.

IORDACHE: Atunci, pentru ce?

PAMPON: Am o trebuință cu d. Nae Girimea... Nu cumva ești d-ta?

IORDACHE: Nu, eu sunt calfă...

PAMPON: D. Nae nu este aici?

IORDACHE: Nu, domnule; îl aștept: trebuie să vie foarte curând...

PAMPON: Atunci îl aștept și eu... Se poate?

IORDACHE: De ce nu? Poftiți... (*îi dă un scaun*)

PAMPON (*după o mică pauză*): Mă rog, la d-voastră se fac și abonamente?

IORDACHE: Da: 12 rasuri 3 franci, ceva a la „vivat concurența!” Să poftească oricare dacă le dă mâna; glumești d-ta? vine un ras, ori un tuns 25 de santimuri, cu pudră, unt de migdale, livantă... Pentru frezat, spălat, bătături, se plătește supliment.

PAMPON: Și biletele de abonament le aveți cu o pecetie, ca ăsta? (*arată biletul pe care-l scoate din portofel*)

IORDACHE: Nu... ăsta este din ale vechi; gândesc că numai ăsta a mai rămas. (*îl examinează*) Pesemne că d-ta ai luat biletul ăsta demult și ai plecat din București. Trebuie să vi-l schimbăm; pe astea le-am tras din circulație.

PAMPON (*punând biletul la loc*): Nu; e altceva cu biletul ăsta...

IORDACHE: Până acu vreo trei luni le aveam așa, pentru economie adică: puneam d. Nae pecetea pe o bucată de hârtie ori de mucava, și pe urmă la fiecare răsătură trăgeam cu cerneală o dungă, până se făcea douăsprezece. Acu, pentru că ni s-a întâmplat o istorie cu un spițer, a hotărât d. Nae să dea la tipografie să i le facă cu numere: l-am ras? Țac! i tai numărul.

PAMPON: Cu un spițer? Ce istorie?

IORDACHE: Al dracului spițerul! Închipuiește-ți d-ta! Lua un bilet. Îi rădeai, trăgeai o dungă. Să zicem că asta era marți; bun! Joi, iar o dungă; sâmbătă, alta: trei dungi. Marțea ailaltă, te uitai la bilet: numai o dungă. Peste asta mai trăgeam una; una și cu una două. Joi mai trăgeam una, care va să zică trei; bun! Marțea ailaltă... biletul alb.

PAMPON: Alb?

IORDACHE: De tot...

PAMPON: Cum asta?

¹ alișveriș – vânzare, negoț, afaceri.

IORDACHE: Așteaptă să vezi, că e frumoasă... A mers așa preț de vreo zece luni de zile, până să băgăm noi de seamă... Mușterii mulți... I-ai ras, i-ai tras dunga, te culci pe urechea aia, și nu-i mai ții altă socoteală. Într-o sâmbătă seară, vine spișterul, și nu știu cum din vorbă, — era lume multă în prăvălie, — lui d. Nae i se pare că spișterul cere un bilet, și-mi zice: „Iordache, un bilet nou lui d. Frichinescu...”, așa-l cheamă. Dar el... zice: „Eu bilet nou? n-am cerut; al meu e nenceput — ..., și scoate biletul alb ca laptele... Mă, ce dracul! Ne uităm noi lung, eu și d. Nae, la bilet... pe urmă ne uităm la spișterul, pe urmă unul la altul, și d. Nae zice: „Bine!” și-i trage o dungă. Pleacă spișterul... Zice d. Nae: „Iordache, biletul spișterului e cu scamatorie; ia să-l ținem noi de scurt: ori că ne-a luat bilete, ori că ne-a furat pecetia, ori că și-a făcut el alta pe model, că prea se-ntinde abonamentul lui ca cașcavalul prăjit...”

PAMPON: Ei, în sfârșitul sfârșitului ce era?

IORDACHE: Stăi să vezi. Al dracului spișterul! Asta era într-o sâmbătă. Marți dimineața, altă dungă; — dar acum le însemnam și cu tibișir pe pervazul ușii; — două; joi alta, trei, ... sâmbătă alta...

PAMPON (*cam impacientat*): Patru...

IORDACHE: Joi...

PAMPON: Ei! spune odată, că n-am vreme de stat.

IORDACHE: Parcă ziceai că aștepți pe d. Nae.

PAMPON: Bine, îl aștept, dar spune odată.

IORDACHE: Daca nu mă lași... Joi, un ras și un tuns, două dungi: cinci și cu două șapte; pe bilet șapte, pe ușe șapte. În sfârșit, sâmbătă îl raz iar; dau să scriu dunga: pe bilet erau patru și cu una acu cinci; pe ușe șapte și cu una opt. Spișterul nu știa că mijlocește contabilitate dublă. Marți, pe ușe opt și cu una nouă; pe bilet trei și cu una patru; și pe urmă joi, pândeste când nu e d. Nae în prăvălie, și intră; după ce-l raz, zice: „Scrie una, că am luat bilet nou de la d. Nae...” Pe ușe nouă și cu una zece...

PAMPON: Ei? prin urmare...

IORDACHE: Ei! prin urmare, ștergea dungile cu doftorii, cu metaluri de-ale lor de la spițarie.

PAMPON: Și cum a rămas?

IORDACHE: N-a vrut d. Nae să facă scandal, măcar că era de un procuror ceva. D. Nae, știi, mai galant, i-a luat biletul și vreo cinci franci câți i-avea în buzunar, i-a făcut un moral bun, din porc și din măgar nu l-a mai scos, i-a tras vreo două palme și l-a dat pe ușe afară...

PAMPON (*care a ascultat cu atenție, ca lovit de o inspirație*): A! ce idee mi-a venit! Parfumurile, odicoloanele, pomădurile, liubemurile Didinii!... Spișerul!... Da!... Zici că biletele astea le-ai tras din circulație de mai bine de trei luni?

IORDACHE: Da.

PAMPON: Zici că d. Nae a luat înapoi biletul cu scamatoria de la spișerul?...

IORDACHE: Da.

PAMPON: Ei? Spișerul în vreme de zece luni cât v-a tras pe sfoară, numai cu un bilet a lucrat?...

IORDACHE: Știu și eu?

PAMPON: Era peste putință. Atunci ai fi băgat de seamă mai degrabă... Ia adu-ți aminte bine.

IORDACHE: De unde să-mi aduc aminte!... E de mult...

PAMPON: A! ce idee! să vedem! Mă duc... mă întorc numaidecât... spune-i lui d. Nae că am să-i vorbesc... Viu cât mai degrabă. (*iese în fund. La ieșire se lovește cu Mița, care intră foarte agitată*) A! pardon, madam!...

SCENA II

IORDACHE, MIȚA

MIȚA: Iordache! Unde e Nae?

IORDACHE: Nu știu; a plecat de azi-dimineață și până acuma nu s-a mai întors. Trebuie să vie, ca să mă pot duce și eu la masă.

MIȚA (*trântindu-se pe un scaun*): Am să-l aștept și eu...

IORDACHE: Dar dacă vine târziu, eu ce să fac? să rabd de foame? Trebuie să închiz prăvălia și să mă duc la mâncare...

MIȚA: Nu știu, nu voi să știu de nimic... (*patetică*) Iordache...

IORDACHE: Ce?

MIȚA: Iordache, sunt nenorocită...

IORDACHE: A simțit Crăcănel ceva...

MIȚA: Aș! Crăcănel! — îți spui că sunt nenorocită...

IORDACHE: Pentru?

MIȚA: Nae! Nae, pe care l-am iubit, pe care l-am adorat pentru eternitate, până la nebunie... Tu știi cât l-am iubit?

IORDACHE: Ei! da. Ei! ce?

MIȚA (*montându-se treptat*): Nae mă traduce.

IORDACHE: Aș!

MIȚA: Mă traduce la sigur.

IORDACHE: Fugi de-acolo!

MIȚA: La sigur... De opt zile nu l-am văzut. Îi scriu: „Bibicule, Mangafaua pleacă mâine miercuri la Ploești, rămâi singură și ambetată; sunt foarte rău bolnavă; vino, să-i tragem un chef...” Și Năică nici nu-mi răspunde. Iubește pe alta, mi s-a făcut semn. În cărți cade mereu gând la gând cu bucurie, cu dragoste, cu temei, cu întâlnire pe drum de seară cu o damă de verde.

IORDACHE: Aș! nu mai crede în mofturile cărților, frate...

MIȚA: Trebuie s-o știu, trebuie s-o aflu... și să vedem... O să fie un scandal... dar un scandal... cum n-a mai fost până acum în „Universul”.

IORDACHE: Aș! nu-i nimica! ți-ai făcut spaimă de gelozie. (*dând din umeri, urcă până-n fund, unde dă piept în piept cu Catindatul de la percepție*)

MIȚA: Un mușteriu! poate mă cunoaște... Nu voi să mă compromentez. Trec să aștept în odaie. (*iese pe după paravan în dreapta*)

SCENA III

IORDACHE, CATINDATUL (legat cu o basma la fâlcii)

CATINDATUL (*către public, coborând*): Pfii! al dracului mă doare!... dar știi cum?... lucru mare... Nu mai merge... M-am hotărât. Trebuie s-o încerc și p-asta...

IORDACHE (*care l-a urmărit, coborând înaintea un scaun până în mijlocul scenii*): Ia poftiți! poftiți!...

CATINDATUL (*hotărât*): Știi s-o scoți? Scoate-mi-o!

IORDACHE: N-ai idee cum ți-o scot; până să clipești din ochi, o dată, pac!... Ia poftiți! poftiți!...

CATINDATUL: Uf! mersi!

IORDACHE: Ia poftiți!

CATINDATUL: Ce n-am pus, domnule? Ce să-ți mai spui? Ce n-am pus? Mi-am tăbăcit gingiile... Ce n-am pus?

IORDACHE: Ce să-i pui, domnule? E odată vătămată, s-a isprăvit: picături de rădăcină de clește.

CATINDATUL: Ce n-am pus?... În sfârșit, astăzi m-a învățat unul de la noi de la percepție...

IORDACHE: A! d-ta ești de la percepție?...

CATINDATUL: Da, catinez până la o vacanță. Nu e vorba, am cu ce trăi; am parte în bogasierie la Ploești; îmi trimete parale nenea Iancu; dar știi, orișicât poți zice, trebuie pentru ca să-ți faci o carieră ca tânăr...

IORDACHE: Mai e vorbă...

CATINDATUL: A! eu aș fi avut parale multe, dacă nu mă-ncurcam în tratație de amor pe vremea războiului. O iubeam, o iubeam!... și ea mă traducea... cu un ofițer de itidenție.

IORDACHE: Ei, ș-acuma?

CATINDATUL: Acuma... nu-ți spui? catinez la percepție. (*mâhnit*) Dar catinez de mult... Știi, catindezi azi, catindezi mâine, o lună, două, trei, un an... Bine, până când? Nu zic să mă fac ajutor, ori reghistrat, domnule, dar măcar acolo ceva.

IORDACHE: Adică să te înainteze.

CATINDATUL: Măcar un copist de clasa a doua.

IORDACHE: Și acuma câtă leafă primești în mână?

CATINDATUL: Nu ți-am spus că sunt catindat? Nimic, de doi ani de zile, nimic. (*sade*)

IORDACHE: Nimic?

CATINDATUL: Nimic...

IORDACHE: Dar... reținere nu vă face?

CATINDATUL: Asta, ce-i dreptul, nu...

IORDACHE: Tot e bine... Ei!... ia dezleagă-te.

CATINDATUL: Pentru ce?

IORDACHE: Legat, nu poci...

CATINDATUL: Ce?

IORDACHE: Pentru că nu poți căsca gura.

CATINDATUL: Pentru ce să casc gura?

IORDACHE: Aminteri cum să ți-o scot?

CATINDATUL: Ce să-mi scoți?

IORDACHE: Ei, asta-mi place! pentru ce ai venit aicea?... Măseaua...

CATINDATUL: Măseaua?

IORDACHE: Ei da, măseaua. *(merge și scoate instrumentele dintr-o masă)* Știi cum ți-o scot?... până să clipești din ochi *(revine lângă Catindat)* odată... pac!

CATINDATUL *(care s-a sculat)*: Uf!

IORDACHE: Șezi...

CATINDATUL: Mersi, am șezut destul...

IORDACHE: Trebuie să stai jos... ca să am loc în sus să trag... d-a-mpicioarele cum?

CATINDATUL: N-o mai scoț... mi-a trecut.

IORDACHE: Cum ți-a trecut?

CATINDATUL: Nu ți-am spus că m-a învățat unul de la noi de la percepție... zice c-a citit în cartea lui Matei.

IORDACHE: De la Matei citire?

CATINDATUL: Nu vanghelistul, ăsta e altul, e doftor de bătăture în Italia și face și văpsea pentru păr...

IORDACHE: Ei?

CATINDATUL: Ei? să zicem că mă doare! întâi rabd cât pot... pe urmă, pui doftorii; pe urmă, dacă văz că nu mai merge, mă duc hotărât la bărbier să mi-o scoată... bun! Cum intru...

IORDACHE: Ei! prin urmare...

CATINDATUL: Cum intru, zic serios: știi s-o scoți? scoate-mi-o! De par exemplu, adineaori la d-ta... D-ta nici nu înțelegeai ce vreau eu... Și pe urmă, mă dau în vorbă, mai de una, mai de alta... Dar când intru, simț odată

ca un cuțit (*arată la falcă*), cald, și pe urmă rece; pe urmă din vorbă-n vorbă, vii d-ta, subfirugul, cu cleștele: atunci deodată simț iar un cuțit... rece, și pe urmă numaidecât cald... și pe urmă nu mai simț nimic... Vezi d-ta, pesemne, nu știu cum devine care va să zică de este al naturii lucru ceva, că măseaua, în interval de conversație, de frică trece... Ei... al dracului italianul!

IODACHE (*care a ascultat cu multă atenție*): Fugi, d-le, cu superstițiile italienești... Îmi pare rău de d-ta, om tânăr!... Bine, d-ta nu vezi cum e naturelul la toate, că trebuie să aibă o bază, măcar cât de mică, dar să fie bază. Ce nu are bază cum poate să fie naturel? ori să-mi spui d-ta că Matei ăla al d-tale — că eu nu-l cunosc — te-a învățat adică să mergi prin ploaie fără umbrelă și să zici, numai așa la un capriț, că e soare... și să nu te ude... Auzi d-ta mofturi italienești!

CATINDATUL: Așa e, decât n-are a face cu măseaua. (*face o grimasă în partea măselii*)

IODACHE: Ba prea are a face.

CATINDATUL: Ba nu. (*altă grimasă*)

IODACHE: Ba da, tot lucru naturel...

CATINDATUL: Ba nu!... (*altă grimasă*) Hait!

IODACHE: Ce?

CATINDATUL: Iar m-a apucat (*începe să se plimbe*) dar rău... rău de tot...

IODACHE: Vezi... vorba mea... știu eu...

CATINDATUL (*oprindu-se în loc din umblet și cu un ton foarte hotărât*): Știi s-o scoți? scoate-mi-o!

IODACHE: Șezi...

CATINDATUL (*hotărât*): Adu cleștele. (*șade*)

IODACHE (*merge, ia cleștele și revine*): Zi că te-a ciupit un purice... odată... pac!

CATINDATUL (*uitându-se țintă la clește și apoi sculându-se*): Mi-a trecut. Ai văzut? vorba mea... știu eu... Al dracului italianul!...

IODACHE (*plictisit*): A!

CATINDATUL (*foarte mulțumit*): Salutare, neică, și mersi! (*pleacă*)

IODACHE: Stai, domnule!...

CATINDATUL: Nu mai pot... e târziu... am treabă la canțilerie, am o groază de avizuri de făcut... Salutare, neică, și mersi! (*iese repede prin fund*)

SCENA IV
IORDACHE, apoi MIȚA

IORDACHE: Așa haplea mai rar... Ce dracul face d. Nae de nu mai vine... Sunt aproape de douăsprezece... Mă leșin de foame. (*Mița intră din dreapta*) Mița? o uitasem!...

MIȚA: N-a venit Nae încă?

IORDACHE: Uite ce e, coană Mițo, d-ta tot zici că-l aștepti; eu mă repez aici aproape să-mbuc ceva și mă-ntorc numaidecât... nu-i așa? (*își ia pălăria*)

MIȚA: Poți să te duci.

IORDACHE: Da', nu pleci? Să nu rămâie prăvălia singură...

MIȚA (*nervoasă*): Ți-am spus o dată... îl aștept până mâine, până poimâine, până o veni!

IORDACHE: Atunci mă duc... mă-ntorc la moment. (*iese în fund*)

SCENA V
MIȚA, apoi PAMPON

MIȚA: Să-l aștept, da, să-l aștept... Trebuie să vie... Să mă traducă pe mine Nae... și să nu-mi răzbun? Peste poate!

PAMPON (*care a intrat*): Mă rog, d. Nae n-a venit încă? (*salută*)

MIȚA (*aparte*): Un muștiriu... (*tare.*) Nu, domnule, și eu îl aștept... Dacă poftiți și dv. să-l așteptați... vine ori dânsul ori băiatul...

PAMPON: Mersi, madam. (*șade, aparte*) Curățică. (*tare, după o pauză*) D-voastră sunteți rudă, ori consoarta dumnealui...

MIȚA (*tristă*): Nici rudă, nici consoartă, d-le... i sunt... adică i-am fost... amică... Am venit pentru o mică afacere.

PAMPON: Ca și mine...

MIȚA (*oftând*): La d-ta... nu poate fi ca la mine... La mine e chestiune de traducere.

PAMPON: În amor?

MIȚA (*asemenea*): Da, în amor...

PAMPON: Ca și la mine...

MIȚA: Ca și la d-ta?... Cum?

PAMPON: Mi se pare, adică nu mi se pare... sunt aproape sigur că sunt tradus.

MIȚA: Ca și mine...

PAMPON: Și numai d. Nae poate să mă puie pe urma aceluia care a devenit în chestiune... A! dar n-are să-mi scape... Sunt hotărât! Am să-i dau o curățenie spițerului să mă pomenească!

MIȚA: E spițer?

PAMPON: Da, desigur, spițer. Aflasem adineaori cum îl cheamă de la băiatul de aici...

MIȚA: De la Iordache...

PAMPON: Da; îmi spusese cum îl cheamă, dar i-am uitat numele cu gândul la dovezi, — pentru că am dovezi, — niște hârtii pe care le-am găsit în odaie la Didina.

MIȚA: Didina...

PAMPON: Da, amanta mea, cel mai sacru amor, pentru care mi-am sacrificat cariera de militar, fiind că până să nu o cunosc am fost tist² de vardiști la Ploiești... Și sunt turbat de gelozie! Toată noaptea n-am dormit...

MIȚA: Ah! mie-mi spui ce-i gelozia?... Numai o noapte n-ai dormit? Nu știi nimic! Câte nopți!...

PAMPON: Nu, az-noapte nu a devenit din gelozie, pentru că nu începuse încă chestia... Am jucat la Podul Gârlii conțina cu niște papugii până la șase az-dimineată... I-am ras...

MIȚA: Să nu te bucuri... Și eu câștig la conțină, dar ce folos! noroc la cărți, nenoroc la amor...

PAMPON: Aș! la mine nu e noroc, e știință: îi iau la sigur... poate că să am o goană nebună, să pierz. Eu joc conțina oarbă cu fantele, și am eu merchezul³ meu. Bunioară, cărțile le țiiu în stânga și joc cu dreapta; am bătut cu fantele, pui cărțile bătute jos, și fantele la loc în mâna stângă, pentru altă ocazie... Az-noapte i-am stins...

MIȚA (*plictisită*): Nu mai vine Nae...

PAMPON: Astfel dar az-dimineată, conțița mea, pe la șase ceasuri, mă întorc acasă, la Didina; bat în ușe, se scoală somnoroasă și-mi deschide. Era încă întunerec; aprinz lumânarea... Da, când viu prea târziu, e totdeauna supărată și-ncepe să mă certe... Acuma nu zice nimic: se-ntoarce, pardon, cu fața la perete și tace. Zic eu (*Mița plictisită s-a sculat și se plimbă*) în gândul meu: e supărată... s-o las să doarmă; când o vedea mâine c-am câștigat trei poli, îi trece... Dau să mă dezbrac și văz jos lângă mescioară două hârtiute.

² tist – ofițer, comandant.

³ merchez – taină, șiretlic, truc.

M-aplec — cum le-am văzut am simțit un fior rece, — m-aplec, le iau: ce era? Un bilet de abonament la frizăria model a lui d. Nae Girimea...

MIȚA: Nae Girimea?... (*se interesează*)

PAMPON: Da, și un bilet de amor de la o damă către „Bibicul” ei...

MIȚA: „Bibicul”?

PAMPON: Da, către spițerul... Să vezi cum am aflat pe urmă că e spițer.

MIȚA (*aparte*): „Bibicul”! S-ar putea?

PAMPON: Cum am citit hârtiuțele și am văzut pecetia pe bilet: „Frizăria model, Nae Girimea”, mi-am luat iar paltonul și bastonul și am ieșit binișor; Didina adormise iar. Mă duc la poliție, cercetez și aflu că aici e frizăria. Am venit; d. Nae nu era aici. Băiatul mi-a spus că bilete de astea...

MIȚA (*interesându-se nerăbdătoare*): În sfârșit?

PAMPON: În sfârșit, ce mai să lungim vorba degeaba, conia mea, spițerul este... După câte mi-a spus băiatul, am fost cu biletul la o spițărie, am spus că aveam ceva scris pe el și s-a șters cu un fel de asenție și că aş vrea să știu ce era scris... se poate? și spițerii nu știu ce-a făcut, ce-a turnat pe bilet, — mirosea a spirt de țiperig, — și-n două minute a ieșit iar dungile la loc...

MIȚA: Să fie cu putință?...

PAMPON: Le-am numărat: sunt cinzeci și cinci de dungi... Spițerul mișel! l-am prins mai rău decât d. Nae: o să-i dau o curățenie... să-i rup șalele!...

MIȚA (*aparte*): Să fie Nae? A! ce răzbunare ar fi! (*tare*) Domnule, zici că biletul de amor este către „Bibicul”?

PAMPON: Da!

MIȚA: Și este iscălit de cine?

PAMPON: „A ta adorantă, Mița...”

MIȚA: Mița! A! Dumnezeu!

PAMPON: Ce?

MIȚA: Domnule, ești sigur că e spițer?...

PAMPON: Firește... Mai sigur se poate? Biletul era alb... spirt de țiperig și d-odată cinzeci-și-cinci de dungi... Le-am numărat... poftim să le numeri și d-ta...

MIȚA: Și ai venit aici pentru ca să afli numele omului cu chestia de traducere?

PAMPON: Da.

MIȚA: Eu am o presimțire...

PAMPON: Care?

MIȚA: Cum este amanta dumitale?

PAMPON: Cum să fie adică?

MIȚA: De roșu, de ghindă, de tobă, ori de verde?

PAMPON: De verde...

MIȚA: De verde?

PAMPON: Da.

MIȚA: Și ai la d-ta biletul către „Bibicul”, pe care zici că l-ai găsit în odaia damii de verde?

PAMPON: Da.

MIȚA: A’ să-l văz degrabă...

PAMPON (*dându-i biletul*): Iacătă-l.

MIȚA (*ia biletul, îl privește și face o mutră grozav de disperată*): A! am să-mi răzbun!... (*solemnă*) Domnule, nu te juca cu inima unei femei nenorocite... Spune drept: biletul ăsta l-ai găsit în odaia amantii d-tale? Jură...

PAMPON (*grav*): Pe onoarea mea!

MIȚA: Uită-te la biletul ăsta... l-ai citit? (*citind nervos.*) „Bibicule, Mangafaua pleacă mâine miercuri la Ploești, remâi singură și ambetată; sunt foarte rău bolnavă: vino negreșit, am poftă să-i tragem un chef... A ta adorantă, Mița...” Ai văzut biletul?... Acuma uită-te la mine bine...

PAMPON: Ei? (*îi ia înapoi biletul*)

MIȚA: Ei! Eu, eu sunt nenorocita care am scris biletul ăsta...

PAMPON: Se poate?

MIȚA: Da, se poate... (*dezolată*) Și omul care a fost la Didina dumitale este amantul meu!...

PAMPON: Amantul dumitale? Spișterul?

MIȚA: Ce spișter? nu-i spișter... (*frământându-se*) A! trebuie să am o explicație... O să-mi răzbun... o răzbunare teribilă!

PAMPON (*același joc*): Amantul dumitale? trebuie să-l știu și eu, trebuie să-l văz. Eu nu mă mulțumesc pe răzbunarea dumitale... Trebuie ca să-mi răzbun eu!... (*se plimbă turbat*)

MIȚA: Juri să ne răzbunăm împreună?

PAMPON: Jur!

SCENA VI

ACEIAȘI – IORDACHE

IORDACHE (*venind repede din fund*): Coană Mițo, ești aici? Vine.

MIȚA: Nae...

PAMPON: D. Nae.

IODACHE (*dând pe Pampon la o parte și luând pe Mița în partea cealaltă*): Pardon. (*Miții*) Vine Crăcănel al d-tale. Viu într-un suflet de la birt din colț... Crăcănel a intrat în birt, a întrebat de prăvălia lui d. Nae Gîrimea, și băiatul l-a îndreptat aici. Ascunde-te iute... vine, trebuie să fie la ușe.

MIȚA: Crăcănel! ce caută?

IODACHE: Treci degrabă în odăiță. (*Mița pleacă spre dreapta pe după paravan*)

PAMPON: Te duci?

MIȚA: Da... (*lui Iordache*) Când o pleca, dă-mi de veste... fă-i vânt degrabă...

PAMPON: Bine, da' chestia noastră cum rămâne? (*o urmărește până la ușe*)

MIȚA: Mai vorbim noi. (*iese repede în dreapta închizând ușa după ea*)

PAMPON (*aparte*): Ciudat lucru! să fie vreo moftangioaică?... (*lui Iordache*) Mă rog, cine e persoana asta?

IODACHE: E o damă...

PAMPON: Bine, damă... O văz eu că e damă, dar cine e? (*Crăcănel intră*)

IODACHE (*încet lui Pampon*): Lasă că-ți spui eu...

SCENA VII

ACEIAȘI – CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL: Mă rog aici este d. Nae frizerul?

IODACHE: Aici este... da'... nu-i acasă.

CRĂCĂNEL: Dar... mă rog, se-ntoarce?

PAMPON (*lui Iordache aparte*): Cine-i domnul ăsta?

IODACHE (*încet lui Pampon*): Lasă că-ți spui eu...

CRĂCĂNEL: Aud?

IODACHE: Nu crez să se întoarcă așa degrabă... Dacă aveți trebuință chiar cu d-lui, atunci poftiți mai pe seară, poate să-l găsiți...

CRĂCĂNEL: În sfârșit, eu tot mai pot aștepta; poate să vie. (*șade*)

IODACHE: Așteptați degeaba, domnule, vine foarte târziu...

CRĂCĂNEL: De unde știi? poate vine mai curând...

IODACHE (*încet lui Pampon*): Cum dracul să-i fac vânt?...

PAMPON: Dacă spune o dată omul că vine deseară...

CRĂCĂNEL: Ei, poate să am noroc. Nu știi d-ta? de câte ori pleci să stai un ceas și stai cinci... Ei, de ce adică să nu pleci o dată pentru șapte și să stai numai unul?... (*se gătește în fața unei oglinzi, își piaptână barbetele și chelia, ia o gazetă și se pune pe citit. — Iordache și Pampon dau din umeri. Pampon scoate o pereche de cărți și-ncepe să se joace cu ele pe genuchi. Iordache merge la ușa din dreapta.*)

MIȚA (*scoțând capul pe ușă*): Fă-i vânt!

IODACHE: Nu e chip... Zice că vrea s-aștepte...

MIȚA: Ce dracul caută aici?

IODACHE: Știu eu... caută pe d. Nae...

MIȚA: Nu-nțeleg.

IODACHE: I-am spus că d. Nae vine deseară, și tot zice că-l așteaptă...

A! stăi, că îi am eu leacul...

MIȚA: Domnul ălălalt s-a dus?

IODACHE: Nu, e aici...

MIȚA: Să m-aștepte... Bate-mi în ușe când l-ai exoflisi⁴ pe Crăcănel...

IODACHE: Îl exoflisesc acuma, să vezi... (*coboară în scenă. Mița își retrage capul și închide ușa. Lui Pampon.*) — Dama a zis s-aștepti...

PAMPON (*încet*): Bine...

IODACHE (*către Crăcănel, care e cufundat în citirea jurnalului*): Ei, boierule, d. Nae nu mai vine... Eu trebuie să-nchiz prăvălia... am treabă să mă duc în târg...

CRĂCĂNEL (*lăsând gazeta*): A! închizi?... Atunci, dacă închizi, trebuie să mă duc și eu...

PAMPON (*strângându-și cărțile*): Firește că trebuie să te duci, nu o să te încuie aici.

CRĂCĂNEL: Dacă e așa... salutare... Mă-ntorc eu mai târziu... (*iese în fund*)

IODACHE: Cu plecăciune... S-a dus! uf! Al dracului dobitoc!... De ce mușterii am eu parte astăzi!

PAMPON: Mă rog, cine e negustorul ăsta?

IODACHE: Urâtul ăsta? Este amantul damii de colo...

PAMPON (*sărind*): Amantul damii de colo?...

IODACHE: Da.

⁴ a exoflisi – a achita, a concendia, a descotorosi..

PAMPON: Care a vorbit cu mine adineaori?... Mița?

IORDACHE: Da, da!

PAMPON (*fioros*): Bibicul ei? Țsta e Bibicul?

IORDACHE: Ei, da, frate, când îți spui o dată; e amantul damii de colo... Ce te prinde mirarea?...

PAMPON (*care și-a luat pălăria și bastonul degrabă*): Am pus mâna pe Bibicul! Nu-l las nici mort! nici mort! (*se repede și iese glont pe ușa din fund*)

SCENA VIII

IORDACHE, NAE, apoi MIȚA

IORDACHE: Țsta este nițel cam țicnit... De ce mușterii am parte eu astăzi?... Frumos carnaval! S-o scoț pe Mița. (*Nae intră*) D. Nae, în sfârșit! credeam că nu mai vii.

NAE: De ce?

IORDACHE: Te-a căutat doi inși...

NAE: Cine?

IORDACHE: Unul nu știu cum îl cheamă, ălălalt era Crăcănel...

NAE: Crăcănel?...

IORDACHE: Da; și coana Mița... e aici.

NAE (*strâmbându-se*): Mița aici? Nu i-ai spus că nu sunt acasă și că viu târziu?

IORDACHE: I-am spus, da' a zis că te așteaptă până mâine, până poimâine... Am profitat de ocazie și m-am dus la birt în colț să mănânc ceva. N-apucasem să gust de două ori, și hop! Crăcănel vine-n birt și-ntreabă pe băiat unde e frizăria model a lui d. Nae. Am alergat degrabă să dau de veste coanii Miții... Era aici și negustorul ălălalt; zice că are un bilet de abonament să-l schimbe, ori să te-ntrebe ceva... în sfârșit nu știu bine...

NAE: Care va să zică Mița e aici?

MIȚA (*care a crăpat ușa mai dinainte și a auzit ultimele vorbe ale lui Iordache, coborând*): Aici, Bibicule; ce, îți pare rău?

NAE (*făcându-se vesel*): Să-mi pară rău? cum să-mi pară rău?... Se poate?

MIȚA (*trecând pe lângă Nae, încet*): Trimete de-aici pe Iordache. Am să-ți spun ceva între patru ochi...

NAE (*făcându-se că n-aude*): Auz?

MIȚA: Iordache, daca nu mai ai treabă, fii bun și ne lasă; am să-i spui ceva lui d. Nae în secret...

IORDACHE: Mă duc... să-mi isprăvesc porția de varză. (*iese în fund*)

SCENA IX

MIȚA, NAE (Mița merge și încuie ușa din fund)

NAE: Pentru ce încui ușa?

MIȚA (*în fund*): Poate să vie iar cineva să ne facă deranj... Am să-ți spui ceva în liniște... (*pauză*) Nae! (*coboară încet, emoționată*) Bibicule! nu mă mai iubești... (*un pas și se oprește*)

NAE (*d-abia întorcându-se*): Ei na! de unde ți-a mai venit ș-asta-n cap?

MIȚA (*încă un pas*): Pentru ce n-ai venit alaltăieri seara când ți-am scris?

NAE (*același joc*): Eram bolnav alaltăieri...

MIȚA (*coborând, cu energie*): Minți!... Ai primit biletul meu?

NAE: Da.

MIȚA: Unde mi-e biletul? Arată biletul...

NAE (*după ce se caută prin toate buzunarele*): Pesemne că l-am pierdut.

MIȚA: L-ai pierdut? Unde l-ai pierdut?

NAE: Știu eu unde l-am pierdut? dacă știam că-l pierz, firește că nu-l pierdeam...

MIȚA: Nu știi unde l-ai pierdut?

NAE: Nu...

MIȚA (*strașnică*): Bibicule! Bibicule!

NAE: Ei?...

MIȚA: Vezi tu sticluța asta? (*scoate din buzunar o sticluță mică și i-o arată*)

NAE: Ei, ce?

MIȚA: Știi ce are înăuntru?

NAE: Cerneală...

MIȚA: Nu cerneală, Năică,... vitrion englezesc!

NAE (*dându-se înapoi*): Vitrion? ești nebună?

MIȚA: Da, vitrion! ți-e frică?

NAE: Firește că mi-e frică, na!

MIȚA: Pentru ce, dacă te știi curat?

NAE: Pentru că tu nu știi ce e vitrionul...

MIȚA: Ba da... e un fel de metal...

NAE: Nu știi ce poate face?

MIȚA: Ba da; pârlleşte, Năică; arde, Bibicule, momentan tot, tot, și mai ales ochii!

NAE: Dă-mi sticluța...

MIȚA: Aș!

NAE: Pentru ce să ții asemenea lucruri? pentru ce?

MIȚA (*vrând să izbucnească*): Pentru ce?... Îmi trebuie...

NAE: Pentru ce îți trebuie?

MIȚA (*izbucind*): Pentru ce? (*cu un gest mare, care face pe Nae să-și acopere ochii, dându-se repede înapoi*) Pentru dumneatale, musiu Năică, și pentru Didina dumitale!...

NAE (*pălind*): Care Didină? tu știi ce spui!

MIȚA: Știi și d-ta mai bine decât mine; nu umbla cu mofturi, șarlatane. Care Didină, 'ai? Didina, pentru care mă traduci pe mine; Didina, pe care o iubești; Didina, la care ai fost az-noapte, mizerabile!

NAE: Nu e adevărat, am stat acasă bolnav.

MIȚA: Minți! Adineaori spuneai că nu știi unde ai pierdut biletul... Să-ți spui eu: biletul meu l-a găsit în odaie la Didina d-tale respectivul ei.

NAE: Respectivul? Pampon?

MIȚA: Vezi! vezi! știi cum îl cheamă; da, unul înalt, bărbos, fioros, cu care o să ai a face chiar astăzi; pentru că s-a întâlnit cu mine aici, mi-a arătat biletul meu, și eu i-am declarat că omul cu traducerea este acela care mă traduce și pe mine, (*Nae se plimbă agitat*) amantul meu, fidelul meu amant, căruia eu (*obidită*) i-am fost întotdeauna fidea.

NAE: Ce-ai făcut?

MIȚA: Pampon te caută să te omoare... A! dar până să-și răzbune el, am să vă omor eu, eu! pe Didina, pe tine, și pe mine!... (*se trânteste pe un scaun desperată și isterică și-și ascunde capul în mâini*)

NAE (*apropiindu-se binișor de ea și căutând s-o mângâie*): Mițo, neică, vino-ți în fire...

MIȚA: Lasă-mă! (*il respinge*)

NAE (*apucând-o în brațe și căutându-i buzunarul*): Nu; nu te las, pentru că te iubesc... numai pe tine... te iubesc... numai... pe... tine... (*a găsit buzunarul, a luat sticluța, se ridică repede și schimbând tonul*) Înțelege că e încurcătură la mijloc. Mi-ai pus pe nebunul de Pampon în cap.

MIȚA: D-ta ți l-ai pus...

NAE: Vrei scandal cu orice preț?

MIȚA: Da, (*ridicându-se*) vreau scandal, da... pentru că m-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate: ai uitat că sunt fiică din popor și sunt violentă; ai uitat că sunt republicană, că-n vinele mele curge sângele martirilor de la 11 februarie; (*formidabilă*) ai uitat că sunt ploșteancă — da, ploșteancă! — Năică, și am să-ți torn o revoluție, da' o revoluție... să mă pomenești!...

NAE (*cam zâmbind*): Nu fi nebună!... Ce-o să faci?

MIȚA (*căutând sticluța în buzunar*): Ce să fac? (*n-o găsește; se uită răătăcit împrejur... Nae i arată de departe, râzând, sticluța; ea dă un țipăt.*) A! mi-ai furat sticluța, scamatoarele! (*repezindu-se la el pe după mobile*) Dă-mi sticluța, șarlatane, mizerabile, infame! (*se aud bătăi tari în ușe*)

NAE: Taci! bate cineva!

IORDACHE (*de afară*): Deschideți! deschideți degrabă!

MIȚA: Nu vei deschide, până nu-mi dai sticluța! (*se pune în dreptul ușii. Nae o dă în lături, trage ivărul și deschide. Iordache intră repede.*)

SCENA X

ACEIAȘI — IORDACHE

IORDACHE: Vine Crăcănel turbat... S-a făcut scandal; l-a bătut ălălalt care era aici... (*Miții*) Ascunde-te... Vine!

MIȚA (*apelisită*⁵): Nu mai voi să știu de nimic... Să vie oricine... Voi scandal... voi să mor!... (*se repede să ia un brici; Iordache se uită afară prin ușe*)

NAE (*repezindu-se și smulgându-i briciul, o apucă de amândouă mâinile și o târăște spre dreapta*): Aide dincolo, să-ți dau sticluța.

MIȚA: Nu.

IORDACHE (*de la ușă*): Fugiți, iacătă-l, fugiți!...

NAE: Haide! (*tărăște pe Mița cu multă luptă și iese cu ea în odaia din dreapta, pe după paravan*)

SCENA XI

IORDACHE, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL (*intrând prin fund furios, cu pălăria stricată și tăvălită. Iordache se dă la o parte*): A! asta nu, asta nu poate să rămâie jos!... Ai mai pomenit d-ta una ca asta, d-le?

⁵ *apelisită* – deznădăjduită, disperată, care nu se mai poate stăpâni.

IORDACHE: Ce, d-le?

CRĂCĂNEL: D-le, adineaori știi că am plecat de aici.

IORDACHE: Da.

CRĂCĂNEL: N-apuc s-ajung în colț și auz pe urmele mele: „Pst! pst! Bibicule!” Pe mine mă cheamă Telemac, Mache, nu mă cheamă Bibicul. Îmi văz de drum... Iar: „Pst! pst! Bibicule!” Eu merg înainte... Când mă pomenesc că m-apucă cineva pe la spate de guler. Mă întorc. Zice: „Te faci că n-auzi, Bibicule, 'ai?” Eu zic: „Nu mă cheamă Bibicul, d-le, mă cheamă Telemac, Mache”. — „Bibicule, zice el, deodată; ești un mizerabil! ai făcut un abuz mare; ai înșelat o femeie, dar ai a face acuma cu un bărbat. De mult te caut. Avem să ne răfuim amândoi. Acu nu-i vreme, dar până una alta, ca să știi cu cine ai a face, poftim o arvună!”... N-apuc să răspunz, domnule, și șart! part! trosc! pleosc! patru palme: îmi turtește pălăria și mi-o aruncă cât colo. Până să mă plec s-o ridic, infamul se suie într-o trăsură și pleacă... Chem sergentul... nimini!... A! dar trebuie să știu cine este dobitocul ăsta smintit... trebuie să știu! Cum îl cheamă?

IORDACHE: Știu eu cine e ăla?

CRĂCĂNEL: Este mizerabilul care era adineaori aici cu d-ta, când am venit eu.

IORDACHE: Nu știu cum îl cheamă...

CRĂCĂNEL: Trebuie să știi, trebuie să-mi spui: nu plec de aici până nu aflu; chem poliția, fac scandal!... *(se plimbă făcând gesturi exasperate)*

SCENA XII

ACEIAȘI – CATINDATUL, NAE, apoi PAMPON

CATINDATUL *(intră prin fund, cu mâna la falcă, văitându-se)*: A! a! a! m-a apucat rău... *(se trănțește pe un scaun)*

IORDACHE: Și ai venit iar la doftoria lui Matei? nu mai merge, tânărul...

CRĂCĂNEL: D-le, înțelege odată și spune-mi...

NAE *(ieșind din odaie și coborând)*: Ce e? Ce e, domnule?

CRĂCĂNEL: Domnule! Un dobitoc, un infam, care era adineaori aici, m-a insultat cu palme pe mine, Mache, ca drept Bibicul...

NAE *(aparte)*: Pampon a fost! *(cătră Iordache încet)* Treci dincolo, i-a venit rău nebunii. *(Iordache iese iute la dreapta)*

CATINDATUL: A! a! a! *(se zvârcolește pe scaun)*

NAE *(Catindatului)*: Ce e? d-ta ce poștești?

CATINDATUL (*sculându-se și arătându-și falca, hotărât*): Știi s-o scoți? scoate-mi-o!

NAE: Șezi. (*Catindatul șade*)

CRĂCĂNEL: Domnule, n-am vreme de stat. Spuneți-mi cum îl cheamă...

NAE (*alegându-și instrumentele*): Nu știu, domnule, de unde vrei să știu eu numele la toți mușteriii! (*cătră Catindat*) A din fund de tot? (*Catindatul dă din cap că da*) Dezleagă-te. (*Catindatul face fasoane. Nae îl apucă cu putere și-l dezleagă.*)

PAMPON (*apărând în fund*): Aha! Bibicule, iar d-ta! (*Crăcănel se dă înapoi*)

NAE (*cu un ochi la ce se petrece între Pampon și Crăcănel, și cu altul la Catindat, pe care îl ține cu putere cercând să-i vâre mâna în gură, și care se zbate și nu vrea să se lase*): Numai s-o văz! n-o scoț!

CRĂCĂNEL (*înaintând un pas spre Pampon, făcându-și inimă și voină să-i dea fiori*): Domnule! mă cunoști d-ta pe mine?

PAMPON: Cum să nu, Bibicule! (*se apropie binișor de Crăcănel, și vrea să-l apuce*)

CRĂCĂNEL (*scăpând și ocolind pe după mobile*): A! ajutor! poliție! vardist! (*Pampon îl urmărește neîmpăcat; Crăcănel vrea să iasă prin dreapta pe după paravan, se întâlnește piept în piept cu Iordache care intră, și care-l respinge*)

NAE (*care după o luptă, a reușit să vâre mâna în gura Catindatului*): Șezi binișor!

CATINDATUL (*gemând cu gura înfundată și zvârcolindu-se*): A! a! a!

IORDACHE (*care a venit de după paravan, încet lui Nae*): I-a venit pandaliile, era să-și taie gâtul cu briciul.

CRĂCĂNEL: E nebun! ajutor! poliție! vardiști! (*iese în fuga mare prin fund*)

PAMPON: Stăi, Bibicule! (*iese furios după el*)

NAE (*trăgând cu putere*): Nu mișca! (*după ce a tras, iese repede în dreapta, urmărit de Iordache*)

CATINDATUL (*văitându-se cu mâna la falcă*): A! a! a! Mi-a scos alta! Măsea nevinovată, domnule!...

(*Cortina*)

ACTUL II

(O sală de o parte a unui bufet într-un bal mascat de mahala. Două uși în fund; cea din dreapta dând în bal, cea din stânga într-un coridor de lângă bal. La stânga, în planul din fund, o ușe a cabinetului de toaletă; la dreapta, planul întâi, o ușe dând în sala principală a bufetului. În scenă, mese pentru mâncare, una în fund între cele două uși, două în față, una la dreapta, alta la stânga. La ridicarea cortinii, se aud măsurile din urmă ale unui valț, și se vede prin ușa din dreapta, în fund, mișcarea balului.)

SCENA I

CATINDATUL, în costum și cu masca scoasă șezând la masa din stânga și bând rom cu un păhăruț, apoi CHELNERUL

CATINDATUL (*bătând în masă*): Chelner!...

CHELNERUL (*d-afară*): Vine!...

CATINDATUL: Am început să mă încălzesc... ori magnetismul... ori electricitatea lui Matei... nu știu ce e... dar lucrează. Am început să mă-ncălesc. (*bate în masă*)

CHELNERUL (*din dreapta*): Vine, vine!

CATINDATUL: Unul de la noi de la percepție m-a învățat! „Vrei să-ți treacă? mănâncă, bea, fă petreceri și magnetizează-te, dar magnetizează-te strașnic cu jamaică⁶...” și... mă magnetizez. (*bate în masă tare*) Pfu! Cald!

CHELNERUL (*d-afară*): Vine, vine, vine!

CATINDATUL: Nenea Iancu, săracul, dacă ar ști cum mă magnetizez... și unde? (*scoate de sub costum din sân o scrisoare și o citește cu chef*) „Am aflat că umbli prin cafenele și pe la baluri; dacă mai aflu astfel de chestii, nu-ți mai trimet nici un gologan, viu să-ți lungesc urechile; te iau înapoi la prăvălie, și te pui la ipitropie, măgarule...” Mie adică îmi scrie nenea Iancu. (*bate tare în masă*)

CHELNERUL (*intrând din dreapta*): Vine!...

CATINDATUL: Socoteala și-ncă un rom... ăsta e al patrulea...

CHELNERUL: Ba al cincilea...

CATINDATUL: Ba al patrulea...

CHELNERUL: Al patrulea l-ați băut... și cu unu, care îl comandați acuma, cinci...

⁶ *jamaică* – varietate de rom fabricat din trestie de zahăr.

CATINDATUL: Așa, cu ăl d-acuma?... da. (*Chelnerul iese în dreapta*) Pfu! cald mi-e... lucrează magnetismul... I-am dat de leac!... Vezi ce e când nu știe cineva?... Era aproape de mintea omului; durerea devine din măsea, măseaua devine din răceală, răceala devine din frig; — din cald devine că nu mai e frig; dacă nu mai e frig, va să zică că răceala se duce și vine căldura; a venit căldura, a trecut durerea... (*Chelnerul vine*) Par egzemplu... (*pune mâna pe falcă*) lucrează magnetismul... arde... foc... Pfu! cald mi-e! (*Chelnerul a pus pe masă romul*) Un rom și țial!

CHELNERUL: Cinci romuri: unu și cinzeci.

CATINDATUL (*dând romul pe gât*): Șase...

CHELNERUL: Nu, cinci...

CATINDATUL: Ba șase... Cinci cu ăsta care l-am băut, și cu unul, care o să mi-l aduci acuma, șase. (*plătește*) Lucrează strașnic magnetismul... Și am să tachinez astă-seară!... da, am să tachinez!... pe toate am să le tachinez! (*merge cam șovăind la o oglindă în stânga să-și dreagă miza*) Strașnic de cald!

SCENA II

CATINDATUL, DIDINA, apoi CHELNERUL

DIDINA (*intră prin fund de la stânga, coboară la masa din dreapta și șade; e în costum de polonez: caiacă cu brandeburguri, mântăluță cu blană, pantaloni în cizme cu carâmb; în cap căciulă poloneză cu un pompon mare, bătând în masă*): Băiete! (*iși scoate masca și se șterge cu batista*)

CHELNERUL (*intrând cu romul*): Vine!

CATINDATUL (*întorcându-se și punându-și masca*): O mască... Am s-o tachinez... (*Chelnerul, după ce a lăsat romul pe masă la stânga, trece la dreapta lângă Didina.*)

DIDINA: O bere.

CHELNERUL: Vine!

DIDINA (*care a observat pe Catindatul, se întoarce cam cu spatele ca să nu-i vadă fața. Catindatul bea rom, suflă mereu de căldură și se uită când pe o parte, când pe alta la Didina*): N-a venit Nae încă... (*scoate o scrisorică și o citește*) „Prea iubita mea angelă, s-a întâmplat un caz de o comedie mare în chestia noastră prin respectivul tău Pampon și o individă!... Trebuie să ne vedem deseară ca să-ți spui cum curge în defavor toată intriga asupra romanțului nostru, să juri că devine ca la Teatru, pentru care nu cumva să lipsești deseară de la bal cum ne-a fost vorba. Trimete-l pe Pampon

să joace conțina și vino negreșit... Al tău adorant până la moarte... Nae”... Douăsprezece aproape, și nu mai vine. (*Chelnerul aduce berea, o pune pe masă la Didina și iese.*)

CATINDATUL: Pfuu! (*Didinii*) Bonsoar, mască... (*aparte*) Am s-o tachinez... (*tare*) Ce mai faci?

DIDINA (*care îndată ce i-a vorbit Catindatul și-a pus masca*): Bine, mersi! Uite beau o bere... Da’ d-ta ce faci?

CATINDATUL: Și eu bine, mersi; mă magnetizez cu jamaică.

DIDINA: Îmi pare bine.

CATINDATUL: Și mie nu mai puțin, parol! (*aparte cu chef*) Al dracului știu să le tachinez.

DIDINA (*bătând în masă și sculându-se*): Să-l mai caut în bal...

CATINDATUL (*bându-și picătura din fund a paharului*): Ce, te duci, mască?

DIDINA: Da, mască, mă duc. (*Chelnerul vine din dreapta*) O bere, o plătesc. (*aruncă banii pe masă*)

CATINDATUL (*cătră Chelner*): Și mie o jamaică... (*cătră Didina*) Nu mai stai nițel? să mai beau un magnet și pe urmă te joc.

DIDINA: Nu, mersi.

CATINDATUL: Să te joc o... conțină oarbă. (*râde*)

DIDINA (*aparte*): Conțina oarbă? să mă fi cunoscând? (*pleacă să iasă*)

CATINDATUL: Pe două consumății și-o guriță mazu⁷. (*râde*) Strașnic tachinez... (*o urmărește până la ușe*)

DIDINA (*aparte*): Mazu? m-a cunoscut. (*iese repede, în fund, la dreapta; ieșind, pomponul de la căciulă-i cade în scenă; chelnerul aduce încă un rom și-l pune pe masă la stânga, așteptând*)

CATINDATUL (*întorcându-se de la ușe și coborând*): Strașnic am tachinat-o... (*gustă din rom și-l plătește.*) Și mi-e cald... mi-e cald... mi-e foc de cald! (*întorcându-se și zărind pomponul jos.*) Iacă! i-a căzut polinezului istoria de la căciulă... (*ia pomponul și și-l pune-n piept.*) Haha! Acu să vezi cum o tachinez. (*trage repede paharul de rom și iese iute după Didina.*) Acu să vezi cum am s-o tachinez. (*Se aude în bal polca.*)

⁷ mazu – adaos; sumă care se adaugă la miza jocului de cărți.

SCENA III

*CRĂCĂNEL singur, în costum de bal, intrând din bufet,
apoi CHELNERUL*

CRĂCĂNEL (*coborând și scoțându-și masca*): Îl cheamă Iancu Pampon; i mai zice și „Conțina cu 5 Fanți”; a fost tist de varăști de noapte la Ploești: acuma face pe jucătorul de cărți; e neînsurat, dar precontează pe una Didina Mazu, exmarșandă. I-am luat urma acasă, de acasă la cafenea, de la cafenea iar acasă, și de acasă aici. Trebuie să fie aici... Am mințit pe Mița că mă duc la Ploești, și am venit... Mi-am pus costum ca să nu mă cunoască cineva și să afle Mița... cum e ea geloasă!... (*bate-n masă; Chelnerul intră*) Am zis o bere...

CHELNERUL: Vine!

CRĂCĂNEL: A! Asta nu poate rămâne jos... Eu, când îmi trage cineva palme... eu turbez!... cu dinții îl apuc, nu-l las nici mort până nu-mi spune pentru ce? pentru ce mi le-a tras? să știu și eu: pentru ce?... Trebuie să-mi spuie mișelul numaidecât!... (*Chelnerul aduce berea, Crăcănel o bea și o plătește. Chelnerul ia paharul de bere și paharul de rom rămas pe masa din stânga și iese.*) Dacă o fi deschis, mă duc drept la el... Dar dacă o fi mascat?... (*se gândește*) A! am găsit... Mă dau binișor pe lângă toți bărbații și le zic la ureche: „Eu sunt Bibicul, nene Iancule, nu mai poftești?...” Să poftească în bal să-mi tragă... nu! să poftească, mizerabilul! (*își face o țigară și-o aprinde. Didina urmărită de Catindatul intră.*) Cineva! (*își pune masca.*)

SCENA IV

CRĂCĂNEL, DIDINA, CATINDATUL

DIDINA (*intrând*): S-a hotărât! nu pot să scap de dobitocul ăsta... mă cunoaște.

CATINDATUL (*urmărind-o pe pasul de polcă, șovăind puțin*): Mască, nu te las; trebuie să facem o polcă.

DIDINA (*plictisită*): Mersi, mască, nu joc; fii băiat cumsecade și nu te mai ține după mine...

CATINDATUL (*aparte*): Strașnic le tachinez!...

DIDINA: Ți-am spus o dată că aștept pe cineva?

CATINDATUL: Ce adică, eu nu sunt cineva?

DIDINA (*foarte plictisită*): Ba da, decât aștept pe cineva să mă ducă acasă...

CATINDATUL: Da' ce, eu nu te poti duce acasă?

CRĂCĂNEL (*aparte*): Țsta să fie? că prea e obraznic... (*observă scena.*)

DIDINA (*împingând pe Catindatul, care vrea s-o ia de zor la polcă*):
Vai de mine! mi-am găsit beleaua cu d-ta, îmi scoți sufletul! (*aparte*) Ce să
fac? Cum să scap? A! (*tare*) Mască, am să te rog ceva: așteaptă-mă un
minut aici... Mă-ntorc îndată...

CATINDATUL: Da' te-ntorci?

DIDINA: Mai e vorbă...

CATINDATUL: Să te-ntorci, să nu pleci până nu ne vedem, că ai pierdut
ceva.

DIDINA (*plecând*): Eu?

CATINDATUL: Da... (*aparte*) Acu am s-o tachinez...

DIDINA: Aș! Mofturi!

CATINDATUL: Zău!... cum ai venit, 'ai? N-ai venit cu pampon? Vrei
să te duci fără pampon?!

CRĂCĂNEL (*sărind*): Pampon?!

DIDINA: Pampon?! Hotărât, mă cunoaște, trebuie să-mi schimb
costumul, să-mi piarză urma... (*iese repede. Catindatul se repede să iasă
după ea; Crăcănel îl urmărește, îl apucă în ușe și-l trage cu putere înapoi.*)

CRĂCĂNEL (*cu tonul sfidător și melodramatic*): Eu sunt Bi-bi-cul,
ne-ne Ian-cu-le!

CATINDATUL: Eu nenea Iancu? fugi d-acolo!

CRĂCĂNEL (*crescendo*): Eu sunt Bibicul, nene Iancule; nu mai
poftești? poftim de! ba nu, nu! ia poftim...

CATINDATUL: Ce să poftesc, domnule? știi că ești curios d-ta!...

CRĂCĂNEL (*crescendo*): Eu sunt Bibicul, nene Iancule!

CATINDATUL: Bine, d-ta poți să fii Bibicul, dar vezi că asta-i asta, că
eu nu sunt nenea Iancu... Nenea Iancu e frate-meu...

CRĂCĂNEL: Atunci, nen-tu Iancu al d-tale, este o canalie!

CATINDATUL: Da' pentru ce, d-le?...

CRĂCĂNEL: Asta mă privește pe mine...

CATINDATUL: Ba privește familia, să mă ierți...

CRĂCĂNEL: Și-l aștept aici, pentru ca să-l iau de piept și să am o
tălmăcire cu d-lui... Să vedem: pentru ce? da, pentru ce?

CATINDATUL: Aș! îl aștepti degeaba: nenea Iancu e la Ploești...

CRĂCĂNEL: Mofturi! e la București...

CATINDATUL (*sărind*): Nenea Iancu la București?

CRĂCĂNEL: Da, și are să vie aici! îl aștept!

CATINDATUL (*aparte*): Nenea Iancu! să vie aici! M-am topit... Sunt nenorocit!

CRĂCĂNEL: Și o să fii față și d-ta la tălmăcire; am să te pui față ca să vezi și d-ta pentru ce nen-tu Iancu al d-tale este o canalie.

CATINDATUL (*aparte*): Nenea Iancu! vine nenea Iancu, și ăsta cum mă cunoaște, o să mă spuie, o să mă puie față!... Trebuie să-mi piarză urma: trebuie să-mi schimb costumul... (*iese fuga în fund la stânga*)

CRĂCĂNEL: Fuge să-i dea de știre lui nen-su Iancu! Trebuie să-l țiiu de scurt. (*iese fuga după Catindatul. Se aude în bal semnalul cadrilului*)

SCENA V

MIȚA singură, în domino⁸ albastru cu flori, apoi CHELNERUL

MIȚA (*intrând, își scoate masca*): Nu e... N-a venit încă? Îl cunosc... are numai două costume: un cazac și un turc... N-a venit. Trebuie să se fi dus să-și ia pe individ! Trebuie să vie împreună! A! să vie! Dumnezeu! Jur pe tot ce mi-a rămas mai scump, jur pe statua Libertății de la Ploiești, că are să fie o istorie!... (*bate-n masă*) A! gelozie! Am să-i omor!

CHELNERUL (*intrând din dreapta*): Vine!

MIȚA: Un vermuit.

CHELNERUL: Vine. (*iese*)

MIȚA: Voi să beau, voi să beau (*cadentând*), căci nu e-n lume altă durere, decât durerea ce simțesc eu... (*Chelnerul aduce paharul. Se aude cadrilul. Mița bea paharul pe nerăsuflăte și plătește. Chelnerul ia paharul și pleacă.*) Așa! să vie acuma. (*își pune masca.*)

SCENA VI

MIȚA, IORDACHE în costum de turc, apoi CRĂCĂNEL

IORDACHE (*vine suflând la masa din stânga*): Uf! Am asudat... Trebuie să mă dau la o gargariseală. (*bate-n masă*)

MIȚA (*se-ntoarce, îl vede și dă un țipăt*): Turcul! Nae! (*se repede la el*) Nae! Eu sunt, Mița. (*își scoate masca*)

IORDACHE: Mița! Coana Mița! Sunt eu, Iordache. (*își scoate masca*)

MIȚA: Nae a venit?

IORDACHE: Nu... n-a venit...

⁸ domino – îmbrăcăminte de bal mascat constând dintr-o mantie lungă cu glugă.

MIȚA: Minți! a venit! A! v-am dat de urmă. L-am căutat acasă și nu l-am găsit; vardistul mi-a spus că a plecat în costum de bal în birje. A venit... E aici... E cu ea... Spune; nu minți!

IORDACHE: Ei, da, da! a venit, dar a venit și Crăcănel... (*își pune masca.*)

MIȚA: Crăcănel! aicea Crăcănel?... (*punându-și masca*) Nu-i adevărat! Mangafaua e la Ploești.

IORDACHE: Ba-i prea adevărat! (*Crăcănel intră.*)

CRĂCĂNEL (*intră prin fund și vine țintă la Iordache*): Eu sunt Bibicul, nene Iancule, eu sunt Bibicul; nu mă cunoști?... Poftim de! ia mai poftim de!

MIȚA (*aparte*): E Crăcănel! îmi cunoaște dominul, trebuie să mi-l schimb numaidecât. (*iese repede în fund la stânga.*)

CRĂCĂNEL: Nu răspunzi? nu poftești, nene Iancule?

IORDACHE: Eu nu sunt nenea Iancu, eu sunt nenea Iordache... Pe nenea Iancu caută-l în bal...

CRĂCĂNEL: În bal? (*iese repede-n fund, dreapta*)

IORDACHE: Un nenea Iancu trebuie să găsești în tot balul. (*își scoate masca*)

SCENA VII

IORDACHE, NAE în costum de cazac, apoi CATINDATUL

NAE (*din fund, dreapta*): Iordache... (*își scoate masca.*)

IORDACHE: Aha! bine că vii! Știi cine e în bal? ia ghici...

NAE: Cine?

IORDACHE: Mița...

NAE: Mița!

IORDACHE: Și Crăcănel... ferește-te! Mița te caută...

NAE: Cum să scap de republicana asta?... Nu găsesc pe Didina să plec...

CATINDATUL (*din fund*): Peste puțină să găsesc alt costum: Bibicul ăla o să mă dea de gol lui nenea Iancu... (*își scoate masca.*)

NAE (*își pune masca repede, lui Iordache*): Pune-ți masca! (*Iordache își pune masca*)

CATINDATUL: Uf! și m-am magnetizat!... Lucrează magnetismul... Nu mai poci de cald!

NAE (*încet lui Iordache*): Îl cunoști?

IORDACHE (*asemenea*): Tânărul cu măseaua...

CATINDATUL (*văzându-i*): A! bună idee. (*vine la ei vesel*) Mască, mă cunoașteți?

NAE: Nu...

CATINDATUL: Îmi pare rău, v-aș fi rugat ceva...

NAE: Ce?

IORDACHE (*încet lui Nae*): Să-i scoți iar măseaua...

NAE (*Catindatului, tare*): Cu plăcere, neică, dar n-am ostromentele...

CATINDATUL: Ce ostromente?

IORDACHE: Pentru măsea...

CATINDATUL (*aparte*): Șiăștia sunt bărbieri... (*tare*) Aș! măseaua nu o mai scot; i-am dat de leac: călduri cu magnetism de jamaică...

NAE: Ăla-i bun...

CATINDATUL: Uite ce vream eu să vă rog; eu am un frate mai mare în bal, și mă cunoaște, și n-aș vrea să mă cunoască... Ce e de făcut?

NAE: Știu eu? și eu aș vrea să nu mă cunoască cineva în bal: da' dacă te cunoaște o dată...

IORDACHE: Nu-i alta nimic de făcut decât să plecăm din bal...

CATINDATUL: Nu! nu voi să plec, voi să mai tachinez, voi să mă magnetizez bine! Am eu o idee...

NAE: Ce idee?

CATINDATUL: Costumurile d-voastră sunt de la grandior, ori particulere?...

IORDACHE: Particulere.

CATINDATUL: Și al meu tot particular. Haide să le schimbăm, și apoi să mai poftească Bibicul să mă puie față cu nenea Iancu...

NAE: Faină idee! Bravos! Haide!

IORDACHE: Haide!

CATINDATUL: Haide la grandior! (*ies toți trei în fund la stânga*) la cabinet de toaletă! (*Se aude mazurca în bal; Catindatul iese pe pasul de mazurcă.*)

SCENA VIII

PAMPON (în costum, intrând din bal)

PAMPON: Este adevărat că sunt tradus: Didina mă înșeală cu Bibicul, cu amantul femeii ăleia. Astă-seară, la cafenea, femeia aia mi-a lăsat un bilet; i-am cunoscut slova, e slova din biletul către Bibicul. Îmi scrie să viu aici, unde amantul ei are întâlnire cu Didina. Nu se poate, zic eu; Didina

s-a dus la mătușică-sa. Merg degrabă acasă, Didina nu e; la mătușică-sa, Didina nu e. Mă-ntorc acasă, chem slujnica, îi trag două perechi ca la poliție și pe urmă o supun la intrigatoriu. Spune că conîta a plecat în costum polinez... Aici în bal este! cu el!... cu Bibicul. A! Bibicule! ai scos o femeie din minți — femeie! ochi alunecoși, inimă zburdalnică!... astă dată n-ai să scapi... O să-ți rup șalele... (*bate în masă.*) O mastică! (*își pune masca.*)

CHELNERUL (*d-afară*): Vine!

SCENA IX

PAMPON, CRĂCĂNEL

CRĂCĂNEL (*din fund, dreapta*): Nu pot să dau de nenea Iancu, și l-am pierdut și pe frate-său... (*văzând pe Pampon*) Pe ăsta nu l-am cercetat... Acuma îl văz întâi. (*Pampon bate iar în masă; Crăcănel coborând doi pași, tare și cu ton de sfidare melodramatică.*) Eu sunt Bi-bi-cul...

PAMPON (*sărind*): Bibicul!

CRĂCĂNEL: Da, Bibicul, nene Iancule! (*își scoate masca*) nu mai poștești?

PAMPON (*își scoate masca, fioros, gata să se repează*): A! care va să zică mă căutai, Bibicule?

CRĂCĂNEL (*potrivindu-se să-și ia vânt de scăpare*): Da, nene Iancule...

PAMPON (*același joc crescendo*): Și eu te căutam, Bibicule! (*se repede.*)

CRĂCĂNEL (*dându-se pe după o masă*): Să nu dai! să nu dai! că fac scandal... Chem poliția... stai să ne deslușim!

PAMPON: Mișelule, să ne deslușim, 'ai? După ce mă ataci la sacrul meu amor; amăgești o ființă nevinovată... o femeie... femeie! ochi alunecoși, inimă zburdalnică!...

CRĂCĂNEL (*urmându-și jocul*): Eu? amăgesc o femeie?... Eu nu am amăgit nici o femeie; ele m-a amăgit pe mine... și multe; nu știu nimic la sufletul meu.

PAMPON: Minți!

CRĂCĂNEL: Nu minț... Nu da! nu da! că fac scandal. Să ne deslușim: e încurcătură la mijloc... Spune care femeie...

PAMPON: O știi bine, Didina...

CRĂCĂNEL: Nu cunosc nici o Didină. Pe amanta mea o cheamă Mița...

PAMPON: Da, pe amanta ta o cheamă Mița; dar, ca un mișel ce ești, nu te-ai mulțumit cu o amantă... Ai atacat și pe amanta mea Didina... Ai nenorocit-o!

CRĂCĂNEL: Nu-i adevărat!

PAMPON: Am dovezi: ai uitat la Didina un bilet de abonament la frizerie.

CRĂCĂNEL: Nu-i adevărat! eu nu mă raz cu abonament, eu mă raz à la carte⁹.

PAMPON: Și un bilet de la amanta ta...

CRĂCĂNEL: De la amanta mea? Îți spui eu că e încurcătură.

PAMPON: Nu e nici o încurcătură, mișelule! Amanta ta, Mița, îți scrisese de miercuri că te așteaptă, că Mangafaua pleacă la Ploești.

CRĂCĂNEL: Miercuri?... Ploești?... Mangafaua?...

PAMPON: Da, și tu, Bibicule, în loc să te duci la ea, o părăsești și te dai pe furiș la amanta mea, la Didina. (*se repede*) O să-ți rup oasele... Oasele am să ți le rup!

CRĂCĂNEL (*apărându-se*): Stăi! să nu dai, că fac scandal! Mi-e frică de o nenorocire!... (*iși pune mâna la inimă să o astâmpere*.)

PAMPON: Da! să-ți fie frică de o nenorocire; pentru că precum ai vrut tu să nenorocști pe Didina... o femeie! ochi alunecoși, inimă zburdalnică!... asemenea să știi că o să te nenorocesc eu pe tine. (*se repede*.)

CRĂCĂNEL (*același joc*): Stăi! stăi, omule, pentru Dumnezeu!... Mița? miercuri? Ploești? Mangafaua?... Dumnezeule! am o bănuială... Arată-mi biletul... Eu am fost miercuri la Ploești...

PAMPON: La Ploești?

CRĂCĂNEL: Da, la Ploești... Să fie cu puțință?... Mița? a opta?... Arată biletul!

PAMPON: Iacătă-l biletul! (*Crăcănel se apropie să vază biletul; Pampon îl apucă cu mâna stângă, și cu dreapta i-arată hârtia*) A! vrei să mă-nșeli? (*îl zguduie*.)

CRĂCĂNEL (*sfârșindu-se de la inimă, se moaie din balamale, și cade pe un scaun*): Mița! m-a tradus! apă! apă!... Mangafaua... eu... eu sunt!

PAMPON: Mangafaua?

CRĂCĂNEL: Da, Mangafaua!... eu... A opta oară tradus! (*ridicând mâinile la cer*.) Este cu puțință, domnule?

PAMPON: A opta oară? (*șade lângă el*.)

⁹ à la carte – contracost; preț separat pentru fiecare fel de mâncare din meniul unui restaurant.

CRĂCĂNEL (*dezolat*): Nu ți le mai spui p-alelalte, că sunt halimale, domnule, numai una să ți-o spui, al șaptelea caz de traducere... în vremea războiului...

PAMPON: Cu un muscal?

CRĂCĂNEL (*plin de obidă*): Nu m-ar fi costisit atâta să fi fost cu un muscal, fiindcă eu eram de la început pentru convenție... știi, muscalii luptau pentru cauza sfântă a eliberării popoarelor creștine de sub jugul semilunii barbare... Dar cu un neamț, domnule!...

PAMPON: Cu un neamț?

CRĂCĂNEL: Fă-ți idee, domnule, ce traducere!

PAMPON: Ei și?

CRĂCĂNEL (*plângând*): Am plâns, cum plâng și acuma, căci eu țiu mult la amor; am plâns și am iertat-o... pe urmă am prins-o iar, și iar am plâns și iar am iertat-o; nu de multe ori, dar cam des... așa cam de vreo cinci, șase ori... Ce-mi ziceam eu? Vorba d-tale: femeie! ochi alunecoși...

PAMPON: Inimă zburdalnică!...

CRĂCĂNEL: Până când, într-o seară, mă duc, domnule, ca de obicei acasă; intru în sală, deschiz ușa iatacului... întunerec... „Te-ai culcat?” nu răspunde nimini. Inima-ncepe să bată rău; aprinz lumânarea, și ce găsesc pe masă, domnule?

PAMPON: Ce?

CRĂCĂNEL: Un răvășel: „Mache, m-am plictisit să mai trăiesc cu o rublă ștearsă ca dumneatale. Nu mă căuta; am trecut cu neamțul meu în Bulgaria...”

PAMPON: În Bulgaria? Ce căuta neamțul în Bulgaria?

CRĂCĂNEL (*dezolat*): Nu știi! Ei! ce te faci, Maché?... de desperare, ce am zis eu? dacă n-am avut parte de ce mi-a fost drag pe lume, încai să mă fac martir al independenței... și m-am înrolat de bunăvoie...

PAMPON: Volintir?...

CRĂCĂNEL: În garda națională... Știi, pentru ca să-mi mai uit focul... (*plânge*.) Și închipuiește-ți d-ta acum și Mița! (*plânge*) și garda națională s-a desființat!...

PAMPON: Care va să zică este un Bibicul...

CRĂCĂNEL: Se-nțelege; n-ai văzut biletul?

PAMPON: Care va să zică este un Bibicul, care devine în chestie de traducere și pentru mine și pentru d-ta...

CRĂCĂNEL: Firește...

PAMPON (*cu tărie*): Nu mai plânge, nu şade frumos, un volintir ca d-ta...

CRĂCĂNEL: Dacă nu pot să mă stăpânesc! mi-e naturelul simţitor...

PAMPON: Trebuie să-l găsim! Nu plânge, nu-i frumos! un volintir! Trebuie să-l regulăm pe Bibicul... Auzi d-ta? două!

CRĂCĂNEL: Cum să-l găsim?

PAMPON: Îl găesc eu, n-ai grije; eu ştiu politica poliţiei. Nu plânge: eşti volintir! Bibicul nostru e aici în bal... Didina mea este aici în bal...

CRĂCĂNEL: Poate şi Miţa mea...

PAMPON: Da...

CRĂCĂNEL: Da?

PAMPON (*repede*): Adică nu! În sfârşit, ce-ţi pasă! vino cu mine... Nici o vorbă să nu zici. Lasă-mă pe mine, să vezi cum îl înhaţ eu. 'Aide... nu plânge: eşti volintir! pune-ţi masca, şi 'aide! (*îşi pune masca*)

CRĂCĂNEL: Miţa? Miţa?... (*hotărât*) Nu!... o mai iert acum, dar dacă s-o mai întâmpla încă o dată... hotărât mă însoar! (*îşi pune masca*)

PAMPON: Haide... nu, nu plânge, eşti volintir!... şi nici un cuvânt! A! Bibicule! (*ies amândoi în bal*)

SCENA X

*MIŢA în costumul polonez al Didinii, apoi IORDACHE
în costumul de cazac al lui Nae*

MIŢA (*scoţându-şi masca; vine din bufet*): Ce dracul caută Crăcănel aici? Mă minte că se duce la Ploeşti... şi vine la bal... Nu cumva Mangafaua sare garduri?... Ori a simţit ceva?... Mi-am schimbat costumul la grandiop... Nici el, nici Iordache nu mă mai poate cunoaşte... Dar Nae... Năică unde-i?... Unde e pârlitul de Pampon? (*Iordache intră*) Nae! Să vedem. (*îşi pune masca şi urcă în fund spre stânga*)

IORDACHE (*venind din fund, dreapta şi uitându-se în bal*): A dracului istorie o să iasă... Crăcănel aici, Pampon aici, Miţa aici... Numai de-ar fi plecat Nae şi Didina...

MIŢA (*coborând*): Nae! (*îşi scoate masca.*)

IORDACHE: Ai! (*se întoarce.*) Fugi că mor! Miţa? (*vrea să plece.*)

MIŢA (*tăindu-i drumul*): Unde pleci, mizerabile?

IORDACHE (*îi face semn că merge în bal să danseze*)

MIŢA: Nu vrei să mă cunoşti, Năică, 'ai? Nu vrei să-mi vorbeşti? Fugi de mine, 'ai? (*îl apucă.*)

IORDACHE (*se smucește și vrea să plece*)

MIȚA (*sărindu-i înaintea*): Mișelule, dacă mai faci un pas, dacă nu vorbești, te nenorocesc. A! mizerabile! ai gândit că dacă mi-ai luat sticluta cu vitrionul, nu o să mai gălesc alta! Ți-am făgăduit să-mi răzbun și...

IORDACHE: Ei apoi, dacă o iei pe coarda vitrionului, nu-mi place. (*Mița face un pas înapoi, el își scoate masca*) Nu sunt Nae; ce poștești? Sunt Iordache, na!

MIȚA: A! care va să zică v-ați schimbat costumul, ca să mă jucați pe degete!... Și a crezut domnul Nae că scapă cu atâta de mine?... Unde e Nae?

IORDACHE: Trebuie să fi plecat de mult din bal; nu l-am mai văzut; și a plecat cu cheia; pe mine m-a lăsat pe dinafară. (*Pampon și Crăcănel se arată în fund și privesc scena.*)

MIȚA: A! mizerabilul! (*se plimbă agitată*) Mizerabilul! (*vede pe cei din fund și-și pune iute masca; Iordache asemenea*)

SCENA XI

ACEIAȘI – PAMPON și CRĂCĂNEL scoțându-si măștile

PAMPON (*lui Crăcănel*): Costumul polinez! E Didina cu Bibicul!

CRĂCĂNEL: Cu Bibicul...

PAMPON: Pe el! (*Iordache vrea să plece; Pampon îl apucă de o parte, Crăcănel de alta, și-l readuc târâș în scenă*)

CRĂCĂNEL: Unde te duci, Bibicule?

PAMPON: Stai să te judec eu, Bibicule...

IORDACHE (*zbătându-se între amândoi*): Nu mă cheamă Bibicul, mă cheamă Iordache!...

MIȚA (*aparte*): Pampon! (*trece repede lângă Pampon și-l trage cu putere deoparte; încet*) Ești aici? (*își arată figura la o parte și iar se maschează.*)

PAMPON: Persoana în chestie? Mița?

IORDACHE (*luptând să scape de Crăcănel, își scoate masca*): Lasă-mă, domnule!

CRĂCĂNEL (*ținându-l din răspuțeri*): Stai aci! (*se luptă amândoi.*)

MIȚA (*lui Pampon repede și șoptit*): Nu e Bibicul, este Iordache; Bibicul, traducătorul, este îmbrăcat turc.

PAMPON (*sărind*): Turc! Turcul care ne-a tachinat adineaori?

IORDACHE: Înțelege odată, domnule, că nu sunt Bibicul! Ce, ești turbat? vrei scandal?

CRĂCĂNEL (*crud*): Da! vreau scandal...

PAMPON (*după ce a vorbit cu Mița încet, trecând repede lângă Crăcănel, pe care îl apucă și-l trage de mână în față; Crăcănel din smucitură scapă pe Iordache, care iese repede din bal dând cu tifla înapoi*): Lasă-l! nu-i ăsta! am greșit. Bibicul e turcul, turcul care ne-a tachinat adineaori...

CRĂCĂNEL: Turcul? 'Aide după el... Dar dama asta cine e?

PAMPON: O damă...

CRĂCĂNEL: O damă? bine... 'Ai după turc. (*pleacă întâi punându-și masca.*)

MIȚA (*încet lui Pampon*): Nu cumva să-i spui lui Crăcănel...

PAMPON (*asemenea*): N-ai grije. 'Ai după turc! (*își pune masca*)

CRĂCĂNEL: 'Aide după turc! (*ies toți trei în bal*)

SCENA XII

*DIDINA în domino roșu, NAE în costumul de la început
al Catindatului vin din bufet; apoi IORDACHE, apoi
CATINDATUL și O MASCĂ tot din bufet*

DIDINA: Da. (*își scoate masca, Nae asemenea.*) Când am venit adineaori în bal m-a cunoscut unul. El trebuie să fi fost, Crăcănel al tău... știe că mă cheamă Didina Mazu, știe de Pampon, știe că-i zice lui Pampon „Conțina cu 5 Fanți”. În sfârșit, m-a cunoscut bine! d-aia mi-am schimbat costumul. Haide, haide, Nae, să mergem; mi-e frică... (*se aude cadrulul*)

NAE: Da, haide să mergem, e târziu.

IORDACHE (*intrând din bal repede*): Tot aici sunteți? Plecați, plecați degrabă! Crăcănel, Pampon și Mița, toți trei, vă caută să facă scandal... Fugiți!

DIDINA: 'Aide! (*își pune masca*)

NAE: Dacă am putea să ieșim fără să mai dăm prin bal... (*își pune masca*)

IORDACHE: Nu se poate, altă ieșire nu-i; haideți! (*își pune și el masca*)

CATINDATUL (*cu o Mască pe care o aduce cam cu d-a sila la braț; e cu chef, își scoate masca și vorbește tare de tot*): Așa sunt eu... Uite și prietenii.

NAE (*încet*): Dracul să te ia!

MASCA (*vrând să-i scape de la braț*): Lasă-mă.

DIDINA: Cine-i ăsta? (*Nae, Iordache și Didina vorbesc încet deoparte*)

CATINDATUL: Așa sunt eu; când mă magnetizez, mi-e cald... Pfu!... și când mi-e cald, pfu! tachinez... Trebuie să te fac un cadrul. Iacă ne-am găsit vizaveaua...

DIDINA: Haide! (*vor să plece.*)

CATINDATUL: Ce, vă duceți? Nu se poate să vă duceți! (*le taie drumul.*) Trebuie să facem un cadrul.

NAE: Mersi, draguță, ne ducem acasă...

CATINDATUL: Acasă? cu costumul meu? nu se poate. (*strigă tare.*) Dacă vă duceți, dă-mi înapoi costumul, trebuie să-mi dai costumul, nu te las să pleci cu costumul...

NAE (*încet*): Ne mai întârzie dobitocul!

DIDINA (*încet*): Schimbă costumul și pace!

IORDACHE (*încet*): Nu se poate, o să ieșim prin bal: Mița cunoaște costumul...

NAE (*încet*): Ce e de făcut?

IORDACHE (*încet*): Spune-i că mai rămânem...

DIDINA (*încet*): Și ne strecurăm binișor și ieșim...

NAE (*tare*): Dacă-i așa, știi ce? 'ai să mai rămânem.

IORDACHE: Să mai rămânem...

DIDINA: Să mai rămânem...

CATINDATUL: Așa da! 'Ai să facem cadrilul...

IORDACHE: În bal?

NAE: Nu merg în bal.

CATINDATUL: Atunci aici; sunt magnetizat, am poftă de cadril, să-mi fac vânt. Unde e nenea Iancu să mă vadă!

IORDACHE (*încet lui Nae și Didinei*): Jucați-l o figură, două, până uită de costum, și pe urmă o ștergem. (*vorbesc încet toți trei*)

MASCA: Ți-am spus că mi-e frică să nu mă vadă bărbatu-meu... (*luptă să scape.*)

CATINDATUL: Ei! parcă mie nu mi-e frică de nenea Iancu... (*Masca se smucește, scapă și fuge; uitându-se după ea*) Atâta pagubă! (*merge și invită la danț pe Iordache*) Ei, 'aide! Ce faceți? (*își pune masca pentru danț.*)

NAE: Ei haide, de! (*se aude o figură a cadrilului. Nae danțează cu Didina, Catindatul cu Iordache ca damă. La a doua parte a figurii contradanțului, apar în fund Pampon, Crăcănel și Mița mascați*)

SCENA XIII

Cei de sus PAMPON. MIȚA și CRĂCĂNEL, apoi lume din bal

PAMPON: Iaca turcul! A! în sfârșit. (*toți trei coboară melodramatic în fața Catindatului; figura danțului se sparge; Didina, Nae și Iordache se retrag deoparte spre ușa din fund în stânga și ascultă; Mița mai la spatele lui Crăcănel și lui Pampon, care s-au oprit ținând în fața Catindatului înmărmurit; Mița a scos din buzunar sticluta și pândește.*)

DIDINA (*încet*): Pampon!

NAE (*încet*): Mița!

IORDACHE (*încet*): Crăcănel!

CRĂCĂNEL (*fioros*): Jos masca!

CATINDATUL (*tremurând*): Pentru ce?

CRĂCĂNEL: Până aici ți-a fost, Bibicule! (*stau amândoi gata să-l apuce*)

CATINDATUL: Iartă-mă, nene Iancule, nu mai fac! (*pune mâna să-și scoată masca*)

MIȚA (*care a pândit momentul, n-apucă el să-și scoată masca, și-i aruncă sticlula în ochi*): Na, mizerabile! (*fuge prin fund*)

CATINDATUL: A! Săriți! ajutor! (*vrea să fugă*)

(*Pampon și Crăcănel îl înhață și încep să-i tragă; lume mascată și nemascată vine fuga din fund la dreapta; Didina, Nae și Iordache au și dispărut în fund la stânga.*)

(*Cortina*)

ACTUL III

(*Decorul actului întâi întocmai. Un moment, scena goală. Se aude o birje oprindu-se din goana mare în fund, apoi plecând peste un moment înapoi. Pe urmă se aude zgomotul unei chei deschizând broasca. Ușa se deschide de perete. În scenă întunec adânc.*)

SCENA I

DIDINA, NAE și IORDACHE în costumurile de la bal, mascați, intră gâfâind prin fund; apoi PAMPON, CRĂCĂNEL și CATINDATUL de-afară

NAE: În sfârșit, am ajuns... Aprinde o lampă.

DIDINA: Ne urmărește, trebuie să ne urmărească. (*Iordache caută pe dibuite chibriturile pe o masă din fund și răstoarnă niște sticlute*) A! m-ai speriat! (*Iordache aprinde lampa; luminează în scenă*) Uf! (*își scoate masca; toți și le scot și le aruncă fiecare pe câte-o masă.*)

NAE: Iordache, scoate cheia d-afară, și-ncuie degrab' pe dinăuntru. (*Iordache execută ordinul.*)

DIDINA: Sunt sigură că s-au luat după noi... O să fie un scandal mare... sunt nenorocită.

NAE: Lasă-i să vie, n-ai grijă; orișicum, avem pe unde scăpa.

DIDINA (*lui Iordache, care coboară*): Zici c-ai văzut dumneata când i-a aruncat cu vitrion în ochi?

IORDACHE: Am văzut eu, firește. A strigat o dată: „Na, mizerabile!” și paf! (*face gestul*) și pe urmă a fugit pân lume.

NAE (*desperat*): Cum? Cum să scap de nebuna asta? Cum să mă cotorosesc de republicana? Vrea să mă bage în primejdie!

DIDINA: Ce scandal! O să mijlocească proces, poliție, procuror, și pe urmă la jurați... O să ne dea pân gazete! Să afle la sigur Pampon... Sunt compromentată... Mi-ai omorât viitorul, d-le Nae.

NAE: Bine, soro, vina mea este? păcatele mele!

DIDINA: Da, firește, vina d-tale... Dacă știai cu ce republicană apilpisită de Ploești ai de-a face, nu trebuia să mă-ncurci pe mine.

NAE: Bine, neică...

DIDINA: Nu trebuia să mă-ncurci pe mine.

IORDACHE (*care a stat în fund la ușe și a ascultat afară*): St! tăceți!

NAE: Ce?

DIDINA: Ai?

IORDACHE: Vine o birje... (*se aude o birje*)

DIDINA: Nu v-am spus că ne-a luat urma...

IORDACHE: Tăceți! (*toți ascultă; birja se oprește afară în fund.*) S-a oprit aici...

NAE: Hait!

DIDINA: Ei sunt!

IORDACHE: Tăceți!

DIDINA: Să stingem lampa... (*merge în vârful degetelor în fund.*)

NAE (*lui Iordache*): Scoate cheia din ușe! (*Iordache scoate cheia. Se aud de afară glasul lui Pampon, al lui Crăcănel și al Catindatului.*)

PAMPON (*d-afară*): E lumină! sunt aici!

NAE, DIDINA și IORDACHE (*coborând în vârful degetelor, misterios*): St!

CRĂCĂNEL (*d-afară*): Deșchideți! (*bătăi tari în ușe; Didina stinge lampa; întunerec*)

CATINDATUL: Deșchideți! (*bătăi mai tari*)

NAE: Binișor! încet!

TOȚI DE AFARĂ: Deșchideți! (*bătăi tari*)

DIDINA (*toți trei au coborât în față de tot*): Ce e de făcut?

NAE: Să ieșim în curte pe fereastra din odăiță... St!

PAMPON (*d-afară*): Ori deșchideți, ori sparg ușa!...

CRĂCĂNEL (*d-afară*): Deșchideți!

CATINDATUL (*d-afară*): Ori spargem ușa! (*bătăi grozave*)

DIDINA (*frângându-și mâinile*): Sunt mulți! sparg ușa; îmi vine rău; mor!

NAE: Să fugim.

IORDACHE: 'Aide degrabă; e minunat! (*având o inspirație.*) Să poftească să spargă ușa... Tii! mare politică mi-a dat în cap... să poftească să spargă!...

NAE: Sunt turbați! (*se aud lovituri grele în broasca ușii.*)

IORDACHE: Lasă, că-i potolesc eu!...

DIDINA: 'Aide degrabă!

NAE: 'Aide! (*toți ies misterios și degrabă prin ușa din dreapta*)
(*Un moment scena goală; se aude lucrare la ușa din fund; ușa se cleatină, se zguduie și în sfârșit cedează.*)

SCENA II

PAMPON, CRĂCĂNEL, CATINDATUL în costumurile de la bal fără măști. Catindatul e plin de pete negre pe tot obrazul; intrare fioroasă.

PAMPON: A stins lampa!

CRĂCĂNEL: Cine are un chibrit?

CATINDATUL (*se descheie la costum și scoate dedesubt din jiletcă un chibrit de ceară; îl aprinde și îl ține în mână*): Aici este la bărbierul unde mi-a scos măseaua nevinovată!... De-aia, adineaori, în bal, zicea să-mi mai scoată una...

PAMPON (*care, la lumina chibritului, a dat ocol cu ochii în scenă*): Nu mai încape vorbă, este aici. Aicea este Bibicul! (*crud*) Am să-l sfâșiu!

CRĂCĂNEL (*scrâșnind din dinți și zguduind din cap*): Cu dinții! cu dinții am să-l rup! După ce e caz de traducere dublă, ne mai duce din încurcătură în încurcătură; își bate joc de noi... Cu dinții!

PAMPON (*arătând pe Catindatul, care schimbă chibriturile, — când se stinge unul aprinde altul*): Toată încurcătura devine de la dumnealui...

CATINDATUL: De la mine?

CRĂCĂNEL: Da, de la dumneata...

CATINDATUL: Cum de la mine?

CRĂCĂNEL: Se înțelege...

PAMPON: Pentru ce ți-ai schimbat costumul? pentru ce ai luat costumul turcului!

CATINDATUL (*lui Crăcănel*): Nu mi-ai spus d-ta că e nenea Iancu în bal!... (*schimbă chibritul.*)

PAMPON: Ei! ș-apoi?

CATINDATUL: Cum, ș-apoi? Dacă mă prindea nenea Iancu în bal, mă lua la Ploești, îmi omora cariera de la percepție.

CRĂCĂNEL: Și cel puțin dacă am fi siguri, sigurisimi că-i aici!... (*către Catindatul.*) pentru că d-ta ca un zezec ce ești...

CATINDATUL: Pentru ce mă faci zezec, d-le?

CRĂCĂNEL: Pentru că dacă nu tachinai, nu se-ntâmpla ce s-a-ntâmplat...

CATINDATUL: Ce să-ți fac? Nu ți-am spus că nu mă pot stăpâni? când mă magnetizez, eu tachinez strașnic... Și nenea Iancu tachinează când are magnet, toți ai noștri tachinează... da' nu ca mine.

CRĂCĂNEL: Vezi! vezi că ești zezec, când îți spun eu că ești zezec...

CATINDATUL: Pentru ce mă faci zezec, d-le?

PAMPON: Are dreptate... pentru că d-ta ți-ai schimbat costumul cu o mască, care nu știi măcar ce fel de persoană e.

CATINDATUL: Dacă nu și-a scos masca? Nu ți-am spus că vorbea de măsele?... era bărbier.

PAMPON: Eu vă spui că sunt aici. Nu ne-am ținut noi după birja lor? Birja lor nu s-a oprit aici? Nu s-a-ntors înapoi? N-am oprit noi birjarul care-i adusese? Nu s-a-ntors el cu noi și ne-a arătat că aici i-a lăsat, pe doi bărbați și o damă?

CRĂCĂNEL: Da!

PAMPON: Aici sunt, aici, ascunși. Trebuie să fie aici o lumânare, o lampă... Cine a fost aici, pentru ce a fugit când am venit noi?... că a fost cineva aici.

CATINDATUL (*aprinzând alt chibrit și mergând la masa unde sunt două lămpi*): Aha! iacătă o lampă...

CRĂCĂNEL: Aprinde-o!

CATINDATUL (*pune mâna pe sticlă, o scoate și o aruncă jos*): Pfu! frige!

CRĂCĂNEL: Ai spart țilindrul!...

CATINDATUL: M-a fript!

PAMPON (*repede*): Vezi! vezi! e stinsă acuma de curând: a stins-o adineaori când eram noi la ușe...

CATINDATUL (*aprinde alt chibrit și apucă cu mâna învelită în pulpana hainei țilindrul de la o altă lampă, pe care o aprinde. Lumină în scenă. Vede o mască pe masă.*): Iacătă o mască!

CRĂCĂNEL (*la altă masă*): Aici încă una!

PAMPON (*găsind a treia mască*): Încă una! Trei! Sunt aici! (*examinând masca*) Este scoasă acum de pe obraz... e caldă... e asudată! (*o miroase*)

tare) Asta e masca Didinii! i cunosc mirosul... Să-i căutăm; aici sunt... (*miroase încă o dată tare masca*) A! a! data asta, Bibicule, nu mai scapi!

CRĂCĂNEL: Trebuie să punem mâna pe el!

CATINDATUL: Trebuie să-mi dea costumul meu!

PAMPON (*fioros*): Am să-l sfâșiu.

CRĂCĂNEL (*scrâșnind dinții*): Cu dinții am să-l rup!... cu dinții!...

CATINDATUL (*punând mâna la falcă*): Eu nu pot să-l rup cu dinții, dar trebuie să-mi dea costumul meu! (*Toți caută în toate părțile, pe sub mobile, pe care le răstoarnă, pe după paravan.*)

PAMPON (*văzând ușa din dreapta*): O ușe! p-aici! (*dă cu piciorul tare în ușe, ușa se deschide, el se repede afară în odăiță, urmat de Crăcănel și Catindatul; se aude răsturnare de mobile în dreapta.*)

SCENA III

IORDACHE în costum de oraș, IPISTATUL, doi sergenți de noapte, apoi PAMPON, CRĂCĂNEL și CATINDATUL

IORDACHE (*intrând și oprindu-se în ușe, arată dezordinea din prăvălie Ipistatului; cu ton dezolat*): Iacă, domnule, iacă în ce hal e prăvălia!...

IPISTATUL (*grav*): Nu-i niminea.

IORDACHE: Pesemne a fugit!... (*se aude alt zgomot în odaie.*) Scotocesc în odaie! să nu fugă pe fereastră!...

IPISTATUL (*sergenților*): După ei degrab'! (*sergenții, Ipistatul și Iordache se reped spre odaie; în momentul acesta intră Crăcănel și Pampon*) Stați! Puneți mâna pe ei! (*Sergenții înhață cu putere unul pe Pampon și altul pe Crăcănel.*)

CRĂCĂNEL: Poliția!

CATINDATUL (*care a scos și el capul pe ușe, să intre*): Poliția! (*își trage repede capul înapoi; Iordache merge repede în odaie*)

PAMPON (*zbătându-se în mâinile sergentului*): Pentru ce, domnule?

IPISTATUL (*bătând din picior și din mână, aspru*): Vorrrbă!... Ce căutați noaptea în prăvăliile negustorilor?

CRĂCĂNEL: Căutăm o persoană...

PAMPON: Da, o persoană...

IPISTATUL (*același joc, mai aspru*): Vorrrbă! Ce persoană?

CRĂCĂNEL: Pe Bibicul.

PAMPON: Pe Bib...

IPISTATUL (*același joc, și mai aspru*): Vorrrbă!

IORDACHE (*intrând repede din dreapta, cu gura mare*): Cum Bibicul, ce Bibicul, care Bibicul, domnule? Mofturi! Aici nu șade Bibicul... știe d. subcomisar cine șade aicea. Ia-i, d-le subcomisar, sunt pungași!

PAMPON (*ținut strâns de sergent*): Eu pungaș?

CRĂCĂNEL: Noi pungași! Așa umblă pungașii îmbrăcați?

IPISTATUL (*și mai aspru, același joc crescendo*): Vorrrbă!... Da' oamenii de treabă așa umblă?... Pe unde ați intrat?...

CRĂCĂNEL: Pe ușe.

PAMPON: Da, pe...

IPISTATUL (*foarte aspru*): Vor...vorrrbă!

IORDACHE: Da, pe ușe. Da' întreabă-i d-ta cum a intrat pe ușe. A spart-o, d-le. Eu eram în odăiță dincolo; am simțit că sparge cineva ușa: de frică să nu m-apuce în casă să mă omoare, am ieșit pe dincolo pe fereastră ca să dau de știre la secție...

CRĂCĂNEL: Nu-i adevărat!... noi...

PAMPON: Am văzut...

IPISTATUL (*aspru rău de tot*): Vor... vorrbă! (*sergenților*) — Haide! luați-i! la secție! (*sergenții împing pe Crăcănel și Pampon.*)

CRĂCĂNEL: D-le subcomisar, îmi pare rău... (*sergentul îl împinge*) Nu! nu da brânci, domnule!

IPISTATUL (*grozav de aspru*): Vorrrbă! (*sergenților*) Haide odată!

PAMPON (*împins de sergent*): Da, da' nu scapă Bibicul cu asta. (*sergentul îl împinge.*) Nu! nu da brânci, domnule!

IPISTATUL (*scrâșnind din dinți*): Vorrrbă! La secție! (*sergenții scot, prin fund, în brânci pe Pampon și pe Crăcănel.*)

IPISTATUL (*merge după ei până la ușe; cum au ieșit, el se întoarce repede înapoi, și cu tonul foarte dulce*): Iordache... știi de ce venisem eu?

IORDACHE: Cum să nu știu, dacă ți-am făcut denunțul să-i iei...

IPISTATUL: Nu, știi așa vine vorba... Uite ce vream să te rog eu: am o listă de lotărie. (*scoate o listă mare*)

IORDACHE: Iar?

IPISTATUL: Un franc numărul... mai sunt numai trei numere!...

IORDACHE: Ce?

IPISTATUL: Un porttabac cu muzică: are două cântece. (*scoate porttabacul și-l face să cânte*)

IORDACHE: Bine, ăsta parcă-l mai puseseși o dată la lot; aveam și eu un număr.

IPISTATUL: Da, s-a și tras, la Anul Nou.

IORDACHE: Ei?

IPISTATUL: Am câștigat-o eu; oprisem și eu un număr... Acu o pun iar, voi să-mi mai încerc norocul... Mă rog ție, nu mă refuza, pune și tu unul... să le completăm odată...

IORDACHE (*i dă un franc și scrie*): Iaca.

IPISTATUL (*strânge lista, o bagă în buzunar și plecând*): Mersi, neică.

IORDACHE (*după el*): Ia vezi, nu da drumul negustorilor ăloră, până nu venim eu ori d. Nae; să vedem, să nu ne fi luat ceva din prăvălie...

IPISTATUL (*oprindu-se în ușa cu intenție foarte fină*): Vor... vorrrbă! las' pe mine, îi reglez eu... (*iese învârtindu-și muzica*.)

SCENA IV

IORDACHE singur, apoi CATINDATUL

IORDACHE: Haha! i-am lucrat. Să vedem cum are să prinză politica; eu i-am băgat, el să-i scoată; eu i-am regulat, el să-i scape... Până una alta, să vedem de urâtul de dincolo. (*merge la ușa din dreapta*) Haide, vino!

CATINDATUL (*foarte sfios intră*): S-a dus?

IORDACHE: S-a dus...

CATINDATUL (*tremurând*): Dacă mă ducea la poliție?! Să afle nenea Iancu că m-a dus la poliție!

IORDACHE: Care nenea Iancu?...

CATINDATUL: Nu ți-am spus? Nenea Iancu, bogasierul, din Ploești... închipuiește-ți, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliție!...

IORDACHE: Las-o asta; te mai doare obrazul?

CATINDATUL: De ce? de măsă? Aș! Am magnetizat-o!

IORDACHE: Nu de măsă, de vitrion...

CATINDATUL: Ce vitrion?

IORDACHE: Care ți l-a aruncat în ochi la bal.

CATINDATUL: Mi-a aruncat și cu vitrion? Cine mi-a aruncat cu vitrion?

IORDACHE: Dama, de. Uite, ești plin de pete...

CATINDATUL: Aș! aia a fost cerneală violentă, am cunoscut-o după miros; m-a stropit și-n gură; îi cunosc gustul: cerneală violentă... Știi, la noi la percepție, când pic cerneală pe concept, ... o dată cu limba! (*scoate limba și arată cum linge hârtia*) o șterg... Da' închipuiește-ți d-ta, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliție!...

IODACHE: Cine strică? d-ta. Ce cauți să te amesteci cu vagabonzii, cu zamparagiii¹⁰, cu pungașii... să spargi uși și să intri noaptea în prăvăliile oamenilor?

CATINDATUL: Zicea că să găsim pe Bibicul...

IODACHE: Mofturi!

CATINDATUL: Bibicul, care mi-a luat în bal costumul meu și mi l-a dat pe ăsta de turc... (*dezolat*) Trebuie să-l gălesc, să-mi dea costumul meu; trebuie să mi-l dea... nu pot să plec fără costumul meu.

IODACHE: Stăi, domnule, ce poștești d-ta? Costumul? Ți-l gălesc eu, ți-l dau eu mâine, poimâine, îți dau eu garanție, să m-apuci pe mine, na! ce mai vrei?

CATINDATUL (*foarte dezolat*): Îmi trebuie acuma... Cu costumul ăsta de turc nu mă pot duce să-mi iau hainele mele. Nenea Iancu m-a căutat la bal, o să mă caute, o să m-aștepte acasă... Cum să dau eu ochi cu nenea Iancu așa turc?... Mă ia la Ploești, îmi zdrobește cariera de la percepție.

IODACHE: Aș! vorbă!

CATINDATUL: Și nu-mi poci lua înapoi hainele nemțești, nu mă poci duce mâine dimineață la cântierie...

IODACHE: Ei, o să lipsești o zi, ce lucru mare! tot zici că nu primești leafă...

CATINDATUL: Mă destituie, nu se poate să lipsesc.

IODACHE: Ascultă-mă pe mine, măi omule; 'ai mai întâi să tragem clopoțelul la o spițarie; trebuie să-ți cureți obrazul; nu se poate să te duci în lume așa pârlit...

CATINDATUL: E rău de tot?

IODACHE: Ești ciuruit; numai în albul ochilor n-ai...

CATINDATUL: Îi închisesem de frica lui nenea Iancu... are palmă grea...

IODACHE: Vino degrabă cu mine; cunosc eu un spițer care scoate cerneala cum scoatem noi măselele, odată...

CATINDATUL: Aoleo!

IODACHE: Vino degrabă, nu mai sta; poate te așteaptă nenea Iancu. (*sufală în lampă și-l ia pe Catindatul să plece cu el. Întunec.*)

CATINDATUL: 'Aide... (*ieșind*) Dar fă-ți idee, domnule, să afle nenea Iancu că m-a dus la poliție!... (*ies, închizând bine ușa*)

¹⁰ *zamparagiu* – om de nimic; derbedeu.

SCENA V

MIȚA singură în costumul de la bal, apoi DIDINA asemenea

MIȚA (*venind din dreapta pe dibuite*): Am găsit fereastra din odăiță deschisă și am intrat... L-am nemerit? ori nu l-am nemerit? Da, trebuie să-l fi nemerit. Da, sunt o cremenală... (*se retrage pe dibuite după paravan.*)

DIDINA: Mare istorie!... Am înghețat așteptând afară în frig: a trebuit să intru înapoi pe fereastră. Nae trebuie să vie numaidecât cu Pampon. Trebuie să pândesc când or intra aici, să ies pe fereastră și pe aici mi-e drumul. Să poftească pe urmă d. Pampon acasă în costum de bal... să-l judec eu...

MIȚA: Auz mișcând... e cineva...

DIDINA: S-aprinz o lampă... (*merge pe dibuite la masa cu lămpile*)

MIȚA: Desigur e cineva...

DIDINA (*a găsit chibriturile și aprinde lampa*): Așa...

MIȚA: A! (*aparte*) O femeie! dama de verde! (*tare.*) A! în sfârșit!

DIDINA (*dând un țipăt de surprindere, se întoarce*): A! (*aparte.*) O femeie! e republicana!

MIȚA (*ferbând*): V-ați speriat? pardon! Mă recomand! Mița Baston.

DIDINA (*cu contenență*): Mersi! și eu Didina Mazu.

MIȚA (*jocul crescendo*): Ce cauți aici, madamo?

DIDINA (*cu un ton mai sus*): Da' d-ta ce cauți aici, madamo?

MIȚA (*jocul crescendo*): Eu sunt la amantul meu!

DIDINA (*foarte de sus*): Și eu sunt la amantul meu!

MIȚA (*izbucnind*): La amantul d-tale?... Amantul d-tale... a fost... era... este... amantul meu! D-ta, ca o infamă, mi l-ai răpit! (*luând o poză de atac și cu tonul tragic*) Una din noi două trebuie să moară!

DIDINA (*pregătindu-se de luptă*): Să vedem care... Poftim!

(*Mița se repede turbată la Didina, care se repede și ea și o întâmpină. Amândouă țipă și se încleștează, spumând, una de alta.*)

SCENA VI

ACELEAȘI — NAE

NAE (*apărând în fund, rămâne o clipă încremenit*): Să nu dați la oglinzi, că sunt cu chirie! (*apoi repezindu-se între cele două femei, le descleștează și le împinge pe una într-o parte, pe alta într-alta.*)

DIDINA (*căzând d-a-ndăratele pe un scaun și leșinând*): A! a! a! (*nervi.*)

MIȚA (*același joc*): A! a! a! (*nervi.*)

NAE: Asta e curat ca la „Norma”... Acu-i acu!... (*se repede și le zguduie când pe una, când pe cealaltă.*)

DIDINA (*deșteptându-se brusc*): Unde-i republicana?

MIȚA (*asemenea*): Unde-i infama? (*se repede iar una spre alta.*)

NAE (*oprindu-se la mijloc*): Iar? Bre, femeilor, veniți-vă-n fire. Vine Pampon! vine Crăcănel!

DIDINA: Pampon?

MIȚA: Crăcănel?

NAE: Da, Pampon și Crăcănel. I-am scăpat eu de la secție, unde erau închiși! am pus la cale toate... Drept mulțumire, Pampon, Crăcănel și Ipistatul vin aici acum să facă cinste; s-a dus să cumpere vin și mezeluri. Nu mai e vreme de mofturi! (*Didinii*) Vrei să te lase Pampon?

DIDINA (*repede*): Ba nu! (*Didina merge în fund și ascultă afară*)

NAE (*Miții*): Vrei să-l lași pe Crăcănel?

MIȚA (*tristă*): Ah! l-aș lăsa pe Mangafaua pentru tine... dar nu pot; trebuie mai întâi să-mi fac o carieră...

NAE: Fă-ți-o!

MIȚA: Am fost să intru la telegraf.

NAE: Electrică ploșteancă! Ei, și?

MIȚA: Nu m-a primit...

NAE: Pentru ce?

MIȚA: Zice că n-am încă vârsta... (*Didina coboară*)

NAE: Vezi! apoi nu e mai bun Crăcănel, că nu mai întreabă de vârstă? 'Aide, 'aide! fiți fete cuminte, că pe urmă mă supăr pe amândouă...

MIȚA: Dar Crăcănel a aflat... Mangafaua știe tot...

NAE: Nu a aflat nimic, nu știe nimic.

MIȚA: A aflat de la Pampon.

NAE: Nimic!

DIDINA: Și Pampon știe bine...

NAE: Apoi dacă n-ascultați... Trebuie să vă spun cum i-am liniștit, ca să știți și voi ce să spuneți, cum s-o potriviți... 'Aide, să nu dea peste noi aici... (*le apucă pe amândouă cu câte o mână și pornește cu ele spre dreapta; Iordache intră.*)

IORDACHE (*din fund*): Vin! sunt la colț!

NAE: La colț? 'Aideți să punem odată la cale încheierea comediei ăștia... (*Nae, Didina și Mița ies, dreapta.*)

SCENA VII

IORDACHE, apoi PAMPON și CRĂCĂNEL cu butelci, pachete de mezeluri și franzele la subsuoară, apoi NAE

IORDACHE (*căzând obosit pe un scaun*): De azi-dimineață!... de azi-dimineață, asta merge întruna așa! Ce goană! Ce goană turbată! Doamne! Doamne, isprăvește odată istoria asta! sunt trei după douăsprezece și mă leșin de somn și d-a-mpicioarele!

PAMPON (*intrând cu Crăcănel*): Haha! domnule Iordache...

CRĂCĂNEL: Ei! domnule, ai văzut că nu suntem pungași... Stăpânul d-tale, d. Nae, în persoană, ne-a scos de la secție.

IORDACHE: Da, domnule Crăcănel...

CRĂCĂNEL: Nu mă cheamă Crăcănel; mă cheamă Mache Razachescu. (*pune ce a adus pe masă*)

PAMPON (*același joc*): Foarte urât din partea d-tale să te porți astfel! noi venisem aici pentru Bibicul, nu pentru ce credeai d-ta: nu avem de un astfel harahterul...

IORDACHE: Măcar d-ta să fii ala, să găsești noaptea despre ziuă în prăvălia d-tale...

PAMPON: Eu n-am prăvălie, domnule: eu nu sunt cupeț¹¹, sunt particular...

IORDACHE: Știu, da' zi că ai... să găsești trei oameni necunoscuți...

CRĂCĂNEL: Așa e, bine zici, trei. Ce s-a făcut urâtul ăla micul... pârlitul... fratele lui nenea Iancu bogasierul? Pe el pentru ce nu l-a luat la secție?

PAMPON: Pesemne a fugit ca un laș...

CRĂCĂNEL: Iaca, mie nu-mi pare rău de ce s-a întâmplat, dacă oi câștiga porttabacul cu muzică.

IORDACHE (*repede*): Ați pus și d-voastră la lotăria ipistatului?

PAMPON: Mai era două numere: unul l-am pus eu, și unul amicul.

IORDACHE (*aparte*): S-a complectat? A murit francul!...

PAMPON: Domnul Nae unde este?

IORDACHE: Mi se pare că e dincolo în odaie, să vedem... (*merge pe după paravan; către Nae, care intră din dreapta*) Sunt aici, te așteaptă. Așa-i că a prins bine politica mea? Femeile s-au dus?

NAE: Da, dar o să se întoarcă numaidecât; am regulat bine chestia.

¹¹ *cupeț* – negustor.

IORDACHE: Cum?

NAE: Ai să vezi... treci la pod în față, și așteaptă-le... (*trece în scenă; Iordache iese repede în fund*) Ehei! Salutare, neică!

PAMPON (*vesel, strângându-i mâna*): Salutare și frăție!

CRĂCĂNEL (*vesel, dar solemn, îl apucă de mână*): Mersi, neică; ești un bărbat, drept să-ți spui, nu că ești frizer, dar ești galant.

PAMPON: Da, foarte galant!

CRĂCĂNEL: Ne-ai făcut și mie și prietinelui mare bunătate: amândoi o să-ți rămânem foarte recunoscători de câte ai făcut pentru noi. (*îi strânge mâna călduros*)

NAE: N-aveți de ce! îmi pare rău... datoria: se-ntâmplase la mine-n casă...

PAMPON: 'Aida de! nu! ce-i drept e drept, neică, ai făcut mult pentru noi...

CRĂCĂNEL (*vesel*): Și care va să zică Bibicul erai d-ta, 'ai? bată-te să te bată!

NAE: Vezi bine!

CRĂCĂNEL: Și Mangafaua nu eram eu?

NAE: Aș! Mangafaua era unchiul fetii, episcopul...

CRĂCĂNEL: Bată-te să te bată. (*râde*)

PAMPON: Și închipuiește-ți, neică Năică, dacă te întâlneam azi-dimineață, când am venit întâi aici, îmi spuneai numaidecât cum a devenit chestia de ai înfășurat borcanelele cu pomadă, care le-a cumpărat de aici Didina, în ale două bilete... și ne lămuream, frate... Dar eu, prost! Să nu-mi dea în gând să întreb măcar pe Didina... Biata Didina!...

CRĂCĂNEL (*aparte*): Auzi d-ta! și eu gândeam că e biletul Miții...

SCENA VIII

ACEIAȘI — IPISTATUL, apoi IORDACHE, apoi DIDINA și MIȚA, amândouă în haine de orăș

IPISTATUL (*intrând repede din fund*): S-a tras lotul... Acum l-am tras!...

PAMPON: Ei?

NAE: Știu cine l-a câștigat.

IPISTATUL (*cu multă naivitate*): Iar eu, domnule, închipuiește-ți noroc!

NAE (*aparte*): A murit francul!

PAMPON: Tii! păcat!

CRĂCĂNEL: Rău îmi pare. (*se aude uruitul unei birji, care se oprește în fund*)

NAE: St! tăceți, mi se pare că s-a oprit aici o birjă...

PAMPON: Da...

IORDACHE (*venind repede din fund*): Două dame, vin două dame.

NAE (*naiv*): Două dame? Ce să caute la mine două dame?

CRĂCĂNEL: Două dame?

PAMPON: Nu cumva?

DIDINA (*intrând furioasă prin fund*): A! d-le Iancule, în sfârșit!
(*Iordache, Ipistatul și Nae la o parte vorbesc încet.*)

PAMPON: Didina! (*Mița intră furioasă și se oprește cu brațele încrucișate în fund*)

CRĂCĂNEL: Mița? (*caută să se ascundă undeva.*)

MIȚA (*coborând la el*): Nu te-ascunde, bibiloiule! gândeai că nu o să te prinz, 'ai? De când te pasc, gândești? Aici e la Ploești, 'ai? în costum de bal, 'ai? (*Mița lângă Crăcănel îl judecă încet și-l zguduie; Nae după paravan; Iordache și Ipistatul cară mezelurile și hutelele în odaia din dreapta*)

DIDINA: De azi-dimineață de când ai plecat de acasă, câte ceasuri sunt? știi?

PAMPON: Îți spui eu acasă ce a fost...

CRĂCĂNEL: Mițo, Mițo, îți spui acasă...

MIȚA: Nici un cuvânt mai mult! 'aide!

DIDINA: 'Aide acasă!

PAMPON: Frate, a fost încurcătură, înțelege.

CRĂCĂNEL: Da, o încurcătură...

NAE (*ieșind de după paravan*): Se înțelege c-a fost o încurcătură, cum se-ntâmplă totdeauna în carnaval... Ei! d-ale carnavalului! Să-mi dați voie, coconițelor, să vă isplac eu încurcătura pe larg la masă. (*Crăcănel și Pampon foarte mulțumiți.*)

FEMEILE: La masă?

NAE: Da, la masă. Noi, între bărbați, pusesem de gând să îmbucăm ceva aicea la noi... Dincolo e cald, masa pusă așteaptă... Crez că nu o să capăt un refuz?

MIȚA (*cu tonul de refuz, înțepată*): Mersi, musiu, de invitație.

CRĂCĂNEL (*stăruitor*): Mițo, să mă vezi cu ghetă de brunel cu bizeț pe catafalc!... (*încet*) Frizer, frizer, da' nu știi ce băiat galant e.

PAMPON (*Didinii*): Dacă mă iubești...

SCENA IX

ACEIAȘI – CATINDATUL, curat la față, tot în costumul de turc

CATINDATUL (*intrând din fund triumfător*): M-a curățat spițerul!

DIDINA (*încet*): Cine-i ăsta?

PAMPON (*tot așa*): Lasă că-ți spui eu... (*Didina râde.*)

CRĂCĂNEL (*Miți*): Ăstuia i-a dat o nebună la bal cu o sticlură cu doftorii în ochi!

MIȚA (*repede*): Și nu l-a ars?

CRĂCĂNEL: Aș! era un fel de cerneală violentă. (*Didina trece lângă Nae; Mița și toți ceilalți se grupează în jurul Catindatului și-l examinează.*)
Le-a scos toate?

CATINDATUL: Toate, uite-te. Îți dau un franc pe una...

MIȚA (*aparte*): M-a-nșelat spițerul... mai bine!

NAE (*încet Didinii*): Măine seară la cinci.

DIDINA (*asemenea*): Bine!

NAE (*asemenea*): Nu bine, negreșit! (*Didina trece și ea să examineze pe Catindatul*)

PAMPON: Nu se mai cunoaște deloc...

IORDACHE: Da' deloc. (*trece în odaia din dreapta*)

CATINDATUL: Închipuiește-ți să mă fi văzut nenea Iancu în halul ăla... (*toți îl examinează*)

MIȚA (*încet lui Nae*): Ați șoptit? Ce ți-a șoptit? ce i-ai șoptit?

NAE (*asemenea*): Ești nebună? iar începi?... Așteaptă-mă mâine la opt seara...

MIȚA: Da... (*se duc amândoi și ei lângă Catindatul*)

CRĂCĂNEL (*uitându-se în ceafa Catindatului*): Aha! iaca una a rămas în ceafă: adu francul...

CATINDATUL: Las-o aia; aia e de la noi de la percepție; știi, am obicei, după ce scriu, șterg condeiul; îl dau pân păr. (*face gestul la ceafă; toți râd.*)

IORDACHE (*venind din dreapta*): Dacă poftiți, masa e gata.

CATINDATUL: Masa? Care va să zică (*lui Nae*) ne-ncurcăm iar?

NAE: Cu plăcere, neică.

PAMPON: 'Aida la masă.

CRĂCĂNEL: 'Aida! (*toți au pornit spre dreapta; Didina cu Pampon, Mița cu Crăcănel, Nae cu Catindatul, Iordache cu Ipistatul*)

CATINDATUL (*punând repede mâna la falcă, dă un țipăt*): Ai! (*se oprește și se întoarce în loc; toți fac asemenea*)

TOTI: Ce e?

CATINDATUL (*umblând agitat*): Pfu! Pfu! Pfu! Iar m-a apucat; dar rău, rău de tot! (*cătră Iordache, hotărât*) Știi s-o scoți? Scoate-o. (*Toți privesc pe loc.*)

IORDACHE: Lasă că-i știu eu leacul ei; eu i sunt popa... de la Matei citire... (*se repede la masa din fund, ia o pereche de foarfeci mari și vine cu ele încruntat, clănțănindu-le ca la tuns; Catindatului.*) Șezi! (*Catindatul șade; Iordache cu foarfecele clănțănind îl amenință să i le bage pe gât.*)

CATINDATUL (*ridicându-se înseninat*): Mersi, neică, mi-a trecut! (*toți pornesc veseli și râzând spre dreapta*)

(*Cortina*)

Mateiu Caragiale
(1885-1936)

A fost autor, istoric al heraldicii, poet și scriitor român, întâiul născut al lui Ion Luca Caragiale. În adolescență, Mateiu își descoperă pasiunea pentru heraldică și pentru genealogie. Își caută strămoșii pe care îi credea aristocrați. În 1904 începe la Berlin studiile de drept pe care le abandonează. În anul 1921 îi apare *Remember* la Viața Românească. Din 1916 începe să lucreze la *Craii de Curtea-Vechă* pe care o finalizează în 1928. Cartea apare la editura Cartea Românească în 1929. În același an, la 1 mai primește premiul Societății scriitorilor români. În *Agendă* notează faptul că în februarie 1929 începe să lucreze la *Sub pecetea tainei*, iar în octombrie la *Soborul (Școala) țătelor*. Placheta de versuri *Pajere* a apărut postum, chiar în anul morții poetului. Aproape toate poeziile apăruseră în timpul vieții scriitorului ca și mare parte a romanului *Sub pecetea tainei*. Textele sale heraldice, documentate și dezvoltate și însemnările istorice erau destinate uzului personal, n-au fost puse în valoare de scriitor.

Remember

*„Ceci est un fait-divers atroce.”
Les Mémoires du Bal-Mabille*

Sunt vise ce parcă le-am trăit cândva și undeva, precum sunt lucruri viețuite despre care ne întrebăm dacă n-au fost vis. La asta mă gândeam deunăzi seara când răvășind printre hârtiile mele ca să văd ce se mai poate găsi de ars – hârtiile încurcă – am dat peste o scrisoare care mi-a deșteptat amintirea unei întâmplări ciudate, așa de ciudată că, de n-ar fi decât șapte ani de când s-a petrecut, m-aș simți cuprins de îndoială, aș crede că într-adevăr am visat numai, sau că am citit-o ori auzit-o demult.

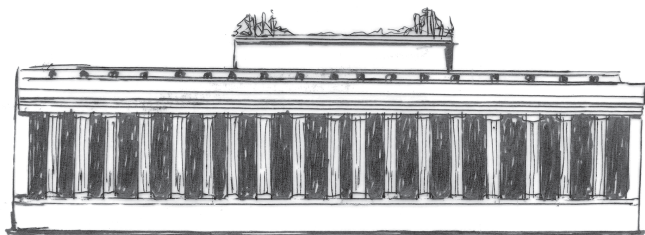
Era în 1907. Fusesem greu bolnav în București și mă întorceam la Berlin acasă. Însănătoșirea mea se făcea cu anevoință, cerând îngrijiri mari. La plecare, doctorul m-a sfătuit să mă feresc până și de cele mai ușoare zguduiuri sufletești. Bietul doctor! Am dat din umeri, zâmbind și i-am spus să fie pe pace.

După un surghiun de doi ani revedeam Berlinul. Am de Berlin mare slăbiciune; nici împrejurări foarte triste nu m-au împiedicat să-l revăd cu plăcere. L-am regăsit cum îl lăsasem: tot numai flori. Așa frumos chiar ca în acel început de iunie nu-mi păruse totuși niciodată.

Ca să-l vântur însă și să-l colind ca odinioară, nu mai mergea. Oboseam repede și oboseala putea înlesni reivirea boalei. M-am resemnat dar câtăva vreme a sta pe acasă, jertfă de care mă despăgubea, în parte, frumusețea muzicei vechi ce se făcea la noi de dimineața până seara. Năpădit de o dulce aromeală, îmi lăsam visările să nască și să se topească în voie în noianul de armonii sublime, uitându-mă pe fereastră, cu ochii pe jumătate închiși, cum unduiau curcubeuri în pulberea fluidă a fântânii din larga piață-grădină. Lina boare a asfințitului legăna ciucurii purpurii ai trandafirilor agățați pe terasa casei din față, purtându-le mireasma până la mine. Seara da însuflețire umbrelor, în oglinzi, tainic, treceau fiori. Acesta era ceasul pe care-l așteptam ca să admir colțul cel mai frumos al pieței – un petec de pădure rămas neatins în plin oraș – câțiva bătrâni copaci frunzoși și sumbri, vrednici să slujească de izvod celor mai cu faimă meșteri ai zigrăvelii.

Îi regăseam chiar, la Muzeul Frederic, într-o cadră de Ruysdaël, aceiași copaci stufoși, adumbrind lângă o cădere de apă un castel în ruină. Odată nu puteam trece pe dinaintea ei fără a mă opri îndelung. Privind-o, gândul

mi se pierdea fără sfârșit în fărâma-i de cer vânat cu zare adâncă. E înnăscută în mine, drojdie de străvechi eres, o iubire păgână și cucernică pentru copacii bătrâni. Lor le datoresc inspirații mult nobile și grave, fiindcă nu cred să se afle pe lume viers omenesc sau cântare meșteșugită care să mă miște mai viu ca tainicul freamăt ce-l deșteaptă în frunzișul lor vântul serii. Arborii aceia zugrăviți mă încântau totuși mai mult chiar decât cei adevărați, acel mic peisaj melancolic înfățișându-mi o oglindire a sufletului meu.

Mergeam la muzeu foarte des. Cât de cufundat eram în contemplarea cadrelor nu treceam cu vederea nici pe oaspeți, interesanți uneori, așa că printre ei băgasem de seamă că se află nelipsit un tânăr, care, acolo mai ales, ar fi atras privirile oricui, căci despre el s-ar fi putut cu drept zice că-l desprinsese de pe o pânză veche o vrajă. Poate fi plăcere mai rară pentru cei ce s-au împărtășit cu evlavie întru taina trecutului decât să întâlnească în carne și oase o icoană din veacuri apuse? Cu doi ani înainte văzusem în sala franțuzească a muzeului o coconiță care copia după Mignard pe Maria Mancini și avea o așa izbitoare asemănare cu modelul, încât ai fi crezut că, privindu-se în oglindă, își zugrăvește, împodobindu-l, propriul ei chip.

Tot astfel semăna tânărul cu unii din acei lorzi, ale căror priviri, mâini și surâsuri Van Dyck și, după el, Van-der-Faës le-au hărăzit nemuririi. Zic unii din acei lorzi, fiindcă mai toți sunt la fel. În trecut, în castelele restrânse, celor de aproape și înmulțit înrudiți, trăind împreună, cu același port și obiceiuri, fiecare epocă le întipărește același aer dacă nu chiar aceeași înfățișare. Se întâmplă iarăși ca, acolo unde cu gândul nu gândești, să răsară ființe cărora le trebuie căutată aiurea, în alte țări, la alte neamuri, în alte veacuri, adevărata asemănare, fără a li se putea bănui măcar, în vreun fel, cu aceia de cari îi despart prăpăstii de timp și de stirpe, vreo cât de îndepărtată înrudire.

Era de prisos dar orice presupunere despre obârșia tânărului cu pricina, făceam însă tot soiul de reflexii asupra ființei lui, unică într-adevăr și stranie,

impunându-se poruncitor luărei aminte. Mă subjugase prestigiul recei trufii a tânărului ce, în deplină frumusețe, pășea singur în viață, nepăsător, cu fruntea sus. L-am crezut, din capul locului, una din acele fapte excepționale, străine de omenire, pentru cari am resimțit totdeauna o vie atragere. Îl vedeam zilnic aproape, nu muzeul fiind singurul loc unde îl întâlneam. În plimbările ce începusem a relua prin oraș, de teama oboselii, făceam lungi popasuri la o prăvălie unde se degustau capodoperele unei vechi rachierii neerlandeze. După Ruysdaël, Van-Brouwer și Van-der-Hoogh. Nicăieri nu mă reculegeam mai bine ca în acea încăpere îngustă și cam întunecoasă, ce ar fi putut face cinste oricărei locuințe de burgmaistru sau de staroste de breaslă, așa bogat căptușită cum era cu stejar afumat până la jumătatea peretelui, unde blana ieșea afară, făcând jur-împrejur o largă poliță pe care stăteau înșirate năstrape¹ și ulcioare de Delft. Ce minunate clipe petreceam acolo!

Alături de mine, pe singura laviță din primitoarea cămară, singuratică ziua, tânărul cu chip de portret vechi sorbea pe îndelete băuturile cele mai dulci și mai parfumate, asemenea unor nestimate topite, ațățătoare de visări exotice și de îndepărtate nostalgii cu piperatele lor mirodenii de Java sau de Antile. Acolo, parcă nu mai eram străini unul de altul și, ceea ce e nostim, mai târziu, după ce ne-am cunoscut, ne-am mărturisit că, și lui și mie, ni se păruse a mai fi stat și altădată împreună într-o încăpere la fel.

Nu m-aș fi gândit însă să ne împrietenim chiar, fiind îndreptățit a-l crede că făcea parte dintr-o lume cu totul alta decât a mea. Sărea în ochi: una e floarea de câmp, alta floarea de grădină. Acum, fie că trebuiseră veacuri ca, la asfințitul ei, o înaltă rasă să înflorească așa de strălucit, într-un semeț avânt al sângelui albastru spre tipul ideal, fie că fusese numai o nemereală fericită, în toate chipurile mai mult nu se putea da. Mai era nevoie, e drept, și de ceva osteneală, zilnic, ca această podoabă a omenirii să-și împlinească frumusețea, pentru că atâta găteală nici la o muiere nu mi-a fost dat să văd. Să-l fi presupus după asta că era unul din acei deșuchiați cu năravuri rătăcite al căror număr pare a fi sporit, în timpii din urmă, pretutindeni, într-o măsură întristătoare? Nu, nu-mi venea să o cred, căci dacă păpușii acesteia sulemenite îi flutura uneori pe buze un surâs neliniștitor, sub arcul sever al sprâncenelor, trase negre cu condeiul, ochii aveau acea nevinovată limpezime ce strălucește numai sub pleoapele eroilor și ale copiilor.

Era și foarte tânăr; să tot fi avut douăzeci de ani. Ce nu se îngăduie la vârsta aceasta, celor bogați mai ales? Lipsa grijii zilei de mâine prefăce

¹ *năstrapă* – vas (de băut); cană, potir, cupă.

creierul omenesc, amortind simțimântul temerii de răspundere; avuția moleșește și îmbată de o amețeală dulce, neîntreruptă, ce îndeamnă la goana după plăceri rare, după senzații noi. Din acea lume nepăsătoare și deșartă, dezbărată de prejudecățile de rând, făcea parte și noul meu cunoscut care, fără îndoială, trebuia să se bucure de mari mijloace de trai. Arăta însă a trăi în afară de acea lume, și mai mult chiar, în afară de orice lume. Ca dânsul, în Berlin-W., mai erau și alții, dar pe aceia nu-i puteai decât rareori zări, călărind în ceața dimineții sau zburând repede seara la înfloritele lor desfătări. Nici pe el nu-l vedeam altfel decât locuind într-una din străzile ce mărginesc regescul Tiergarten spre apus, încingându-l cu o minunată salbă de vile, unde aurul a izbutit, întrucâtva, în încercarea de a sădi iarăși raiul în viața pământească. Mi-l închipuiau dar, răsfoind cu degetele lui subțiri cărți cu legături scumpe, în somptuoasa singurătate a odăilor cu oglinzi adânci, unde lânzezește o risipă de flori rare. Nu deștepta oare vedenia unui asemenea decor, singură numai, pătimașa mireasmă ce răspândea el în juru-i, atât de îmbătătoare că treaz te făcea să visezi?

Aubrey de Vere. Când mă gândesc... Ne-am vorbit într-o zi așa, parcă ne-am fi cunoscut de când lumea. Numele lui normand – și până astăzi nu știu dacă astfel se cheamă într-adevăr – nu-mi era străin, fiind numele de neam al zvăpăiaților conți de Oxford, după stingerea cărora a fost cules și alipit la cel de Beauclerk de Stuartii de mâna stângă, ducii de SaintAlbans. Să se fi tras cumva din aceștia, nu i-ar fi făcut mai multă cinste ei lui decât el lor. Deși englez până la măduvă, în vorbire se slujea obișnuit de franțuzească și așa cum rar mi-a fost dat să o aud. Cu timbrul grav al glasului său mlădios și pur, ea era pentru dânsul ceva mai mult decât un mijloc de înțelegere, era o unealtă de seducere. Aflând ce era, l-am înțeles pe dată în totul; datina căreia Brummel i-a pus pecetea numelui său trăia în Aubrey de Vere în deplină strălucire. Până și plăcerii de a se sulimeni îi găsisem astfel tălmăcirea: cei dintâi locuitori ai Albionului de cari se pomenește, nu-și boiau în întregime goliciunea în albastru? Această coloare îi era îndeosebi dragă noului meu prieten, el o purta în însăși făptura lui, în ochi și sub pielița foarte străvezie a mâinilor, în cari, când la una când la cealaltă, sclikeau șapte inele, gemene toate – șapte safire de Ceylan. Cu brățara și cu parfumul, acea de neuitat mireasmă de garoafă roșie, inelele erau singurele lucruri cărora le rămânea credincios – încolo, ca îmbrăcăminte, nu știu să-l fi văzut de două ori la fel. Dar toată această migăloasă găteală nu era la dânsul decât un amănunt dintr-un întreg desăvârșit, de o fericită armonie. Aubrey de

Vere avea un creier de minune alcătuit și un duh scânteietor, el ar fi făcut fala clubului cel mai închis și nu s-ar fi simțit la strâmt nici într-o adunare de cărturari, pentru că, dacă mărturisea că rufele și le spală la Londra, adăuga că tot astfel, în suta a optsprezecea, coconașii din Paris și le spălau în Flandra și cei din Bordeaux la Curaçao și așa știa să vorbească de toate, cu asemănări din trecut, cu apropieri și amănunțiri fermecătoare de câte ori i se întâmpla să povestească de călătoriile lui prin ținuturile străvechi ale Răsăritului, sau prin ostroavele pierdute ale oceanului liniștit, unde domnește primăvara veșnică. Atât am putut afla din viața lui: că văzuse multe, cutreierând mări și țări și că citise și mai multe, prea multe chiar, pentru anii lui, fiind fost cu puțință să fi amestecat ce văzuse cu ce citise, sau să fi privit cele văzute prin geamul înșelător al citirii, care laolaltă cu bogăția îi cam sucise capul deși, de la fire, avea judecata limpede și rece. Așa, de pildă, am înțeles că se îndeletnicea cu cercetări oculte îndrăznețe, pentru cari era hărăzit, pe lângă o înclinare înnăscută rară, și cu cea mai uimitoare pregătire. Părea chiar să fi avut mai multe legături cu duhurile decât cu cei vii, deoarece în povestirile sale nu venea niciodată vorba de ființe omenеști.

Cu ce prilej, în ce împrejurări făcuse așa de timpuriu călătorii atât de minunate nu spunea, precum nici cine era, ce și de unde, dacă avea părinți, rude sau prieteni, unde sta cu casa măcar – nimic, cu desăvârșire nimic. Ce stăpânire de sine avea ca să poată ascunde astfel, la vârsta lui, fără a se trăda? Dacă el însă nu destăinuia nimic, apoi eu îl întrebam și mai puțin și presupun că tocmai asta a fost pricina că am legat prieteșug. O veșnicie să ne fi întâlnit, tot mai lesne i-ar fi scăpat lui o destăinuire decât mie o întrebare. De altfel, nici nu țineam să aflu ceva: ce mă privea pe mine? Întâmplător l-am văzut – fără să bage el de seamă – alegând flori de patru-cinci sute de mărci, garoafe și orchidee rare – un adevărat desfrâu – și n-aș fi avut, cum cunoșteam pe domnișoara vânzătoare, decât, după plecarea lui, să intru să-mi înflorească cheutoarea² ca să aflu unde le trimesese și, punând astfel mâna pe fir, să împing cercetarea mai departe. Dar la ce bun? Să fi avut un scop stăruința încăpățânată cu care își perdeluia scurtul lui trecut și viața de toate zilele se putea prea bine, era însă, o spun iarăși, atâta mândrie în privirea lui ce, pururi nepăsătoare de ce se petrecea pe pământ, arăta a se pierde aiurea, în depărtările unei lumi de vis, încât ar fi făcut să se risipească orice umbră de neîncredere sau de bănuială. Totuși, nu-mi scăpase din vedere că uneori ar fi dat să mai spună ceva, dar se răzgândeaa pe loc, înăbușindu-și

² *cheutoare* (var. nouă *cheotoare*) – gaură în care intră nasturele.

vorba pe buze. Roșea el atunci sub suliman, i se înnoirau într-adevăr ochii, așa cum mi se părea într-o foarte scurtă clipă de dare pe față a unei tulburări ascunse? Nu aş putea jura, ce știu însă e că pe când povestea, privirea lui, făcându-se și mai adâncă, se aținea asupra nelipsitelor inele, lung și cu duioșie, ca și cum acele pietre ar fi cuprins taina vieții lui, oglindindu-i în gheața lor limpede și albastră toate gândurile și amintirile.

De la o vreme, fără ca legăturile noastre de prietenie să se strângă mai mult, ne vedeam mai des, uneori dimineața, cel mai obișnuit după-amiazi, niciodată însă seara, niciodată. Din pricina căldurii, părăsisem taverna olandeză și ne întâlneam la Grunewald, pe terasa unei cafenele, la marginea unui crâng de pini – o terasă idilic cotropită de trandafiri de toate neamurile și fețele ce, la adierea vântului, se scuturau în pahare. Sosea totdeauna fără grabă și fără întârziere. O dată l-am așteptat însă zadarnic până la ceasul cinei. Întorcându-mă acasă, găseam o scrisoare în care se ruga pe scurt de iertare că nu putuse veni și iscălea: sir Aubrey de Vere. Am cercetat cu luare aminte scriptura semeață cu slove mari și pecetea de ceară albastră: un sfinx culcat în mijlocul panglicei unei jartiere la fel cu aceea ce împresoară scutul în stema Marii Britanii. Pe panglică citeam cuvântul „Remember”.

Ca eraldist nu eram mulțumit; mă așteptam să aflu arme adevărate, nu o simplă emblemă. De la acea scrisoare, sir Aubrey n-a mai dat semn de viață. Nu era de mirare; o zăpușeală umedă cumplită clocea orașul, cuiabar uriaș de ticăloșii și de rele. Nu mai era de ieșit decât seara, când sir Aubrey nu se arăta. Noptile erau însă atât de frumoase, încât greu mă înduram să mă mai întorc acasă. Tot umblând astfel până târziu, am avut odată, spre miezul nopții, într-o alee pustie din Tiergarten, o stranie întâlnire.

Trecea o femeie înaltă, cu un bogat păr roșu sub o pălărie mare cu pene, o femeie slabă și osoasă, fără șolduri și fără sâni, într-o rochie strâmtă de fluturi negri. Ea pășea țeapănă ca o moartă, care ar fi împinsă sau atrasă de o putere din afară, străină de voința ei, spre un țel tainic în noapte. Nu știu de ce nu mi-a venit să cred că e o femeie ca toate femeile, din capul locului, chiar înainte ca în ochii ei țintiți mari, ce arătau a privi înăuntru, și în trăsurile feții sale prea sulimenite să-mi pară a recunoaște... Dar, mai trebuia să mă îndoiesc, mai putea fi numai o bănuială când în mâna cu degetele lungi rânjeau șapte safire de Ceylan? Am rămas uluit, în prada unui simțimânt tulbure, în care și nedomerirea și urâtul și teama își aveau partea lor, apoi, cu nările pline de cunoscuta mireasmă – mireasma de garoafă roșie – am

dat să o urmăresc. Era însă târziu; o pierdusem. La capătul aleei așteptau câteva droști³ de piață; se suise pesemne într-una și pierise.

Pentru un vechi berlinez ca mine ar fi fost copilăresc să mă las cuprins de uimire. Câte nu văzusem! În schimb mă simțeam îmboldit de o curiozitate josnică, ce m-a făcut câteva seri să pândesc mereu pe acolo. Nimic însă. Estimp, arșița creștea tot mai aprigă; în ziua căreia i-a urmat noaptea ce voi povesti numaidecât la vale, picaseră oameni pe drum ca muștele.

Era o noapte de catifea și de plumb, în care adierea molatecă a unui vânt fierbinte cerca în zadar să risipească pâcla ce închegase văzduhul. Zărilor scăpărau de fulgere scurte, pădurea și grădinile posace tăceau ca amorțite de o vrajă rea; mirosea a taină, a păcat, a rătăcire. Înaintam cu greutate prin întunecul ce vătuia aleiele singuraticе, trebuind uneori să mă opresc covârșit de slăbiciune. La răspântia unde e fântâna lui Roland din Berlin, în lumina prea vie, care, după beznă, îmi luase văzul săgetat, mă pomenii față în față cu sir Aubrey, ceea ce, când îl privii mai bine, nu-mi făcu tocmai plăcere.

Nu pentru că de data asta întrecuse orice măsură. Oricum, nu se iese astfel în lume. Pudra cu care își văruise obrazul era albastră, buzele și nările și le spoise cu o vopsea violetă, părul și-l poleise, presărându-l cu o pulbere de aur, iar ochilor le trăsese jur-împrejur largi cearcăne negre-vinete ce-i dădeau o înfățișare de cântăreață sau de dănțuitoare. Încolo, îmbrăcat tot fără cusur, în frac albastru, sub mantaua ușoară de seară, cu orchideea la cheutoare, nelipsindu-i nici brățara de la mână, nici inelele din degete. Avea însă ceva schimbat, era neastâmpărat, neliniștit, pe cât eram eu de muiat și de stins. Împotriva obiceiului lui, vorbea pripit și tremurat, rugându-mă să rămân cu el – el, care făcea parte din acei oameni ce fără voie, în ciuda însăși curteniei lor, dau să înțeleagă că fac o însemnată jertfă când suferă să stea cu cineva. Mai mult, îmi luase chiar brațul și mă întoarse din drum. Îl simțeam cum dărdăie din toate încheieturile, scuturat de friguri, și vedeam cum ochii aci i se ținteau în gol, sticloși ca ai femeii cu păr roșu, aci îi lăcrămau lăncezi și pierduți. După cum atunci nu-mi venise să cred că arătarea ce trecuse pe lângă mine era o femeie, acum mi se părea că ființa ce mă țara cu ea în umbră nu era un bărbat. Am mers tăcuți pe marginea pădurii, eu posomorât, cătând a arăta cât mai puțin plictisit, el, cu surâsul pe buze, privindu-și în zare pietrele albastre, de cari se legau poate amintiri tainice și cărora le hărăzea parcă, cu patimă și dor, gândirea lui cea din urmă – am

³ *droșcă* (înv.) – birjă, trăsură mică, descoperită, pe arcuri.

mers tăcuți până ce, ajungând la podul de peste canal, unde începe calea Electorilor, el s-a oprit, desfăcându-se de mine.

Aveam înaintea mea un alt om, cu desăvârșire altul decât acel de adineaori. Să fi avut pietrele lui visuri ascunse? Treptat se redobândise pe sine, se îndreptase, înțepase nările și acum sta țeapăn, rece și mândru, foarte mândru. Trăsurile feței sale prelungi se ascuțiseră, de la albastrul fraged de floare coloarea ochilor îi trecuse la albastrul cu licăriri aspre al oțelului, iar pe buzele subțiate zâmbetul i se făcuse crud. În paloarea-i lunară, cu părul său de aur, sir Aubrey nu mai avea ca înfățișare în acele clipe nimic firesc, semănând mai mult a serafim, a arhanghel decât a făptură omenească. Rămase astfel înmărmurit câțva timp scrutând întunericul pe care îl biciui deodată cu mânușile lui albe ca și cum ar fi voit să alunge o vedenie.

– E o stranie noapte, zise el grav. Asemenea nopți sunt mai de temut ca beția; vântul cald împrăstie friguri rele. Stendhal scrie că la Roma, când bate un anume vânt în Transtevere, se ucide.

Trebuie să te simți și dumneata slăbit de zăduf, urmă el. Ai să-mi faci plăcerea să iei ceva cu mine, un păstrăv, doi, și o sticlă de vin de Rin, să ne mai întremăm. Dar înainte să-mi dai voie să lipsesc puțin... Și, scoțând ceasornicul, o floare de platină muiață într-o rouă măruntă de pietre albastre; ... Ai să vrei să mă aștepți, nu-i așa? Am să zăbovesc nițel, poate mai mult de un sfert de ceas, oricum însă mai puțin de o jumătate. Mai plimbă-te în vremea asta, ne găsim aici la pod, cine vine întâi așteaptă pe celălalt. Îmi întinse mâna care era ca gheața, ridică pălăria și-mi întoarse spatele. Făcui întocmai, îndreptându-mă din nou spre pădure; sunt în apropiere cei mai frumoși copaci ce se pot închipui, uriași seculari, druidici, așa de înalți și de înfoiați că, privindu-i, îți vine să te crezi pe alt tărâm. M-am întors la pod după un sfert de ceas și înainte de jumătate, dar fără a-mi găsi tovarășul. Cum așteptarea, ca toate neajunsurile, pare mai grea la început, am mai luat-o pe cheu în sus, fără a mă depărta prea mult de locul de întâlnire.

Cheul era pustiu, iar casele oarbe. Peste tot ferestrele erau negre, unele fiind însă deschise, se zăreau înăuntru acele lucori posomorâte de argint-viu ce rânjesc în oglinzi în întuneric. Una singură de sus se împăiengina de raze slabe, aceea a unei odăi încărcate de poleieli, unde veghea o lampă așezată pe un colț de dulap – mai mult candelă decât lampă – abia lăsând să se cearnă ca înveninată, printr-un înveliș de smalțuri verzi, o lumină înăbușită, una din acele lumini cari, după datinele vrăjitoarești, sunt prielnice duhurilor rele ce rătăcesc în puterea nopții.

M-am oprit, și privirea mi-a rămas îndelung pironită asupra acelei ferestre. Ah! fermecul ferestrelor luminoase în întunecime, cine s-ar mai încumeta a-l spune după Barbey d'Aureville? Dar în nemuritoare sa povestire e perdeaua cârmezie, în altele, scrise mai târziu și atât de timpuriu uitate, sunt geamuri de nu mai știu ce color; la fereastra mea nu era nici perdea, nici geam și totuși, în ceața verzuie, afară de poleieli și de oglinzi ce și ele păreau înzăbrănite, nu se vedea nimic.

Să fi fost vreo legătură între acea fereastră, care e de ajuns să închid ochii ca să-mi răsară înainte întocmai ca atunci, și cele ce s-au petrecut în acea noapte chiar, bănuiesc, nu pot să știu. M-am întors la pod tot așa de nenorocos ca și întâia oară: prietenul nicăieri. În vederea unei așteptări mai lungi, m-am rezemat de parmaclâcul de tuci al podului, lângă mal, mi-am descoperit capul, care mă durea, și m-am cufundat cu totul în măreța priveliște a nopții.

Nu o voi uita niciodată. E drept că așa frumoase nopți, două n-am văzut la fel, eu care știu a prețui noaptea ca nimeni altul și care am iubit-o cum nu se poate iubi ziua, cu nesaț și cu patimă. Sufletul meu sălbatic, care de obicei pare a ațipi zgribulit de o nemulțumire nedeslușită, nu începe a trăi pe deplin decât o dată cu stingerea celor din urmă vâpăi ale amurgului; pe măsură ce se așterne vâlul serii, renasc, mă simt mai eu, mai al meu. Să-mi fi îngăduit mijloacele de trai a schimba fața împrejurărilor, cu anii ar fi fost cu puțință să nu văd raza zilei. A, să nu fi fost noapte, n-aș fi așteptat pe sir Aubrey, nu! dacă e vorba, apoi nu țineam să-l revăd de fel. Am stat pentru că acasă tot nu m-aș fi întors, aș fi zăbovit tot atât, hoinărind pe acolo unde, în umbră, freamătul copacilor înalți face ca singurătatea să pară nemărginită. Nu-i puteam însă ierta lui sir Aubrey că mă făcea să-l aștept, să-l aștept în vreme ce el cine știe la ce desfătări se deda, în înfiorarea acelei nopți calde, poate chiar la acea tulpure lumină verzuie, în brațele vreunei femei, a cărei frumusețe să fi făcut pereche cu frumusețea lui. Mai aveam încă o bănuială: mersese poate să pregătească pentru mai târziu întrunirea vreunui sobor ocult și uitase de lumea celor vii. Oricum, sânge rău n-aveam de ce-mi face. Îmi reluai dar firul gândurilor sprijinit de parmaclâc în coate, cu tâmplele în palme. Sub mine alunecau solzii grași ai apei leneșe, deasupra căreia se înfiripa străveziu un zăbranic de aburi. Canalul era sinistru. Ce deosebire! – ziua, priveliștea în partea locului e cum nu se poate mai blândă: ramurile copacilor de pe maluri, înfrățite spre vârf, fac boltă deasupra canalului, în care își oglindesc frunzișul ușor și neastâmpărat de un verde proaspăt și

fraged. Aceasta e calea ce-o urmează trupurile celor înecați. În 1905, țin minte, într-o dimineață poleită de april, apele purtau o mireasă albă. Se aude de altmintreli la Berlin un cântec vesel: „Plutește un cadavru pe Landwehrkanal”.

Răcorindu-mi fruntea, o vie adiere mă trezi din toropeală. Cât am stat ținut acolo nu mi-am dat seama – am tras, nesupărat de nimeni, și un pui de somn – nu știu să fi auzit bătând orologiul de la Gedächtniss și trebuie să fi bătut în mai multe rânduri. Când, mahmur, mi-am ridicat capul din mâini și m-am frecat la ochi, pe cerul care se făcuse ca scrumul casele se desprindeau împânzite. Vântul se înțețise rece, iar arborii porniseră a geme. Mi-am acoperit capul, pălăria am găsit-o jos, căzută – și am mai dat încă un târcol pe cheu să mai văd lumina cea tainică. Fusesse însă stinsă. M-am hotărât în sfârșit să plec spre casă – începuseră a cădea stropi groși și se lumina de ziuă.

Ca o adevărată pasăre de noapte urăsc zorile. Fără a ține seama că o răceală mi-ar fi putut fi funestă, în loc să caut vreun adăpost, am luat-o la picior pe străzile pustii, gonit de searbăda lumină ce se cernea țesută cu apă din văzduhul încruntat, biciuit în răstimpuri cu furie de vântul de miazănoapte. Când, ud learcă, m-am văzut acasă, am fost cuprins de o ciudă grozavă, ceea ce nu m-a împiedicat totuși să dorm fără vise până la amiazi.

Afară se așternuse pe ploaie, o ploaie care n-a conținut o săptămână încheiată decât în scurtele răgazuri ce își da ca să se pornească mai vajnică. Făceam ce dregeam și gândul îmi zbura la întâmplările din nopțile din urmă. De câte ori venea poșta, săream să văd dacă nu era ceva și pentru mine. Așteptam bineînțeles un cuvânt de la sir Aubrey – se cădea din partea lui – și faptului că pe plicurile sosite nu se afla nici scriptura semeață, nici pecetea cu sfinxul, nu-i puteam găsi tălmăcire.

Într-un ajun de sărbătoare, vremea rea făcu în sfârșit pace. Neîncrezător, nu ieșii decât târziu la plimbare. La zări se lumina a ploaie. Era așa de albastră acea seară dulceagă și lină, de un albastru închis fluid, că orașul părea scufundat în adâncimile tainice ale unei mări. Străzile mișunau de lume; fericirea de a trăi, de a se bucura de bunurile vieții se oglindea pe toate chipurile, se răsfrângea în toate privirile, vie, aproape atâțătoare, dând frumuseții femeilor o deosebită strălucire. Închipuirea mă purta în trecut, evocam vedenia a cum trebuie să fi fost în asemenea seri marile cetăți ale

vechimei – Babilonul, Palmira, Alexandria, Bizanțul? Îmbinând astfel realitatea cu visarea, urmai fără grabă și voiul mulțimii până la podul de peste canal, unde ceasuri întregi așteptasem atunci pe sir Aubrey.

Drăgălășia locului era împlinită, desăvârșită, de albeața fără seamăn a câtorva lebede ce se aflau la acea oră albastră pe apă parcă într-adins. Nu mai trecui podul și mă înturnai la un birt din apropiere. Pe când așteptam masa, o privire aruncată pe un ziar mă făcu să aflu abia atunci un lucru de care urla târgul de două zile.

Se pescuise în Charlottenburg, acolo unde Spreea își ia înapoi apele împrumutate canalului, făcând vârtej – se pescuise, legat cobză într-o mantă, un cadavru ce arăta a fi acela al unui tânăr blond și zvelt, bogat îmbrăcat în ținută de seară, gătit și înmănușat, însă desculț.

Tânărul fusese nu de mult ucis. Trupul purta în partea stângă a pieptului o rană adâncă. Lovitura fusese atât de puternică încât arma – o lamă îngustă cu două tăișuri – se frânsese, o parte rămânând în rană.

Se găsisese asupra victimei, în hârtie și aur, o mică avere, bașca prețurilor sculelor ce purta cu risipă nebună, toate din belșug bătute în safire de Ceylan, numai în safire de Ceylan. În schimb nici o hârtie tipărită sau scrisă care să poată trăda ceva despre ucis – nimic, nimic. Hainelor le fusese smuls petecul cu numele croitorului, iar ceasornicului tasul cu iscălitura aurfaurului. După chip, înecatul nu mai era în nici un fel de recunoscut, pentru că fața îi fusese arsă cu o apă tare ce-i rosesese aproape în întregime pielea și carnea până la os.

De așa sfârșit a avut parte sir Aubrey de Vere. Putea să isprăvească mai bine, sau mai târziu măcar, după ce aş fi plecat eu, fiindcă din noi doi, la început, nu știu, zău, care a fost mai de plâns... Prin ce am trecut, din clipa în care am înțeles cine era ucisul, ce am tras, mai e nevoie să spun? Și n-a fost nimic totuși pe lângă ce puteam păți. Remember? – da, cred. Se zice că frica e albastră; eu am văzut-o de toate colorile, i-am străbătut iadul întreg, pogorându-i râpele fără fund, suindu-i culmile cele mai repezi, piscurile de groază ce se pierd în norii nebuniei, și cum n-am înnebunit de-a binelea e de mirare. Fusesem singura ființă în tovărășia căruia se arătase sir Aubrey în lume la lumină; la taverna olandeză, la terasa de la Grunewald trebuia să fi trecut ca nedespărțiți, încât nimeni n-ar fi voit să creadă că despre tânărul cu care păream atât de legat, tocmai eu, sărăcuț de mine, eram ăl care știa mai puțin – mai puțin chiar decât nimic. Nu ar fi dat aceasta mai mult temei

bănuiei că nu aş fi fost străin de răpunerea acelui necunoscut? Simţeam urzindu-se în ascuns, în jurul meu, strângându-se pe tăcute mrejele meşteşugite ale celei mai îndrăcite poliţii, mă şi vedeam apucat, năpăstuit... pierdut pentru totdeauna, nou Lesurques, ispăşind nelegiuirea a cine ştie cui... Începusem a mă crede singur vinovat – şi nu eram oare îndestul pentru faptul numai că înnădisem prieteşug cu un om ca sir Aubrey? Atunci mi-am dat lămurit seama cât e de greu în ţară străină, între străini. Întâiul meu gând a fost dar să părăsesc numaidecât Berlinul, să fug la mine în ţară. Nu am putut închide ochii toată noaptea, mă apăsa de data asta întunericul, iar zorile le aşteptam ca o dezrobire. Cu lumina renăştea în mine liniştea şi nădejdea. M-am răzgândit de plecare şi mi-am desfăcut lucrurile, apoi seara le-am strâns la loc, făgăduindu-mi iarăşi să plec, fără greş, dimineaţa – şi a mers astfel multe zile, zile negre, la amintirea căroră, astăzi încă, pâlpâie în fiori scurţi răsunetul îndepărtat al spaimei cumplite de atunci, când orice nimic făcea să mi se zbată inima ca o pasăre rănită. Dar, ca toate simţimintele omenеşti – afară de ură – cu timpul şi frica se ostioieşte şi piere. E locul să strecor că adânca mea tulburare n-a putut fi citită din afară; viaţa zilnică nu mi-o schimbasem întru nimic, iar de focul care mă mistuia n-am simţit nevoie să mă spovedesc nimănui, precum n-am găsit de cuviinţă nici să mă duc să spun celor în drept ce ştiam, sau mai bine zis nu ştiam, despre sir Aubrey. Am mers mai târziu la taverna olandeză şi nu m-a întrebat nimeni de tovarăşul de odinioară, nimeni de asemeni la terasa din Grunewald. Pretutindeni aceeaşi tăcere. Citeam toate ziarele şi-mi venea aproape ciudă; nici un rând măcar în care să se mai pomenească de groaznica pescuire. Nu se descoperise pesemne nimic. Sfinxul îşi păstra taina neştirbită.

Altmintreli, prin ea însăşi, pieirea lui sir Aubrey n-a depăşit în ochii mei însemnătatea unui „fapt divers”. Ce noimă ar fi avut să împing părerea de rău cuvenită până la a plânge în acel străin necunoscut pe un Marcellus? Că era tânăr şi frumos? Poate tocmai aşa tânăr cum arăta nu era; sunt fiinţe ce înşeală vârsta, iar în ce priveşte frumuseţea nu e de prisos o anume lămurire. Găsisem frumoasă nu atât făptura lui sir Aubrey cât asemănarea lui cu unii din aceia de mult pieriţi în spulberarea veacurilor, îl găsisem frumos pentru că în el vedem retrăind o icoană din trecut, vedeam reînviat scumpul Trecut însuşi. Trecutul apus pentru totdeauna. De aceea m-am împotrivit ispitei să merg să privesc şi eu, sub geam, la morgă, pe acela care fusese Aubrey de Vere; cum înfăţişarea ce o dă moartea o şterge adesea pe cea din viaţă, ar fi fost păcat să se strice în amintirea mea acel chip ce părea

desprins însuflețit dintr-o cadră veche. Am voit ca el să rămână așa cum l-am cunoscut, semănând atât de mult cu acei frumoși lorzi, cari au petrecut așa de nebunește la Whitehall cu Killegrew și cu Rochester, cu Barbara Villiers și cu Nel Gwinn și pe cari, muiați în catifele și în mătăsuri înspumate de horbote și înflorire de panglici, ținând în mână trandafiri sau mângâind câini de preț, i-a înfățișat, surâzători și mândri, cavalerul Lely. Totuși mai mult decât arătarea din afară, de la el păstrez de neșters întipărite în minte unele mișcări lăuntrice ce-i scăpărau pe neașteptate în vorbire, cugetări cum n-am prins de la alții, nici n-am găsit scrise. În depărtatele-i călătorii plutitoare, această ciudată ființă știuse să deslușească, din înfiorarea crângurilor de finici⁴ la vestirea furtunilor oceanice, șoapte adânci, să pătrundă la zări nescrutate pe cari le purta oglindite în ochii lui limpezi ca safirele de Ceylan, taine ce nu se dezvelesc decât celor aleși, și pe cari zadarnic se trudesca a le cerceta cei ce fără chemare își tocesc viața întreagă, văz și minte, pe buchea stearpă a cărților. Și toate – tinerețe, frumusețe, înțelepciune fuseseră menite să isprăvească în apa murdară a unui canal...

În sfârșit sosi ziua plecării. Începuse toamna, dar nu toamna rumenă de miazăzi, bacantă încinsă cu piele de pardos, purtând ciorchine de struguri și poame în părul arămiu, ci toamna spelbă a țărilor de secară și de bere, cu cer searbăd, cu soarele foarte jos, târându-se ofilit la zare. Mă închisesem din nou în casă în timpul din urmă; citeam în neștire, citeam pentru că muzică nu se mai făcea, iar afară, pe fereastra deschisă încă până târziu, nu mai aveam ce privi. Fântânii apele nu-i mai jucau în raze, pe terasa casei din față trandafirii se scuturaseră, iar în colțul cel frumos, securea abătuse acei bătrâni copaci ce păreau a fi zugrăviți de Ruysdaël.

S-au perindat de atunci șapte ani. A fost parcă ieri, parcă niciodată. Parcă ieri, pentru că ținere de minte am bună, parcă niciodată pentru că îmi lipsește evlavia amintirii. Mi s-a întâmplat adesea să mă gândesc la tenebroasa dramă căreia i-am fost, poate, în acea noapte de fiori și de friguri, martor nevăzut și orb. Ce fusese însă, ce se petrecuse, nu m-am mai întrebat, n-am mai ținut să știu, ba chiar dimpotrivă, dovadă deunăzi, având putință să aflu, n-am voit eu.

⁴ *finic* – palmier, curmal.

Întârziasem, pe vreme rea, într-un local de noapte bucureștean și căzuse peste mine un cunoscut de prin școală; îl zărisem, de departe, și pe la Berlin, învâța ceva pe acolo, pare-se. Limbut peste măsură și în felul lui hazliu, mi-a împuiat urechile cu o sumă de fleacuri, istorii de gazete, de fete și de slujnici de gazde – tot lucruri înălțătoare, după calapodul Micuței lui Hasdeu. Câtă deosebire între cum văzusem eu Berlinul și cum omul care sta în fața mea, fălindu-se cu însăși nerușinarea lui ieftină! Dar de ce în acea seară se deștepta, vie ca niciodată, amintirea lui sir Aubrey, de ce vedenia nopților berlineze cu întâlniri stranii îmi răsărea atât de puternică? Să fi fost pricina aburii amării ai spirtului de sămburi, care venea și el de la acea veche și vestită rachierie neerlandeză? Nu, era altceva. Mai îmbătătoare ca orice băutură, mă învăluia o aprigă mireasmă de garoafă care se desprindea de la o coconiță așezată la masa de alături – mireasma ce răspânda tânărlul cu pietre albastre, mireasma ce odată, spre miezul nopții, o lăsase în urma ei femeia cu păr roșu într-o alee pustie din Tiergarten. Și-i revăzui și pe ea și pe el și fereastra cu tulburea lumină verzuie, toată aievea ca în puterea unei vrăji. Nu m-am împotrivit unui imbold neîncercat până atunci, acela de a povesti cuiva istoria lui sir Aubrey de Vere.

Am fost ascultat cu toată luarea aminte. Băgam numai de seamă cum din când în când pe buzele cunoscutului meu mijea ușor un zâmbet. Când cu pescuirea cadavrului am încheiat, m-a întrebat dacă asta e toată povestea? I-am răspuns că da... „Să-ți spun eu atunci urmarea, a reluat el, a fost dandana mare. S-a făcut mușama ce e dreptul numaidecât, dar adevărul n-a putut fi împiedicat să răsufle. Ai să afli lucruri grozave, să vezi...”

L-am oprit scurt: „Nu țin să aflu nimic”. Și cum se uita uimit la mine, neștiind ce să priceapă, am apăsat pe cuvântul din urmă, rostindu-l de mai multe ori. „Îți va părea ciudat, am urmat, dar, după mine, unei istorii frumuseșea îi stă numai în partea ei de taină; dacă i-o dezvălui, găsesc că își pierde tot fermecul. Împrejurările au făcut să întâlnesc în viață un crâmpei de roman care să-mi împlinească cerința de taină fără sfârșit. De ce să las să mi-l strici?”

Vorbind așa nu mințeam tocmai, dar îndărătul acestui fel de a privi lucrurile cam ușuratic, mai mult literar, se ascundea ceva mai înalt, o gândire nobilă, care ea singură m-a hotărât a pune lacăt gurii cunoscutului meu și pe care dacă i-aș fi spus-o, mă îndoiesc că ar fi fost în stare să o priceapă. După

cum, pentru a nu vătăma în mintea mea icoana senină a făpturii din afară, n-am voit să văd chipul mutilat al sărmanului tânăr, tot astfel nu m-am învoit să aflu nimic despre el, de teamă să nu fie ceva care să-i poată mânji amintirea sufletească. Rămână și aceasta frumoasă, fără pată în umbra-i de taină și de trufie, rămână în totul sir Aubrey de Vere așa cum mi-a plăcut să-l văd eu, numai așa – ce-mi pasă de cum era în adevăr? Am nimicit singura dovadă că l-am cunoscut în ființă, am ars scrisoarea în a cărei pecete zâmbea sfinxul împresurat de zicerea: „Remember”.

Remember ? – da, firește că n-am să uit, dar cum anii tulbură unele din amintirile vechi, făcându-le să plutească aburite la hotarul dintre realitate și închipuire, dacă soarta mă va hărăzi cu viață lungă, într-un târziu are să-mi pară poate că toată această întâmplare trăită a fost un vis numai sau vreo istorie citită ori auzită undeva, cândva de mult.

Craii de Curtea-Veche

*„Que voulez-vous, nous sommes ici
aux portes de l'Orient, ou tout est pris
à la légère...”*

Raymond Poincaré

Întâmpinarea crailor

„... au tapis-franc nous étions reunis.”

L. Protat

Cu toate că, în ajun chiar, îmi făgăduisem cu jurământ să mă întorc devreme acasă, tocmai atunci mă întorsesem mai târziu: a doua zi spre amiazi.

Noaptea mă apuca în aşternut. Pierdusem răbojul timpului. Aş fi dormit înainte, dus, fără zgomotoasa sosire a unei scrisori pentru care trebuia neapărat să iscălesc de primire. Trezit din somn sunt mahmur, ursuz, ciufut. Nu iscălii. Mormăii numai să fiu lăsat în pace.

Aţipii iarăşi, dar pentru scurtă vreme. Sărăcia de epistolă se înfiinţă din nou, însoţită de cruda lumină a unei lămpi. Mişelul de poşttaş găsisese de cuviinţă să mă iscălească cu mâna lui. Nu-i fusei recunoscător.

Urăsc scrisorile. Nu ştiu să fi primit de când sunt decât una, de la bunul meu amic Uhry, care să-mi fi adus o veste fericită. Am groază de scrisori. Pe atunci le ardeam fără să le deschid.

Asta era soarta ce o aştepta şi pe noua sosită. Cunoscând scrisul, ghicisem cuprinsul. Ştiam pe de rost nesărata plachie de sfaturi şi de dojane ce mi se slujea de-acasă cam la fiecare început de lună; sfaturi să purced cu bărbăţie pe calea muncii, dojane că nu mă mai înduplecam să purced odată. Şi, în coadă, nelipsita urare ca Dumnezeu să mă aibă în sfânta sa pază.

Amin! în halul însă în care mă găseam mi-ar fi fost peste putinţă să pornesc pe orice fel de cale. Nici în pat nu mă puteam mişca. Deşurubat de la încheieturi, cu şalele frânte, mi se părea că ajunsesem în stare de piftie. În mintea mea aburită miji frica să nu mă fi lovit damblaua.

Nu, dar în sfârşit mă răzbise. De o lună, pe tăcute şi nerăsuflăte, cu nădejde şi temei, o dusesem într-o băutură, un crailâc, un joc. În anii din urmă, fusesem greu încercat de împrejurări; mica mea luntre o bătuseră valuri mari. Mă apărasem prost şi, scârbit de toate peste măsură, năzuisem să află într-o viaţă de stricăciune uitarea.

O luasem numai cam repede şi mă vedeam în curând silit să depun armele. Mă lăsau puterile. În acea seară, eram în aşa hal de sfârşală că n-aş

fi crezut să mă pot scula nici să fi luat casa foc. Dar deodată mă pomenii cu mine în mijlocul odăii, în picioare, uitându-mă speriat la ceasornic. Mi-adusesem aminte că eram poftit la masă de Pantazi.

Ce noroc că mă deșteptase; mare noroc! Privii acum cu recunoștință scrisoarea părintească; fără ea scăpam întâlnirea cu cel mai scump prieten.

Mă îmbrăcai și ieșii. Era, spre căderea iernii, o vreme de lacrimi. Deși nu plouase, tot era ud; jgheaburile plângeau, ramurile copacilor desfrunziți picurau, pe tulpine și pe grilaje se prelingeau ca o sudoare rece, stropi groși. Țasta e timpul care îndeamnă cel mai mult la băutură; rarii trecători ce se prefirau prin ceață erau mai toți afumați. Un lungan, coborând prispa unei cârciumi, căzu grămadă și nu se mai sculă.

Întorsei capul dezgustat. Birtul ales pentru acea seară fiind tocmai în Covaci, luai o birjă, lucru cuminte, deoarece la sosirea mea, ceilalți mosafiri erau la a doua țuică, iar oaspetele la a treia. Mă arătai mirat că se înființaseră cu toții așa devreme; Pantazi însă mă lămuri că el venise de-a dreptul de-acasă, iar Pașadia cu Pirgu de-a dreptul și ei de la „club”, vremea fiind prea urâtă ca să mai zăbovească la aperitive.

Pantazi porunci încă un rând de țuici. Dar voia bună ce ne urarăm, ciocnind, lipsea cu totul. Mă temui să nu adorm iar. În sala unde grosolana petrecere negustorească pornise să se înfierbânte – era într-o sâmbătă – masa noastră avea aerul unui ospăț de înmormântare.

Borșul cu smântână și ardei verde fu sorbit în tăcere. Niciunul din meseni nu ridica ochii din taler. Pirgu, îndeosebi, părea frământat de o mâhnire neagră. Aș fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals care era una din slăbiciunile lui Pantazi, un vals domol, voluptos și trist, aproape funebru. În legănarea lui molatecă, pâlpâia, nostalgică și sumbră fără sfârșit, o patimă așa sfâșietoare că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință. De îndată ce coardele încălșate porniseră să îngaime amara destăinuire, sub vraja adâncă a melodiei, întreaga sală amuțise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioșii și dezamăgiri, rătăcirii și chinuri, remușcări și căințe, cântarea, înecată de dor, se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt, pierdută, o prea târzie și zadarnică chemare.

Pantazi își șterse ochii umezi.

– Ah! zise Pirgu lui Pașadia, făcându-și privirea galeșă și glasul dulceag, ah! cu valsul ăsta țin să te duc la lăcașul cel din urmă, cât mai curând; cred că n-ai să mă faci s-aștept mult încă această sărbătoare a tinerețelor mele.

Ce frumos are să fie, ce frumos! și eu beat, cu nenea Pantazi, voi stoarce întristatei adunări lacrimi fierbinți luându-mi, în cuvinte mișcătoare, rămas bun de la în veci neuitatul meu prieten.

Pașadia nu zise nimic.

– Da, urmă Pirgu, leșinându-și și mai mult glasul și privirea, are să fie atât de frumos! Eu am să-ți duc căvălăriile¹ pe pernă. Și, la șapte ani, la parastasul cel mare, când au să te dezgroape, rămășag pun că au să te găsească tot dichisit, tot scorțos, tot fercheș, fără un fir de păr alb, murat în argint-viu și în spirt ca un gogoșar în sare și în oțet.

Dar Pașadia nu-l asculta, se gândea aiurea. Scăpa de data asta Pirgu și mi-era necaz, deoarece n-aveam ochi să-l văd.

Rămânând de tânăr singur în București, de capul meu, mă ferisem să intru-n cârd cu oricine, așa că din restrânsul cerc al cunoștințelor mele, alese toate pe sprânceană, Gorică Pirgu n-ar fi făcut niciodată parte dacă n-ar fi fost tovarășul nedespărțit al lui Pașadia, de care aveam o evlavie nemărginită.

Pașadia era un luceafăr. Un joc al întâmplării îl înzestraseră cu una din alcătuirile cele mai desăvârșite ce poate avea creierul omenesc. Am cunoscut de aproape o bună parte din aceia ce sunt socotiți ca faime ale țării; la foarte puțini însă dintr-înșii am văzut laolaltă și așa minunat cumpănite atâtea înalte însușiri ca la acest nedreptățit ce, de voie, din viață, se hărăzise singur uitării. Și nu știu un al doilea care să fi stârnit împotrivă-i atâtea oarbe dușmării.

Auzisem că aceasta și-o datora în parte înfățișării. Ce frumos cap avea totuși! Într-însul ațipea ceva neliniștitor, atâta patimă înfrânată, atâta trufie aprigă și haină învrăjbire se destăinuiau în trăsăturile feței sale veștede, în cuta sastisită a buzelor, în puterea nărilor, în acea privire tulbure între pleoapele grele. Iar din ce spunea, cu un glas târăgănat și surd, se desprindea cu amărăciune, o adâncă silă.

Viața lui, din istoria căreia i se întâmpla rar să dezvăluie ceva, fusese o crâncenă luptă începută de timpuriu. Ieșit din oameni cu vază și stare, fusese oropsit de la naștere, crescut pe mâini străine, surghiunit apoi în străinătate la învățătură. Întors în țară, se văzuse jefuit de ai săi, înlăturat, hărțuit, prigonit și trădat de toată lumea. Ce nu se uneltise împotriva lui? Cu ce strigătoare nedreptate îi fuseseră întâmpinate lucrările, truda de zi și noapte a jefitei sale tinereți, cum se învoiseră cu toții să-l îngroape sub tăcere! Din grelele încercări de tot soiul prin cari trecuse atâția ani de restriște și cari ar fi

¹ *căvălărie* (pop. înv.) – decorație, medalie.

doborât un uriaș, această făptură de fier ieșise călită de două ori. Pașadia nu fusese omul resemnării, încrederea în sine și sângele rece nu-l părăsiseră în cele mai negre clipe; statornic în urmărirea țelului, el înfrânsese vitregia împrejurărilor, o întorsese cu dibăcie în folosul său. Ca dânsul nimeni nu știusese să aștepte și să rabde, neclintit el pândise norocul la răspântie, îl înșfăcase și-l siluise ca să-i poată smulge ceea ce, în chip firesc, i s-ar fi cuvenit de la început fără caznă și zbucium. Odată ajuns se întrecuse, luase văzul tuturor, îi uluise și-și făcuse, jugănar cumplit dar cu mânuși, toate mendrele. Calea măririlor i se deschidea largă, netedă, acum însă, că putea năzui la orice, nu mai voi el nimic și se retrase. Presupuneam că la temelie acestei hotărâri ciudate a fost întrucâtva și teama de sine însuși, fiindcă, sub învelișul de gheață din afară, Pașadia ascundea o fire pătimasă, întortocheată, tenebroasă care, cu toată stăpânirea, se trăda adesea în scăpărări de cinism. Cu veninul ce se îngrămădise în inima sa împietrită, puterea l-ar fi făcut lesne primejdios. Și nici o încredere la el în virtute, în cinste, în bine, nici o milă sau îngăduială pentru slăbiciunile omenești de cari arăta a fi cu totul străin.

Retragerea sa din politică mirase mai puțin totuși decât schimbarea ce se petrecuse în felul său de trai. La vârsta când la alții începe pocăința, el, care totdeauna slujise de pildă vie de cumpătare, se năpustise deodată la desfrâu. Era aceasta darea pe față a unei vieți ce dusesese și până atunci în întuneric, sau reluarea unor vechi deprinderi de cari râvna de a izbuti îl făcuseră să se dezberbe un lung șir de ani? – căci firesc nu era ca o asemenea năpârleală să fi avut loc de azi pe mâine. Cum, nu știu, rar însă mi s-a întâmplat să văd jucător așa frumos, crai așa ahtiat, băutor așa măreț. Dar se putea oare spune că decăzuse? Nicidecum. De o sobră eleganță, plin de demnitate în port și vorbire, el rămăsese apusean și om de lume până în vârful unghiilor. Ca să prezideze o înaltă Adunare sau o Academie, altul nu s-ar fi găsit mai potrivit. Cineva care nu l-ar fi cunoscut, văzându-l trecând seara, când ieșea, țeapăn și grav, cu trăsura la pas după el, pentru nimic n-ar fi voit să creadă în ce murdare și josnice locuri mergea acel impunător domn să se înfunde până la ziuă. Pentru mine, privilegiata acelei vieți avea ceva coplesitor, în ea bănuiam că se desfășura o întunecată dramă sufletească a cărei taină rămânea nepătrunsă.

Dacă, încercând a reda întrucâtva trăsurile acestui nobil chip, am stăruit atât, e pentru că n-am voit să scap prilejul de a-l face să retrăiască înaintea ochilor mei, amintirea lui fiindu-mi scumpă. Deosebit de cutreierătorul

culcușurilor de noapte ale destrăbălării bucureștene, în Pașadia, eu am cunoscut un alt om. Dar pe acela îl întâlneam aiurea. La câțiva pași de Podul Mogoșoaiei, într-o uliță singuratică, în umbra unei bătrâne grădini fără flori, se ridica, nepermitoare și posomorâtă, o casă veche. Eram unul din rarii privilegiați ce treceau pragul acelei bogate locuințe unde, până în cel din urmă ungher, se resfrângea, sever, sufletul stăpânului.

Îl găseam în odaia lui de lucru, lăcaș de liniște și de reculegere, în care nimic nu pătrundea din lumea din afară. În acea încăpere, căptușită cu postav de fața iascăi și înconjurată peste tot de dulapuri ferecate în pereți, cu geamurile perdeluite, câte neuitate ceasuri m-a ținut, pironit în jilț, convorbirea oaspei. Miezoasă și cuprinzătoare, reținută și măiestrită, fără lăbărțări, razne² și prisosuri, ea învăluia în mreje puternice, uimea, răpea, fermeca. Pașadia era deopotrivă meșter pe pană și în tinerețe zugrăvise frumos. Era de necrezut cât citise. Istoria o cunoștea ca nimeni altul, ea desăvârșise la dânsul darul înăscut de a judeca fără să se înșele oamenii; multora pe atunci în plină înălțare el le-a prevăzut, apropiata, trista prăbușire și nu pot uita cum rostind cuvintele cobitoare ochii îi licăreau siniștri. Pașadia Măgureanu! Am privit ca un har al Proniei simpatia ce dânsul a avut pentru mine și mă mândresc de a fi ciracul acestui mare răzvrătit, atât de stoic, căruia din toate cusururile ce-i găsea lumea, nu mă învoiam a-i recunoaște decât unul singur – acela însă de neiertat: prieteșugul cu Gorică.

² raznă – răzlețire, împrăștiere.

Gore Pirgu era o lichea fără seamăn și fără pereche. Nesăratele lui giumbușlucuri de soitar obraznic îi scosese ră faima de băiat deștept, la care se adăogase – de ce nu se știe – și aceea de băiat bun, deși bun nu era decât de rele. Acest chimiță avea un suflet de henger și de cioclu. De mic stricat până la măduvă, giolar³, rișcar⁴, slujnicar, înhăitat cu toți codoșii și măsluitorii, fusese Veniaminul cafenelei „Cazes” și Cerubinul caselor de întâlnire. Mi-a fost silă să cercetez mai cu de-amănuntul ițele acestei firi uscate și triste care simțea o atragere bolnavă numai pentru ce e murdar și putred. Pirgu avea în sânge dorul vieții de dezmătare țigănească de odioară de la noi, cu dragostele la mahala, chefurile la mănăstiri, cântecele fără perdea, scârboșeniile și măscările. Cu jocul de cărți ce-i sluja de meserie și cu boalele lumești ce-l istoviseră înainte de vreme, acestea erau singurele lucruri de cari știa să vorbească, întocmindu-i tot temeiul hazului cu care le încânta celor ce-i prețuiau dobitocia. Și totuși pe altcineva nu găsise ca să și-l facă tovarăș Pașadia care, de altminteri, îl desprețuia fățiș, jicnindu-l și umilindu-l fără cruțare de câte ori se ivea prilejul.

– Vezi, te rog, îmi zise el, nu-l lasă pe vecinul dumitale să se sinucidă; uite-l, înghite cuțitul.

Într-adevăr, plin de zel, Gorică lucra în cega rasol cu cuțitul, tăvălea bucata prin maioneză și, tot cu cuțitul, o băga adânc în gură. Mă făcui că nu văd, nu aud. Pantazi se aplecă să caute ceva sub masă.

– În preceptele sale, urmă Pașadia, buna creștere elementară glăsuiește: nici cuțitul în legume și pește, nici furculița în brânză și, nici într-un fel cuțitul în gură. Dar asta de, pentru oameni fini, feciori de boier, nu pentru mitocani, adunătură. Să faci rămătorul să bea apă din fedeleș!

Pentru Pirgu, care se credea neîntrecut în cunoașterea obiceiurilor lumii înalte, nu se putea înfruntare mai sângeroasă. Se reculese însă repede și-i răspunse țanțos lui Pașadia că avea să-l desființeze.

– Să mă slăbești cu mofturi de-astea, se rățoi el, că altfel întorc foaia. Ai îmbătrânit nebun...

Ca să împece lucrurile, Pantazi porunci să se destupe șampania ce, după datina meselor noastre, se sluji în pahare mari. Pirgu nu lăsă să i se toarne decât un deget, peste care adăogă aproape o litră de apă minerală, niște borviz ușor. Din tuspătru era singurul care nu ducea la băutură, se putea spune chiar că mai mult se făcea că bea, umflându-se cu sprîțuri cu

³ *giolar* – jucător (priceput) de arșice;

⁴ *rișcar* – jucător de rișcă.

sifon, cu sifon albastru. I se întâmpla rar totuși să nu fie beat de dimineată și când se chirchilea se ținea de tot soiul de pozne, după săvârșirea cărora, nițel obraz să fi avut numai, ar fi trebuit să-i fie rușine să mai dea ochi cu lumea.

Închinând într-un glas în sănătatea lui Pantazi, iubitul nostru oaspe, sorbirăm cu deliciu din băutura înviorătoare. Pirgu își muie doar buzele și se strâmbă.

– Șampania fără muieri, bombăni el, nu face două parale.

Femeile fuseseră însă, în chip hotărât, pentru totdeauna înlăturate de la mesele noastre. Toate încercările lui Gorică de a i se încuviința să-și poftască o prietenă-două fuseseră zadarnice. Pantazi s-ar fi învoit bucuros, dar Pașadia rămăsese neînduplecat. Ne mărgineam să aruncăm scurte priviri cotoiești cucoanelor de la mesele vecine cari, cam de obicei, ne răspundeau și ele cu ochiade șirete.

Cu căutătura-i tulbure și posomorâtă, Pașadia dezbrăca o durdulie ovreică, așezată în fața lui, ceva mai departe. Mă întovărășii și eu la această creștinească faptă, știind că nu supăram întru nimic pe marele meu prieten. Conștientă de minunata ei frumusețe răsăriteană în deplină înflorire, albă și mată ca un chip de ceară în care ochii de catifea ardeau cu o flacăra rece între genele de mătase, ea rămânea nemișcată, nepăsătoare, în trufia fără margini a stirpei alese, așa ca străbunele ei când erau târâte, despoiate, în târgurile de robi, sau trase, mai târziu, pe scripetele lui Torquemada. Stând picior peste picior, rochia i se ridicase până la genunchi, lăsând să i se vadă, pale, prin străvezimea ciorapilor negri pulpele strunguite fără cusur. Când se hotărî să și le acopere fu fără grabă și fără să roșească. Pirgu pisa cu nerușinare o negustoreasă cu fața aprinsă sub suliman, înfoiată și înzorzonată. Zâmbindu-i galeș, cu ochii pe jumătate închiși, el ridica paharul, sorbea cu gingășie, apoi își lingea buzele cu poftă. Singur Pantazi nu se uita la nimeni. Visătoare ca totdeauna, privirea i se pierdea aiurea, blândă și tristă. El făcu semn să mai vie șampanie.

Dar Pirgu se-ntrecea cu gluma. Făcând din paharul golit ochian, cu cealaltă mână trimetea sărutări trupeșei negustorese care se prăpădea de râs. Pașadia îl sfătui să se astâmpere să nu dea de belea.

– Frumos ți-ar sta, îl întreabă el, să te vezi luat pe sus și dat afară?

Pirgu îl privi cu desprețuitoare milă.

– Mă crezi, pesemne, că sunt ca dumneata, să fiu dat afară cu una cu două terchea-berchea, haimana? Cine nu mă cunoaște aici și oriunde, cine

nu mă iubește, unde nu sunt la mine acasă? Ca să-și dovedească spusele, se ridică și trecu la masa negustoresei căreia-i pupă mâna și-i vorbi la ureche, dete o raită și pe la alte mese, oprindu-se mai întâi la aceea a frumoasei ovreice.

– M-a întrebat Rașelica, ne zise întorcându-se, cum un om așa fin ca mine, fecior de boier, pot să mă adun cu oameni atât de ordinari? Era furioasă. Am rugat-o să nu ia în seamă; unul, i-am spus, e un biet bătrân stricat, a fost pe vremuri ceva de capul lui, dar acum s-a zaharisit; celălalt e un copil.

Pașadia înghiți și tăcu. Îi urmai pilda. Nu-mi ascunsei admirarea de câtă lume cunoștea Pirgu.

Lume de tot soiul și de toată teapa, lume multă, toată lumea. Pe cine nu cunoștea într-adevăr, unde nu pătrunsese? În zăvorâtele case ale negustoriei sperioase și speriate, în ferecata cetățuie a ovreimei îmbuibate de belșug, în șubredele cuiburi ale râiei ciocoiești, pretutindeni, Gorică era primit cu brațele deschise, deși nu totdeauna pe ușa din față. Rămâne de mirare cum nu însufla nicăieri scârbă și teamă, cum nimeni nu voia să vadă că în potaia aceea mărunță ce se târa și se gudura rânjind, pisma ținea deșteaptă și asmuța fără încetare împotriva tuturor, o fiară spurcată și capie, pornită pe vrăjmășie, pe vătămare, pe rău, părând a sluji soartei de unealtă de dezalcătuire și de nimicire. Mârșăvia nu se sfia de altfel să și-o mărturisească, făcându-și fală din isprăvi pentru cari legea ar fi trebuit să prevadă pușcăria sau balamucul.

De școlar, își ducea prietenii la femei bolnave. Pentru asemenea lucruri se bucura de o închipuire drăcească nesecată. Din ațățarea la desfrâu, căruia își închinase trupul și sufletul, își făcuse un apostolat. Iscusit în samsarlăcuri și pezevenglăcuri, fusese faurul ruinei câtorva feciori de bani gata și al căderii mai multor femei; mulțumită lui, nume cunoscute se mânjiseră de necinste. Rar se petrecea murdărie în care să nu fi fost amestecat și dânsul, și adesea numai dintr-o crudă și fără sațiu poftă de a-și bate joc, pentru care nu se da înapoi de la nimic: iscodirea, defăimarea, bârfeala, zâzania, pâra, amenințarea cu darea în vileag a tainei încredințate sau smulse, răvașele neiscălite – toate îi păreau deopotrivă de bune, fiecare după cerință. Se năștea întrebarea ce ar fi trebuit dar să mai facă Gogu Pirgu ca să treacă drept băiat rău?

Măgulit că-l admirasem, nu trebui să-l rog de două ori ca să istorisească pățania cea din urmă a doamnei Mursă. Fu însă întrerupt de plecarea Rașelichii. Cu pași mlădioși, ea se îndreptă spre masa noastră ca să-și ia mantaua din cuierul vecin. Pirgu sări s-o ajute. Era cum nu se poate mai

bine Rașelica și de minune potrivită; trezita asemănare a femeii cu floarea – o floare neagră de tropice, plină de otravă și de miere – o deștepta fără voie mireasma caldă ce se răspândea, amețitor de pătimășă, la fiecare din mișcărilor ei. De aproape însă, fără ca frumusețea ei să-și piardă din strălucire, dânsa avea ceva respingător, în ea se simțea, mai mult decât în alte femei, Eva, străina, dușmana neîmpăcată și veșnică, împrăștiatoare de ispită și de moarte. Privirea ei liniștită, aplecându-se asupra colțului nostru, avu o scăpărare aspră ciocnindu-se de a lui Pașadia.

O urma un fel de ținău adus din spate și cam deșelat, cu ochi încercănați și sticloși, cu obraji aprinși de o roșeață nesănătoasă. O tuse seacă îl chinuia fără răgaz. În zâmbetul cu care își lua rămas bun de la Pirgu, fu parcă durerea unei despărțiri pentru totdeauna.

– E Mișu, ne șopti Pirgu. E pe dric, ne lasă. L-a dat gata și p-ăsta; doi bărbați în trei ani, bașca de ce-a mai forfecat pe de-alături. Halal să-i fie, strașnică muiere, pe onoarea mea! Și către Pașadia: Ei, și dumneata ai vrea să te arunci, crezi că te țin meșii⁵? Spune, să știu, să-ți fac vorba, intră chiar în vederile mele. În loc să răspundă, Pașadia își sorbi paharul până la picătura cea din urmă.

– La adică, de ce te-ai codi? stăruie Pirgu, tot îți sună coliva. Parcă nu știe lumea că de mult, numai în miambal⁶ și-n magiun îți mai stă nădejdea? Te vezi pe drojdii, caută să mori încai fericit...

Estimp, o vie mișcare se iscase în tot birtul. Mulți se sculară de la masă, năpustindu-se spre ieșire. Se auzeau trâmbițări, treceau pompierii. Băiatul care ne slujise ne spuse că nu fusese mai nimic: se aprinsese un coș lângă Biserica Curtea-Veche, dar fusese stins înainte să sosească tulumbele. Unii dintre meseni fiind stăpânii sau chiriașii caselor din partea locului, fiecare își pierduse sărta, la gândul că s-ar fi putut întinde și la el focul, atât de amenințător în acele uliți strâmte, cu clădiri lipite una de alta.

Se deschise vorba despre Curtea-Veche căreia fără biserica cu turlă verde ce-i poartă numele i-ar fi pierit până și amintirea. Cu priceperea-i cunoscută, Pașadia ne înșiră cam tot ce se știa despre acele locuințe ale vechilor domnitori. Nimic de seamă pe cât părea. Ca întreg târgul, Curtea fusese arsă și rezidită de numeroase ori și trebuie să fi acoperit o arie întinsă, rămășițe de temelii boltite găsindu-se în întreagă mahalaua, de pildă sub

⁵ a te ține meșii – a fi în stare, a putea;

⁶ miambal – suc de lemn-dulce, coagulat și turnat în formă de bastonașe, întrebuințat în trecut ca medicament contra tusei.

birtul unde ne aflam. Cum fusese Curtea era lesne de închipuit, semănând în mare cu mănăstirile, cu trupuri de clădiri multe, pentru a putea sălăslui toată liota și țigănia, fără întocmire, fără stil, cu nade, umpluturi și cârpeli, vrednică să slujească în urâtenia ei, de decor ticăloșiei unei tagme stăpânitoare plămădită din toate lepădăturile venetice și din belșug altoită cu sânge țigănesc.

Îl întrebai dacă nu în nestatornicia domnilor și în teama de năvăliri trebuie căutată pricina că nu s-a durat și la noi măreț și trainic ca în Apus? Plăcerea nobilă de a zidi nu a lipsit unora din voievozi; Brâncoveanu bunioară ridicase pe întinsele lui moșii curți bogate. Îmi răspunse că nu; iubirea de frumos fiind unul din privilegiile popoarelor de stirpe înaltă și printre acestea nu putea fi prenumărat și al nostru care n-a dat civilizației nimic. Îi căsună apoi pe Brâncoveanu și, smulgându-i cuca domnească, scufa de prinț al sfintei-împărății, cununa de comite maghiar și lanțul sfântului Andrei al Rusiei, în câteva trăsuri ni-l zugrăvi ca pe un bulibașă mehenghi⁷, vânzător și slugarnic – un suflet de rob. Că se molipsise și dânsul de frigurile de a clădi, sădi și împodobi ce au bântuit la puternicii timpului său era adevărat, dar de la nenorocitul acesta atât de bogat și care a domnit atunci când tumultoasa înflorire a barocului era în toi ce-a rămas? Ce lasă după el: stâlpii de la Hurez, pridvorul de la Mogoșoaia, Potlogii, ce?... – și cu asemenea marda opăcită și pocălțită îndrăznim să ne mai lăudăm? Ar trebui să se isprăvească odată pentru totdeauna cu istoriile astea că e mai mare rușinea!

Ieșirea aceasta nu ne surprinse. Pașadia, privind și judecând cu o neînduplecată asprime tot ce era românesc, mergea adesea cu înverșunarea până la a fi de rea-credință. Ura ce mocnea într-însul neadormită, se învolta și se învolbura atunci vajnică, uriașă, încingându-l ca un jăritic, avântându-l ca un talaz. Cum nu i se putea tăgădui nici partea lui de dreptate, găsi de prisos să mă ridic ca să apăr acel trecut, vedeniei căruia pana mea datora o minunată tâmplă de icoane ce migălisem în tinerețe cu o osârdie aproape cucernică. Nu fu nici nevoie deoarece Pașadia, singur, reveni întrucâtva asupra severei sale păreri.

– E ciudat totuși, mărturisi el, deși ca artă le găsesc mai prejos chiar decât amintirea lor istorică, vestigiilor acestea umile nu le pot contesta deosebitul farmec. În fața celor mai neînsemnate, închipuirea mea prinde aripi, mă simt mișcat, mișcat adânc.

⁷ *mehenghi* – (aici) șmecher, șiret, glumeț, poznaș.

– Eu unul te înțeleg, îi zise Pirgu, pentru că și dumneata ești o ruină, o ruină venerabilă, nu însă din cele bine păstrate.

Se râse. În felul acesta petreceam noi. Cultul lui Comus ne întrunea, cam de o lună aproape zilnic, la prânz sau la cină. Dar adevărata plăcere o aflam în vorbă, în taifasul ce îmbrățișa numai lucruri frumoase: călătoriile, artele, literale; istoria – istoria mai ales – plutind în seninătatea slăvilor academice, de unde îl prăbușea în noroi gluma lui Pirgu. Era întristător cum, în nepregătirea sa, acest vrăjmaș al slovei tipărite rămânea străin de ce se discuta. În Pantazi însă, Pașadia întâlnise o minte clară, un spirit înarmat și liber; un cuvânt mă temeam a nu pierde din luminosul lor schimb de vederi și de cunoștințe și faptul că mi-au rămas însemnările ce aveam grija să iau de ele, mă consolă, dacă nu mă și despăgubește, de toate pierderile de lucruri ce am suferit de la război încoace.

Spre marea mea părere de rău, în acea seară zaifetul trebuia să se spargă devreme; Pașadia pleca spre miezul nopții la munte.

– Voi aștepta cu nerăbdare, zise el, ziua întoarcerii, ca să ne revedem, la mine. Și către Pirgu: Aranjăm și un mic pocher, nu e așa? – mai înveți jocul.

Pe dată, Pirgu se aprinse de o mânie grozavă de care, ca să se ușureze, icni pe nerăsuflăte un potop de scârbe, trecând de la înjurăturile surugiești la ocările de precupeață și la blestemele de chivuță. Aflarăm că înainte de masă, la tripou⁸, Pașadia, care-l juca pe Pirgu cu dușmănie, îl scuturase, într-o întâlnire uriașă, de toate paralele. Pirgu pierduse douăzeci și cinci de poli și mai rămăsese dator încă atât.

Ca să-l potolească, Pantazi îl întrebă dacă are nevoie de bani. Pirgu răspunse mândru că nu, ceea ce ne miră chiar după ce-l văzurăm scoțând, dintr-un plic, un teanc de sutari. Jucase toată noaptea, într-o casă particulară, la Arnoteni, drum-de-fier și se umpluse. Pașadia îi ceru datoria.

– Asta nu! zise Pirgu.

Pantazi plăti, împărțind bacșișuri grase băieților și lăutarilor. Plecarăm. Dar la ieșire, trăsura închisă care îl aștepta pe Pașadia în ulicioara îngustă din fața birtului nu putu să miște înainte din pricina unui ghem de oameni ce, în râsete și țipete, se rostogoli până lângă noi. În mijlocul învălmășelii, urlând ca o fiară, o femeie se lupta cu trei vardiști țepeni ce abia puteau s-o dovedească. Pomenindu-ne cu ea aproape în brațe, tuspătru deterăm un pas înapoi.

⁸ *tripou* – local (public) în care se joacă jocuri de noroc.

Bătrână și veștejită, cu capul dezbrobodit și numai zdrențe toată, cu un picior desculț, ea părea, în turba-i cumplită, o făptură a iadului. Beată moartă, vărsase pe ea și o trecuse neputința, ceea ce umplea de o bucurie nebună droaia de derbedei și de femei pierdute ce-i făceau alai strigând: „Pena! Pena Corcodușa!”

Băgai de seamă că Pantazi tresări deodată și păli. Dar, la vederea noastră, Corcodușa fu cuprinsă de o furie oarbă. Ce ne fu dat să auzim ar fi făcut să se cutremure inima cea mai păgână. Pirgu însuși rămase cu gura căscată.

– Ascultă cu atenție și memorizează, îi șopti Pașadia, ai ocazia să-ți completezi educația de acasă.

Vardiștii îndepărtară bețișul. Pantazi intrase în vorbă cu o fetiță ce, zâmbind, își ațintise tot timpul asupra acelei triste priveliști a nemerniciei omenești uitătura vioaie și semeată, întrebând-o dacă știa cine era ticăloasa bătrână care acum se trântise în mijlocul podului, ca ursul, și nu mai voia să se scoale.

– E Pena Corcodușa, răspunse fetița. S-a îmbătat iar. Când e trează e cumsecade, dar dacă se ciupește, face urât.

După ce-i strecură ceva în mână, Pantazi o mai descusu pe fată. Aflară că Pena trăia pe lângă Curtea-Veche, sta la biserică la pangar, făcea treabă prin piață. Îndeletnicirea ei de căpetenie era să scalde morții. Fusese și la balamuc mai demult.

Cu mare caznă vardiștii izbutiseră să o ridice. Când se văzu în picioare și dete iar cu ochii de noi, se zbârli din nou, gata să reia de-a capul prietenoasă-i întâmpinare, fiind însă smucită se înecă și glasul i se pierdu în bolboroseli.

– Crailor, ne mai strigă totuși. Crai de Curtea-Veche.

Vorbise prin ea oare altcineva, de altădată – cine știe? Dar ca această zicere uitată, demult scoasă din întrebuințare, nimic pe lume nu cred să-i fi putut face lui Pantazi atâta plăcere. I se luminase fața, nu se mai sătura de a o rosti.

– E într-adevăr, recunosc Pașadia, o asociație de cuvinte din cele mai fericite; lasă pe jos „Curtenii calului de spijă”⁹, cu aceeași însemnare, din vremea lui Ludovic al treisprezecelea. Are ceva ecvestru, mistic. Ar fi un minunat titlu pentru o carte.

– Nefericită Pena, murmură Pantazi cu melancolie, după un răstimp de tăcere, sărmană ființă, aș fi crezut eu să te mai întâlnesc? De câte nu-mi aduci aminte!

⁹ *spijă* – (reg.) acioaie (aliaj metale)

– Cum, o cunoști? întrebă mirat Pirgu.

– Da, e o istorie veche; o istorie de dragoste, și nu de toate zilele. Era pe vremea războiului din șaptezeci și șapte. Nu cred să fi pierit încă via amintire ce rușii au lăsat aici femeilor, femeilor de toată teapa. A fost o curată nebunie. Pe rogojină, ca sub pologul¹⁰ de horbotă¹¹, ploaia de ruble acoperea lacome Danae. În București, muscalii aflaseră o Capua. Coccoanele nu mai aveau ochi decât pentru ofițerii ruși. Dar acela după care turbaseră toate era Leuchtenberg-Beauharnais, frumosul Serghie, nepotul împăratului. Zadarnic însă așteptară să-i cadă batista. Căci întâmplarea îl aruncase, din întâia noapte, în brațele unei femei de rând și din brațele acesteia nu s-a mai putut desprinde. Era o fată de mahala, nu prea tânără, puțin cărunță la tâmple; o știam de la balurile mascate și de la grădinile de vară. Fermecul acestei ființe, de obicei posacă, mai mult ciudată decât frumoasă, îi sta în ochi, niște ochi mari verzi, verzi-tulburi, lături de pește cum le zice românul, genați și sprâncenați, cu privirea cam rătăcită. Să fi fost alții nurii ce țesură mreaja în care fu prinsă inima ducelui? – se poate; e netăgăduit însă că, împărtășită de amândoi deopotrivă, o pătimașă iubire se aprinse între floarea-de-maidan și Făt-frumosul în ființa căruia se resfrângeau, întrunite, strălucirile a două cununi împărătești. Rămăsese lucru hotărât ca, după război, Pena să-și urmeze domnul și stăpânul în Rusia. Leuchtenberg s-a dus să moară ca un cruciat în Balcani. I-am însoțit trupul până la Prut. În seara de 19 octomvrie, șaptezeci și șapte, trenul mortuar, cu un vagon preschimbat în paraclis-arzător unde, între o risipă de făclii și de candelă, preoți în odăjdii și cavalerigarzi în platoșe poleite privegheau racla ascunsă sub flori a eroului, a trecut prin București, oprindu-se numai câteva clipe pentru a primi onorurile. Din mulțime se ridică un țipăt sfâșietor și o femeie căzu grămadă. Ați înțeles cine era. Când s-a deșteptat, a trebuit s-o lege.

Sunt de atunci treizeci și trei de ani.

Pantazi își scutură țigara. Trista istorie a Penei nu ne făcu nouă mai puțină plăcere decât lui neprețuita ei ocară. Pașadia își luă rămas bun și se urcă în caretă¹².

– Iepure și călătorie sprâncenată, îi strigă Pirgu.

Acum, Gorică se împleticea și i se încurca limba. Îi trebui oarecare caznă ca să ne spuie că jucase ca un părinte; răposatul „Pocher” în ființă n-ar fi jucat mai bine.

¹⁰ *polog* – țesătură fină;

¹¹ *horbotă* – dantelă;

¹² *caretă* – trăsură închisă cu patru roți.

– Cu toate astea am intrat mesa¹³, se văicări el, am intrat și nu pot afla mângâire. Dar are să mi-o plătească, și scump, caiafa¹⁴ asta bătrână, am să-l curăț.

Se ținu de capul nostru să mergem cu el.

– Haideți domnilor, ne îmbie, haideți, nu vă duc eu la rău. Îl întrebaram unde?

– La Arnoteni, ne răspunse, adevărații Arnoteni.

Nu pentru întâia oară stăruia Pirgu să ne ducă acolo. Ca să ne scăpăm de el, îi făgăduirăm să-l însoțim oricând altă dată, oriunde, numai în acea seară nu. La podul Mogoșoaiei ne despărțirăm, Pirgu luând-o spre poștă, noi spre Sărindar. Noaptea era umedă și rece, ceața se făcea tot mai deasă. Mă gândeam tocmai cum să mă văd mai degrabă acasă, în pat, când Pantazi, după obiceiul lui, mă rugă să rămân cu el. Mai era chip să mă împotrivesc, de hatărul lui ce nu eram în stare? Căci dacă de Pașadia aveam evlavie, de Pantazi aveam slăbiciune, una pornește de la cap, cealaltă de la inimă, și oricât s-ar-ține cineva, inima trece înaintea capului. Omul acesta ciudat îmi fusese drag și înainte de a-l cunoaște, într-însul mi se părea că găsisem un prieten de când lumea și adesea, mai mult chiar, un alt eu-însumi.

Cele trei hagialăcuri

„C'est une belle chose, mon ami, que les voyages...”

Diderot

Un prieten de când lumea, așa-mi păruse deși înainte de anul acela – 1910 – nici nu-i bănuisem măcar ființa pe lume. Se ivise în București cam o dată cu întâile frunze. De atunci îl întâlnisem mereu și pretutindeni.

De la început îmi făcuse plăcere să-l văd, cu timpul căutasem chiar prilejul. Sunt ființe cari prin câte ceva, uneori fără a ști ce anume, deșteaptă în noi o vie curiozitate, ațâțându-ne închipuirea să făurească asupra-le mici romane. M-am muștrat pentru slăbiciunea ce-am avut de asemenea ființe; nu destul de scump era s-o plătesc în pățania cu *sir* Aubrey de Vere? De data asta, peste curiozitate se altoia covârșitor un simțământ nou: o apropiere sufletească mergând până la înduioșare.

Să fi fost pentru că omul era așa de fermecător de trist? Cu puțință, la dânsul numai ochii spunând atâtea. Cam afundați sub bolta sprâncenelor și

¹³ *a intra mesa* – a intra într-un bucluc;

¹⁴ *caiafă* – persoană fățarnică, ipocrită.

de un albastru rar, privirea lor, nespus de dulce, părea a urmări, înzăbrănită de nostalgie, amintirea unui vis.

Ei întineau straniu această făptură care nici altmintreli nu-și trăda vârsta, luminau fruntea senină, desăvârșeau înfățișarea nobilă ce-i întipărea mata paloare a feței smede și trase, prelungită de o țacălie moale ca mătasea porumbului, a cărei culoare o avea chiar. Cam aceeași era și culoarea îmbrăcămintei ce purta de obicei, la dânsul moi, molatece, mlădioase fiind toate, și port, și mișcări, și grai. Era un obosit, un sfios sau un mare mândru. Totdeauna singur el se strecura în viață aproape furișându-se, căutând a se pierde în gloată; era însă între aceasta și dânsul așa nepotrivire, că simplitatea sa dinafară, vădit voită pentru a trece nebăgat în seamă, atinge tocmai scopul dimpotrivă, ajungea să fie bătătoare la ochi și-i da un aer și mai străin.

Străin totuși nu era. A român nu semăna iarăși: prea vorbea frumos românește, la fel ca franțuzește, poate ceva mai cu greutate. Fusesem adesea vecini de masă, azi la unul din birturile de frunte, mâine pe prispa vreunei cârciumi. Mulțumire simțeam de câte ori îl aveam aproape, locul însă unde tristețea lui afla în mine un răsunet atât de adânc încât îl făcea să-mi pară un alt eu-însumi era Cișmegiul, Cișmegiul de atunci, singuratic și lăsat în sălbăticie.

Sub înalții copaci, în amurg, necunoscutul își plimba melancolia. El pășea grav, sprijinindu-se în bățul său de cireș, străbătea încet aleiele, fumând, oprindu-se uneori dus pe gânduri. Dar cari puteau fi ele ca, năpădindu-l, să-l miște până la lacrimi?

Se înstelase de mult când, fără grabă, visătorul se îndura în sfârșit să plece. Mergea să cineze. Spre miezul nopții se înființa iar la vreun loc de băutură unde sta cât mai târziu, până la închidere. Mai zăbovea apoi pe uliți întru așteptarea zorilor.

Am spus că-l întâlneam peste tot. Într-atât mă deprinsesem cu el că o zi de se întâmpla să nu-l văd îi simțeam lipsa. Zărindu-l odată la gară, luând Aradul, m-a cuprins o părere de rău copilărească la gândul că ar fi plecat pentru totdeauna prietenul necunoscut, omul care privea cu ochi duiosi cerul, copacii, florile, copiii...

L-aș fi uitat anevoie, amintirea fiindu-i strâns legată de Cișmegiu căruia îi rămăsesem credincios chiar în timpul marilor ploi ce au căzut înainte de ivirea cometei din acea vară. În apriga înviorare a verdeții betede umezeală și pustie cu desăvârșire, grădina dezvelea spre seară, când se însenina vremelnice, frumuseți nebănuite. Și în cea mai minunată dintre seri, avui pe podul cel mare al lacului plăcuta surprindere de a-mi regăsi amicul.

Rezemat de șubredul parmaclâc, el își ațintea privirea asupra albei scânteieri a luceafărului răsărind. Văzându-mă cu o țigară aprinsă, veni să-mi ceară foc și focul acesta fu de ajuns ca să topească dintre noi orice gheață. Aflai că nici eu nu eram pentru dânsul un străin: ne întâlneam atât de des. Așteptase numai prilejul să-mi poată face cunoștința și mulțumea împrejurărilor că i-l dase tocmai în acea seară.

– În fața Frumosului, lămuri el, singurătatea devine apăsătoare și e o seară prea frumoasă, domnule, o seară de basm și de vis. Asemenea seri se întorc, zice-se; de demult în taina lor le plăcea meșterilor cei vechi să întruchipeze unele legende sacre, rareori însă penelul celor mai iscusiți chiar a izbutit să le redea umbra limpede în toată albastra-i străvezime. E seara izgonirii Agarei, seara fugii în Egipt. Pare că, fascinată, vremea însăși își contenește mersul. Și în văzduhul fluid nici o adiere, în frunzișuri nici un murmur, pe luciul apei nici un fior...

Astăzi, după atâția ani, îmi pare că-l mai aud. Vorbea măsurat și rar, împrumutând spuselor cât de neînsemnate farmecul glasului său grav și cald pe care știa să-l mlădieze și să-l învâluie, să-l urce sau să-l coboare cu o fericită măiestrie. L-am însoțit ascultându-l cu o plăcere crescândă în umbra acelei seri aproape mistice căreia el îi resfrângea în ochi albastrul adânc și în întreagă făptura sa liniștea nesfârșită, nu m-am săturat să-l ascult toată noaptea. Dar, pentru câte avea de povestit, o singură noapte nu era de ajuns așa că, despărțindu-ne, spre dimineață, am luat întâlnire pentru seara următoare când s-a petrecut la fel, și apoi iar și iar, fără întrerupere, în șir, aproape trei luni...

... din rarele plăcute ale vieții mele. Cu cât scădea ziua ne întâlneam mai devreme, ne despărțeam mai târziu. Să nu mai fi fost zi deloc ca să fi rămas mereu împreună, rău nu mi-ar fi părut; cu dânsul nu mi s-ar fi urât o veșnicie. Nimic mai monoton totuși ca felul de a ne petrece timpul. Masa o prelungeam până spre miezul nopții, la vorba pe care o urmam la aer liber, cutreierând, calmi peripateticieni, ulițe pustii prin mahalale necunoscute unde ne rătăceam adesea, uitam că ne aflăm în București. Uneori, la loc deschis, omul se oprea ca să privească îndelung cerul, din ce în ce mai frumos către toamnă și căruia-i cunoștea toate stelele. Când era vreme rea, mergeam la el acasă.

Locuia pe liniștita stradă a Modei, la catul al doilea al unei clădiri ce aparținea regelui Carol, la o franțuzoaică bătrână care-i închiriasse două

încăperi, bogat mobilate în gustul greoi de acum cincizeci de ani, un salon în față și o odaie de dormit în fund, despărțite printr-un geamlâc înalt. La belșugul de abanos și de mahon, de mătăsării, de catifele și de oglinzi – acestea de toată frumusețea, fără ramă și cât peretele – iubirea de flori a chiriașului, împinsă la patimă, adăoga o nebunească risipă de trandafiri și de tiparoase ce, împreună cu lumânările pe cari le găseam aprinse, în cele două candelabre de argint cu câte cinci ramuri, oricând am fi venit, puneau locuinței pecetea unui lux ales, alcătuind oaspeiului meu un cadru în așa armonie cu ființa sa că, amintirea mea, dintr-însul nu-l pot desprinde.

Dar încântarea începuse: omul vorbea...

Povestirea unduia agale, împletind în bogata-i ghirlandă nobile flori culese din literatura tuturor popoarelor. Stăpân pe meșteșugul de a zugrăvi cu vorba, el găsea cu ușurință mijlocul de a însemna, și încă într-un grai a cărui deprindere o pierduse, până și cele mai alunecoase și mai nehotărâte înfățișări ale firii, ale vremii, ale depărtării, așa că amăgirea era întotdeauna deplină. Ca în puterea unei vrăji, cu dânsul am făcut în închipuire lungi călătorii, călătorii cum nu-mi fusese dat nici să visez... omul vorbea. Înaintea ochilor mei, aieveau, se desfășura fermecătoare trâmba de vedenii.

Străjuiau pe înălțimi ruine semețe în falduri de iederă, zăceau cotropite de veninoasă verdeată surpături de cetăți. Palate părăsite așteau în paragina grădinilor unde zeități de piatră, în veșmânt de mușchi, privesc zâmbind cum vântul toamnei spulberă troiene ruginii de frunze, grădinile cu fântâni unde apele nu mai joacă. Beteala lunii pline se revărsa peste vechi orașele adormite; pâlpăiau pe mlaștini văpăi zglobii. Puhoiul de lumini poleia noroiul metropolelor uriașe aprinzând deasupra-le ceața cu un pojar. De funinginea și de mucegaiul lor fugeam însă repede; la zare neaua piscurilor sângera în amurg. Și plecam să cunoaștem ameteala aprigă a culmilor, lăsam în urma noastră înflorite poiene, urcam prin brădet, adulmecați de șoapta pâraielor resfirate sub ferigi, urcam, beți de aerul tare, mai sus, tot mai sus. La picioarele noastre, între costișe pleșuve și dâmburi încomate de codri stufoși, văile se așterneau de-a lungul albiei șerpuite a râurilor ce se pierdeau departe, în aburul câmpiilor grase. Un lung freamăt se înălța ca o rugăciune. În pacea singurătății nemărginite priveam în slavă rotirea vulturilor deasupra negrelor prăpăstii, iar noaptea ne simțeam mai aproape de stele. Dar curând începea să viscolească și să geruie și coboram către miazăzi, în ținuturile cu dulci nume unde toamna lânzezește până în primăvară, unde totul, suferința,

moartea chiar, înveșmânta chipul voluptății. Mireasma florilor de oleandru se așternea amară deasupra lacurilor triste ce oglindeau albe turle între funebri chiparoși. Peregrini cucernici mergeam să ne închinăm frumosului în cetățile liniștii și ale uitării, le cutreieram ulițele în clină și piețele ierboase, veneram în vechi palate și biserici capodopere auguste, ne pătrundeam de suflul Trecutului contemplându-i vestigiile sublime. Corabia aluneca încet între țărmurile lăudate ale mărilor elene și latine; stâlpii capiștii în ruină răsăreau din crângul de dafini. O grecoaică ne zâmbea dintr-un pridvor perdeluit de iasomie, ne tocmeam cu neguțători armeni și jidovi prin bazine, beam cu marinarii vin dulce în tractire afumate unde jucau femeii din buric. Ne amețea forfoteala pestriță din schelele scăldate în soare cu legănarea molcomă a catartelor, ne fermeca lina tăcere din cimitirele turcești, albul răsfăț al orașelor răsăritene tolănite ca niște cadăne la umbra cedrilor trufași, lăsam să ne fure vraja albastră a Mediteranei până când copleșiți de toropeala cerului său de smalt și înăbușiți de vântul Libiei, ieșeam la ocean. Spre miazănoapte, din jocurile umezelii cu lumina, se isca pentru văzul uimit o nesfârșită desfătare. Razele piezișe daureau viu burhaiul¹⁵, destrămau tortul brumelor în toate fețele curcubeului și erau, la fel niciodată, împurpurări grele în asfințit, apoase străvezimi viorii și sure în serile lungi de vară, feerica strălucire a zorilor boreale deasupra nămețirilor de ghețari. Ne înturnam apoi spre tropice, trăiam cu săditorii visul galeș al Floridei și al ostroavelor Antile, pătrundeam, pe urma „vânătorilor de orchidee”, în verdea întunecime a salbelor Amazonului scăpărând de zboruri de papagali. Nimic nu scăpa cercetării noastre lacome, descopeream guri de rai pierdute pe întinsul oceanului pașnic unde, sub constelații noi, încrucișam îndelung, ne îndrumam spre țările mirodeniilor, spre leagănul civilizațiilor străvechi, sărbătoream ivirea primăverii la Ise, ne scufundam în tainica pierzanie a nopților chinezești și indiene, ne înfiora aromeala serilor pe apă la Bangkok. Vântul fierbinte alinta lin clopoțelii argintii ai pagodelor, înclina foile late de plibani. Uitam de Europa, din ea tot ce admirasem ne părea acum atât de pipernicit și de șters. Și purcedam mereu, în căutare de zări mai adânci, de păduri mai bătrâne, de grădini mai înflorite, de ruine mai mărețe; mulțumire nu mai aflam decât atunci când frumusețea sau ciudățenia făcea să ne credem pe tărâmul visului; oricare ar fi fost însă minunăția datorită jucăriei firei sau trudei omenești, mult nu ne reținea și porneam iarăși, străbăteam sumbre

¹⁵ *burhai* – ceață (rară) care se ridică după ploaie.

meleaguri și răpoase singurătăți, ocoleam jalea pustietăților sterpe, groaza smârcurilor fetide ca să ne întoarcem cât mai repede la mare.

Marea...

Lucie ca o baltă, oglindind, la adăpostul toartelor coastei, pirozeaua tăriei și mărgăritarul norilor, florie ca o pajiște sau scânteind ca o mișună de licurici, searbădă și domoală sau vie, verde și vajnică, avântându-se spumegând spre cerul căruia îi e fiică, de ea vorbea cu păgânească evlavie, pomenindu-i doar numele, glasul i se pogora tremurător ca și cum ar fi mărturisit o taină sau îngânat o rugă. Pentru slăvirea ei, uriașa putere în mișcare a rotundului, matca a tot ce viază neîncătușata și neprihănită, i se părea că graiul omenesc nu e îndeajuns vrednic și că înșiși poezii cei mai cu renume încumetându-se a o cânta pâliseră. La dânsa îi era gândul, ca într-o scoică, ea răsuna în inima lui fără sfârșit, într-însa, care fusese patima întregii lui vieți, dorea să-și afle și mormântul...

... tăcea acum cu privirea pierdută în gol. De la un ceas, simțeam cum ceva greu mă apăsa pe piept, îmi strângea tâmplele. Omul acesta deprins cu vântul iute de la larg, cu mirosul salubru de vâsc marin, avea groază de ferestrele deschise și trăia într-un aer închegat, împăclit de fum, zaharisit de miresme grele. Târziu, flăcările lumânărilor încremeneau țepene și, din când în când, se auzea scuturându-se cu un foșnet înnăbușit câte un trandafir.

Nu era singura lui ciudățenie. Mi-aducea uneori aminte de acel tânăr englez a cărui tristă istorie am scris-o. Avea același fel neprețuit de a tivii descrierile de călătorii cu amănunte istorice rare; și el ținuse să întrebe fiecare colț de țărâm sau de apă la ce fusese în trecut martor, îmbinând pretutindeni priveliștea de azi cu vedenia de odinioară. Îi plăcuse să viseze în fața stâncii de pe care Sapho se aruncase în valuri, a țărmului unde se înălțase rugul lui Pompei. Ici fu răpusă frumoasa Ines, colo muri închis regele nebun. Dar pe când vastele peisagii ce *sir* Aubrey zugrăvea dintr-un cuvânt erau pustii de suflare omenească, ca după un potop, în ale noului prieten se îmbulzea, în pitorești veșminte, o lume întreagă: șeici și pașale, emiri și hani, rajahi și mandarini, preoți și călugări de toate legile și tagmele, zodiasii, pustnici, vrăjitori, vraci, căpetenii de seminții sălbatice cărora le fusese oaspe sau tovarăș de petrecere și vânătoare și trebuie să le fi intrat în voie și să le fi fost pe plac la fel ca numeroșilor săi prieteni din Europa, așa cum știa să se arate, liniștit, blajin, îngăduitor, fără fudulie și prejudecăți de rând, de o curtenie binevoitoare, nesilită, ce trăda în el un boier mare în înțelesul înalt al cuvântului, unul din păstrătorii cei din urmă a ceea ce „vechiul regim”

avea mai simpatic și mai ademenitor. Și nu mă întrebam atât cine era acel domn Pantazi – așa părea că-l chema – omul pățimas după Frumos și adăpat la izvorul tuturor cunoștințelor, care citea în original pe Cervantes și pe Camoëns și vorbea cu cerșetorii țigănește, cavalerul Sfântului-George al Rusiei, cât mă ciuda pricina tristeții acelui răsfățat al soartei, taina acelei line melancolii ce-i adumbrea așa romantic ființa și se oglindea nesfârșită în priveliștea atâtor ceruri, atâtor mări și limane. Cu încetul, la evocarea lor se deșteptase în mine un suflet nou, un suflet de nomad cu nostalgii sfâșietoare, mă încindea dorul de ducă, mă înfrigura ispita plecărilor spre necunoscut, fermecul îndepărtatelor pribegiri și, la gândul că aş rămâne până la capăt robul unui petec de pământ, osândit a mă frământa și istovi fără mulțumire într-un ocol restrâns, sufeream cumplit, mă simțeam abătut până la deznădejde. Asemenea acelei suliți măiestre ce singură avea darul să tămăduiască rănilile ce făcuse, numai istorisirile ciudatului prieten îmi mai puteau alina răul, mulțumită lor mă pierdeam în lumea visărilor ca-ntr-o beție, beție de felul celor de mac sau de cânepă, ațâțind închipuirea deopotrivă și urmate de treziri nu mai puțin amare.

Legasem dar iarăși prieteșug cu un necunoscut, prieteșug la toartă, eram toată vremea împreună, casa lui mi-era deschisă la orice oră, ajunsesem să stau mai mult la el decât la mine. De la venirea toamnei ieșea mai rar, era tare friguros, dacă era urât afară nu desfăcea perdelele ziua întreagă și sta cu luminile aprinse. Vorbea cu dor atunci de vila, ce, undeva sub un cer cald, îl aștepta la marginea mării, într-un noian de verdeață și de flori. Florile, cât le iubea! La dânsul se scuturaseră cei din urmă trandafiri de București și pentru că tufănicile ce le luaseră locul nu miroso, mănunchiuri de ciubuce de vanilie își zvântau aroma în largi cupe. Te îmbiau, de pe măsuțe, zaharicale, poame, băuturi dulci. Omul trăia într-o nepăsare fără țărnire, nu se sinchisea de nimeni și de nimic; afundat în perne, fuma și povestea numai, iar povestirile-i noi totdeauna erau urmate de acele lungi căderi pe gânduri când îi lăcrămau ochii. Și afară de mine nu-i cunoșteam alt oaspe.

Or, cam o lună înainte de seara de la care porcede istoria de față, la birtul franțuzesc unde domnului Pantazi i se păstra cu sfințenie masa, în colțul cel mai adăpostit, era la ceasul cinei zarvă mare. Ce anume prilejuise, în strâmta încăpere, gălăgioasa adunare a tot ce Bucureștii aveau mai moțat, nu țin minte, știu numai că repede sătul de a privi acea lume anostă și deșartă mă hotărâsem tocmai să-mi aplec nasul în taler când avu loc o intrare ce merita într-adevăr să nu fie trecută cu vederea. O clipă mi se năzări că,

folosindu-se de învâlmășeala unei cirezi tâmpe de malaci, se strecuraseră într-un țarc două fiare hămesite...

Era una din acele împerecheri strânse, datorite de obicei vițiului, așa strânse că de la un timp nu se mai pot închipui singuri cei ce le alcătuiesc. De bună seamă tot vițiul trebuia s-o fi înădit și pe aceasta, căci altceva ce ar fi putut apropia doi oameni atât de deosebiți? Unul în vârstă, cănit și ferchezuit la deznădejde, purta pe un trup înțepenit, dar zvelt încă, un cap cum veacul nostru nu-și mai dă cazna să plăsmuiască și părea chiar întors din vremuri de altădată acel chip aprig ale cărui trăsuri semețe purtau pecetea răzvrătirii și a urii. Celălalt, mai tânăr mult, coclit însă și buhav, care legăna pe niște picioare subțiri arcuite în afară o burtică ascuțită, oglindea pe fața-i rânjitoare și botoasă josnicia cea mai murdară. Cel dintâi, foarte rece, își rotise încet privirea posomorâtă pe deasupra capetelor, celui de al doilea îi jucau fără astâmpăr ochisorii vioi și refecați sclipind de vicleană răutate. În tot, impresia ce o da acesta din urmă era numai în paguba lui, iar alătura de domnul cel trufaș făcea să-i reiasă și mai respingătoare mutra obraznică de marțafoi.

– Dumneata nici apă la gârlă nu găsești, bombăni el așa ca să-l auzim noi, tot eu, tot Pirgu sireacul! Strânse familiar mâna lui Pantazi și ocrotitor pe a mea și se așeză la masa noastră fără a mai cere voie. Însoțitorul său nu luă loc decât poftit și după înfățișările de rigoare pe cari le făcui cu atât mai mare plăcere cu cât de mult doream o apropiere între aceste două ființe, Pașadia și Pantazi, așa menite să se înțeleagă și să se prețuiască.

Ținurăm deschis localul până la ziuă. Pirgu plecă și se întoarse de mai multe ori, din ce în ce mai beat. Ca să-i dovedească lui Pantazi, pe care din „nene” nu-l scotea, cât îl iubea, îl tot săruta mereu.

– Nu mă mai lăsați să-l pup, fraților, ne rugă, că-l trimit la Govora.

– Bufon abject, îl muștră Pașadia, vezi să nu te trimitem noi la Mărcuța!

Ar fi fost drept atunci să mergem cu el acolo și noi ceilalți trei și să nu ni se mai dea drumul. Ca să fim împreună, Pantazi și cu mine nu urmarăm oare în viața lui de noapte pe Pașadia care, la rândul său, se lăsa călăuzit orbește de Pirgu? Mi se dezvălui astfel o lume nebănuită, cu blestemății la cari, de n-aș fi fost în ființă martor și le-aș fi auzit de la altcineva, le-aș fi crezut că țin de tărâmul născocirii. Bucureștii rămăsese credincios vechei sale datini de stricăciune; la fiece pas ne aminteam că suntem la porțile Răsăritului. Și totuși, desfrăul mă uimi mai puțin decât descreierarea ce domnea în toate rândurile; mărturisesc că nu mă așteptam să văd dospind

țicneli atât de numeroase și de felurite, să întâlnesc atâta nebunime slobodă. Cum nu-mi fu dat să găsesc mai pe nimeni la care, mai curând sau mai târziu, să nu se dea pe față vreo meteahnă, pe care pe neașteptate, să nu-l aud aiurind, la sfârșit pierdii nădejdea să cunosc, în carne și oase, făptura omenească pe deplin teafără la minte. Numărul cazurilor interesante rămânea însă restrâns și, printre ele, vrednic de cercetare într-adevăr nu-l socotii decât pe al lui Pașadia.

Am pomenit de felul cum marele meu prieten pusese cu vreo cincisprezece ani înainte capăt lungii lupte în vălmășagul căreia îl aruncase mohorâta lui zodie și cum se îngropase de viu. De atunci tot ce făcea era așa nesăbuit și fără de noimă, că nu se putea să nu dai dreptate obșteștii păreri care-l decretase nebun. Omul acesta care, în ura bolnavă ce nutrea împotriva țării românești, jurase că se va înstrăina pentru totdeauna îndată ce mijloace cât de slabe îi vor îngădui-o, când se înavușise, și așa cum poate nici nu trăsesse nădejde, nu numai că nu-i mai trecuse hotarele, dar se statornicise tocmai în București, în orașul blestemat, plin de atâtea amintiri amare. Din bătrânele case ale Zincăi Mamonoaia, cumpărate la mezat, el își făcuse meremetisindu-le de-a-ntregul și îngrămădind înăuntru tot felul de scumpătăți rare, o somptuoasă sihăstrie unde trăia pe picior mare, boierește. Cum trăia însă era o halimă¹⁶: ca la el la nimeni. El care de cincisprezece ani ținea bucătar și sofragiu, nu lua masa decât seara și atunci la birt și, tot de atâtea vreme, nu se culcase acasă, în pat, niciodată. Slugile sale ce, la dorință, se iveau și piereau, ca niște stafii, mute, el nu le suferea să stea cu dânsul sub același acoperiș; ele huzureau într-o locuință deosebită unde puiseră și-și pripășiseră neamuri sau cunoștințe de cari stăpânul habar n-avea și a rămas de pomină cum acesta văzând într-o zi, pe geam, că de la el din curte se scoate un coșciug n-a ținut să știe cine fusese mortul. Să stau să-i înșir toate ciudățeniile de soiul acesta ar fi să nu mai isprăvesc; mă voi mărgini dar să mă agăț numai de cea mai uimitoare: Pașadia trăia cu schimbul două vieți.

De dimineața până seara el nu se mișca de acasă, nu se ridica de la masa de lucru dintre cărți și hârtii, citea, scria fără răgaz. În timpul acesta nici nu fuma, sorbea câte puțin numai dintr-o ceașcă de cafea fără zahăr și tare. Mergeam din când în când să-l văd și era de atâtea ori pentru mine o sărbătoare. Ce ființă aleasă, câtă deosebire între dânsul și ceilalți, ce prăpastie! De vulgaritatea consfințită de obiceiul pământului, nici umbră la el, nici urmă – nimic balcanic, nimic țigănesc; pășindu-i pragul treceai granița,

¹⁶ *halima* – situație încurcată, amestecătură.

dădeai de civilizație. Acolo era sălașul desfătărilor grave ale duhului. Cum era atunci cu puțință ca omul de carte și de Curte care ar fi făcut podoaba zilelor de la Weimar, să se fi învoit a împărtăși de seara până dimineața dezmațarea unui Pirgu, ca apuseanul subțire în gusturi și lingav să guste pastrama și turburelul, schembeaua și prăștina, ca vechiul vienez piedut în vraja visului mozartian să asculte ciamparalele și bidineaua? Îi ațipea estimp oare voința, era cumva victima fără răspundere a vreunei sminteli stranii? Eu unul am crezut că da și mă îndoiesc că o altă tălmăcire să fi părut mai firească oricui ar fi știut ce îngrozitoare clironomie împovăra în privința aceasta pe Pașadia.

Se împlinise cam un veac de când cel dintâi cu acest nume, la care se adăogase porecla de Măgureanu, după o moșioară de danie domnească, fugind de undeva, de prin părțile turcești, ca să scape de ispășirea unui îndoit omor, se aciuiase în Valahia și ajunsese armaș mare. O tristă faimă supraviețuise omului pătat de sânge ce nu fusese văzut râzând niciodată. La veneticul acesta necunoscut, despre care se zvonise că nu-și destăinuia obârșia pentru că ar fi fost prea joasă, se învederau tocmai dimpotrivă, trupește și sufletește, semnele unei înalte stirpe în cădere: portul semeț și înfățișarea nobilă, trufia, cerbicia¹⁷ și cruzimea, lenea, sila de viață, setea de răzbunare și puterea de ură, semne ce trecură urmașilor săi cari, de nu s-ar fi prigonit între dâșii, dezbinați toată vremea, ar fi putut încă dura o casă puternică și vestită. Credița că țara românească le-a fost neprielnică nu era lipsită de temei, cu toate că și suceala firii lor pătimase și îndărătnice, bântuită de învrăjbire, nu numai vitregia împrejurărilor i-a împiedicat să ajungă la treapta pentru care-i meneau prețioasele daruri ale minții. Ei se arătasera lacomi de învățătură, plăcuți la vorbă și meșteri în condei, isteți și destoinici, dar fără șir în ce făceau, cu trăsneli toți și cu toane, purtând fiecare în sine plodul propriei sale pierderi și pieiri și, stând cineva să cugete la soarta Pașadeștilor-Măgureni ar zice că asupra neamului lor apasă o neagră afurisenie care-l mână fără înduplecare spre stingere, supunându-l mai înainte la încercările cele mai grele ale restrîștei. Dezrădăcinată și răsădită în pământ străin, bătrâna tulpină bătută de vijelie își scuturase jalnic cele din urmă frunze. Armașul schingiuit și ucigaș se prăpădise de timpuriu, otrăvit, zice-se, chiar de ai săi, al doilea, serdarul, vânător posac, își petrecuse mai toată viața în Vlăsia și, învinuit de tâlhărie la drumul mare și de batere de

¹⁷ *cerbicie* – tenacitate, încăpățănare.

bani calpi¹⁸, pierise pentru totdeauna fără a i se mai auzi de nume, iar fiul său, părintele prietenului meu, părinte nevrednic și dușman, cartofor, crai și bețiv, măcinase mai multe rânduri de moșteniri și murise în furiile nebuniei. La fel sfârșise, tânăr, și vărul său, poetul, iar dintre fete, singura care avusese parte de cununii își aprinsese de la lumânare părul în noaptea nunții și arsese de vie. Femeile ce slujiseră de matcă – greaca ursuză și sanchie, clocindu-și cu gura încleștată lunga dambla între hârdaiele de neramzi¹⁹ și de gazii²⁰, sârba haină și dârjă care, pe patul morții, scuiase grijană în barba popii și-și dase sufletul blestemându-și copiii, brașoveanca zăcașă și fățarnică roasă de schiros²¹ și de pismă – înveninaseră mai mult acel sânge bolnav, îi sporiseră funesta zestre de racile și de betesuguri, dar ascuțiseră totdeodată și deșteptăciunea celor născuți dintr-însul, acea stearpă deșteptăciune, nesănătoasă și ea poate, care atinsese o așa înaltă stepenă de agerime la vlăstarul cel din urmă. În acesta, sufletele celor dinainte ai săi cuibau neîmpăcate, licărind în sumbra-i privire, rânjind în zâmbetu-i sinistru, ele-i stânjeniseră înălțarea, îl împiedicaseră să apună cu fală, zâticnindu-i minunata cumpănire a însușirilor și numai el știa de câte ori fusese nevoit să-și încordeze împotriva-le toată stăpânirea de sine, într-o luptă mai istovitoare decât aceea cu vrăjmașii dinafară și din care nu ieșise biruitor deopotrivă până la sfârșit. Într-o zi, ziua hotărârii celei mari, le lăsase să-și reia din drepturi o parte, ridicase singur zăgazul și se prăvălise în desfrâu adânc, până la fund dar, și mă simt dator s-o spun iarăși, degradarea nu-l înfierase o singură clipă căci, dacă seara patriciul cobora în Suburra, el nu-și schimba portul, nici nu-și lepăda însemnele, rămânând tot așa măreț în vițiu ca și în virtute. Se petrecea însă atunci într-însul ceva nefiresc: treptat ființa lui cădea într-o amorțeală așa stranie, că acela pe care Pirgu îl târa, fără împotrivire, după dânsul, nu arăta a fi Pașadia el-însuși, ci numai trupul său, în care singură privirea urma să trăiască, din ce în ce mai posomorâtă și mai tulbure, destăinuind parcă o suferință lăuntrică sfâșietoare. Ar fi stat astfel, fumând țigară după țigară, sorbind pahar după pahar, fără a rosti un cuvânt, noaptea întreagă. Cunoșteam mijlocul de a-l rechema la viață; deodată omul se înviora, ochii i se înseninau, un trist surâs îi lumina rece fața stinsă. Adusesem vorba de ceva din vremuri de odinioară, de demult. Știam că vedenia trecutului, în care se cufunda cu patimă, era singurul lucru în stare

¹⁸ *calpi* – falși, falsificați;

¹⁹ *neramz* – varietate de portocal cu gust amar;

²⁰ *gaz* – varietate de citrice;

²¹ *schiros* – tumoare malignă fibroasă și tare la pipăit.

să-l miște, de trecut vorbea cu o reculegere mistică; eresul că sufletul său umbros și vechi ar mai fi avut cândva și alte întrupări fiind singura amăgire ce-și îngăduia, singura înduioșare și singura mângâiere. Și așa de puternică era la dânsul acea vedenie că pe dată ne-o împărtășea și nouă – lui Pantazi și mie. Începea atunci, nu mai puțin fermecătoare, o nouă călătorie, călătoria în veacurile apuse. Ne regăseam de obicei în acela, scump nouă și nostalgic între toate, care fu al optsprezecelea.

Eram trei odrasle de dinaști cu nume slăvite, tustrei cavaleri-călugări din tagma Sfântului Ioan de la Ierusalim, ziși de Malta, purtând cu fală pe piept crucea de smalt alb și încununatul trofeu spânzurate de panglica de cânăvăț negru. Răsărisem în amurgul Craiului-Soare, părinții iezuiți ne crescuseră și ne înarmase Villena. Tineri de tot, într-o caravană, scufundasem pe furtună niște tartane barbarești; mai târziu vitejiserăm pe uscat pentru izbânda florilor de crin: fusesem la Kehl cu Berwick și cu Coigny la Guastala, după cari isprăvi luaserăm rămas bun de la viața ostășească și, dornici de a vedea și de a cunoaște, plecasem, treime nedespărțită, în neconținut colind, pe urmele lui Peterborough. Curteni de viță, de la un capăt al Europei la altul nu fu Curte să rămâie de noi necercetată, tocurile noastre roșii sunară pe scările tuturor, oglinzile fiecareia ne resfrânseră chipurile înțepate și zâmbetele nepătrunse; de-a rândul cutreierarăm Curte după Curte; bine primiți și bine priviți pretutindeni eram oaspeții Măriilor, Sfințiilor și Luminățiilor toate, ai Domnitorilor mari, de mijloc și mărunți, al Prințeselor starițe, ai Prinților-egumeni și ai Prinților-episcopi; la Belem și la Granja, la Favorita și la Caserta, la Versailles, la Chantilly și la Sceaux, la Windsor, la Amalienborg, la Nymphenburg și la Herrenhausen, la Schönbrunn și la Sanssouci, la Haga-pe-Maelar, la Ermitage și la Peterhof cunoscurăm „dulceața traiului”. În sărbătoarea neîntreruptă de zi și noapte, am petrecut cum nu se mai petrecuse și cum nu se va mai petrece, ne-am înfruptat cu nesaț din toate desfătările simțurilor și ale minții căci, deși lipsit de măreție, fu veacul binecuvântat, veacul cel din urmă al bunului plac și al bunului gust, pe scurt veacul francez și mai presus de orice veacul voluptății, când până și în biserici heruvimilor le luaseră locul Cupidonii, când, lăncezind de dor, inimile fură aduse prinos toate zeului legat la ochi și noi cari am văzut pe mult iubitul târându-se la picioarele marchizei, pe filozoful de la Potsdam scâncind după Kayserlinck și pe Semiramida moscovită smulgându-și părul la moartea lui Lanskoi, noi înșine nu scăparăm dulcele molimi – „era atât de frumos seara sub castanii înalți” – privind însă în femeie și un mijloc nu numai un

țel, cum politica ne ispitise, adesea făcurăm din alcovuri punte și pentru ca totul să ne izbutească viețuirăm în însoțirea celor Aleși și slujirăm pe Cârmuitori. Amestecați din umbră în toate urzelile și uneltirile, fără noi nu se fereca nici desfereca nimic; prin lingușiri și daruri cumpăram țiitoarele regești și ibovnicii împărătești, dregătorilor le eram sfetnici și călăuze, lucram după împrejurări la înălțarea sau la răsturnarea lor, îndeplineam însărcinări de tot soiul: întovărășeam pe Belle-Isle la Frankfurt pentru alegerea Împăratului, plecam cu Richelieu în peșit la Dresda, tocmeam la Paris pânze de Watteau pentru marele Frederic, duceam diamanticelele Elisavetei Petrovna să le șlefuiască la Amsterdam, porunceam la Malines horbote pentru Brühl și acestea toate nu pentru vânarea de avuție sau de măriri, ci numai din nevoia de a fi pururi în neastâmpăr, în mișcare. Hoinari nepocăiți, veșnic pe drumuri, pătimași de curiozitate și din ce în ce mai ahtiați după plăceri, ne-am răspândit cu frenezie sufletele în depănarea celei mai înflorite vremi din câte se cunoscuse, ne-am împărtășit din toate harurile ei și din toate rătăcirile. Și noi am fost nebuni după muzică, ne-am războit pentru Rameau și pentru Glück și asemenea celor trei Crai ne-am închinat copilului care avea să fie Mozart; și noi am avut slăbiciune de aventurieri: Neuhof, Bonneval, Cantacuzen, Tarakhanova, ducesa de Kingston, cavalerul d'Eon, Zanovici, Trenck s-au bucurat în ascuns sau pe față de sprijinul nostru, pe Casanova, bătrân și matofit l-am aciolat pe lângă Waldstein la Dux; și pe noi ne-a atras ce părea suprafiresc: oglinda lui Saint-Germain, carafa lui Cagliostro, hârdăul lui Mesmer, bazaconiile lui Swedenborg și ale lui Schrepfner aflau la noi, cari nu mai credeam în nimic, crezare. Și tot cu luare aminte urmăream lucrările lui Scheele și ale lui Lavoisier. Cu încetul legasem prietenie cu mai toți aceia al căror nume istoria nu se poate scuti să-l însemneze, ne trimiteam răvașe, ne abăteam întotdeauna din cale ca să dăm câte o raită pe la Montbard sau pe la Ferney, prelungeam încântătoare popasuri la Hoditz, în Arcadia lui sileziană de la Rosswalde, spoream alaiul Împărătesei în Taurida, ne desfrânam în nebunia carnavalului la Veneția și, tot între măști, în cealaltă Veneție de la miazănoapte, în brațele noastre cădea Regele împușcat de Ankarstroem. Era scris ca cel mai frumos dintre veacuri să asfințească în sânge și când, după câteva luni, vedeam trecând în par, între fulgerări de cușme frigiene, capul doamnei de Lamballe, înțelegând că timpul nostru trecuse și că, în curând, avea să stârvească și să cadă pradă nimicirii tot ce ne fusese pe lume drag, ne acopeream fețele și pieream pentru totdeauna.

– Ia mai lăsați, nene, ciubucele astea, ne întrerupea sastisit Pirgu, să mai vorbim și de muieri.

Știam atunci că nici gălceava nu era departe. Pașadia îi tăgăduia lui Pirgu în ce privește sexul gingaș orice fel de pricepere. Nu cu mai puțină tărie, la rândul său, Pirgu susținea că în materie de dame Pașadia era nul. Să fi judecat după femeile pe cari Pirgu i le aducea lui Pașadia, oricine ar fi fost de părerea acestuia din urmă: numai otrăvuri, rable de pripas, trezitură și răsuflătură – o adevărată jale. Dar pentru ce atunci Pașadia care, cu banii ce-l țineau, ar fi putut să-și plătească tot ce era mai trufanda pe piață se mulțumea cu ele lăsând să-și bată așa neomenos joc de el Pirgu căruia numai gustul nu-i lipsea. Vechi copoi, Gorică dibuia, pe la mahala, fete vrednice să slujească de izvod de frumusețe, le momea cu vedenia unei vieți ușoare și bogate, le sprijinea întâii pași pe poteca vițiului cu părintească grijă și, ca un adevărat părinte, nici nu se atingea de ele. Cu totul altceva îi plăcea lui. Simțurile sale, ce arătau respingere tocmai de ce e venust și pur, nu se mai deșteptau decât la beție și atunci îi trebuiau femei schiloade, știrbe, cocoșate sau borțoașe și mai ales peste măsură de grase și de trupeșe, huidume și namile rupând cântarul la Sfântul Gheorghe, geamale, baldăre, balcâze. Iar de grețoseniile la cari se deda cu ele, vorbea atât de zdrențăros încât ar fi făcut să se rușineze, dacă l-ar fi înțeles, porcii, chiar și maimuțele.

– Nu scuipați, rânjea el, că-i pierd gustul. Ce vreți dacă am boală, dambla?

Abia se potoleau lucrurile că, din chiar senin, izbucnea al doilea rând de ceartă. Pentru nimic, Pașadia n-ar fi scăpat prilejul de a ponegri ce era românesc. Pantazi îi lua întotdeauna parte, dar fără pornire; la unul era înverșunarea împotriva unei ființe iubite care-l trădase, la celălalt numai desprețul față de o rudă săracă. În schimb, Pirgu ajungea să se mire el singur cât era de patriot și nu pot să uit cum, mergând o dată să-l iau de la o adunare de cioclovine îmbrăcate toate în port național, dar fără a vorbi una boabă românește, m-am crucit și eu, ca de altă aia, când l-am văzut, dulce păstoraș al Carpaților, cu cavatul în brâu, învârtind o bătută zuralie cu teozoafa Papura Jilava. Decât să-și audă terfelită biata țărișoară, mai bine se lipsea de toate, se scula și ne părăsea, pentru scurtă vreme însă, deoarece se întorcea întotdeauna și niciodată singur. Însoțitorii și-i dejuca, fără să mai ceară încuviințare, de-a dreptul la masa noastră, la care, în chipul acesta, în mai puțin de o lună, am văzut perindându-se tot ce Bucureștii avea mai năbădăios, mai zănatic, mai teșmenit și defăimat – jegul, lepra și trântjii

societății. Pierdut, ca de obicei, în aburoasa-i visare, Pantazi nici nu-i băga în seamă, era de mirare numai cum Pașadia, omul atât de țăfnos, nu-i respingea, ba dimpotrivă: îi cinstea, le întindea chiar mâna și, după oarecari întrebări ce le punea unora cu meșteșug, trăda a nu fi fost tocmai așa străin de ce se petrecea pe lume cum își da aerul. Se făcea foc însă de câte ori, cântând: „Ah, după militari, infanteriști, tunari”... Pîrgu ne aducea de subțioară pe Poponel.

Se făcuse cunoscut sub această poreclă unul din edecurile ministerului trebilor din afară, băiat de mare viitor, arătând, ca mulți alții din breasla lui, o aplecare deosebită pentru anumite metode dosnice ale unei școli foarte discutate. Lamsdorf, Eulenburg, Mestschersky îi erau părinți sufletești și de asemenea nășii Poponel se arătase vrednic. Cum, pe vremea aceea, orașul nu era năpădit de numeroși icioglani²² de meserie, Poponel trecea drept ceva foarte rar. În făptura sa, care de altmintreli în ce privește drăgălășia nu lăsa decât de dorit, sălășluia, mistuit de toate flăcărilor Sodomei, un suflet de femeie, sufletul uneia din acele slujnici împuțite ce dau târcoale seara cazărnilor. Mai mult nu voi stăruia asupra-i; ca să-l descriu, ar trebui să-mi înting pana în puroi și în mocirlă și, la această îndeletnicire, nu mi-aș pângări numai pana, dar aș spurca mocirla, chiar și puroiul. Și totuși, nu a lui era vina: așa era de la Dumnezeu. La apropierea diplomatului, Pașadia recădea în umbra-i toropeală și-l aștepta să plece ca să-i facă lui Pîrgu imputări amare.

– Până când, îi răspundea acesta, cu asemenea prejudecăți trezite, până când? De ce atâta prigoană? Nu cumva ai pofti să-ți faci dumitale curte? Nu? – atunci ce ai cu el? Dumneata nu ții muscal cu luna? – lasă-l și pe el să-și ia turc cu luna. Dumitale îți cere cineva socoteală că umbli după marcoave, după șteoalfe? – el de ce să nu umble după juni, după crai?

– Bine, stăruia Pașadia, dar pentru ce le face așa pe dădaca?

– Păi altfel, lămurea Pîrgu, nu fac nici ei pe doica.

Era dat în Paște, dat dracului. A! să fi voit el, cu darul de a zeflemisi grosolan și ieftin, cu lipsa lui de carte și de ideal înalt și cu amănunțita lui cunoaștere a lumii de mardeiași, de codoși și de șmecheri, de teleleici, de târfe și de țațe, a năravurilor și a felului lor de a vorbi, fără multă bătaie de cap, Pîrgu ar fi ajuns să fie numărat printre scriitorii de frunte ai neamului, i s-ar fi zis „maestrul”, și-ar fi arvunit statui și funeralii naționale. Ce mai „schițe” i-ar fi tras, maica ta Doamne! de la el să fi auzit dandanale de

²² *icioglan* – copil de casă, paj.

mahala și de alegeri. Mai cuminte poate, dânsul se mulțumea a le pune la cale, a trage sforile și în aceasta rămânea neîntrecut. Așa cum sucea el treburile, cum le învătea, cum îi prostea și-i zăpăcea de la mic la mare, scoțându-se pe el basma curată, era o minune; un târg întreg îl juca giurgiuna²³ și noi înșine nu am făcut tustrei oare parte din Vicleimul ale cărui păpuși le arunca una într-alta, le smucea, le surchidea, fără să se sinchisească dacă i se întâmpla să le ciobească sau să le sfarâme. Mai primejdioasă javră și mai murdară nu se putea găsi, dar nici mai bună călăuză pentru călătoria a treia ce făceam aproape în fiecare seară, călătorie în viața care se viețuiește, nu în aceea care se visează. De câte ori totuși nu m-am crezut în plin vis.

Abia se isprăvea masa, că lui Pirgu i se și făcea de ducă. Îi era omului sete. Se găseau pe atunci, slavă Domnului, și nu scumpe, vinuri de Bordeaux și de Bourgogne să fi făcut cinste unui ospaț regesc. Lui Gorică nu-i erau însă pe plac, el vrea un vin mai ușor, vin indigen, vin de grădină, descoperea el câte unul grozav și ne căra, prin cine știe ce fund de mahala, să ne cătrânească cu vreo poșircă mucegăită și tulbure. Adevărat lup de mare, Pantazi bea ce-i da de gură, mai lesne chiar decât Pașadia care nu băutura căuta, ci larmă, lumină, lume. De acolo plecam să încercăm alt vin; și-aducea el aminte de niște ravac²⁴ nebun, la prispa înaltă, sau de niște sânge-de-iepure, să dai cu căciula-n câini. Între două cărciumi, luam o cafea la Proțăpeasca sau la Pepi Șmaroț și mai stam de vorbă cu fetele la un pahar, cât rostuia Pirgu pentru Pașadia sau altcineva vreo întâlnire pe a doua zi. Ne suiam uneori nițel la „club”, unde Pașadia ținea câteva lovituri la drum-de-fier, din picioare, la iuțeală; aceasta însă rar, femeilor și cărților fiindu-le hărăzite ceasurile dinaintea cinei. La popasul al treilea începea cheful cu temei pe răpunere. În jurul nostru foiau și forfoteau sinistre jivinele strejinopți ale orașului. Cu ele Gorică se simțea la largul său, își da drumul. Ca argintul-viu, el aluneca de la masă la masă, stârnea hohote de râs, mulțumită lui chiolhanul prindea chiag și se înfierbânta; el spunea lăutarilor ce să cânte, le da de băut, se pupa cu ei în gură, apoi îi lua la înjurături și la palme. De altfel, cam de obicei, spre dimineață se lăsa cu bătaie. Străini de tâmbălăul care se umfla sălbatic, Pantazi și Pașadia-și urmau în tăcere visarea ca și cum s-ar fi aflat la mii de poște departe, ceea ce părea că le-o tulbură era tocmai liniștea. Și ceva ciudat iarăși, când se întâmpla să nu vie Pirgu – avea de moșit vreo poliță cu maimuță, sau se încurca la dardăr²⁵ cu Mehtupciu

²³ *a juca (pe cineva) giurgiuna* – a înșela, a amăgi (pe cineva);

²⁴ *ravac* – must obținut din struguri care nu se zdrobesc în teasc; vin obținut din acest must;

²⁵ *dardăr* – joc de cărți.

– atunci chiar dacă mergeam pe unde fusesem cu dânsul, moțaiam cu paharele dinainte, tot ce vedeam rămânea șters și fără viață, acelei lumi de noapte însuflețitor fiindu-i numai el, el, întruparea vie a însuși sufletului spurcat și scârnăv al Bucureștilor. De aceea îl urmam fără vorbă; cu dânsul am tărbăcit, pe lapoviță și pe zloată, clisa ulițelor fără caldarâm și fără nume de pe la margini, prin funduri de maidane pline de gunoaie și de mortăciuni, am intrat pe brânci aproape, în zăpușala chițimiilor scunde, cu pământ pe jos și spoite tot așa proaspăt ca țigăncile ce, în flenderițe roșii sau galbene și desculțe, legate numai cu o vipușcă de cârpă sub genunchi, se dădeau acolo parlagiilor și mățarilor pe o băncuță, o cinzeacă de trascău sau un pac de mahorcă. Și cu toate că nu mergeam în familii, am izbutit să coborâm și mai jos... Adăstam apoi în piață, la ciorba de burtă, până în revărsatul zorilor.

Zorile...

... Pașadia se oțerea, se scutura ca după un vis urât. Mă feream să mă uit atunci la chipul său încleștat, să-i întâlnesc privirea tulbure a cărei groază nimic n-ar putea-o spune. Tot astfel, cu inima strânsă, trebuise să se fi întors în grabă, de teama să nu fie prins de lumina zilei pe drum, străbunul ucigaș. Ne despărțeam în sfârșit ducându-ne fiecare leșurile: Pașadia și Pantazi de-a dreptul acasă, eu la baia de aburi, Pîrgu la moașă să-l tragă cu oțet de trandafiri și cu opodeldoc. Deșuchieturile lui, oricari ar fi fost, ajunseseră să pară la dânsul așa firești că, în Jarcaleți, unde sta cu părinții, pe mahalagiii vecinași nu-i mai cuprindea mirarea când îl vedeau întorcându-se dimineața cu două flașnete cântând fiecare altceva, cu ursul, cu călușarii sau cu paparudele, pe saca, pe targă sau cu dricul.

Dar trista viață de petrecere în care ne îngălasem avu cel puțin o urmare fericită. În scurt timp, o nobilă amiciție legă pe Pantazi de Pașadia. Sufletește, cred că mai vârtos decât cunoștințele și curtenia îi apropiase tristețea, deși a unuia era albastră și lină ca acele seri ce se întorc, zice-se de demult, iar a celuilalt o neagră și nețărnută gheenă. Cum Pantazi lua mai totdeauna pe seama lui cheltuiala de noapte, și într-asa fel că nu încăpea din partea lui Pașadia împotrivire, acesta se hotărî să-l ospăteze la rândul său, dar nu la birt, ci la el acasă. Se scoaseră pentru întâia oară din dulapuri și lăzi pânzeturile de masă de Olanda, farfuriile și cleștarurile de Boemia, argintăria suflată cu aur. Sofrageria fu bogat înflorită cu trandafiri galbeni ce căpătau străvezimi de ceară în galeșa lumină chihlibarie a acelei dulcegi zile de toamnă, cea din urmă frumoasă a anului. Mă simțeam așa departe de

București și mi se părea că acel prânz însemna sărbătorirea reîntoarcerii lui Pașadia dintr-o lungă pribegie, a lepădării lui de Pirgu.

Deși poftit, acesta nu venise. După masă, trecuserăm într-o încăpere de cel mai prețios rococo vienez, îmbrăcată toată, pereți și mobile, în mătase șofranie cu poleieli de argint întruchipând flori de nufăr, salonul lui Kaunitz cum îl numeam, deoarece era împodobit de un fastuos portret al cancelarului-principe în mantaua Lânei-de-aur și ticluit întocmai după una din odăile de primire a vechiului său Gartenpalast din Mariahilf. Pașadia era menit să trăiască în acel decor aristocratic atât de potrivit cu ființa și cu sufletul său, la dânsul cărturarul și cugetătorul fiind altoiți pe un ciocoi borât căruia, când i se întâmpla să se afle ca atunci cu vreunul din semenii lui, în măsură să-l priceapă, își da pe față toată râia. Mut de uimire, Pantazi nu se mai sătura să-i admire nobila demnitate a ținutei, severa stăpânire asupra mișcărilor și vorbirei, amărăciunea celui viu sarcasm ce geruia sclipitor, mai rece decât omătul, mai tăios decât oțelul, mai înveninat decât omagul și încă nu mă domiresc cum și le putuse însuși, căci dacă adevărat e că, trebuindu-i veacuri ca să se plămădească, datina rămâne apanagiul exclusiv al sângelui, de unde acel strop albastru foarte pur care, respingând prihana corcelilor, înflorea în ființa lui pe neașteptate atât de semeț; ce tainică înrudire îl lega de acei slăviți dregători mari din trecut, de chipurile cărora îi plăcea să se înconjoare și de ale căror îndărătnicii, apucături și gusturi era așa îmbâcsit, că ei înșiși de ar fi fost rechemăți la viață, s-ar fi recunoscut mai degrabă într-însul decât în propriii lor urmași? Atunci am înțeles însă pentru ce i se strigase „raca”, mi-am dat seama cât de monstruos trebuise să fi părut și de străin dezrobiților și feciorilor de lele ce se năpustiseră toți asupra-i ca să-l sfâșie și să-l nimicească.

Și, în vreme ce seara pogora, iar convorbirea lăncezise, fără voie îmi trecea prin minte tot ce auzisem despre Pașadia. Pe socoteala lui se trâncănise atâta! Brusca lui trecere de la sărăcia lucie la avuție înfierbânta încă, după atâția ani, închipuirile: ba că era în slujba unei puteri străine, ba că pentru a nu da în vileag lucruri de mare gravitate i se plătea scump tăcerea – de altfel, în afară de acele case în care băgase la bani cu nemiluita nu i se cunoștea nici un soi de avere sub soare, nici izvor de câștig și doar căpetenie de tâlhari sau calpuzan²⁶ nu era ca bunicu-său, ori de, mai știi minune. Se spunea iarăși că tocmai de la serdar i se trăgea procopseala. Ajuns în adânci bătrânețe, mult bogat și singur, acesta, simțind că i se apropie sfârșitul, își

²⁶ *calpuzan* – falsificator de bani; om rău.

chemase nepotul la dânsul, în țara îndepărtată unde trăia cu nume schimbat și-l lăsase moștenitor. E drept că din încâlcita cronică a vieții prietenului meu lipseau file, fuseseră ani întregi când se dase afund, nu-l mai zărise nimeni, îl crezuse lumea mort. Misterul în care-i plăcuse întotdeauna să se învăluie făcuse să iasă un alt rând de zvonuri; bunioară se scornise că în zăvorâta sa locuință, împresurată de grădini el ținea ascunsă, ori închisă, o femeie, o femeie nu în toate mințile; uneori, noaptea, se auzeau venind din partea locului țipete. Un fapt divers – sinuciderea în împrejurări ciudate a unui cunoscut personagiu bucureștean, a cărui soție întreținea, se zice, legături vinovate cu Pașadia – dase bârfelii înverșunate prilej să-și atingă culmea: se murmurase că, prins asupra faptului și încolțit, acesta nu se codise să adauge la lanțul de nelegiuiri al neamului său o însângerață verigă. Asemenea istorii chiar de ar fi fost țesute în gherghef de adevăr nu m-ar fi interesat prea mult; mie ce-mi zgândărea curiozitatea era altceva, tocmai ceea ce scăpase tuturor celorlalți din vedere. Destul de des, Pașadia spunea că pleacă pentru câteva zile la munte, dar care era acel tainic Horeb, de unde se întorcea cu puteri proaspete, nu știa, nici nu se întreba nimeni. Ar fi fost firesc să presupun că făptura oțelită, care săptămâni întregi din douăzeci și patru de ceasuri dormea cel mult câte două și nici acelea în pat, mergea să caute în aerul balsamic al înălțimilor și în singurătatea lor adâncă pacea și odihna și mi-aș fi mărginit presupunerea la atât, dacă demult, fiind copil, n-aș fi auzit, la mătușa mea, de la o cocoană bătrână, cam rubedenie cu Pașadia, că acesta avea, în răstimpuri, furii, „pandalii” groaznice, dar că, simțindu-le când îi vin, se-nchidea el singur înainte și sta ascuns până-i treceau. Între aceste lucruri se făcuse în capul meu o legătură la care nu mă puteam gândi fără să nu mă cutremur.

Ieșind de acolo cu Pantazi, găsii pentru întâia oară ciudat că despre acestălalt, omul care-mi păruse un prieten de când lumea și uneori chiar un alt eu-însumi, nu știam încă nici cum îl chema adevărat: în țiștul încununat ce se vedea pe unele din lucrurile sale, lipsea tocmai slova începătoare a numelui sub care era cunoscut. Nemulțumit eram însă departe de a fi; la plăcerea de a mă bucura de prietenia a două ființe atât de unice fiecare, s-adăoga aceea, pentru mine neprețuită, de a mă afla între două taine ce puse, ca două oglinzi, față-n față, s-adânceau fără sfârșit. Mă-ntrebam numai dacă din ele avea să mi se dezvăluie vreodată ceva?

Spovedanii

„... *sage citoyen du vaste univers.*”

La Fontaine

Pirgu o luase dar spre Poștă, noi spre Săringdar. Ceața se făcea tot mai deasă, umezeala mai pătrunzătoare. Intrărăm în localul cel mai apropiat, la Durieu, în dosul Băncii Naționale și ne aleserăm în fund masa, în colțul cel mai ferit. Dar, în acea seară, prietenul nu era în apele lui: nu povestea, nu bea, nu fuma. Ofta doar întruna și se ștergea la ochi. După ciudata bucurie ce nici cu un ceas înainte îi făcuse nu mai puțin ciudata ocară a Penei, el căzuse într-o întristare deopotrivă ciudată. Atât de terciuit nu-l mai văzusem până atunci. Îl pândeam discret, știind că în asemenea clipe ușurare se află în destăinuire, simțeam că așa ceva nu era departe. Și nu mă-nșelam: îndată ce se reculese puțin, cu glas șovăitor el începu:

– Îți sunt dator o lămurire, amicul meu. Nu știu cum ți s-a părut că până acum nu ți-am spus cine sunt dar, te rog, iartă-mă; nu a fost într-adins. De dragul dumatile care mi-ai arătat atâta prietenie, am voit, din capul locului, să-mi calc hotărârea de a rămâne „incognito” timpul cât voi fi silit să zăbovesc pe aici și dacă nu am făcut-o încă, e numai fiindcă a lipsit prilejul. Aveam de povestit atâtea altele! Cu dumneata mi-a plăcut să retrăiesc treizeci de ani de călătorii, tot cu dumneata, de nu te plictisește, îmi voi retrăi astăseară copilăria și întâia tinerețe.

Pentru aceasta ne vom întoarce în București, deoarece de felul meu sunt bucureștean; lumina zilei am văzut-o pe Podul-de-pământ, în casele părintești din fața Viișoarei. De viță sunt însă străin, – și aici, întremându-se deodată, glasul i se polei parcă de trufie.

...sunt grec, urmă el, și nobil, mediteranean; cei mai vechi străbuni ce-mi cunosc erau, în suta a șaisprezecea, tâlhari de apă, oameni liberi și cutezători, vânтурând după pradă mările în lung și-n larg, de la Iaffa la Baleare, de la Ragusa la Tripoli. Din Zuani cel roșu, prin doi din fiii săi, purced cele două ramuri ale neamului. Că la obârșie am fi barbari, cum s-a străduit să mă convingă când i-am fost oaspe în palatul său din Catania, capul ramurii siciliene, zisă cu pardosul²⁷, fiindcă la vechia noastră stemă: – pe scut sprijinit de monoceri înlănțuiți, în câmp albastru lebăda de argint, luându-și zborul cu gâtul străpuns de o săgeată purpurie – a adăogat, în cinstea unei înrudiri ilustre, în câmp de aur cu chenar de sângeap un pardos

²⁷ *pardos* – panteră; om viteaz, curajos.

negru; că am fi fost normanzi, se prea poate, de vreme ce toți, până la cei din urmă doi, el și cu mine, am păstrat ca însemne trainice de stirpe părul roșcat și ochi albaștri, dar netăgăduit rămâne numai că mă trag din corăbieri și e singura mea deșertăciune, căci dacă strămoșii ar fi pe alese, cum se cam obișnuiește la casele mari, pe cel dintâi l-aș voi tot corăbier; mi-ar plăcea să cobor din acel Thamus căruia odinioară, în pustietatea unei seri pe valuri, un glas tainic i-a poruncit să meargă să vestească moartea Marelui Pan. Încolo, nu mă fălesc cu nimic, nici chiar cu sângele vărsat sub flamurile Eteriei de ai mei, cei din ramura cu lebăda, ce de la Candia a trecut prin Fanar în Rusia și-n țările românești.

Dacă nu sunt însă eu mândru de neamul meu, el trebuie să fie de mine. Mai frumos nu se putea să sfârșească. Însușirile lui de mărinimie și de avânt, duhul de jertfă, imboldul firesc către ce e măreț, precum și acel anume lipici ce l-a ajutat să prindă și să se înalțe pretutindeni unde l-a purtat soarta, se îmbină la mine toate în așa desăvârșită armonie, mulțumită cred faptului că în vinele mele nu se învrăjbește sânge deosebit: părinții mei erau rude de aproape, veri primari. Cam de aceeași vârstă și orfani amândoi, fuseseră crescuți împreună și între dâșii înflorise de timpuriu o idilă pe care, în pofida prejudecății, o consfințiseră prin căsătorie.

Am fost copil unic. Asupra capului meu se resfrângea via lor iubire, ei priveau cu duioșie oglindindu-se în ființa mea contopite sufletele lor gemene, mă impresurau de mii de îngrijiri. Nici laptele ce l-am supt n-a fost străin. Binecuvântat fie cerul că mi-a hărăzit o pruncie fericită. La ea de câte ori mă gândesc mi se înfățișează, fâlfâind în văzduhul senin al unei dimineți de primăvară, zboruri albe de porumbei. E cea mai îndepărtată din amintirile mele. Și e totdeodată un simbol.

Dar copilul atât de alintat nu era vesel; sufletul meu a fost întotdeauna împăienjinat de acea ușoară melancolie a firilor prea simțitoare, așa simțitoare că până și mângâierile le fac să sufere, până și plăcerea le rănește. Cu cât înainte de a-l citi pe Lucrețiu îmi dasem seama că din izvorărea voluptății răzbate ceva amar care se ascunde înăbușitor în însăși mireasma florilor.

Nu-mi închipui să se afle mulți oameni pe cari viața și vârsta să-i fi schimbat atât de puțin cât pe mine. Până la moarte voi rămâne același: un visător nepocăit, pururi atras de ce e îndepărtat și tainic. Eram foarte mic când, uitând de joacă, mă furișam în grădină să ascult de după uluci cum o femeie peltică îngâna cu glas slab, alături, un cântec, același, parcă o aud: „O pasăre-n zbor, râu de plăcere, eu vin a plânge a mea durere”... și apoi

suspina cu caturi, îndelung. De la un timp, nu s-a mai auzit cântecul... Pe înserate, îmi plăcea să mă așez cu Osman, dulăul, pe prispă și să privesc cum răsar stelele.

Din întâii ani ai vieții mele, acum când m-am întors în locurile unde i-am petrecut, și poate ca semn al ivirii bătrâneții, amintirile de soiul acesta se deșteaptă tot mai vii, ating uneori chiar nălucirea. Mi s-a întâmplat, în Cișmegiu, să mă revăd aieva, copil, așa cum eram acum o jumătate de veac, când sub aceeași copaci mă purta de mână mama Sia.

Alături de părinții mei, în inima mea își are locul mama Sia, buna noastră mama Sia, femeia de încredere care i-a dădăcit și crescut pe dâșii ca și pe mine. Era privită ca o rudă, se șoptea că era chiar, simbrrie nu primea, sta cu noi la masă și ne chema pe nume, bombănea și socrea pe toți din casă, unde stăpână de fapt era dânsa; mama nu știa de nimic.

Mama era o păpușă, păpușa cea mai drăgălașă, cea mai dulce. De frumusețea ei mersese vestea; s-o fi văzut despletindu-și bogatul păr ca mierea arsă și să fi întâlnit adâncă privire a ochilor ei albaștri cu sprâncene negre, ai fi zis că una din acele albe Magdalene zugrăvite în zilele cele mai galeșe ale decăderii școalei italienești pogorâse însuflețită din cadră. Deși am iubit-o până la idolatrie, tot mi se pare că n-am iubit-o destul și la gândul acesta mă cuprinde remușcarea. O cântare ce se stinge, o floare ce se scutură, o stea ce cade mi-aduc de dânsa negreșit aminte și atunci icoana ei se adumbrește de farmecul celor pieriți înainte de vreme așa duios că nu o pot întrezări decât prin lacrimi.

La tata am ținut altfel, simțământul ce s-a închegat cu încetul pentru dânsul a purces de la judecată, întemeiat pe admirare. În coconașul sclivisit, cu mâini de femeie, care la Paris trecuse drept englez, după înfățișare și felul de a se purta, se dezvăluiseră virtuți rare, un caracter. Învățătura lui și ocrotirea domnitorului Alexandru Ioan, la care se bucura de mare trecere, îl făcuseră să fie numit de-a dreptul la Curtea de Apel și repede înaintat la Înalta Curte. Fusesse apoi deputat. Secularizarea averilor mănăstirești și împrăștierea țărănilor i se datoresc în mare parte lui. A fost cel mai tânăr dacă nu și cel mai de seamă dintre acei câțiva bărbați cu vază ce, după răsturnarea lui Vodă-Cuza, s-au retras din viața politică pentru totdeauna. Eram băiat răsărit când, într-o după-amiază, au venit la noi doi boieri necunoscuți și au stat închiși cu dânsul în salon mai bine de un ceas. Înainte de plecare, tata i-a lăsat nițel singuri și a trecut în iatac la mama, apoi s-a întors ca să ducă pe neașteptații mosafiri până în uliță, la trăsură. Seara am aflat că tata ceruse și învoirea mamei ca să nu primească să fie ministru.

De altfel, de teama ca liniștea ce domnea în cuibul nostru să nu fi fost cătuși de puțin tulburată, tata nu lua nici o hotărâre fără să n-o fi întrebat și pe mama, lucru care-și avea, firește, și neajunsurile lui. Din pricina ei, deși în belșug, trăiam mai prejos de puterile noastre mult, viața ce duceam nu era, după cum s-ar fi căzut, boierească și de vreo schimbare cât de ușoară în ale ei, mama avea groază. Niciodată dânsa n-a voit să se miște din București; să fi mers și ea la țară, la vie, la băi – ferit-a sfântul – și trebuie să fi avut hazul lor călătoriile acelea cu chervanul la Borsec sau la Zaizon. Până și de acasă se urnea greu. Cine ar fi crezut că tocmai dintr-însa era ursit să nască omul care avea să ocolească pământul de mai multe ori!

Biată mama, câte avea! Era friguroasă cum nu se mai poate, de căldură pătimea, soarele să n-o fi atins ori vântul, lumina îi făcea rău, întunericul o apăsa, la zgomotul cel mai ușor tresărea speriată. Dacă vedea sânge, leșina. În petreceri – și era atât de sărbătorită – nu afla decât oboseală. Prietene de seama ei nu ținea să aibă; în schimb, la noi s-aduna zilnic un guraliv sobor: cocoșnețe de mahala ușarnice, puțind a sărăcie, preotese, moașe, dulcețărese, femei de rând meștere să dea cu cărțile sau să citească în cafea. Cheful ei era să se îmbrace țărănește, cu vâlnic și maramă, să-și atârne la gât mărgear ori lefti și mărturisea cinstit că lăutarii îi plăceau mai mult decât opera italienească. „Anicuța trage a prost”, avea obiceiul să spună despre mama tușa Smaranda. Și când, la moartea acesteia ne-au rămas casele cele mari cu paraclis de la Cișmeaua Roșie, tot mama a fost care n-a voit să ne mutăm în ele, zicând că pe Podul-de-pământ, sau de pastramă, după porecla veche, era mai frumos. Avea poate dreptate: între Sfântul Constantin și Sfântul Elefterie, de la Giafer la Pricopoia, acolo unde azi stăpânește paragina, se ținea grădină de grădină, numai pomi roditori, liliac, bolte de viță. Mușețelul și nalba năpădeau curțile, pretutindeni leandri, rodii, lămâiță, la ferestre se înghesuiau ghivecele de garoafe, de mușcate, de cerceluși, de indrușaim de șiboi. Iar dincolo peste gârlă, închizând zarea, se împânzea, scăldat în verdeață, dealul Cotrocenilor!

Prietenul se opri aci, zâmbind, își aprinse cu tabiet țigara, porunci cafele, vin. Și reluă numaidecât firul povestirii.

– ... Într-un salon viu luminat, cocoane în malacov, încărcate de scule, boieri cu favoriți sau cu imperiale, la grumazul cărora scânteie briliantele Nișanului, se apleacă adânc ca să sărute mâna unei bătrâne îmbrăcată în verde, o bătrână puțintică la trup și uscățivă, cu păr cănit morcoviu, cu ochi spălăciți albaștri. Are însă aerul atât de măreț: ea stă dreaptă, capul îl ține

sus, căutătura-i e semeață, vorba răspicată și poruncitoare. De șapte ani de când s-a întors din cea din urmă călătorie la Baden-bis, ea nu mai iese din casă și, pentru că singurătatea îi e urâtă iar somnul rar, în fiecare seară, după-masa de douăsprezece tacâmuri, are până târziu sindrofie.

Cu dânsa avea să piară una din rămășițele întârziate ale lumii de odinioară, ea apucase încă vremurile bune: în 1871, când a răposat, mergea pe optzeci și opt de ani și era de șaptezeci și doi văduvă, după o scurtă căsnicie cu un beizadea grec, un copilandru găman care se îndopase cu coacăze și avusese încurcătură de mațe. De atunci nu voise să se mai mărite și-și petrecuse o bună parte din acea lungă viață „înăuntru”, peste tot printre ce era mai strălucit în nobilime. Credincioasă prejudecăților acesteia până la habotnicie, ea ar fi făcut pe oricine să-i ierte îngâmfarea îndată ce ar fi auzit-o vorbind; darul ce avea în privința aceasta fiind mai uimitor decât însăși ținerea ei de minte; ca să spună un mărunțiș, un fleac de nimic, avea felul său anume; când povestea, citea parcă dintr-o carte frumoasă. De altminteri o stană de bun simț, un munte; nici eresuri la dânsa, nici ciudățenii deoarece nu pe socoteala ei trebuia pusă aceea singură de a nu se fi îmbrăcat niciodată altfel decât în verde, nici purtat alt soi de piatră scumpă afară de smarande²⁸. Cu timpul, verdele se întunecase, se ascunsese sub un înveliș de horbotă neagră și numai când au culcat-o în sicriu, au mai gătit-o după a sa dorință, cu rochia de lastră nerămzie pe care o purtase ca mireasă.

Odihnească în pace! Din recunoștința ce-i păstrez, mi-am făcut lege; osebit de însemnata ei stare, ea mi-a lăsat acea comoară sfântă care e datina, ființa mea lăuntrică toată e făureala ei, numai a ei; dăscăbindu-mă întru cele înalte, ea a deșteptat în mine vechile năzuințe. De la dânsa am învățat că fac și eu parte din aceia căroră le e de la Dumnezeu dat să poruncească, cei ce prin avuție și faimă se înalță deasupra muritorilor de rând. Iar ananghia clipelor hotărâtoare de mai târziu ale vieții mele, am înfruntat-o numai cu ajutorul amintirii ei; în frigurile îndoielii și ale obidei, vedenia Luminăției sale mi-a răsărit întotdeauna înainte, mult senină, în veșmânt verde, scânteind din cap până-n picioare de pietre verzi.

Eram zilnic adus după-amiazi la dânsa. Acolo stam de față la dichiseala ei ce se prelungea până seara. Estimp istorisea. Protipendada a trei sferturi de veac o cunoscuse în ființă, văzuse de mai multe ori pe Napoleon I, care odată-i vorbise, fusese cu tatăl ei la Viena în vremea Congresului, danșase

²⁸ *smarand* – smarald.

cu împăratul Alexandru și cu Metternich, primise în Italia omagiile lui Chateaubriand și ale lui Byron. Ca să nu piardă pensia de general-maior a caimacamului, ce din porunca împăratului Nicolae i-a fost slujită și ei toată viața, de la 1830 nu mai călcase în Franța pe care, de când cu războiul nelegiuit, cum îl numea, din Crimeia, o ura de moarte. Totuși, după grecească, bineînțeles, limba de care se sluzea mai cu drag era franțuzeasca, o franțuzească de veche Curte, cuprinzătoare și înțepată, mirosind a pergamută și a mosc. Când însă i se întâmpla să pomenească de ceva din trecutul neamului nostru, o da pe românește și atunci povestirea se lumina mistic; dânsa găsea întovărașiri sublime de cuvinte ca să spună lunga încumetare împotriva păgânului cotropitor, nepregetata mucenicie, evlavia învingând asprul drum. Cu ce suflu vorbea de trădările celor doi mari dragomani și de crunta-le ispășire, de celelalte capete, opt la număr, retezate de iatagan în mai puțin de o sută de ani, de fuga în Rusia, de ațâțarea a două războaie și de stârnirea Eteriei. Ca istoriile acestea nimic n-avea darul să mă încante; plăcerea cu care le ascultam, tot mai vie, și-atingea culmea când venea rândul amintirilor din îndepărtata ei copilărie, atât de îndepărtată și de înflorită, petrecută numai în desfătări și în răsfățuri. Bătrâna pe care o vedeam în oglindă, spilcuindu-se între lumânările devreme aprinse, fusese una din cele trei nestimate pentru cari sângeraseră atâtea inimi. Și priveam visând, cadra în care erau înfățișate, ținându-se după mijloc, tinere, bălane, cu ochi albaștri și sprâncene negre, tustrele: Bălașa, Zamfira și Smaranda. Botezându-le astfel, mama lor, căimăcăneasa Păuna, o hărăzise pe fiecare pietrei scumpe ce-i alesese de nașă, legând-o cu jurământ ca toată viața alta să nu poarte și să se îmbrace numai în culoarea acelei pietre. Ai zice că e dintr-un basm, nu e așa? – și nu e, într-adevăr, decât un amănunt din minunatul basm al acelei Domnițe a alintărilor care fu străbunica. Și-l voi povesti odată de-a-ntregul și vei afla atunci, poate cu mirare, că gusturile subțiri și deșertăciunile mărunte, iubirea de flori și de miresme, de scumpătăți, podoabe și odoare, pofta de huzur și de risipă ne vin de pe partea românească, prin dânsa, nu, cum s-ar crede, de la greci. Tot de la ea și frumusețea. Curiozitatea de a ști de la cine am moștenit deosebitele înclinări ale firii mele m-a împins a cerceta cum era aceea a strămoșilor, dar în afară de ce apucasem să prind de la bătrâna mătușă, mărturiile fiind rare, n-am descoperit mare lucru, așa că n-am putut da de urma celei mai ciudate: e vorba de neînvinga slăbiciune ce am de țigani – ai băgat fără îndoială de seamă cât mă înduioșează amarâta lor soartă, cu ce drag stau la sfat cu dânșii în graiul lor desprețuit? L-am

învăţat de mic, la cuine²⁹, de la moş Stan piftierul, unchiaş aproape orb, rămas după dezrobire, până la moarte, în curtea noastră unde se şi născuse. Cu vederea, pierduse şi somnul şi, iarna-vara, ziua-noaptea sta cu luleaua în gură la vatră. I-era mare foc de mine; când se întâmpla să am fierbinţeală – mă deocheam lesne şi se speria lumea din casă – mi-l aduc aminte cum mă lua în braţe şi mă legăna plângând. Deopotrivă prietenoase îmi surâd din trecut, cu dinţi albi, şi alte chipuri de ȝigani şi de ȝigănci; cu o ȝigancă am gustat întâia oară dragostea, o ȝigancă de la zid. Purta floare roşie la ureche şi umbla danţând. Aveam şaisprezece ani. Era pe vremea salcâmului, seara, după ploaie. I-am dat un galben şi am uitat s-o întreb cum o cheamă. Şi n-am mai întâlnit-o.

Îmi înşiră, în chipul acesta, cu privire la una sau la alta, felurite istorii. Reieşea din ele că primise o creştere cum nu se putea mai îngrijită şi că învăţase temeinic sub luminata priveghere a tatălui său care plănuise să-l trimeată să urmeze vreo şcoală înaltă la Paris, dar cocoana Anicuţa, sprijinită de Sia, se împotrivi. De altfel nici el nu se împăca bucuros cu gândul unei despărţiri de acei părinţi atât de iubitori, ce se purtau cu dânsul ca un frate şi o soră mai mari, cum arătau de la o vreme chiar ca înfăţişare. Ar fi dus dar cu ei împreună acea viaţă retrasă şi tihnită înainte, până cine ştie când, dacă în 1877, puţin după ce el împlinise douăzeci de ani, nu izbucnea războiul. Îi dau aici iarăşi cuvântul.

– Mersei să-i aduc tatei la cunoştinţă hotărârea mea de a pleca negreşit la oaste, hotărâre de la care nimic pe lume n-ar fi fost în stare să mă abată. Marele Alexandru Nicolaevici, Cezarul pravoslavnic, trăsesese sabia împotriva vrăjmaşului de moşie, şi din clipa aceea pentru mine, viu sau mort, loc de cinste nu mai putea fi decât acolo unde fâlfâiau steagurile împărăţiei Sfinte de Răsărit. Tata mă întrebă cu spaimă ce avea să zică mama? – şi te las să-ţi închipui uimirea lui când îi spusei că dânsa, la care fusesem mai înainte, îmi dase voie. Ce s-a petrecut atunci într-însa rămâne o enigmă. Şi minunea – căci altfel cum aş putea-o numi – nu se mărgini la atât. Deodată o cocoană foarte mare se deşteptă în păpuşă. Deschise casa de la Cişmeaua Roşie şi o prefăcu în spital pentru răniţi, în totul după cum o tăia pe ea capul şi arătând atâta pricepere că parcă până atunci numai cu asta se îndeletnicise. La rândul său, tata primi o însărcinare pe lângă principele Gorceakoff, între neamul căruia şi al nostru fuseseră legături de prietenie. Înnodai şi eu una, mai

²⁹ *cuină* – bucătărie.

înalță, ce se consfinți în focul luptei – vă povestii mai adineaori ceva de Serghe de Leuchtenberg. Să fi trăit... Cu moartea lui, la care am fost martor, începea pentru mine un dureros șir de încercări. Întorcându-mă acasă, aflu că mama nu mai era. Ca ai dânei toți, ea nu înțelesese să se cruțe. Greu răcită în cumplita iarnă a războiului, nu voise să se îngrijească și, într-o încordare semeată își făcuse tânjind boala pe picioare. Departate de soț și de copil, își dase istovită sufletul în brațele mamei Sia, fără o cârtire, fără o lacrimă, senină până la sfârșit. Viteji cărora ea le alinase chinurile au dus-o, plângând, pe umerii lor la groapă. Grozăviile războiului mă pregătiseră să pot îndura această lovitură care, în schimb însă, îl nimicea pe tata; adesea mai puțin am suferit s-o știu pe ea moartă decât să-l văd pe dânsul viu. Sărmanul nu mai era de recunoscut, slab și gârbov cum ajunsese, cu plete cărunte încălcite și cu barbă, cu unghii netăiate și negre, murdar, soios... O deznădejde sfâșietoare se oglindea în ochii lui sticloși ce-i trădau, chiar dacă nu vorbea, rătăcirea minții. Jalea lui casnică nu-l făcuse să uite de mahnirea ce-i pricinuisse pierderea Basarabiei; de nu prindeam de veste la timp, apuca să trimită înapoi cordonul Sfintei Ana, al cincilea din cele șase cu cari a fost cinstită casa noastră. Am înțeles din capul locului că nu-mi rămânea decât să mă resemnez: omul era osândit. Nu se mai hrănea, nu dormea, bea întruna la țuică și fuma fără încetare. A mai dus-o așa câteva luni și a mers să-și ia locul de veci lângă mama. Curând apoi culcam la picioarele lor și pe mama Sia și rămâneam singur pe lume.

Mi-a trebuit vreme să mă reculeg. Aproape nu mă mișcam de acasă, târziu am început să fac plimbări călare afară din oraș. Cu prilejul acesta am băgat de seamă că la pod, la „Marmizon”, îmi ieșea mai totdeauna înaintea o fată foarte frumoasă. De la un timp, mi-era un fel de grijă că n-aveam s-o întâlnesc și dacă se întâmpla așa mi-era ciudă. Pe nesimțite, plăcerea ce de la început îmi făcuse să o văd a ajuns o nevoie și era din ce în ce mai amestecată cu duioșie; ziua, noaptea chipul ei îmi răsărea în tot ceasul înaintea ochilor, nu mă puteam gândi la dânsa fără să nu mă tulbur, iar când mă aflu în fața ei mă cuprindea o sfială până atunci necunoscută, care m-a împiedicat îndelung să-i vorbesc. Ce-mi părea ciudat în toată istoria asta nu era că mă îndrăgostisem – îmi venise și mie rândul – dar că mă îndrăgostisem tocmai de fata cu pricina, deoarece, de la fire, nu simt atragere decât pentru femeile oacheșe, cât mai oacheșe, și dânsa era bălană și albă până la serbezime, așa că nu trebuie să te mire, amice, dacă am să-ți spun că, deși am iubit-o cu patimă, nici o clipă făptura ei, chiar având-o aproape, n-a

așteptat într-a mea o bănuială măcar de poftă trupească; ceea ce a făcut ca tainicul meu simțământ de iubire să se închege a fost numai mila. Când am auzit-o pe Wanda, așa o chema, mărturisindu-mi plângând traiul ei chinuit de vitregia nevestei a doua a lui tată-său, un polonez, bețiv se înțelege, care o ducea de azi pe mâine cu prăsila lui din ce brumă agonisea cârpind haine și curățind pete, și am aflat că umblau s-o vândă, cum făcuseră și cu o soră a ei mai mare, pentru ca s-o scap m-am hotărât să trec peste prejudecăți și s-o ridic până la mine. Știam ce vâlvă urma să stârnească fapta mea, o știam prea bine, dar nu de judecata celor vii mi-era teamă, ci de a celor morți, cărora nu deopotrivă mă puteam scuti să le dau socoteală și erau nopți înfrigurate de nesomn când îi vedeam aievea, înșirați ca în vechile icoane grecești pe fund de aur roșu și țepeni în caftanele lor de sarasir³⁰, pe acei trufași arhonți purtându-și în mâini capetele tăietate, iar privirile lor neînduplecate întorcându-se cu scârbă de la mine, vânzătorul. Să dau înapoi n-aveam însă tăria și mă lăsam târât în voia soartei. Anul cernit era pe sfârșite, puțin mă mai despărțea de ziua logodnei, poruncisem chiar inelele.

Or, în dimineața când le aduceam de la giuvaiergiu cu numele noastre săpate, găsi la poartă, pe laviță – stam încă pe Podul-de-pământ, calea Plevnei, cum i se schimbaseră numele – pe cocoana Elenca a sameșului, una din cele mai de ispravă mahalagioaice prietene cu mama; mă aștepta să-mi spuie ceva. Avui o presimțire... Am poftit-o în casă. Ajelit-o întâi pe cocoana Anicuța, dar îndată ce lacrimile i-au dat răgaz, s-a ridicat cu strășnicie împotriva a ce pusese la cale, zicând că aș fi săvârșit mare păcat chiar dacă Wanda ar fi fost o fată cinstită, necum o târătură care se întinsese cu toți derbedeii și trecuse pe la doftor și pe la moașă. Rămăsei încremenit.

– De nu crezi, maică, adăogă ea, stai o dată noaptea la pândă după unsprezece să vezi singur cum își bagă hândrălăul pe fereastră. Să ți-l spun și cine e: Fane al văduvei, zugravul, ăla care cântă cu armonica.

Mi se puse atunci un junghi la inimă, urechile porniră să-mi vâjâie și se-nvârti casa cu mine. Eram rănit de moarte. Cum însă, oricât de zguduitoare ar fi împrejurările, nu-mi pierd sărita, judecai și atunci rece. Că înainte s-o fi cunoscut, lipsită cum era de pază și de creștere și înconjurată de pilde și de îndemnuri rele, greșise, era sângeros pentru mine, nu însă de mirare, dar ca să-și bată în așa hal joc de obrazul meu, și cu cine, în ajunul logodnei, asta covârșea orice măsură și nu puteam să i-o iert. Și mi-am adus aminte că punând mama o dată să-mi ghicească norocul, îmi dase că de toate fericirile

³⁰ *sarasir* – stofă țesută cu fir de aur, brocart.

am să am în viață parte, numai de dragoste nu. Am mulțumit cocoanei Elenca și i-am spus să fie pe pace. Când, după obicei, la ceasul prânzului a venit Wanda, m-a găsit îmbrăcat de drum, strângând curelele geamantanului. Am născocit că trebuia să plec degrabă pentru câteva zile la țară. În tot timpul mesei, am scrutat-o pe furiș; afară de blândețe și de nevinovăție, pe chipul și-n privirea ei nu se citea nimic. Am cunoscut atunci chinul, sfredelitor între toate, al îndoielii, mai ales că-mi părea și cu totul de necrezut ca ființa aceasta să nesocotească atât de nebunește cel mai de pismuit noroc ce una de teapa ei ar fi putut visa. Am plecat împreună cu trăsura, pe dânsa am lăsat-o la ea acasă, iar eu am ieșit pe drumul Cotrocenilor, am ocolit jur-împrejur orașul și pe înserate m-am întors pe la Capu-podului la Cișmeaua Roșie. Am intrat în paraclisul demult părăsit, unde nu mai călcasem din copilărie, am aprins un muc de făclie rămas din alte vremuri și, cerând mijlocirea duhului domniței Smaranda pe lângă Cel-de-sus, m-am cufundat în rugăciune.

Harul ceresc nu întârzie să se reverse asupra-mi, la razele sale înțelesei că tot ce se întâmpla era spre izbăvirea mea, care sta numai în înșelăciunea Wandeii sau în grabnica ei pieire. Dumnezeu nu îngăduia ca stema casei noastre, ce de la 1812 se răsfața sub cunună de comite pe pieptul vulturului cu două capete rusec, să fie prihănită. Și îngânai: „Nu nouă Doamne, ci numelui tău veșnică fie-i slava!” Și unde m-a apucat, de ce era să făptuiesc, o groază!... Am plecat de acolo împăcat cu soarta, redobândit. Gândurilor fioroase ce priticisem tot drumul le luaseră loc teama și dorința ca Sămășoia să nu fi mințit și când, peste două ceasuri, am avut dovada vie a trădării, în însăși durerea mea am aflat ușurare. Acum, că ființa în care întrupasem visul de iubire al tinereții mele era pentru mine pierdută, mi-am zis că nu-mi mai rămânea decât s-o dau uitării.

Dar nu mi-a fost cu puțință. Nici astăzi, după treizeci de ani, dragostea mea pentru dânsa nu s-a stins, depărtarea și timpul au făcut-o însă mistică: nu pe Wanda însăși o mai iubesc, nu făptura ei care, dacă mai e pe lume, e schimbată, ofilită, îmbătrânită, ci amintirea, nespus de duioasă și de dulce. Iar la femeile ce s-au perindat de atunci în viața mea, ceea ce am iubit a fost numai vreo asemănare cu dânsa: la unele am găsit părul ei galben sau ochii verzui, la altele tristețea surâsului, legănarea mersului ori melodia glasului ce mă fermeca atât... Iată pentru ce deunăzi i-am dat dreptate lui Pașadia, când spunea că în amor nu vede decât fetișism. Da, fetișism, fetișism...

Dete din umeri și lepădă țigarea căreia, de liniștit ce povestise, îi rămăsese scrumul întreg. Ceru poame, un vin mai vârtos, alt rând de cafele. Și gustând, și sorbind, urmă.

– Ca să mă ameteșc, mă aruncaii în vâltoarea vieții de petrecere, și cu așa avânt că am speriat cu desfrâu și cu risipa Bucureștii. Vreme de un an, la Cișmeaua Roșie, unde mă mutasem, chefurile până la ziua albă s-au ținut lanț. Din ce era mai stricat, îmi făcusem o numeroasă curte: când plecam la vânătoare sau dam câte o raită pe la mănăstiri eram cu un alai de cel puțin douăzeci de trăsuri încărcate cu vârf, bașca feciorii cu merindele și taraful meu de lăutari. E drept că n-a fost o singură dată ceva, cât de neînsemnat, care să fi lăsat de dorit, se întrecea o lume să-mi facă voile și să mă desfete; se mergea adesea cu zelul chiar prea departe: era de ajuns să spun peste zi că-mi place o femeie ca seara s-o gălesc la mine în așternut. Erau bărbați cari mi-aduceau nevestele și frați surorile. Dar mă ținea tare scump și, ca să fac față la atâta cheltuială, după ce-am bătut la papuc ce moștenisem bani gheață, am făcut datorii peste datorii. Cum dam de fund, nenea Scarlat, zis „Ibric”, un ticălos de boier bătrân, samsar, geambaș și mai ales altceva, îmi făcea numaidecât rost de împrumut cu dobânzi sălbatice. Mă încurcam din ce în ce mai rău; când venea câștiul, arenzile și chiriile mi se plăteau cu propriile mele polițe pe cari eram nevoit firește să le primesc. Atunci iscăleam altele și așa am iscălit mereu, uneori fără să mă uit ce, până când, trimițându-l într-o dimineață pe nenea Scarlat după parale, mi-a adus răspunsul că întârcase bălaia și că în curând trebuia să mă răfuiesc de toate socotelile. Și mă povățuia, rânjind, să vând mai bine de bunăvoie ce aveam decât să las să mă vânză cu toba; îmi găsea el cumpărător. Îl poftii ca deocamdată să-mi caute, și fără zăbavă, ceva zimți: era în ajunul zilei mele de naștere și țineam, într-un anume scop, s-o prăznuiesc în lege. Îi încredințai câteva din sculele domniței Smaranda, niște pafale, să le puie amanet.

– Am avut, zise el, întorcându-se cu bani buni, mare noroc; un sfert de ceas de întârziam, rămâneam cu buza umflată, pleca prietenul din București.

N-am întrebat nici de data asta cine era acel tainic cămătar; ce mă mai privea? L-am însărcinat pe nenea Scarlat cu pregătirile și poftirile pentru a doua zi, iar eu m-am închis în salonul „Nestimatelor”, unde până seara am ars hârtii de familie. Am cinat la „Hugues”, singur, apoi am luat-o rara pe uliți. Nu pot uita acea aburoasă și rece noapte de april, parcă bătută cu smântână de lună plină și ușor îmbălsămată de zarzării înfloriți, noapte care pentru mine avea să fie cea din urmă. Să nu-ți închipui că voiam să mă

prăpădesc fiindcă îmi pierdusem averea; era dimpotrivă: risipisem tot pentru că, demult încă, mă hotărâsem s-o sfârșesc cu viața de care eram sătul; privilegiu ei mi-adâncise înăscuta tristețe, în plăcerile ei aflasem numai dezamăgire și dezgust. Și ca să pier dintre cei vii, alesesem ziua în care împlineam douăzeci și trei de ani. Aveam să plec din mijlocul petrecerii și să nu mă mai întorc; nimeni n-avea să descopere ce se făcuse cu mine, taina pieirii mele avea să rămâie în veci nepătrunsă – luasem toate măsurile. Până în zori, dulci vedenii din anii copilăriei mi-au răsărit înainte, înduioșându-mă, dar fără să mă și tulbure; seninătatea cu care cei din sângele meu au știut să întâmpine moartea nu m-a părăsit câtuși de puțin nici pe mine. Când liniștit, m-am întors acasă, am găsit o fițuică, sosită seara târziu, prin care eram chemat să mă înfățișez negreșit la amiazi la tribunal. Era pentru a mi se aduce la cunoștință că, în ajun, fusese omorât unchiul meu Iorgu.

Deși îi veneam nepot de veri primari, nu-l cunoșteam nici din vedere. Căsătoria nepotrivită din care se nascuse și, în urmă, alte neînțelegeri îl îndepărtaseră pe tatăl său și pe dânsul pentru totdeauna de celelalte rude. La fireasca lui dușmănie față de ele, dușmănie înveninată de neputința de a le vătăma întru ceva, se răspunsese cu un despreț adânc pe care astăzi nu mă mai învoiesc a-l împărtăși. Era un om! În loc să se mulțumească a trândăvi coconește cu ce descurcase din moștenirea părintească, se înhămasse de timpuriu la o grea muncă, ținuse în arendă moșii, bălți, vămile, ocnele, poșta, făcuse negoț întins de cherestea și de lână, ridicase han în București și schelă la Dunăre și norocul îi răsplătise cu îmbelșugare îndrăzneala și hărnicia. Războiul, în vremea căruia de fapt fusese marele proviant-maistru al oștilor, făcuse dintr-însul cel mai bogat om din țară, ceea ce nu-l împiedica să dea sume de batjocură, un galben-doi, cu camătă pe amanet la nevoiași. În lupta pentru înavuțire nu se îngăima cu alegerea mijloacelor. De curând, câștigase astfel cu cârcota și cu mita vechea judecată ce avea cu dârjii moșneni de la Toroipanu pe Neajlov pentru partea lor de moșie și plecase să facă măsurătoarea. Când intrase în pădurea din vecinătate, pe unde trece drumul, se pomenise deodată înconjurat de numeroși țărani înarmați și oprit. Se ridicase atunci în picioare și scosese două pistoale, dar, înainte să apuce să tragă, fusese înșfăcat, răstignit pe scara trăsurii și răpus într-un chip fioros.

Eram poftit să fiu de față la ruperea pecetilor, puse de cu seară la posomorâta lui locuință din Mântuleasa. Nu mi-aș fi închipuit să poată cineva, oricât de zgârcit, trăi într-o asemenea sărăcie. Am stat nepăsător cât a ținut

cercetarea, afară de o clipă de vie uimire când s-a deschis namila de dulap de fier, și nu din pricina comorilor dintr-însul, ci pentru că printre ele zărisem paftalele ce i le dasem în ajun lui nenea Scarlat să le zălogească. Ieșiră apoi la iveală și polițele mele toate; un teanc gros. Ei, ce să-ți spun mai mult? – au scotocit și au scorbolit peste tot, au puricat fiecare petec de hârtie; de diată³¹ însă nici urmă, așa că, la ceasul tocmai pe care îl sorocisem să fie acela al sfârșitului meu, mă vedeam pus, ca ruda cea mai de aproape a ucisului, în stăpânirea uriașei sale averi.

De întorsătura aceasta a lucrurilor, pe atât de neașteptată cât de fericită, la început, mai mult decât mine s-au bucurat cei ce trăiau de pe urma mea, lipitorile. Crezuseră că dase iar Nan de găvan. Grabnică le-a fost însă dezamăgirea și amară. S-ar fi zis că de la unchiul necunoscut o dată cu starea moștenisem și ceva din apucături. Curând am închis casa de la Cișmeaua Roșie și m-am mutat în Mântuleasa, cai, trăsură, câini de preț, am desfăcut tot, slugilor de prisos le-am dat drumul, de prieteni m-am cotorosit, petrecerilor le-am pus cruce. Și n-am mai zăbovit pe aici o zi mai mult decât mi-a trebuit ca să-mi rostuiesc daraverile în vederea unei lipse pentru totdeauna.

Fiindcă, de hotărârea de a pieri nu m-am răzgândit pe deplin, am schimbat numai felul, alegând în locul morții îndepărtarea. Chiar altminteri, cu vremea, aș fi isprăvit tot prin a mă înstrăina, aici ce mai rămânea să mă ispitească? Măririle poate? Dar în țara unde tata nu voise să fie ministru și străbunicul să fie domn, ce mai puteam eu râvni? Și apoi, libertatea nu mi-aș fi jertfit-o nici pentru ca să port steaua împăratului în gvardie. De acum, stăpâni aveau să-mi fie numai fantasia și capriciul. Altfel ar fi însemnat să mă arăt nevrednic de atâta noroc.

Am și avut; cu carul. Să vezi. Mai îmi rămăsese de stat în București o noapte. Înainte să mă culc voind să-mi iau dintr-un scrin pașaportul, când am dat să trag sertarul unde îl pusesem, acesta, fiind prea plin, s-a înțepenit. A trebuit un ceas să-l smucesc și să-l zgâlțâi ca să-i dau de hac și atunci altă bucurie: năzdrăvanul de pașaport, cum era deasupra, căzuse după sertare, iar sertarele nu ieșeau de tot din rafturi. Mi-a venit să fac scrinul țăndări cu toporul, doar din slăbiciunea ce am de vechituri – era un „Empire” de mahon de toată urâtenia – l-am cruțat, mulțumindu-mă să-i desprind o scândură din dos. Mi-am găsit pașaportul și nu singur. Se mai afla acolo, mototolit,

³¹ *diată* – testament.

un plic mare galben cu cinci peceti de ceară neagră. Pe el sta scris: „*Testamentul*”, cu u scurt, „*meu*”.

Străbătut de un fior neîncercat până atunci, m-am uitat jur-împrejur, deși știam bine că eram singur în casă. Afară, după obloane, răpăia ploaia de octomvrie. Am desfăcut plicul și, cu răsuflarea tăiată, am citit voința cea din urmă a unchiului: întreaga sa avere mișcătoare și nemișcătoare o lăsa Eforiei spitalicești. Am privit cu groază cumplita unealtă care, căzută în alte mâini decât ale mele, ar fi fost pentru mine ucigătoarea, am privit astfel până și cenușa în care s-a prefăcut după câteva clipe. Că nu a fost drept ce am săvârșit, se poate, socoteală nu am de dat însă decât Celui veșnic, care după cum spunea mătușa Smaranda, pentru păcatele noastre are cumpănă deosebită și înșeală la cântar. Și nu roșesc că m-au făcut să tremur câteva rânduri scrise, pe mine care nu mai știu de câte ori am privit fără a clinti Moartea în față; nu, pentru că de data asta era vorba de averea mea și pe lume altceva nu am sacru, pentru mine averea e totul, eu o pun mai presus de cinste, de sănătate, de viață, chiar și dacă în acea noapte, la amintirea căreia mă tulbur încă, ar fi fost nevoie să făptuiesc ceva mai grav decât să nimicesc o zdreanță de hârtie, ei bine, așa cum mă vezi, crede-mă, nu aș fi pregetat... Nu eram un sărac cu duhul!

Ar fi fost și păcat să las să-mi scape din mâini acele bogății; fără ele stirpea nu s-ar mai fi înturnat, înainte de a asfinți, la adevărata ei menire, singura firească, aceea de a trăi liberă pe valuri. Am convingerea că nobila întrebuintare ce le-am dat a răscumpărat, mai cu prisosință decât ar fi făcut cea hotărâtă de unchi, nelegiuirile cu prețul cărora el le dobândise. În treizeci de ani de periple, am plutit mai mult poate decât laolaltă toți corăbierii străbuni și adesea i-am simțit bucurându-se întru mine care le-am purtat praporul cu lebadă săgetată pe mări de dâșii nici măcar bănuite, pe toate mările...

Făcu semn chelnerului, care începuse a ne da târcoale să vie la plată. Localul se deșertase. Ieșirăm și noi. Afară se limpezise și era frig.

– Da, amice, zise el, după ce făcurăm câțiva pași, averea! Să nu fi fost grija ei, nu m-aș mai fi întors eu pe aici. Zurbaua din nouăsute șapte m-a pus pe gânduri și, ca să nu fiu întruna cu inima sărită că-mi pierd moșiile, m-am hotărât, în sfârșit, anul ăsta, primăvara, să vin să le vând, să le vând chiar în pagubă. Mi s-au dat însă prețuri nebunești și de cine-ți închipui? – de țărani! Mi-a fost scris să mă mai procopsească odată oamenii ăștia; nu,

adevărat îți spun, nu știi ce de ispravă sunt și de cuvânt dar și câtă deosebire între cei pe care i-am văzut în copilăria mea la Cișmeaua Roșie, târându-se câinește la scară, jos, în fața mătușei Smaranda, orbiți parcă de razele mării ei și copiii lor, frunțașii de azi, înfiți, privindu-mă și vorbindu-mi de la om la om. Și m-a mirat iarăși de unde atâta bănet pe obștiile lor ca să poată cumpăra treizeci și opt de mii de pogoane de câmp ca nimica. Am socotit că tot așa lesne avea să meargă și cu vânzarea clădirilor din București, m-am înșelat însă amarnic; pentru cea mai ponosită, o biată prăvălioară pe la Bărăție, de opt luni mă poartă cu vorba niște pârliti de negustorași; nici când mi-am pus păcura pe acțiuni la Amsterdam – păcura care mi-aduce peste trei sferturi din venit – n-a fost atâta tocmeală. Au înțeles pesemne că sunt zorit să plec.

Cu tot farmecul atâtor amintiri scumpe, șederea în orașul acesta mi-a părut din ceasul sosirii un surghiun și așa-mi pare oriunde mă aflu pe uscat, cu pământul mă împacă numai patima florilor, singura pe care dorul de mare n-a putut-o înnăbuși în mine... Ca străbunica Păuna, care a adus pentru întâia oară în Valahia mai multe soiuri și le sădea la Pajera cu pogoanele, sunt și eu nebun după flori; pentru orchideele mele, nu pentru mine – eu le sunt doar oaspe – am cumpărat „quinta” manuelină ce, pe țărmul Oceanului, într-un colț lusitanian de rai, a adăpostit odinioară iubiri regești. În jilăveala îmbălsămată și caldă a serelor ei uriașe, cu stupi de albine și ape vii, mă odihnesc visând între două pribegiri; la poalele grădinilor ei atârinate, mă voi îmbarca îndată ce voi simți că mi se apropie sfârșitul pentru călătoria cea din urmă...

... Dar de ce or fi închis peste tot, să fie așa târziu? Și, privind cerul scânteietor de noiembrie: Da, e foarte târziu; vânătorul cu arme de aur, Orion, apune de frica Scorpiei ce se cațără pe pragul Răsăritului. Zorile sunt însă departe, e vreme să ne suim la mine să mai bem.

Am plecat din strada Modei când se aprindeau felinarele, cam buimăcit de ce mai aflasem.

Ținând să înlăture cât mai mult puțința de a fi recunoscut în București, unde voia să fie singur cu amintirile lui și nestânjenit în mișcări, *** încercase, înainte de a se întoarce, să-și schimbe înfățișarea. Lăsându-și plete, mustăți, barbă și ticluindu-și un port simplu și șters, el izbutise așa bine că, după un an aproape, tot i se mai întâmpla să se întrebe, zărindu-se pe neașteptate în oglindă, dacă era într-adevăr el. Un alt om luase ființă și curând avu și nume: prin localuri i se zicea conu Pantazi, ceea ce-l făcea să

presupună că era luat în noul său avatar drept un „Sosie” ce se chema astfel și cu care se mira cum de nu i se întâmplase încă să se întâlnească.

Și-mi arătase fotografiat adevăratul său chip, ras, cu tâmplele tunse, cu barbeți scurți – gentleman desăvârșit în ținută elegantă de bord. L-am privit cu nepăsare, căci nu acesta-mi păruse un prieten de când lumea și chiar un alt eu-însumi, ci celălalt, despre care știam acum, și nu fără oarecare melancolie, că nu era decât un deghizament vremelnic, menit a fi peste puțin lepădat pentru totdeauna.

Teama că în urma acestei dezamăgiri prietenia noastră să nu-și piardă cumva din farmec fu tot așa deșartă ca nădejdea de a mă întoarce devreme acasă. O săptămână nu mă întorsei chiar de loc. Mă mutai la Pantazi – îl voi numi tot astfel – care, văzând că afară se pusese pe ninsoare cu viscol, se claustră în vătuita să locuință unde făcu noapte. Nici nu era nevoie de ieșit; gazda îi învățase toate tabieturile, se da peste cap ca să-l mulțumească. Paturile – mie mi se pregătise unul în salon – erau tot timpul desfăcute, masa pusă, candelabrele aprinse. Sobele duduiau. În piroteala lungilor vegheri, spovedania vieții sale de înțelept cetățean al universului, se depănă nesilită, întreagă. Dintr-însa se deslușea singura putință a tristeții ce mă ciuda la el atât de mult: omul fusese prea fericit.

Nimic mai odihnitor ca felul acela de trai, nici mai dulce. Nu ne gândeam încă să-l schimbăm nici unul, deși vremea rea contenise, când, într-o dimineață – știam după ciocolata ce ni se slujise cu puțin înainte – gazda veni, îmbufnată și roșie, să-i spuie lui Pantazi că-l caută un domn, un domn care înjura grozav, cu un câine. Fusese cu dânsa de o mojiție nemaipomenită. Pantazi mă rugă să văd eu cine putea fi, iar el și cu franțuzoica ridicară perdelele și stinseră lumânările.

Odată cu ziua, târând după el un mopsuleț zgribulit într-un valtrap roșu, intră Pirgu. Aflarăm că Pașadia, care se întorsese în ajun, umblase după noi din local în local toată noaptea și-l însărcinase pe dânsul să ne poftască, dacă ne dă de urmă, din partea lui, la prânz. Pantazi primi fără codire. L-întrebai pe Gore ce era cu însoțitorul lui care mârâia la Pantazi și începuse să latre.

– E al lui Haralambescu, mă lumineă el, are Tinculina Gaiduri o cățelușă în dârdoră, tot „carlin”, fată mare, și i-l duc. M-am făcut codoș de câini.

Noaptea ce petrecurăm de rândul acesta cu Pașadia fură astâmpărate, demne: Pirgu nu ne mai cinstea cu prezența lui decât rar, în treacăt, și atunci vorbea numai politică. – Liberalii, ne pisa el, își luau catrafusele; până la

Anul nou, 1911, cel mai târziu, adică peste trei săptămâni, conservatorii veneau la putere, boierii – Take era curățat. Și-și da un aer grav, potrivit cu înalta slujbă în care zicea că are să fie pus de apropiatul viitor guvern.

Cu toate că-l știam lacom peste măsură, în stare să rămă în scârână după un gologan, am înțeles din capul locului că nu leașa era adevărata lui țintă, dar ce anume râvnea, n-aș fi bănuat dacă, în ziua de Moș ajun, la o țuicăreală mai prelungită în doi – „doza pentru adulți” – nu mi-ar fi spus el singur.

Încă demult plănuia să se însoare, pentru căpătuială, bineînțeles, fusese însă sictirit de câte ori încercase; chiar de se întâmplase uneori să-i placă fetei, nu se învoiseră, în ruțul capului, părinții și ostracismul acesta nu trebuia pus, cugeta el, decât pe seama faptului că n-avea „carieră”, altmintreli ce-i lipsea ca să fericescă o soție, frumos și tânăr, „manierat” și cult, cum pretindea a fi? Dar, în fața chezășiei unui ministru că scumpul său șef de cabinet este băiat serios și de viitor, un ministru gata să-l cunune, ar mai fi încăput vreo împotrivire? Odată numit, avea să meargă la sigur, și se vedea „barosan”, „gagiu”, cu cotoare, palat de casă în București, vie pe rod la Valea Micilor, moșie nu mai știu unde, zestre nu glumă, bez un singur cumnat cu un singur plămân. Și cânta: „și-are mă, și-are mă”! Îl întrerupsei ca să-l întreb dacă se gândise și la cele două paraferne ce puteau veni în urmă: copiii și coarnele?

– Dumneata să fii sănătos, îmi răspunse el liniștit, a avut frageda și de una și de alta grijă dinainte. Paraferne de astea se trec cu vederea, nu vin la masă.

Mă înfundase. Îi cerui să-mi spuie cine avea să îi facă rost de numire?

– Pașa, îmi șopti el tainic, la ureche, deși eram singuri.

– Îl crezi că poate?!

– Oho! Nici nu-ți închipui ce fudulii are țapul ăla bătrân, să vrea numai să le mai puie o dată pe taler, atunci să vezi comedie.

– Dar de ce nu vrea? Încecai eu să-l descos. Drept răspuns, Gorică fluieră scurt de două ori, bățând două degete lângă tâmplă. Apoi plecă, mai mult de-a-ndăratelea. Și-mi făcu de la ușă semnul lui Harpocrat³².

Într-una din serile dintre Crăciun și Anul nou, mă aflu pe calea Victoriei, unde domnea o însuflețire neobișnuită. Vânzătorii de ziare își desfăceau teancurile din fugă, zbierând cât îi ținea gura: „Demisia guvernului”. În dreptul grădinii palatului, auzii că mă cheamă cineva dintr-o birjă cu coșul ridicat. Era Pirgu.

³² *Harpocrat* – zeul tăcerii în mitologia greacă.

– Doctore, îmi zise, du-te numaidecât la Pașadia și spune-i să lase tot la o parte și să meargă negreșit, astă-seară chiar, cât mai iute, să vorbească în daravera mea, să strângă șurubul, dar negreșit.

Îl întrebai de ce nu se duce el singur?

– N-am timp, mă lămuri, sunt ocupat cu înmormântarea: a murit Mișu; trebuie să-i dau nemângâiatei văduve o mână de ajutor; în ceasurile grele s-arată prietenia. Acuma vin de la cimitirul ovreiesc și alerg la jurnal. A! e dihonie mare pentru case; Faibiș, Nachmansohn bătrânul, era mofluz, le-a făcut pe un loc cumpărat pe numele răposatei balabuste, mama lui Mișu; și-a băgat toată averea în ele. Ei, și s-a curățat: Mișu le lasă Rașelichii, în regulă – o crezi proastă? – și bărbatul dintâi, Penchas, ce-a avut, tot ei i-a lăsat; s-o vezi în doliu, diavolița, pică, pică! Parșivă muiere, *mon cher*, pe onoarea mea! Mișu trăgea să moară și noi în odaia de alături... *tu comprends?* lipitoare nu altceva, m-a dăulat. Du-te numaidecât, până nu iese bacceaua, hoășca, contez, nu e așa? Și porunci birjarului, înjurându-l, să mâne. Vino poimăine la cimitir, îmi mai strigă cu capul afară, depărtându-se, iau cuvântul.

„*Profundum est cor super omnia – et homo
est – et quis cognoscet eum?*”

Jer. XVII, 9

Înarmat cu îndrăzneala ce ai când mergi să ceri pentru altul, peste un sfert de ceas sunam la Pașadia.

Era acasă: în curte, mai în fund, licăreau felinarele unui cupeu.

De data asta, nu fui introdus ca de obicei de-a dreptul în odaia de lucru; bătrânul fecior care-mi deschisese și mă ușurase de palton și de pălărie, mă rugă să aștept. La intrarea mea, vestibulul era luminat numai de flacăra câtorva buturugi ce ardeau voios în largul cămin; pâlpâiala ei însuflețea straniu vechile pânze de pe pereți, dezvelind într-însele, zguduitoare, ca pe niște ferestre deschise asupra trecutului, priveriști dintr-o lume de mucenicii și de patimi. Rezemați în sulii, sutași de ai lui Domițian sau de ai lui Decie și călăreți ai pustiului, pe sirepi sălbatici, sorbeau cu voluptate cruda agonie a fecioarelor răstignite și a copilandrilor săgetați sub goana sumbră a norilor deasupra mohorâtelor frunzișuri. Eram la Pașadia. În acele cadre văzui simbolul chinurilor sale sufletești.

Policandrul se aprinse, înmiindu-se în oglinzi. Peste puțin, feciorul se întorcea să-mi spuie că eram poftit sus.

Urcai pentru întâia oară scara străjuită de sfincși baroci și fui purtat prin niște încăperi și mai ticsite de lucruri de preț decât cele de la catul de jos, având aerul de muzeu nu de locuință. La pragul celei din urmă, mă oprii surprins câteva clipe.

Fără îndoială că nu pentru a merge la casa de întâlnire, nici la tripou, se îmbrăcase Pașadia în frac, își pusese lentă, cruci, stele. Aceasta nu era nimic însă pe lângă schimbarea ce găsii, după ce mă apropiiai, și vorbirăm, în însăși făptura sa: părea întinerit, din mișcări și de pe față îi pierise orice urmă de oboseală, ochii îi luceau vii, până și glasul îi suna altfel, limpede, metalic. Îmi veni dar greu să-l cred când mă asigură că de mult nu-și aducea aminte să fi fost atât de plictisit.

Căzuse peste dânsul o pacoste cu totul de neprevăzut. Un înalt personaj austriac care mergea cu soția sa în Egipt, trecând prin București, se opri se treizeci zile. Îndată ce sosise, căutase să-l vadă pe Pașadia cu care fusese în școală și nu-l mai slăbiseră, nici el, nici ea, toată vremea; pe dânsa trebuise să o însoțească la „Furnlica”, să aleagă împreună bluze românești. Și ținuseră ca Pașadia să nu lipsească de la marele prânz ce legația da, în acea seară, în cinstea lor.

Îi urai, în gând, din suflet, să aibă de asemenea plictiseli parte cât mai des. Mă întrebai totdeodată dacă, știind că are să retrăiască o oră-două viață pentru care fusese menit, adevărata sa viață, nu cumva era tulburat adânc, nu încolțea oare într-însul, târzie, căința că renunțase la ea? Și-l scrutai pe furiș. Închis și rece, el rămâne nepătruns, dar, netăgăduit, în întreaga sa ființă, ceva vechi și mult nobil își tânguia sfârșitul.

Îi spusei că în locul lui m-aș fi simțit măgulit, mișcat chiar; oamenii se purtaseră cu dânsul cum nu se putea mai frumos, îi daseră dovadă temeinică de prietenie.

– Te înșeli, îmi zise, dacă au făcut-o e numai de interes. Călătoria aceasta maschează o importantă misiune politică. De trei ani, în Balcani mocnește focul; cancelariile lucrează de zor. Și-au adus aminte până și de mine... Nu, crede-mă, degeaba se face numai rău, bine sau măcar plăcere niciodată.

Fiindcă venise vorba de prietenie și de făcut bine, socotii momentul potrivit să-i spun ce mă adusesese la dânsul. Zâmbi.

– Oi fi eu nebun, cum zice lumea, dar chiar așa ca să-l fac om pe Pîrgu, nu!

Îl auzisem totuși, în timpul din urmă, și nu o singură dată, făgăduindu-i solemn nedespărțitului său Gore tot sprijinul, risipindu-i temerile de nereușită.

– Nu numai, adaogă el, că n-am stăruit pentru numirea lui, dar am avut speciala grijă s-o împiedic, nu e întâia oară că-l lucrez astfel; crezi că șnapan cum e, n-ar fi parvenit până acum și el, nu l-ai fi văzut ce șef de cabinet, prefect, secretar general, deputat; nu s-ar fi și însurat bine dacă n-aș fi fost eu să mă pun de-a curmezișul? E desigur tot ce am făcut mai drept în viață, mai cinstit; să fi procedat altmintreli, ar fi fost imoral. Și deosebit de aceasta, lăsându-l să se ridice l-aș pierde, m-ar părăsi și mi-ar veni tare greu să mă lipsesc de serviciile sale.

Din nenorocire. Ca să pot vâna fără caznă și fără a mă mânji în mlaștinele vițului, trebuie să mă întovărășesc cu această hienă, s-o hrănesc, să-i sufer puturoșia. Ce te îndeamnă însă pe dumneata să-l frecventezi pe Pirgu? – haz cred că nu faci de trivialitatea lui stupidă. De mult țin să-ți atrag atenția să te ferești de el; e mai primejdios decât îți închipui; e în stare de orice, nu e dintre aceia pe cari lașitatea îi împiedică de a merge până la crimă. Are mai mult de una pe conștiință. Ia seama: împotriva dumatile e foarte pornit, neputându-ți însă face deocamdată ceva mai grav, se mulțumește să te acopere de bale; o noapte întreagă a stat deunăzi cu Poponel să te batjocorească, da, cu Poponel, căruia, de câte ori are mica sa afacere de moravuri, sari să-i iei apărarea cu aceeași naivitate cu care ai alergat astă seară la mine pentru Pirgu.

Am avut de altfel neplăcerea să constat culpabila slăbiciune ce ai de tot ce poartă stigmatul declasării, de tot ce e tarat, ratat, epavă și nu ți-aș găsi scuză nici când aș ști că e numai pentru a face studii, a lua „schite”, fiindcă ar însemna atunci să plătești o marfă mult prea vilă afară din cale scump.

Boema, odioasa, imunda Boemă ucide și adesea nu numai la figurat.

Cum țin la dumneata mai mult decât la prietenia dumatile, nu m-am temut că ai să te superi pe mine și mi-am permis acest blam indiscret pe care îl estind asupra întregului fel de trai ce ai adoptat în timpul din urmă. Îl retrag însă, gata de a face amendă onorabilă, dacă mă asiguri că ești mulțumit, că după momentele de uitare de sine nu simți în dumneata gemând demnitatea rănită?

Știi, urmă el, fără să aștepte să-i răspund, știi ce precară, ce penibilă a fost existența mea lungă vreme, recunoști că aș fi avut tot dreptul să mă cred „mamzer”-ul din Talmud. Știi cum ani și ani – *grande mortalis aevi spatium* – m-am zbatut în vid pentru neant. Ei bine, acelei vremi de încordare și de zbucium, de privații, de umilințe, îi am nostalgia... eram mulțumit. Îndată însă ce persecuția a încetat și m-am pomenit ajuns deodată la o situație la care de mult renunțasem să mai sper, a început neîmpăcarea.

Eram departe de a fi un romantic și totuși amorul meu propriu a suferit văzând că ceea ce treizeci de ani de viață austeră și probă, treizeci de ani de sacrificii, de studiu și de laboare nu fuseseră în stare să facă, au făcut câteva nopți petrecute cu atotputernica soție a unui președinte de consiliu. Curând ajunsei apoi la convingerea că amețitorul meu succes nu era decât o cursă perfidă pe care soarta mi-o întinsese ca să-mi arate până unde îi poate merge ironia. Tot ce râvnisem până în ajun cu ardoare: putere, parale, distincții, nu numai că, odată dobândite, nu-mi procurau nici o satisfacție, dar mă indispuneau, mă iritau, tămâierile îmi păreau ofense, însăși voluptatea răzbunării o găseam fadă. Pentru mine alternativa era deci simplă: trebuia să am ori energia de a sta pe poziție ferm până la fine – și, înșelându-mă singur, să consimt astfel ca falimentul moral al vieții mele să fie și fraudulos – ori eleganța de a-mi suna retragerea. Eleganța aceasta am avut-o. Și, cum ce mai îmi rămânea de viețuit avea să fie fără nădejde și fără țel, am socotit că era de prisos să mai alung geniul rău care, din întâia mea tinerețe, venea întotdeauna să mă ispitească în faptul serii.

S-au mirat cei ce mă cunoșteau că nu m-am expatriat. Ți-aduci aminte de istoria italianului care venind la Paris, în timpul lui Ludovic al patrusprezecelea, a fost pe loc întemnițat la Bastilia și uitat acolo treizeci și cinci de ani. Când, în întâiele zile ale Regenței, a fost în sfârșit cercetat și, dovedindu-i-se deplina nevinovăție i s-a spus că i se redă libertatea, nenorocitul a întrebat cu tristețe ce să mai facă cu ea și a cerut să fie lăsat în închisoare. Ca dânsul am fost și eu, sunt poate reîncarnarea lui. Ce aș fi căutat aiurea? Din ce e pe lume nu mă interesează și nu-mi face plăcere nimic, absolut nimic, chiar cu ce mi-a fost atât de drag, studiu, artă, lectură, scris, dacă mă mai îndeletnicesc e numai ca să ucid timpul; la drept vorbind, pot zice, fără a face stil, că nu trăiesc; e mult de când așteptând să i se deschidă, sufletul meu ațipește pe prispa sălașelor Morții. Adăstarea e pe sfârșite. Va veni apoi, adâncă, uitarea...

– Uitarea, exclamai eu, în nici un caz. Opera pe care o desăvârșești de peste treizeci de ani, ieșind la lumină îți va hărăzi nemurire.

– Nu! O dată cu mine va pieri și ea. Când voi fi închis de veci ochii, o mână credincioasă va nimici tot ce se află aici scris. Ai văzut că în cabinetul meu de lucru dulapurile sunt ferecate în zid și au perdele. E pentru ca să nu se vadă că nu au fund: sunt deschise pe o galerie. Înainte ca prin față să se pună sigillii sau să se deschidă, pe din dos, nevăzută, mâna își va face datoria.

Mă înfiorai, știind că nu era om care să glumească. Erau osândite dar să piară necunoscute lucrări ce ar fi făcut admirația veacurilor, lucrări pentru

scrierea cărora regăsise pana cardinalului de Retz și cerneala lui Saint-Simon, file vrednice de Tacit. Și mă cuprinse o părere de rău sfâșietoare.

– Crescut de copil în străinătate, reluă el, nu aveam de unde ști că aici suntem la porțile Răsăritului, unde scara valorilor morale e cu totul răsturnată, unde nu se ia în serios nimic. Cu o încăpățănare ce nu pledează în favoarea inteligenței mele, dar pe care nu o regret, căci, dacă ar fi să reîncep, aș face la fel, nu am consimțit să mă asimilez, să mă adaptez, deși învățasem că „*Si Romae vivis, romano vivite more*”. Am fost firește deci privit ca un străin, mi-am făcut dușmană toată lumea. Cu scârbă a trebuit să dau o luptă pentru care nu eram făcut. Văzând că era greu să mă distrugă cu „zeflemeaua” – mușcam eu mai veninos – s-a urzit în jurul a ce începusem să public complotul tăcerii. Dându-mi seama că singurul mijloc de a mă răzbuna era să nu las în urma mea nimic de care să se folosească și să se bucure alții, cum sunt lipsit de vanități subalterne, am considerat acel complot ca bine venit și am aderat la el eu-însumi. „Patrie ingrată, nu vei avea oasele mele”, a spus Scipio-Africanul să i se scrie pe mormânt. Oasele eu le las, rodul creierului meu însă, cugetarea, nu!

Se uită parcă îngrijorat la ceasornic. Mă ridicai să plec.

– Mai șezi puțin, stăruie, ieșim împreună, mă însoțești până acolo. Și cu glas surd: E mai sigur.

Străbătui iar șiragul de saloane unde, între toate florile afară de cele firești, dăinuia, ca îmbălsămat, cu Olimpul său sulimenit și pastora sa dulceagă, veacul galant. Dar, în cel mai împodobit din ele, contrastând viu cu minunile de gingășie ce se aflau acolo, răsărea posomorât, din umbra unui colț, chipul unui om de o stirpe cu totul alta decât a acelora, bărbați și femei, ce-și surâdeau viclean sau galeș din cadre. Mă reținui. Asemănarea sa cu Pașadia era așa desăvârșită că s-ar fi zis că era chiar acesta, mai tânăr numai, costumat în urâtul port boieresc de acum o sută de ani.

– E străbunul meu, zise Pașadia. Fiind din familie singurul pentru care am simpatie nu i-am ars, ca celorlalți, portretul. Fu un Bergami. Mândrețea lui, aureolată de prestigiul ce înveșmântă în ochii femeilor pe aceia cari au ucis, îl făcu să treacă de la coada butcei domniței Ralu la dânsa în pat. Primi drept plată Măgura și topuzul armășiei. Cum vezi dar, surceaua n-a sărit departe de trunchi și cred că și starea sa sufletească trebuie să fi fost cam la fel cu a mea pentru ca el, în floarea vârstei, să se fi lăsat, cu știrea lui, să fie otrăvit.

Portretul acesta e unul din puținele lucruri de aici ce-mi aparțin, restul e tot cu chirie.

Coborâram încet scara, vorbind. Jos așteptau doi feciori și Iancu Mitan, credinciosul casei. De după uși priveau curioase alte slugi. Cupeul porni repede și curând ajunserăm în strada Vienei.

– Dacă îl întâlnești pe Pirgu, îmi recomandă el la despărțire, spune-i că am făcut cum am crezut mai bine și că în noaptea asta plec... la munte.

Asfințitul crailor

„Vous penetrez dans les familles, nous peindrons des intérieurs domestiques, nous ferons du drame bourgeois, des grandes et des petites breteches”.

Monselet

Spre primăvară, plecările acestea fură din ce în ce mai dese, șederile mai lungi.

Îndată ce se întorcea, Pașadia ne poftea la prânz. Presupunând că era cu puțință să aibă de vorbit cu Pantazi, cu care pe zi ce trecea se lega mai strâns, și lucrări ce-i priveau numai pe dâșșii, luasem obiceiul ca, după cafea, numaidecât, să-i las un ceas-două singuri, cum făcea Pirgu.

Plecam o dată cu acesta, nu însă fără a avea grija să mă informez înainte de a ajunge la poartă, încotro voia s-o apuce, pentru ca s-o iau în partea dimpotrivă. Mă întrebă odată unde mă duceam. Îi spusei că la Academie.

– Nu știam, zise, că s-a redeschis și mă mir cum de n-am aflat și eu. Au să se arză iar, să vezi. Biliardul a căzut de la modă; un „trei-benți”, un „pul-secret” nu mai joacă decât alunarii și e păcat: erau jocuri drăguțe.

Se agăță să vie și el. Îl lămurii că nu de Academia de biliard era vorba, ci de Academia Română. Se interesă ce căutam acolo și fu sincer dezamăgit când mă auzi că mergeam să citesc. Mă dojeni.

– Nu te mai lași, nene, odată de prostii? Până când? Ce-ți faci capul ciulama cu atâta citanie, vrei să ajungi în doaga lui Pașadia? Ori crezi că dacă ai să știi ca el cine l-a moșit pe Mahomet sau cum îl chema pe ăl care a scos întâi crucea la Bobotează e mare scofală? Nimic; cu astea te usuci. Adevărata știință e alta: știința vieții de care habar n-ai, aia nu se învață din cărți.

Se vorbea astăzi, înainte să vii, că te-ai apucat să scrii un roman de moravuri bucureștene și m-am ținut să nu pufnesc de râs. Ba nu zău; dumneata și moravuri bucureștene! Chinezești poate, pentru că în chestia asta ești chinez; cum ai să cunoști moravurile, când nu cunoști pe nimeni; mergi undeva, vezi pe cineva? Afară numai dacă ai de gând să ne descrii pe

noi, pe Pașa, pe mine, pe Panta; cu altcineva nu știu să ai a face; ...a! da, Poponel, amicul. Ei, dacă ai merge în case, în familii, s-ar schimba treaba, ai vedea câte subiecte ai găsi, ce tipuri! Știu eu un loc.

Îi luai înainte:

– La Arnoteni, adevărații Arnoteni.

Înlătură cu un gest orice îndoială. Și, confidențial:

– Iese și șperț, e joc mare până dimineața, ducem, se înțelege, și harțabalele; ei cu punga, noi pe de-a lături, doftorii cei fără de arginți.

Slujindu-i, pentru a nu mai știam câta oară, făgăduiala cu care mă scăpam de plicticoasa stăruință ce de șase luni puneă ca să mă atragă în acea casă deochiată, pentru nimic n-aș fi crezut că foarte curând, cu prilejul unei alte mese la Pașadia, el avea să-și ajungă mulțumită tocmai mie scopul. Rău însă dacă mi-a părut în urmă de ceva, a fost numai pentru că nu l-am ajutat să și-l aducă la îndeplinire mai devreme.

Cam sătul de la un timp de savantlăcuri, simțeam nevoia să petrec, să râd. Și așa cum m-a făcut atunci, de la amiază până seara târziu, Gorică, l-a răscumpărat față de mine de toate păcatele. Parcă înnebunise; de mai multe ori Pașadia voi să-l dea afară. Nu mi se mai întâmplase să văd la el o asemenea năbădăioasă veselie, deschisă și bufă în draci, veselie străină de firea lui și totuși nesilită, al cărei rost ne lăsă să-l întrevădem abia spre sfârșit, în trecut: murise tată-său.

Condoleanțele ce Pantazi și cu mine ne grăbirăm a-i prezinta, le reteză scurt, rugându-ne să fim serioși.

– Aș înțelege, concedă, să mă compătimiți că nu m-a scăpat Dumnezeu de pacoste mai devreme.

Ei, să fi crăpat Sumbasacu Pirgu cu zece-doisprezece ani înainte, să-i fi lăsat de atunci cele douăzeci de mii de lei ce se cuveneau fiecăruia din cei opt copii rămași din șaptesprezece câți fuseseră, credeam noi că ar fi ajuns Gore ceea ce era: nemțoaică la hodorogi? Ce om ar fi fost! Avocatul cel mai strălucit, gloria baroului român. El l-ar fi apărat pe Pașadia învinuit de atentat la pudoare și l-ar fi scăpat dovedind că e neputincios. Avocat și profesor la Universitate. S-ar fi îndeletnicit, în ore pierdute, și cu literatura, ar fi biciuit moravurile, ar fi comis piese – piese proaste bineînțeles, istorice – și însăila lungi dialoguri între personajii din veacuri deosebite, juca rolurile de forță, se bălăbănea, sforăia, mugea. Și s-ar fi mărginit numai la atâta? – nu! Purtător de cuvânt al revendicărilor democratice cele mai sfinte, ar fi cerut în Sfatul Țării împărțirea moșiilor la țărani și votul obștesc. Și, pe loc, un discurs, nu

mai găunos nici mai sec decât cele ce se îmbăloșau puturoase sub cupola din dealul Mitropoliei, fu gata. Distins, cum era, ar fi intrat și în diplomatie; ce, parcă pentru asta musai ar fi trebuit să aibă și el curiozități ca Poponel și, la urma urmei, de ce nu: nu-l avea pe Pașadia la îndemână? Dar visul său dulce fusese viața la țară, patriarhală; s-ar fi pus pe plugărie sănătoasă, și-ar fi lucrat podgoria...

– De minune, îi zisei, dar acum, că te-ai văzut moștenitor fericit, de ce ai de gând să te apuci?

– Am să mă fac nene, răspunse, în Crucea-de-piatră, să am și eu țăța mea și cadănele mele și pitpalacul meu, și am să mă aleg epitrop la biserică; mai încolo, la bătrânețe, am să mă călugăresc chiar, pe onoarea mea! și se vedea, cuvios întru Domnul monah Gherasim, Ghideon sau Gherontie, protopsalt la schitul lui Darvari din Icoană, pomenindu-se că zice când îi vine rândul la citire: „contra” sau „passe-parole” și ca să ne dea o dovadă de chemarea sa pentru viața schimnicească, balmăji pe nas, popește, aproape trei sferturi de ceas un deșăntat amestec de cântări bisericești și de cântece de lume: „Primăvară dulce” cu „Din cireș până-n cireș”, „Hristos a înviat” cu „*Ma parole d'honneur, mon cher*”, „Pre Domnul să-l laudăm” cu „*I haram bam ba*”. Pantazi râdea cu lacrimi, Pașadia se resemnase. Dar deodată Gore amuți, holbă sperioși ochii și, ridicând mâna dreaptă cu arătătorul în sus la ureche, rămase ca împietrit. Pantazi îi ceru să spuie ce era.

– Cum, nu auziți? zise... „trâmbița răsună, tricolorul s-a-nălțat”. Și, cu deznădejde, urlând: „Dați-mi, dați-mi arma mie, vreau să mor în batălie, nu ca sclavul în sclavie, dați-mi, dați-mi calul meu!”, își încălecă scaunul și dete să se avânte, dar se împiedică de covor și căzu peste o răcitoare, fără a-și face însă vreun rău, căci se sculă numaidecât, sprinten, și, ușor de parcă nu atingea podelele, ne arătă cum avea să joace peste Carpați, între Tisa și Nistru, hora cea mare, hora unirii tuturor românilor, și chiuia și se fleorția: „ti cu floli la pălălie, ti cu floli la pălălie, uite-așa, uite-așa, hăi, hăi, hăi, hăi!” Pieri apoi, ca peste puțin să se întoarcă, cu nădragii în vine și cu cămașa afară, abătut, mult trist: se gândise că nici în ziua aceea – din ale vieții sale cea mai ferice, când la zarea unui Viitor foarte apropiat dar, vai! nu și al lui Pașadia, toate îi surădeau așa trandafirii – nici atunci măcar, noi n-aveam să-i facem cheful să mergem cu dânsul la Arnoteni, adevărații Arnoteni. Și de ce? – parcă nu știam că nicăieri ca acolo nu se petrecea mai draguț: un joc ușor, un maus, un drum-de-fier, un pocher, unde găseai întotdeauna? – la Arnoteni; o băutură ușoară, un spriț, un coniac, o marghilomană, unde? –

la Arnoteni; o blândă copilă, după pofta inimii, ușoară, ei, unde? – tot la Arnoteni și numai la Arnoteni, singurii adevărați, binecuvântat neam boieresc, împodobit de toate virtuțile creștine. La drept vorbind, Maiorică era un maimuțoi, dar cocoana Elvira, ce matroană! și fetele, niște cotoșmane, niște armăsăroaice. A! dacă nu voiam, era numai ca să lovim în el, să-l jignim, și nu era frumos din partea noastră, nu se cădea să ne purtăm așa cu un frate. Se obidi. Și, sumețându-și cămașa ca să-și acopere fața, plânse cu amar.

Chiar sincer să fi fost, și oarecât era, n-ar fi meritat compătimire. Dacă nu-și atingea ieftina țintă, vina era numai a lui: cum știa că noaptea, când eram cu Pașadia, îl urmam tustrei oriunde, orbește, ce i-ar fi fost mai lesne decât să ne ducă acolo fără să ne mai întrebe de vrem ori ba și fără să ne spuie dinainte? Poate îi dase prin cap, era de la mintea omului, dar se temuse. Noi la Arnoteni ajunsesem, în urma neclintitei noastre împotriviri de a călca în acel locaș de joc și de întâlnire; să-i pară ceva atât de grav, de cu neputință, încât se crezu jucăria unei amăgiri când văzu că-mi fu destul să arunc atunci o vorbă la întâmplare: „ce ar fi să ne abatem astă seară pe la adevărații Arnoteni?” pentru ca Pantazi să zică: „de ce nu?”, iar Pașadia că acolo sau aiurea îi era tot una. De mirare că de bucurie Gorică nu înnebuni de-a binelea; îl apucară curate năvârlii, scâncea, se tăvălea pe jos, se da tumba și trebui să-l amenințăm că nu mai mergem, ca să renunțe la hotărârea de a face drumul călare pe unul din caii de la cupeu.

Că nu știu cum îi zicea străzii unde stăteau Arnotenii nu trebuie să pară ciudat: timp de o lună cât am fost de la ei nelipsit, nu mi s-a întâmplat nici să intru nici să ies decât prin fundul fără uluci al curții care răspundea pe cheul drept al Dâmboviței, ceva mai sus de Mihai-vodă. Era mai aproape și nu mă vedea nimeni.

Păstrez de întâia mea vizită o amintire neplăcută. Am trăit atunci un ceas de răfuială cu mine însumi în care singur mi-am deplâns încanalierea. Doamne, cu ce lume m-am adunat în acea seară, strângerea a ce mâini a trebuit să îndur! Amară, musttrarea de odinioară a lui Pașadia îmi răsuna, neiertătoare, în urechi. Seară tristă, chiar dacă n-ar fi fost decât plictiseală; lui Pirgu îi pierise tot hazul, făcea acum pe „directorul”, înjgheba mesele de joc, trăgea locurile. Pe Pașadia îl băgă într-un pocher, pe Pantazi într-un drum-de-fier, amândoi cu câte o femeie la dreapta și la stânga. În tăcerea ce se făcu înainte de prima lovitură, din odăile neluminate ce dădeau în larga încăpere din mijloc se auziră șoapte, râsete înfundate, un suspin.

Socotii momentul potrivit s-o șterg englezește; tot n-aveau să mă mai prindă a doua oară. Mă credeam scăpat când, în ușă, mă pomenii față în față cu „sufletul maichii”, cocoana Masinca Drângeanu.

– Fugi ca să nu mă conduci pe mine acasă, îmi zise întinzându-mi mânușita înmănușată cu palma în sus ca să i-o pot săruta în ochiul rămas gol deasupra încheieturii. Nu mă mai iubești...

– Vă dau voie, conîta mea, o întrerupsei, să mă credeți capabil de toate nelegiuirile, de asta însă nu! Și nu era din parte-mi o măgulire deșartă; s-ar fi putut oare să nu te înnebunești după ea? – și nu de frumoasă ce rămăsese în pofida vârstei pe care o înșela după cum își înșelase cei doi bărbați cu cununie și nu mai știa câți fără, dar pentru că avea un „vino-încoace” căruia nu era chip să te împotrivești și dichisurile toate, și tabieturile, și ochiadele. Mă răzgândii firește de plecare și fui martor la o primire neobișnuit de călduroasă chiar pentru țara românească. Stăpâna casei și fetele amândouă se năpustiră pe noua sosită întrecându-se care mai de care s-o îmbrățișeze și s-o pupe. O întrebau totdeodată, nu pe rând și fără a-i da răgaz să răspundă, cum petrecuse la Nizza de unde se întorsese de curând, o pipăiau, o puricau, se țineau de dânsa să ia ceva. Cam de silă, „sufletul maichii” se hotărî pentru o cafea și căzu la învoială pentru un „Cointreau”. Refuză însă să intre a patra la un maus și se așează cu mine la o măsuță în fața unei oglinzi în care se putea vedea tot ce se petrecea în salonul vecin unde se juca.

Ținu să știe de ce mă grăbisem să plec – vreun „rendez-vous”? Nu-i tăinuii adevărul. Recunosc că aveam în parte dreptate: parcă ea se simțea bine alături de Frosa Bojogescu sau de Gore Pirgu; dar ce voiam? – așa e peste tot unde se joacă și se trăiește de pe urma jocului. Mai trebuia să Țiu însă socoteală de asta când aveam în schimb fericirea de a-i cunoaște pe Arnoteni?

Nu vorbea bineînțeles de Maiorică: Maiorică era așa dobitoc! Totuși avea și el ceva: o tărie pe care, oricum, nu se putea să n-o admiri. Sărac-lipit, dator-vândut, respins de neamuri cari de mult nu mai voiau să știe de el, ocolit de lumea cumsecade, hulit și arătat cu degetul, el rămânea netulburat, își păstra înfumurarea, ifosele, ȳafna. Nepăsător de tot ce nu-l atingea chiar pe dânsul, în ființa lui, de soție și de fete nu se sinchisea cătuși de puțin; le-ar fi văzut pierind sub ochii lui, fără să clinească, ar fi purtat bucuros mănuși croite din pielea lor. Ca vrednice odrasle, fetele n-ar fi pregetat nici ele să-și facă gentulițe dintr-a lui, trainic toval argăsit gata. În schimb nevastă-sa se prăpădea încă după el, îl iubea cu dor de jertfă, îl

slugărea ca o roabă, dându-i îngrijiri peste îngrijiri – o! unele scârboase – îl oblojea, îl sclivisea, deși știa bine că „maiorelul” ei, cum îi zicea, mergea la alte femei, femei nu tocmai din lumea mare, de la cari se întorcea fără lețcaie și uneori mototolit, zgâriat și cu vânătăi. Așa i se întâmplase pesemne chiar în ziua aceea: nu juca, făcea zâmbre și-și tot frichinea un ochi deasupra căruia se întrevedea un cucui zdravăn. Îl priveam în oglinda aplecată, stârpitură bătoasă, dând târcoale meselor de joc cu umbletul său țacănit, săltându-se din călcăie și înălțându-și deasupra umerilor chibiților scăfârlia scofâlcită și smochinită de ȋigan bătrân, îl priveam, căutându-i zadarnic vreo urmă de asemănare cu ofițerașul încârlionțat dintr-o fotografie îngălbenită de pe măsută, frumușel și firav așa cum era pe vremea când îl trecuse pe răboj cu însemnarea „*piccolo ma simpatico*” frizerul Coriolan. Hotărât, nesimțirea îi pria tot atât de puțin lui cât o seca pe durdulia sa jumătate amorul. Încă tânără la față, învoaltă și spelbă, ea își plimba voioasă printre mosafiri maldărul de carne fleșcăită, legănându-și sânii căzuți și coapsele dolofane, glumea, râdea, avea pentru fiecare o vorbă și un zâmbet. Mi se păruse totuși că se întrezărea la dânsa o mahnire ascunsă pe care mă grăbii să o pun pe socoteala necredinței soțului și a desfrâului fetelor. Masinca nu mă lăsă să mă înșel: Elvira nu fusese străină de căderea fiicelor sale; cât despre partea infidelității, cu toată dragostea, nu se lăsa nici ea mai pe jos, era întotdeauna „*en carte*” cu Maiorică, îi da chiar puncte înainte. Dacă era nemulțumită, pricina trebuia căutată aiurea. La Arnoteni, în casă, se întâmpla să fie zile fără pâine, fără ceartă însă nu, și, să se fi mărginit numai la atâta, nu ar fi fost nimic, dar fetele se încăierau și se păruiau în lege, aruncau una într-alta cu ce le venea la îndemână, se zgâriau, se mușcau, își rupeau ce aveau pe ele și apoi tăbărau pe mama lor amândouă, o snopeau în băți. La ȋipetele ei săreau vecinii sau trecătorii s-o scape. Dar Maiorică?... Maiorică, „pârciu!” – așa-l porecliseră ele – nu se băga, sta departe, numai dacă vedea că se îngroașe gluma da fuga afară și cu glasul lui fonfăit chema „mpoliția”. Era pățit săracul: odată, de 10 mai, când se îmbrăcase și el militărește să meargă la paradă, s-a pomenit decorat de sus până jos cu niște chiftele marinate. Timp de un an cât Arnotenii stătuseră la dânsa cu chirie – cu chirie vorba venea – Masinca nu avusese nevoie să mai meargă la teatru și adesea nu știuse ce trebuise, să răză ori să plângă?! A! fetele erau ceva nemaipomenit, ceva de spaimă.

Cea mare mai ales, Mima. Una care se grăbise să facă să se vorbească de dânsa. Avea numai cincisprezece ani când, la Galați, unde tată-său era în

garnizoană, sucise în același timp capul a doi tineri, niște gugustiuci amândoi. Tot punându-le iubirea la încercare, unuia, copil de oameni avuți și singur la părinți, i-a cerut să fure de la mama lui niște giuvaiericale, pe celălalt, casier la un toptangiu, l-a împins la cheltuieli peste puterile lui și, ghiceam, dobitocul băgase mâna în tejghea. Lucrurile n-au întârziat să se dea pe față și băiatul de familie, de rușine, și-a zburat creierii, iar băiatul de prăvălie a înfundat un an pușcăria. Această istorie avusese urmări triste numai pentru alții, astfel bietul Maiorică își văzuse în sfârșit retezat slabul fir ce-l mai ținea în oștire; vinovata rămânea mândră de isprava ei și cu tot dreptul de a fi mulțumită, deoarece îi datora în cea mai mare parte căutarea ce avea la bărbați, de la cari însă nu știa să tragă foloase, izbutind numai a-și face de cap, nu a se și căpătui. Binevoitoarele încercări ale Masinchii de a o îndruma fuseseră zadarnice: Mima nu era de școala păstoritei care aruncă mărul și apoi fuge să se pituleze după sălcii, școala străveche și pururi nouă a cochetăriei; pentru dânsa fermecul vălurilor ce cad, ucigător de încet, unul câte unul toate, afară de cel din urmă, lucrătura în foi de viță și acele mici jocuri de ațătare și de ispitire, atât de răsuflăte și totuși nedând niciodată greș, erau numai mofturi și fasoane de curcă beată. Bătăioasă și pornită, i-era destul să vadă un bărbat ca să necheze și să-i sară de gât, și când i se întâmpla să dea peste vreunul mai tare de înger care să nu fugă speriat, dacă era om întreg, n-avea de ce să se mai apropie de ea și a doua oară. Și Masinca găsea lesne mijlocul de a-mi destăinui în felul cel mai cuviincios, cum, printr-o crudă batjocură a soartei, fata aceasta mare și bine făcută, chiar cam din topor, nu era femeie desăvârșită: un oarecare cusur de croială din naștere înlătura la dânsa puțința împreunării sănătoase și depline și tălmăcea poate pătimașa ei aplecare la legături împotriva firei ce o făceau să-și piarză și puțină judecată de care se bucura; când avea cârlig la vreuna, nu-și cruța nici neajunsuri, nici umilințe, ba ceva mai mult: ea, atât de zgârcită, nu se da în lături de la cheltuială, o plimba cu muscalul, îi cumpăra ciorapi de mătase, sticle de parfum; cu Rașelica Nachmansohn tocăse vara trecută, într-o lună, patru mii de lei, bani șterpeliți de la unul Haralambescu când adormise la ea beat. Mărturisea ea singură; să-i fi vorbit de rușine, te-ar fi întrebat cu ce se mănâncă; seara se dezbrăca într-adins cu perdelele ridicate și popii, când venea cu botezul, îi ieșea înainte în pielea goală. Ei, dar ce mai vorbă; așa cum era, cu toate cusururile, rea de gură, rea de muscă, rea de plată, pălăvatică și haihuie, spunându-le și făcându-le toate pe dos și de-a-ndăratelea și, mai înainte de orice, primejdioasă, în stare să te bage în

belea, Mima avea hazul ei, era simpatică, ceea ce nu se putea zice și despre soră-sa mai mică, Tita, care, tembelă și toantă pe cât era ea de dezghețată și de vioaie, în afară de destrăbălare, de minciuni și de răutate nu avea comun cu dânsa decât murdăria – ah! era greu de închipuit și mai greu de spus în ce hal erau: la un anume timp, pe călduri mai ales, nu te puteai apropia de ele de miros; mânjeau locul unde stăteau. Dintr-o boală din copilărie, Tita rămăsese cam înapoiată și un început timpuriu de surzenie îi oțetise și mai mult firea vrăjmașă și posacă; de salcie ce era ajunsese să fie ocolită și unii jucători se plângeau că le face ursuzluc. Și, deși nici ei nu i se întâmpla să zică vreunui mușteriu: „nu”! își da poalele peste cap numai la întuneric; pe față, în lume, avea o purtare aproape aleasă, pe care, desigur, n-o învățase de la vistavoii ce le crescuseră; niciodată n-ai fi văzut-o întinzându-se sau zbenguindu-se, nici auzit-o vorbind porcării și înjurând ca pe cealaltă. Dar unde neasemănarea mergea așa departe că atingea marginile prăpăstiei între două stirpe era la înfățișare și la chip. Lătăreață, lăbărțată și lapoșă, vădit supusă la o apropiată îngrășare, Mima era cârnă, cu ochi verzui mici sub sprâncenile drepte îmbinate și cu fruntea mâncată de un păr castaniu nesupus și stufos, pe când Tita, mărunță și șuie, cu încheieturi gingaș strunguite la mâini și picioare mici, purta înfipt între umerii înguști un cap de citoreasă din veacul fanariot, cu ochii căprui și codați, cu nas coroiat și lung, cu buze subțiri și tivite. Aveau totuși ceva la fel: glasul, a cărui frumusețe mă izbise. De un alt timbru al fiecăreia, deopotrivă însă fluid și limpede, cântând cuvintele, el evoca un lin murmur de ape îngânat cu șoapta vântului în frunzișuri și poate că fermecul lui nu a fost străin de mila cu care am ascultat acele triste lucruri. Odată mai mult aveam în carne și oase dovada de ce greu păcat se încarcă, în becisnicia lor, vechile neamuri căzute, nehotărându-se a se stârpi, cu dinadinsul, ele singure pe calea malthusiană. Câte umilințe și câtă durere nu și-ar putea astfel cruța.

Ca duioșie, plecarea „sufletului maichii” nu avu nimic de pismuit venirei. Cu lacrimi în ochi, maioreasa mă asigură că așa o prietenă a doua nu găseai în viață. Îmi veni să-i spun că ar fi fost și de prisos. Dar când Masinca fu dincolo de prag și eu încă înăuntru, cineva mă trase pe la spate de mânecă. Era Mima. Arătându-mi ștregărește tovarășa de drum, făcu repede cu degetul cel mijlociu un gest mult prea elocvent și o tuli apoi într-un hohot de râs.

Ieșind în curte, putui să constat că la Arnoteni până și casa unde stăteau părea deșucheată. Unui vechi trup de clădire pătrat și cu un singur rând i se

înnădise mai târziu, în dos, pieziș, o coadă deșirată și îngustă cu două caturi, rămasă netencuită și fără geamuri la șubredul pridvor care o încingea sus de la un capăt la altul și da într-un soi de turn de scânduri cârpit cu tinichele ce adăpostea scara. Dă răpănătura aceasta, care ziua ar fi trecut nebăgată în seamă, dobânda, în bătaia lunii, ceva tainic și mă oprisem tocmai s-o privesc când tresării deodată înfiorat. Se auzea de acolo prelungindu-se lugubru în urlet, un lătrat ce nu semăna a fi de câine.

– Au adus-o iar pe bătrâna – zise Masinca – mama maiorului.

Săraca, nu se mai îndura s-o ia Dumnezeu. Nici nu se mai știa de când își pierduse mințile. Și s-o fi lăsat barem în pace, să n-o tot fi vânturat de colo până colo. Fata ei, bogata prințesă Canta, din Moldova, soră vitregă cu maiorul, când o da în seama acestuia, de care se lepădase întotdeauna, când i-o lua; de ce? – rămânea de ghicit; parcă prințesa era vreo zdravănă la cap cu muzicanții ei. Maiorică atâta aștepta: să se pomenească cu maică-sa peșcheș; ar fi dat și acatiste și nu că îi era dor – el nici nu o cunoscuse – dar îi mai picau câteva luni ceva parale – plătea prințesa – și nenorocita nu era o povară: locul nu-l încurca și nu trebuia păzită, pentru că nu făcea nici un rău, adică nu făcea nimic, nu scotea o vorbă, nu se mișca, sta ghemuită ca o momâie în fundul patului, într-un colț; numai în nopțile cu lună, chiar dacă perdelele erau lăsate, se da jos, umbla de-a bușele și lătra cum o auzisem. Și să fi dat mult să nu o vezi... o iazmă.

Mai trăia dar, uitată, vestita Sultana Negoianu; ca într-o altă întrupare, iscată de vreun blestem, fusese osândită să-și supraviețuiască falnica amazoană ce, în puțini ani, izbutise, și nu era pe atunci tocmai lesne, să înspăimânte cu luxuria principatele încă neunite. Îi cunoșteam trecutul, mă îmbiase a-l cerceta enigma tulburătorului ei surâs din portrete – furtunosul trecut ce făcuse de grea ocară numele marelui neam din care rămăsese singura și cea din urmă – îl cercetasem parcă aș fi știut că avea să-mi vie prilejul să-l scriu. Ea fusese crescută la Geneva și la Paris de unde se întorsese în țară la vârsta de șaisprezece ani cu mode și apucături ce uimiseră și făcuseră să se murmure. Impunătoarea sa zestre hotărâse pe marele vornic Barbu Arnoteanu să închidă asupra-le ochii și să-i ceară mâna. Fu o căsnicie zbuciumată și scurtă; lăuză încă după un băiat care avea să fie Maiorică, dânsa fugise cu un oarecine în Moldova unde, precum Bucureștii, o admirase și Iașii, unduind neobosită în baluri sau trecând semeață în goana calului urmată de un stol de adoratori. Ca să-și înduplece soțul părăsit să consimtă la despărțenie, îi dăruise două moșii și se măritase apoi cu fostul mare logofăt

Iordachi Canta, cneaz rus și candidat nefericit la domnia Moldovei; unire și mai puțin menită să dăinuiască: traiul cu un soț zular și cârpanos în sălbatica singurătate a palatului de la Pandina, pierdut între codri bătrâni pe malul Prutului, nu putea avea nimic încântător pentru zvăpăiața Sultana care, îndată după venirea pe lume a unei fete, Pulcheria, plecase, pe furiș și fără gând de întoarcere, înapoi la București. Cu prețul a două alte moșii se văzuse iarăși de capul ei pe care, de atunci, nu mai voise să-l lege. Și trăise. Tot atât de darnică de trupul cât de avutul ei, ca în furia mistuitoare a unei turbe, făcuse să se dea în el iama, împărătește, și tot și încă nesătulă și-l spurcase până și cu dulăii. Mă mărginesc la a însemna potriveala dintre această patimă și de altmintreli nu prea rara ei nebunie ce nu întârziase să izbucnească. Într-o dimineață de toamnă din 1857, fusese găsită rătăcind despletită și despoiată la Herăstrău, pe malul lacului. A! da, eram silit să recunosc: spunându-mi că dacă voiam subiect de roman să fi mers la adevărații Arnoteni, Pirgu nu mă amăgise.

Fu cel dintâi pe care îl întâlnii după acea seară. Pe bulevard, în fața Eforiei, îmi aținea calea. Își întinsese mâinile lipite una peste alta, amândouă cu dosul palmei în sus, mișcând încet policarii rămași în afară.

– La mai mare, solzoșia ta, se închină cu temenele, al nostru ești. Umbli să-ți lași lapții cu folos. Bre, cum te mai înfingeai în undiță la Masinca, o luași pe coarda razachie, cu sacăz dulce, ușor. Ce pramatie; faci pe cocoșu, cotoi mare dumneata. Ei, dar ai de învățat încă multe; ești junic; ca să le fii pe plac maimuțelor trebuie să fii porc, și cu șoricul gros. Și mai ales nu târnoși mangelul că te usuci; de ți-a mirosit cumva a pagubă, împinge măgarul mai departe; știi vorba: malac să fie, că broaște... Dacă vezi însă că ridică coada, nu te pierde, ia-o înainte oblu, berbecește, că până de iarnă să te văz crap împlănit.

– Asta, îi zisei, e drept mulțumire că te-am făcut să-ți vezi visul cu ochii, mergând la Arnoteni.

– După ce m-ai purtat șase luni cu zăhărelul. Și dacă ai mers, de partea cui a fost câștigul, a mea ori a dumneavoastră? Slavă Domnului, ai plecat cu damă și căzăturile s-au umplut; Pantazi, de când l-a făcut mă-sa nu s-a văzut cu atâția bani. Dar n-are a face; fiecare cu norocul lui și al dumitale e mai grozav decât toate, îți pune Dumnezeu mâna în cap.

Nepăsarea cu care îl ascultam nu îl descurajă:

– E cineva care te place lucru mare, cineva nu de nasul dumitale. Ce a văzut la dumneata, dracul știe. Vrea cu orice preț să-i fac vorba.

Nu fui curios. Îl asigurai numai că nu țineam de loc să sporesc cu unul numărul intelectualilor ce abuzau de gentilețea doctorului Nicu.

– A! rânji, degeaba te păzești, de aia nu scapi. Cade când nu te aștepți, pe drum de seară, cu scârbă în casă, la așternut. Nu trebuie să se împlinească oare scripturile: „și se va pogori în chip de papagal”?

De ce te-ai speria însă prostește? După chibzuita mea părere e chiar mai bine să-l ai cât mai devreme; te-ai căutat cinstit, adio grijă: nu se ia de două ori. Și-ți dai drumul. Ai să-mi spui de ailaltă, știu, dar e leac; și iar așa să te jinduiești pentru toate nimicurile de tot ce e mai dulce pe lume, cu ce te mai alegi din viață?

– Ai toată dreptatea, recunoscui. La revedere.

– Ce te zorești așa; te-așteaptă Masinca?

– Mai târziu; acum caut pe Pașadia și pe Pantazi.

Nu mințeam: de trei zile se făcuseră nevăzuți. De Pașadia nu mă mira, plecase poate la munte; dar Pantazi?

– Păi, dacă vrei să-i găsești, zise Gore, hai cu mine.

– Unde?

– Ei bravo, mai întrebi? la Arnoteni, adevărații Arnoteni.

Surprinzător îmi păru nu lucrul în sine, ci amănuntul că acela care ținuse și încă morțiș să se întoarcă acolo fusese Pantazi. Ce îl putuse oare atrage? De joc nici nu mai încăpea vorba; nu era jucător și să fi fost chiar, ce ar fi însemnat acel joc păduchios pentru uriașele sale mijloace? Femeile? Dar în nouă luni de când, împrietenindu-ne, trăisem așa aproape unul de altul, nu-i cunoscusem nici o legătură, vreun capriciu cât de trecător – așa că, venind odată vorba despre acele păpuși ce, zice-se, ar ține loc corăbierilor de neveste în îndelungatele călătorii, cum mă asigurase că această scârboasă rătăcire nu era un basm: se găseau gata sau se făceau pe porunceală; cu asemănarea voită, cele lucrate în Olanda, scumpe, tinzând la plăsmuirea desăvârșită a fapturii firești; fără voie mă gândisem că și dânsul ascundea poate, în vreunul din încăpătoarele cufere îngrămădite în odaia-i de culcare, una care să fi întruchipat leită pe necredincioasa și neuitata sa Wanda. Și dacă nici femeile, atunci altceva ce îl făcea să lase la dânsul să se vestejească în singurătate întâiele flori de București? A rămas pentru mine necunoscută momeala în care fatalitatea s-a îmbrăcat în împrejurarea aceasta ca să-și atingă țelul.

Întrucât mă privește trebuie să-i fiu recunoscător. O viață lungă nu mi-ar fi ajuns întreagă pentru a pătrunde sufletul omenesc în toată ticăloșia

de care e în stare, așa ca cele cinci săptămâni trăite la Arnoteni. Deschisă vraiste oricând, oricui, casa lor, contopire de ospătărie și de han, de tripou, de bordel și de balamuc, era locul de întâlnire al lunei deocheaților și deșucheților timpului: jucătorii și cheflii de meserie, desdrumații, poticniții și căzuții, curățații rămași în vânt, chinuiții de pofta traiului fără muncă și mai presus de putere, gata de orice ca să și-o satisfacă, cei cu mijloace nemărturisite, sau necurate, cei fără-de-căpătâi și cei afară din rândul oamenilor, unii foști în pușcărie, alții pe cale să intre, și apoi femeile, mai respingătoare încă: bătrâne mucigăite la masa verde, somnoroase și arțăgoase, cu mâinile tremurând pe bani și pe cărți, tinere desmăritate cel puțin odată și de timpuriu borșite de avorturi și de boale, la pândă după vânat și ferindu-se de chiul și, între ei și ele, de tot felul și schimbătoare întovărășiri și nade, dezbinări și dușmăanii. O pâclă râncedă de vițiu apăsa vestejitoare asupra mizeriei decorului – tot ce se vedea acolo, la lumina lipicioasă, cernută prin fustele crețe de hârtie trandafirie de la lămpi, nu numai că era urât și de soiul cel mai prost, dar ieșit de soare, pătat de igrasie, prăfuit și afumat, mâncat de carii sau de molii, șchiop sau schilod, ciobit, rupt sau desperecheat – și mizeria aceasta îl strepezea pe Pașadia și-l zbârlea mai mult chiar decât maiorul care, cum îl prindea, îl smintea cu genealogia Arnotenilor, calpă mai sus de Brâncoveanu, printre slugile cărui acel dintâi dovedit istoricește se numărase înainte de a fi boierit. Bietul Maiorică până și în aceasta se arăta tâmpit, căci, dacă ținea să se laude cu neamurile, i-ar fi fost atât de lesne cu acela al mamei lui, mare într-adevăr și, pentru Valahia, străvechi, suindu-și spița craiovească fără frântură și fără tăgadă până la mijlocul veacului al cincisprezecelea, din mare-ban³³ în mare-ban și numai cu încuscriri de voievozi. Un tâmpit desigur, dar nobil: el, care fără risipa părinților săi ar fi stăpânit, lingușit și răsfățat atâtea averi și ar fi fost, firește, cel puțin general-aghiotant regesc și vicepreședinte la Jockey și care, vai! ajunsese ce era, nu avea un cuvânt de părere de rău, de cârtire sau de pismă, purtând – căci era exclus să n-o simtă – ascunsă, jalea casei sale și respingând cu același despreț obraznic și batjocura, și compătimirea. Încolo, bun cu cei mici și milos, totuși nu chiar așa ca soția lui care, poloneză și de herb mândru – Leliwa – nu putea privi cu ochi uscați nici o suferință, gata totdeauna să-și ia bucata de la gură sau haina de pe dânsa ca s-o dea. Hotărât, punându-le în cumpănă bunele și relele, nici unul dintr-înșii nu-și merita soarta.

³³ *mare-ban* – titlu purtat de boierul care guverna Banatul Severinului, apoi Oltenia.

Am mers de la început la Arnoteni cu sfială, găsind că mi se da o însemnătate prea nepotrivită cu cheltuiala la care aş fi putut face faţă. Bănuiala că aceasta se datora vreunei minciuni scornite pe socoteala mea de Pirgu se adevăra: spusese că Paşadia şi Pantazi ţineau la mine lucru mare, unul fiindu-mi unchi, celălalt naş. Cum nu m-ar fi primit dar cu braţele deschise ai casei toţi şi nu m-ar fi alintat care mai de care – de când cu venirea noastră nu începuse să se reverse acolo o suviţă din Pactol? De data asta, maiorul nici nu băgase de seamă că mamă-sa îi fusese iarăşi luată şi pornită la Moldova. Nu ştiu cum am făcut de n-am apucat s-o văd şi eu şi mi-a părut rău. Păgubaş nu rămâneam totuşi. Mai era acolo o altă fiinţă deopotrivă ciudată, cu toată vârsta-i fragedă.

O fetiţă care îmi reamintea vrejurile spelbe şi lungi de ţelină crescute în nisip la întuneric, o fetiţă mută. Mută fiindcă era surdă? – dar atunci avea un alt simţ înlocuitor al auzului, deoarece se neliňujea la cel mai uşor zgomot, întorcându-se întrebătoare spre locul de unde venea. Semăna uimitor cu acea mică dar deşirată prinţesă de Prusia care, întruchipată în ceară, zâmbeşte, din dulapul ei de geamuri, de după o uşă la Monbijou; acelaşi chip bătrânicios şi searbăd, aceleaşi trăsături ascuţite, aceiaşi ochi răi. Singuratică, nedeprinsă cu oamenii, fugea dacă voiai s-o atingi şi se ascundea. Întrebându-l pe Pirgu ce era cu ea, mi-a spus că, în felul lui Lot, pesemne, Maiorică o făcuse cu una din fete la beţie. Fără a merge cu presupunerea aşa departe, îmi dase şi mie în gând că era cu puţinţă să se fi aflat câtăva vreme sub acelaşi acoperiş strănepoata cu străbunica. Nu mult după luarea bătrânei nu s-a mai văzut nici fetiţa.

Preaosebita stimă de care mă bucuram la Arnoteni nu mă scutea de dajdia în natură către Mima; de aceea întrebuiţam şi eu tot soiul de tertipuri, unele cusute cu aţă albă, ca să capăt păsuiri. Într-o după-amiază, întâmplându-se să rămânem singuri, ea şi cu mine, am crezut că mi se înfundase.

M-a pofcit la ea în odaie, unde, ca şi cum ar fi fost să se îmbăieze, se despoie de tot puţinul ce avea pe dânsa. Mă aşteptai să mă puie să fac la fel, dar se mărgini să mă întrebe, în treacăt, dacă o găseam bine. Şi, cu îndemănare, iute, îşi răsuci părul, se potrive, niţel alb ici, ceva roşu colo, se îmbracă din cap până-n picioare. Nu-mi venea să cred că şlampăta lăiaţă de adineaori era aceeaşi cu pupuica spilcuită pe care o duceam peste un sfert de ceas la braţ pe stradă. Aşa era: acasă, în tricou soios de-a dreptul pe piele, cu fusta zdrenţuită într-un peş şi fără ciorapi în papuci de pâslă, şi când ieşea în oraş – rar – frumos gătită, puţin cam băieţeşte, cu mânuşi

întotdeauna proaspete, cu pantofi de lac neatinși pe ciorapul bine tras și numai în trăsura, trăsura cea mai bună ce se putea găsi.

Cu mine o luă însă pe jos, încet, cu ochiuri vădite, vorbind, vorbind numai ea, descusut și deslănat, sărind de la una la alta, încurcându-le pe toate, nespunând nimic. Ajunserăm astfel până în fața casei lui Pașadia ce, în amurg, părea luminată fantastic pe dinăuntru. O privi îndelung, se interesă de împărțeala ei în amănunțime, de mobile, de slugi, punându-mi o sumă de întrebări al căror rost nu-l pricepui decât după ce veni la cea din urmă, aceea uluitoare: credeam eu că avea să-mi fie mătușă? Pusese ochii pe Pașadia, era omul care îi trebuia ei, voia să-l ia de bărbat...

– să fi fost prieteni atunci, ca pe urmă, i-aș fi spus neted să-și ia gândul. Îl cunoșteam pe Pașadia după cum ajunsesem a-l cunoaște și pe Pantazi; într-unul cuvântul cel din urmă îl avea un snob feroce, înzăuat în prejudecățile cele mai copilărești, iar în celălalt se da pe față, la trebuință, un om de afaceri tot așa mehenghi ca unchiul cămătar și contracciu³⁴ și un procedurist nu mai puțin de temut ca învățatul său părinte. Nu, o dată cu capul, Pașadia nu s-ar fi învoit a face un atare pas și apoi, deosebit de aceasta, Mima nu-i plăcea, o găsea plicticoasă, obositoare, el avea simpatie pentru Tita a cărei fire se potrivea cu a lui: nu semăna și dânsa cu una din acele păsări de pradă dârje ce rănite de moarte, cu aripele frânte, își adună puterile cele din urmă ca să se mai năpustească odată asupra dușmanului biruitor? Am împărtășit și eu câțva părerea lui Pașadia despre Mima, curând am găsit-o însă nedreaptă; era o bolnavă firește, o rătăcită, mai murdară, mai rea, mai primejdioasă poate chiar decât cum o încondeiase Masinca, plăcută totuși și apropiată, ispititoare și dulce ca păcatul însuși, mlădioasă și vie ca văpaia și ca unda. Aci abătută la deznădejde, aci de cea mai nebunească veselie, când o credeai mai stălcită, deodată, pe neașteptate, pâlpâia într-însa, înălțător, ceva mult semeț și liber; schimbăcioasă chiar la înfățișare: uneori ruptă de la șale, gălbejită, cu ochii tăiați și stinși și numaidecât apoi dreaptă, rumenă și fragedă, cu buzele umede, cu privirea înrourată, arătând la fiecare dată alta și până și nenorocita sa meteahnă îi da un farmec mai mult, dânsa rămânând pururi dorită și niciodată posedată, asemenea acelor aburoase zâne, fiice ale văzduhului și ale apelor, ce nu puteau fi îmbrățișate de muritori. A, nu! prea scump nu plătiseră cei doi nemernici, unul cu cinstea și altul cu viața, fericirea de a o cunoaște...

³⁴ *contracciu* – persoană care încheie un contract de concesiune.

... și cerea stăruitor sprijinul meu ca să-și ducă scopul la îndeplinire.

Îi făgăduii să-mi dau toată osteneala, dar o prevenii totodată că acela care avea asupra lui Pașadia înrăurirea hotărâtoare nu eram eu, ci Pirgu. O văzui strâmbând din nas sub rețeaua albastră cu bobite... Știam că între dânsa și Gore fusese ceva din care mulțumit de celălalt nu rămăsese nici unul. În față se arătau prietenii cei mai buni, când se vedeau ea îi juca înainte cântându-i: „nenea Gore om frumos și călare și pe jos” și el, cu mâna pe piept, numai în ploconeli, chemând-o: „Domniță, Măria-ta, Luminăție”, îi spunea că se așterne la picioarele ei covor și i se vinde rob cu zapis ca la osmanlâi; în spate ea din pușlama și din pezevenghi nu-l scotea, dorindu-i să ajungă la balamuc sau la ocnă, iar el o înjura cu foc, făcând-o putoare, paparudă, paceaură și se ruga la Dumnezeu să nu-l șontorogească de picioare până nu va apuca să joace o dată măcar tontoroiiul pe mormântul ei.

– Ei, încheie Mima, la urma urmei, dacă trebuie, am să mă iau bine și cu Pirgu.

I-ar fi fost deocamdată greu pentru că Gore nu mai da pe la Arnoteni. Își limpezise în chipul cel mai fericit partea de moștenire, vânzând-o cu un preț aproape îndoit decât spera unui cumnat, și aceasta adusese în viața lui o schimbare adâncă. Intrase în anul maimuțelor, ceea ce se cam putea spune și, despre mine care, de unde mai înainte îl ocoleam cu grijă, ajunsesem să mă țiiu după el.

Era teatru. Cum ne întâlneam, făceam pe grăbitul. Mă întreba încotro și unde, și răspunsul era întotdeauna același: „La Arnoteni, adevărații Arnoteni”.

Se supăra: „O ții așa ca gaia mațu, la gard am prins-o, la gard am legat-o. *Vous devenez agaçant avec vos Arnoteano*; mai dă-i... *Voyons, il faut être sérieux*”. În afară de înjurăturile românești neaoșe, a căror deprindere îi rămăsese scumpă, nu mai vorbea decât franțuzește și cât mai tare, ca să-l audă toată lumea. Pe stradă, când vedeam că se apropie vreo cocoană, eu o ștergeam pe partea cealaltă; dacă o și cunoșteam, intram prin ganguri, prin curți. Iar el, făcându-i loc să treacă, striga cât îl lua gura: „*Regardez, mon cher, quelle jolie femme, comme elle est jolie, elle est jolie comme tout!*”. După ce se îndepărta cocoana, veneam îndărăt. Mă primea indignat: „*Mais, mon pauvre ami, ne soyez pas idiot; vous êtes bête comme vos pieds!*”. Mă lăsa și el și o lua înainte, crăcănându-se, după câțiva pași se oprea, își puneă monoculul, se făcea că măsoară din vârful bastonului ceva sus pe case, apoi se întorcea către mine, pufuind și dând din umeri: „*Mais voyons, voyons*”. Urma o nelipsită raită prin prăvălii, ca să tocmească mobile pentru casa ce

avea de gând să-și clădească în stil românesc, și pe la târgul păduchilor, după icoane; le aduna pe toate câte le găsea; în câteva zile un perete al odăiței de hotel unde se mutase, pe calea Victoriei, se acoperise de sus până jos de preciste scâlciate și de sfrijiți, între alții un Sfânt Haralambie de neuitat, măsliniu, fioros și cu ciuma în lanțuri, sub picioare. Dar aceasta nu era nimic pe lângă altceva care, dacă aș fi ținut la dânsul, ar fi trebuit să mă îngrijoreze, ceva de necrezut și totuși: Pirgu cumpăra cărți. Întâlnindu-l odată cu patru volume frumușel legate la subțioară, e lesne de închipuit capul meu când am citit pe scoarțe numele Montaigne.

– Ce ți-a venit, am exclamat, să iei pe Montaigne?!

– Ei, îmi zise, cu un zâmbet înduioșat, oricum, Montaigne e draguț, are părțile lui. În felul acesta își da părerea în toate discuțiile dintre noii săi prieteni, avocați cu renume sau profesori universitari, oameni în urcare și de viitor; pe cei vechi de breasla lui nu-i mai băga în seamă, se făcea că nici nu-i cunoaște și era pentru mine o neasemuită petrecere să merg în localul unde, spre miezul nopții, Pirgu lua o fină gustare, fiindcă, veniți într-adins jur-împrejur la mese, toți stricații, toate lichelele Bucureștilor stăteau ciorchină.

– Cine o fi ăla, frate? se întrebau unii pe alții.

– E englez, își răspundeau, puteți să-l și înjurați, nu înțelege. Și-l înjurau, și de la ușă și de după stâlpi și de sub mese se auzea strigându-se: „Gore, Gorică!” Dar el, nepăsător, ca și cum nu de dânsul ar fi fost vorba, mânca și bea și aprindea țigări scumpe cu atâta mai mare poftă cu cât adesea era din paralele lor. Deși se învățase de cărți de intrare la două cluburi mari, Pirgu mergea zilnic la tripoul său de baștină ca să se grozăvească cu banii – îi ținea toți la el – și să se dea la Pașadia cu care era certat, să-l ia de sus. Tot hârțuindu-se astfel, se întâmplă ca acesta să-i câștige odată o sumă bunicică. În loc să plece frumos să-și găsească scumpii amici, viitori miniștri, ca să-i audă vorbind despre Bergson și despre conferința de la Haga, Pirgu se încăpățână să-și scoată paguba. Întărâtat de răceala tăioasă a lui Pașadia, de rânjetele și de mârâielile usturătoare ale celor pe cari îi jicnise, se tulbură, jucă brambura și pierdu, pierdu tot – o avere. Înainte de zori, Pașadia, care luase grosul, se retrăgea, lăsându-l în seama tinichelelor să-l scuture și de fărâmituri. Când, mai întors pe dos decât însăși buzunarele sale, intra dimineața acasă, îi căsună pe Sfântul Haralambie pe care, învinuindu-l că i-a făcut ursuzluc³⁵, îl smulse din cui și-l aruncă pe fereastră în curtea dinăuntru

³⁵ *ursuzluc* – ghinion, pacoste.

a hotelului. Dacă s-a crezut cumva că s-a mai înfăptuit în veacul nostru păcătos minunea unei icoane căzute din cer, nu știu, se întâmplă însă alta la care mărturisesc că nu mă așteptam, mi-a fost chiar ciudă; nu mi-aș fi închipuit ca un calic ca dânsul să aibă droturi așa mlădioase și tari. Nu mai târziu de seara următoare, împăcat cu Pașadia dacă nu și cu soarta și senin, Gore se înființa iarăși, gata de luptă, la Arnoteni.

Mergând într-o zi acolo cu Pantazi, către amiazi, dădeam de o tânără, nouă necunoscută, care, cu un picior gol pe un scaun, dregea, cântând încet, un ciorap. La intrarea noastră, ridicând capul, roși până în albul ochilor. Văzui atunci pe Pantazi, palid ca un mort, ducându-și mâna la inimă: „Doamne, îl auzii, șoptind, cum îi seamănă!”

Făceam astfel cunoștința „dudui” Ilinca Arnoteanu. Știam că mai era o fată, cea mai mică, pe care o luase din leagăn să o crească o soră a maioresei, de la Piatra-Neamț, văduvă cu dare de mână și fără copii. Cei șaisprezece ani ai Ilinței se depănaseră alinați în pacea acelui romantic ținut cu zări tainice ce trebuise să le fi amintit bunilor cavaleri de la cari i se trage numirea, dulcea lor Suabie. Porecla de „nemțoaică” ce Mima îi dase acestei surori „noi” i se potrivea nu numai din pricina locului de unde venea, dar și a înfățișării. Blajinul soare moldovenesc îi cruțase poleiala stinsă a cosițelor și albeața sidefie a pielei, aproape nefirești amândouă; goală, cred că s-ar fi văzut luminoasă în întuneric. Părinții erau cum nu se putea mai mândri de dânsa; Elvira nu înceta să-i tot laude frumusețea și Maiorică sârguința; nesilită, neîndemnată măcar, Ilinca fusese întotdeauna premianta întâia și se pregătea să treacă două clase într-un an – nu degeaba purta ea numele acelei înțelepte și învățate domnițe, străbună, după Negoieni, fiica lui Petrașcu-vodă și apoi cine nu știa că pana unui Arnoteanu, Enache al doilea, însemnase începutul renașterii literelor române? Sta într-adevăr ziua întreagă cu nasul în carte, tolănită și ascunzându-și cu grijă picioarele ca și cum i-ar fi fost rușine că erau așa mici. Lipsită de vioiciunea vârstei sale, îi era silă de răs și de glumă, și în căutătura ei severă, care-i înăsprea trăsăturile copilărești încă ale feței, se citea neîngăduință pentru cele ce vedea petrecându-se în juru-i.

Primisem s-o ajut să-și revadă câteva „materii” la cari se credea mai slabă. Între timp, mai vorbind și de una-alta, m-a uimit cât de cuminte cap avea, ce sănătos judeca și limpede. Spunându-i odată ce rar e să găsești pe cineva care să învețe ca dânsa numai de plăcere, îmi observă că ea învăța cu plăcere, dar de nevoie, ca să aibă o meserie. Cum, dar nu avea să fie bogată?

se știa doar că era singura moștenitoare a mătușii sale care, mulțumită unei pensii grase, adăoga în fiecare an la capete aproape tot frumosul ei venit. Chiar așa, dar averea, pe lângă că se poate pierde, nu e o piedică la o meserie; dimpotrivă. – Cu numele ei? – De ce nu? a lucra nu e o rușine; munca înobilează. Tocmai, cu numele ei avea să-i stea și mai bine „belferiță” – asta voia să se facă – avea să fie mai prețuită și mai respectată; respectată: lucrul la care ținea mai mult ca la orice. Numele ei, știa bine ce i se datora și ce-i datora: prestigiul lui, viu încă, i se revelase înainte de a-l cunoaște. La un examen, un inspector țănoș, mirat de răspunsurile micuței „eleva” Arnoteanu Ilinca, întrebase dacă nu era cumva din neamul „istoric” al Arnotenilor și aflând că da, îi zisese „duduie” și găsisese pentru dânsa cuvinte măgulitoare, dând-o de pildă; și când mergea cu mătușa ei la doamna Elena Cuza, care le era vecină, de ce aceasta ținea întotdeauna s-o așeze lângă dânsa, la locul de cinste? – pentru că era o „adevărată” Arnoteancă. Da, marele nume de dregători, de cărturari și de ctitori, ea avea să-l poarte cu demnitate; destul se întrecuseră să-l păteze surorile ei. A! acele surori, le găsea de jelit, firește, dar mila ce-i făceau nu o împiedica de a le osândi cu asprime; de ce nu se stăpâniseră și ele ca dânsa, de ce nu luptaseră împotriva firei? Și aflam că, în ciuda răcelii ei fade dinafară – un lapte de pasăre la gheață – sângele încins al bunicăi vorbise de timpuriu și într-însa; avusese aprinderi ale simțurilor groaznice, cunoscuse chinul nopților crude când biata ei carne se răsucise toată sfârâind de dor, fusese bolnavă, crezuse că înnebunește, dar preferase orice necinstei. Găsind pesemne că mersese prea departe cu destăinuirea, schimbă cu stângăcie vorba și mă întrebă dacă credeam că avea să treacă amândouă examenele. Cu liniștea mea de zile mari îi răspunsei că nici unul. Înainte de cel dintâi avea să fie măritată și înainte de al doilea plecată din țară.

Lucrul se hotărâse. În clipa când, zărind-o, Pantazi fusese atât de viu izbit de asemănarea ei cu Wanda de odinioară, vechea lui patimă se redeșteptase. Îndrăgostirea aceasta, unică în felul ei, nu fu treptată, cu încolțit și dat în pârg; ea izbucni dintr-o dată pândalnică, pustiitoare și Pantazi nici nu încercă măcar să i se împotrivească, se lăsă să meargă cât mai adânc, până la fund, găsind o voluptate în a se ațâța și suferi. Tot timpul se gândea la dânsa, vorbea numai de dânsa, mă ruga să-i vorbesc de dânsa orice, rău chiar, dar să fie de dânsa. Și bea. Deși nu mai mult ca de obicei – ar fi fost și greu – acum se îmbăta tun și turtă; a trebuit de vreo două ori să-l sui în cârcă la el acasă. Noaptea, târziu, mergea cu mine să dea târcoale, pe furiș, casei

Arnotenilor, se apropia tremurând de fereastra odăii unde-i dormea preaiubita. Ce avea de gând a-i spune acesteia, lucruri minunate și bine aduse, adesea înduioșătoare, mi le spunea mie; pe dânsa o ocolea, când se afla în fața ei se fâstâcea, îngâna ceva neînțeles și fugea, fiindu-i frică și s-o privească. Cum însă taina lui nu mi-o încredințase decât mie, în învălmășeala sporindă de la Arnoteni, lucrul trecea nebăgat de seamă. Și fără îndoială nici n-ar fi mers mai departe dacă, îndemnat de prietenia cea mai curată pentru amândoi și convins că le fac cel mai mare bine, nu mi-aș fi pus eu în cap să-i unesc prin căsătorie.

Într-o seară, pe trezie, cum se pornise iar să-mi îndruga cât de mult o iubește, i-am spus verde că mă îndoiam. I se părea numai; să fi fost adevărat, era până atunci măcar logodit. Ce aștepta să se dea pe față și să-i ceară deschis mâna? Găseam că nu știa să-și prețuiască norocul de a fi întâlnit din nou întrupat peste mai bine de treizeci de ani visul său de iubire, și de data asta desăvârșit, într-o ființă de aceeași teapă cu dânsul. Da, dacă ar fi fost ceva serios, o clipă nu s-ar fi codit să-și pună avuțiile toate la picioarele acestei fermecătoare copile ce răsărise în amurgul lui clară ca luna nouă în acela al soarelui. Și s-ar fi gândit, mai înainte de orice, că Ilinca putea să fie, și în curând chiar, a altuia; cu frumusețea, numele și starea ei ar fi rămas parcă multă vreme nemăritată? Auzind acestea, Pantazi, care până atunci mă ascultase ca prostit, mărginindu-se a mă îngâna uneori, papagalicește, tresări deodată, se reculese. Făcusem să-i zbârnăie în suflet coarda geloziei, deșteptasem simțământul adânc omenesc că e mai puțin dureros să nu ai ceva decât să-l aibă altul, femeia mai ales. Pricina Ilincăi era astfel câștigată; a doua zi avui de susținut față de dânsa pe a lui. Dădui asupra prietenului pe larg, cinstit, toate lămuririle, numărâi toate avantajile ce ar fi urmat să rezulte pentru dânsa și ai săi din măritișul pe care veneam să i-l propun. Mă asculta cu răceala ei obișnuită dar nu-mi ceru timp de gândit și-mi declară că dacă, în ce privea bogăția lui, spusele mele erau numai pe jumătate adevărate, ea era gata să primească. Consimțământul părinților și al mătușii fiind ca și căpătat, nu mai era primejdie de nici o piedică; mă înșelam numai crezând că lucrurile aveau să se petreacă în liniște, fără bucluc, socoteam ca și cum n-ar mai fi fost și Pirgu.

De când se întorsese la Arnoteni parcă dase în el strechia. Se ducea, venea, intra și ieșea pe toate ușile, s-ar fi zis că nu era unul singur. Pontii îi aducea acum cu ridicata, pe căprării. Și prinsese mare dragoste de Maiorică pe care nu-l mai slăbea, îl giugiulea, îl pupa, îi băga limba în gură. Pe înserate

plecau împreună și se întorceau spre miezul nopții tot asemenea, din ce în ce mai voioși. Nouă nu ne mai vorbea decât de Maiorică, îl admira; nici nu ne închipuiam noi ce crai era: scosese din minți o fetișcană de numai de cincisprezece ani, o bombonică – fată mare – și-l îndemna pe Pantazi, care apleca ochii și schimba fețe-fețe să nu se lase mai pe jos că doar nu-l iertase Dumnezeu ca pe Pașadia. Curând Maiorică avu de ispășit usturător acea lesnicioasă cucerire și tot Gore, care i-o rostuiuse pe de-a-ntregul, îl încredință îngrijirilor doctorului Nicu.

Dar ca ticăloșie ce mai însemna aceasta pe lângă ce se pusese la cale în taină, la fel ca măritișul Ilincăi și în același timp. Îl aflai chiar de la Pirgu, la o spumă de drojdioară, în gura pieței, într-o dimineață după chef. Aiura el ori își bătea joc de mine? – deoarece asemenea lucruri credeam până atunci că se petreceau numai în foiletoanele-fascicole; uitam că suntem la porțile Răsăritului. Considerând femeia ca o simplă marfă și doar atât, văzuse în Ilinca una de preț și se pusese pe treabă, împrejurările fiind de partea lui. Cu toate paralele, multe, ce de la venirea noastră se vânturaseră în casă la Arnoteni, aceștia, pătimiși de risipă, erau și mai strâmtorați ca înainte, strâmtorați grozav, pe când Pașadia, pe care norocul nu-l mai părăsea la joc o clipă, nu mai știa ce să facă cu banii. Pirgu socotise că din îmbinarea acestor stări de lucruri putea trage foloase mari și, cu dibăcia lui codoșească, izbutise să convingă pe Elvira să-și vândă fata, ier pe Pașadia s-o cumpere, pe un preț monstruos ca fapta însăși și din care avea să ia el partea leului. Acum dam eu de rost plimbării ce se hotărâse să facem, în curând, la mănăstirile din împrejurimile orașului; la una din ele, de maici, unde aveam să fim găzduiți noaptea, Ilinca, amețită, avea să fie lăsată fără apărare pradă lui Pașadia. Ca să zădărnicesc înfăptuirea nemernicului plan era, odată ce știam de el, o jucărie și voiam să fac în așa fel ca totul să rămâie îngropat în tăcere și uitare, cum s-ar fi și întâmplat dacă, îndată după ce ne despărțisem, Pirgu, întâlnind pe Pantazi, nu i s-ar fi spovedit și acestuia ca mie. Am fost recunoscător împrejurărilor cari au făcut să nu fiu de față la ceea ce urmă peste câteva ceasuri. La Arnoteni, înainte de masa de la prânz, la care Pașadia fusese tocmai poftit de Pantazi, din salon, unde aceștia rămaseră singuri la aperitiv, se auziră deodată răcnete, bușeli, bufneli, zgomot de lucruri răsturnate și de sticlă ce se sparge și cred că se poate închipui fără caznă mutrele făcute de aceia ce alergând acolo văzură pe Pașadia și pe Pantazi încăibărați în chelfăneala cea mai deznădăjduită, trăgându-și palme, pumni, picioare, rostogolindu-se pe jos, când unul deasupra, când celălalt. Și Pantazi

fu omul cel mai ciufulit și mai hărtănit ce vreodată ceru, cum făcu el atunci, mâna unei fete, chiar nu adevărată Arnoteancă.

Mă încunoștiință de acestea toate, aiurit încă, Pirgu, după ce promisem de la cei doi luptători câte un răvășel; fiecare mă ruga ca, în vederea unei răfuiei cu celălalt pe calea armelor, să-i slujesc de martor și să-i găsesc un al doilea. Îmi fu mai ușor decât aș fi crezut să împiedic ieșirea pe teren. Știam frica ce, în ciuda ruperii lui de lume, Pașadia avea de părerea acesteia, așa că, înfățișându-i greaua atingere ce ar fi adus renumelui său de „monsieur” darea în vileag a dedesubtului acelei „afaceri”, care numai de „onoare” nu se putea numi, nu dădui greș, cum nu dete nici Ilinca cerând stăruitor, după povața mea, ca întâi dar de logodnă renunțarea la duel. Mai mult decât la plictiseala mea, mă gândisem că s-ar fi putut ca Pașadia să aibă mâna nenorocită și să-i strice bieteii fetei tot rostul. Estimp, dânsa scrisese mătușii din Moldova să vie. În loc de una îi sosiră însă două.

Marea flamură albă și roșie fusese coborâtă de pe palatul de la Pandina. Cu tacâmul ei, cum spunea, de „dobitoace curate” – un papagal, doi câini și trei pisici – și „necurate” – o slujnică franțuzoaică, un fecior italian, un bucătar țigan și doi muzicanți, unul ceh, altul neamț – prințesa Pulcheria plecase la București. Cu două zile înainte, Dospinescu, bătrânul său vechil, golise patru odăi mari de hotel ca să le umple apoi cu calabalăcul ei de călătorie, luase cu chirie două „Bösendorfer”, tocmise un muscal de zi și unul de noapte.

Răsfățuri de cocoană mare. Se cuvenea să i se treacă însă cu vederea chiar altele mai vinovate pentru că era și o mare artistă. Salonul ei muzical de la Paris și mai ales luminatul sprijin ce găsiseră la dânsa ca începători mulți dintre aceia, compozitori sau virtuoși, a căror faimă fusese netăgăduit consacrată în urmă, scăpase numele prințesei Canta de uitare, îl însemnase la loc de cinste în istoria muzicei din a doua jumătate a veacului trecut.

Era – aflu – prietena cea mai veche a lui Pantazi. În 1863, cneazul Canta, venind la București pentru niște pricini, fusese găzduit câteva luni cu fetița lui la domnița Smaranda, unde boierimea se îmbulzise ca să audă cântând la clavir pe mica Pulcherița. De aceeași etate cu ***, trăiseră acolo ca o soră cu un frate și-i înduioșa pe amândoi amintirea acelei vremi, revăzându-se așa cum erau atunci: ea răsărită și negricioasă, îndrăzneată și înfiptă, el bălan și mărunț, sfios și plâpând. După plecarea lui din țară, dânsa rămăsese singura persoană din lumea mare de la noi cu care păstrase legături, își scriseseră, se întâlniseră la Milano, la Bayreuth, la Paris. Se simțise dar dator s-o vestească numaidecât că se hotărâse să-i ia nepoata de nevastă.

O întâmpinase la Milcov. Dânsa abia-l recunoscuse sub noua lui înfățișare și găsisese minunată istoria schimbării lui de nume. Și fu nerăbdătoare să cunoască pe Ilinca. Lunga întrevedere a mătușii cu nepoata aduse ceva cu totul neașteptat: la despărțire, cucerită, prințesa, a cărei trecătoare căsnicie tot cu un Canta, dintr-o altă ramură, fusese stearpă, făgădui solemn Ilincăi că avea s-o înfieze.

Bucuria cu care primeam această știre mi-o strica în parte o alta. Ca să-i facă celeilalte mătuși pe plac, Ilinca se învoise să nu fie nunta în mai, luna Mariei, ceea ce însemna o întârziere de aproape trei săptămâni care-l nemulțumea viu pe Pantazi. De câțva timp acesta era tot pe gânduri, neliniștit, tulburat.

Într-o seară ținu să mâncăm la el acasă numai noi doi. Nu fu ca să-mi spuie ceva deosebit. Târziu, plecând împreună, ne suirăm într-o birjă care părea că se afla întâmplător la colțul străzii, dar care-l aștepta; văzui că, fără să fie îndreptat, birjarul ne scoase, pe unde nu știu, afară de oraș. Eram obișnuit cu asemenea plimbări; în anul ce trecuse se întâmplase adesea, către toamnă, să ieșim noaptea la câmp ca, de pe vreo movilă, să căutăm pe Fomalhaut la dunga zării. Dar în acea noapte posomorâtă nu erau stele, nici lună, cerul era acoperit întreg și totuși se vedea aproape ca ziua, deosebeai tot, copacii păreau chiar luminați pe dinăuntru. La o cotitură, Pantazi porunci să oprească și mă pofti să cobor și să-l urmez. Mai departe se înălța, căscată toată și fără acoperiș, o ruină.

– Hanul dracului, zise Pantazi. Sunt numai aici în Ilfov mai multe, toate cu istoriile lor fioroase de tâlhari și de stafii; în asta am făcut odată un chef noaptea, la lumină de masalale.

Băgai de seamă că ne făcusem acum trei; ca din pământ se ivise o țigancă, o țigancă bătrână, în zdrențe. După câteva cuvinte schimbate cu Pantazi în țigănește, se lăsă pe vine și începu să vrăjească, aruncând bobii pe un taler. Ascultându-i spusele, lui Pantazi fața i se făcuse ca de ceară iar ochii îi sticleau ca două mărgelile albastre. Când țiganca se ridică, el îi dete un ban de aur și plecarăm înapoi.

– E ciudat, murmură cu glas stins, din bobi nu se deslușește decât un semn de moarte.

Îmi ascunsei indignarea că un om ca dânsul să aibă asemenea eresuri prostești. Și număram câte zile mai erau până la sfârșitul lunii. Pornisem să bag formele de cununie și avocatul prințesei da zor celor de înfiare. Nepăsarea crescândă ce Ilinca arăta de acestea toate ajunsese să mă supere tot așa ca

felul său jicnitor de a se purta și vorbi, și cu străinii și cu ai săi, și o bănuiam că nu era sinceră când, cu zâmbetul buniciei din portrete, îmi spunea că, dacă nimic nu s-ar îndeplini, pentru ea n-ar însemna decât un an de școală pierdut și s-ar întoarce fără părere de rău de altceva la Piatra. Nu voise să primească de la Pantazi nici un giuvaer, zicând că ce putea fi pe lângă cele ale domniței Smaranda? Cerase numai să-i cumpere un aparat de fotografie. Fu unealta de care soarta ei se sluji ca să se împlinească. Într-o dimineață, văzând în „faetonul” lăptăresei o fetiță, pare-se caraghios îmbrăcată, Ilinca pusese să i-o aducă s-o fotografieze. Abia sculată după scarlatină, fetița îi trecu boala. La început așa ușoară că se crezu că avea s-o facă pe picioare, izbucni deodată cu atâta putere încât cu toți doctorii din București și cel adus în mare grabă de la Viena, cu tot milionul făgăduit cui va scăpa-o, Ilinca se stinse.

În dimineața morții ei chiar, prin câteva cuvinte scrise, Pantazi mă rugă să văd eu de înmormântare. Nu știa că-mi cerea ceva mai presus de puterile mele. Îmi trebuia cineva să mă ajute și nu cunoșteam pe nimeni mai priceput ca Pirgu. Plecai deci să-l caut dar nu fu treabă ușoară. Din Dușumea în Vitan, din Geagoga în Obor, schimbând birjă după birjă, i-am călcat de-a rândul și de mai multe ori toate culcușurile, fără a-i da de urmă. Din toți pe cari i-am întrebat despre el numai Haralambescu îl văzuse în ajun, seara, la Moși, beat ca un porc, cu o desculță borțoasă în luna a noua. Pe la două după prânz renunțai la căutare și mă hotărâi să-mi iau inima în dinți și să-mi îndeplinesc singur trista misie. Dar înainte, cum nu gustasem nimic de seara trecută și simțeam că mă ajungea oboseala, intrai la Capșa să mă întrezesc cu o cafea și un kirsch. Când acolo de cine să dau cu ochii? de Gore, de Gore Pirgu în ființă. Cătrănit și la față ca ficatul, înjura supărat.

– Credeam, îi zisei, ca după succesul de aseară să te gădesc mai mulțumit. Rânji larg:

– A fost „di granda”, era să fete pe mine, pe onoarea mea! Și, în vreme ce-mi sorbeam cafeaua și kirsch-ul, îi spusei de ce era vorba. Nu fu nevoie să-l rog ca să ia totul asupra-și. Îi dădui mână liberă și nu avui de ce să mă căiesc. Ilinca fu prohodită domnește, ca împărătesele de la Bizanț când a treia zi, cea mai frumoasă de mai, o duserăm la lăcașul de veci cu toate florile de București. Ce mă izbi la acea înmormântare nu fu nici deznădejdea înveninată poate de remușcare a mătușii de la Piatra, nici jalea, desigur îndoită, a părinților ce o dată cu copila pierdeau și cea din urmă nădejde de îmbunătățire a soartei, nici aerul nerușinat de mulțumire al surorilor cari o

pismuiseră pe răposată și o urau după cum și dânsa le desprețuisă – ceea ce mă izbi și mă îngrijoră totdeauna fu lipsa lui Pantazi. Înainte ca Pirgu să-și fi sfârșit cuvântarea, mă întorsei în oraș, stăpânit din ce în ce mai mult de gândul că Pantazi își făcuse seama. Dar, trecând pe la ferestrele joase ale birtului franțuzesc, prin jaluzelele desfăcute, îl văzui la masa ce i se oprea de obicei în colțul cel mai adăpostit, mâncând și bând liniștit cu poftă. Și de atunci nu mai călcă în casă la Arnoteni și nu mai pomeni de Ilincea niciodată ca și cum nici n-ar fi fost...

*

... de trei luni reluasem cu Pantazi traiul de anul trecut, mesele prelungite după miezul nopții, hoinărelele până dimineața prin mahalalele necunoscute, cu ulițe pustii. Frunzișurile sunau acum a toamnă și erau adânci ca niciodată parcă, și grele, când s-ar fi zis că într-adevăr mersul vremii lăncezește, amurguri copleșitoare. Întâmplându-mi-se să adorm în puterea unui, am avut un vis care a rămas cel mai frumos din întreaga mea viață.

Se făcea că la o curte veche, în paraclisul patimilor rele, cei trei Crai, mari egumeni ai tagmei prea senine, slujeau pentru cea din urmă oară vecernia, vecernie mută, vecernia de apoi. În lungile mante, cu paloșul la coapsă și cu crucea pe piept și afară de scarlatul tocurilor, înveșmântați, împanglicați și împănoșați numai în aur și verde, verde și aur, așteptam ca surghiunul nostru pe pământ să ia sfârșit. O lină cântare de clopoței ne vestea că harul dumnezeiesc se pogorâse asupra-ne: răscumpărați prin trufie aveam să ne redobândim înaltele locuri. Deasupra stranelor, scutarii nevăzuți coborâseră prapurele înstimate și una câte una se stinseseră cele șapte candelă de la altar. Și plecam tustrei pe un pod aruncat spre soare-apune, peste bolți din ce în ce mai uriașe în gol. Înaintea noastră, în port bălțat de măscărici, scălămbăindu-se și schimonosindu-se, țopăia de-a-ndăratelea, fluturând o năframă neagră, Pirgu. Și ne topeam în purpura asfințitului...

Eram sub impresia acestui vis când, intrând odată la cafenea, după noutăți, aflu că Pașadia murise. Sfârșitul lui avu răsunet, dar nu prin el însuși, ci pentru felul cum se petrecuse. În timpul din urmă, Pașadia, care nu se mai vedea nicăieri, trăia cu Rașelica Nachmansohn. Era îndeobște cunoscută frenezia crudă cu care aceasta se deda la o anume voluptate și care îndreptătea porecla de „lipitoare” ce-i dase Gorică. Înverșunându-se asupra prăzii voluntare, mult nu-i trebuise ca s-o dea gata; cu cel din urmă strop de vlagă bărbătească țâșnise și sângele și inima încetase să mai bată.

Vrednică de marea sa străbună Iudita, Rașelica nu-și pierduse firea, își desprinsese părul din mâinile calde încă ale mortului, se îmbrăcase cu îngrijire și netulburată se duse la comisarul de poliție să ceară să ia măsuri pentru ridicarea leșului, ceea ce, cu încuviințare de sus, se și făcu, în tăcere – în împrejurarea aceasta scandalul n-ar fi fost oare de prisos? – așa că, în revărsatul zorilor, ca de obicei, Pașadia se întorsese, pentru cea din urmă oară acasă. Am mers numaidecât acolo. Când m-am apropiat de locuință fără bucurie, deasupra copacilor din grădina fără flori se înălța, în liniștea serii, un stâlp de fum. Mâna credincioasă își făcuse datoria; în hainia lui, omul izbutise să săvârșească după moarte cea mai rafinată dintre nelegiuiiri. Am deplâns pieirea acelei opere mărețe dar nu și pe a autorului. Pașadia s-a stins la zenit; veninul, veghea, vițiul îi mistuiseră trupul fără a-i vătăma câtuși de puțin însă duhul care-și păstrase până la sfârșit toată recea-limpezime, scânteietor ca un luceafăr în cleștarul nopților de ger. Și a mai avut norocul să moară înainte de a fi silit să îndure după război, din nou, la bătrânețe, umilința sărăciei, înainte de a suferi și mai dureroasă poate, arsura dezamăgirii și a dezmințirilor de a vedea că nu el, ci Pirgu avusese dreptate, de a-l vedea pe Pirgu însuși de mai multe zeci de ori milionar, înșurat cu zestre și despărțit cu filodormă, pe Pirgu prefect, deputat, senator, ministru plenipotențiar, prezidând o subcomisie de cooperare intelectuală la Liga Națiunilor și oferind colegilor săi străini veniți în România cu pantahuza³⁶ sau în „anchetă” o somptuoasă și sibarită ospitalitate în castelul său istoric din Ardeal. Nu l-am văzut pe Pașadia mort; când am sosit eu se puneau peceti, iar rămășițele, potrivit voinței sale, îi fuseseră în pripă ridicate și pornite de Iancu Mitan undeva afară din București, poate la „munte”.

Pantazi, care-și vânduse în sfârșit și prăvălioara de la Bărăție, nu avea de ce să-și mai întârzie plecarea. În ajunul ei, am cinat împreună la birtul din Covaci. Nu departe de masa noastră, mai frumoasă și mai nepăsătoare ca oricând, Rașelica își înfățișa noul logodnic, un soi de brotac cu ochi boboșați, bondoc și bont. Lăutarii nu uitară să cânte acel vals domol care era una din slăbiciunile lui Pantazi, valsul voluptuos și trist în legănarea căruia pâlpâia, nostalgică și sumbră fără sfârșit, o patimă așa sfâșietoare că însăși plăcerea de a-l asculta era amestecată cu suferință. De îndată ce coardele încăluzate porniseră să îngâne amara destăinuire, întreaga sală amuțise. Tot mai învăluită, mai joasă, mai înceată, mărturisind duioșii și

³⁶ *pantahuza* – listă de subscripție cu care se strâng bani pentru clădirea sau repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere.

dezamăgiri, rătăcirii și chinuri, remușcări și căințe, cântarea înecată de dor se îndepărta, se stingea, suspinând până la capăt pierdută, o prea târzie și zadarnică chemare.

Pantazi își șterse ochii umezi.

Am umblat cu dânsul, în sus și în jos, toată noaptea, pentru ca, spre dimineață, să nimerim tot în piața florilor, la Curtea-Veche. Lângă împrejmuirea bisericii cu turla verde, licărea sfioasă o lumină slabă care ne atrase. Cineva o aprinsese la căpătâiul unei moarte ce zăcea cuviincioasă pe o rogojină. Să nu mi se fi spus, n-aș fi crezut că era Pena Corcodușa; cum aș fi putut recunoaște în chipul acela blajin cu trăsurii gingașe pe înspăimântătoarea furie de anul trecut? În zâmbetul buzelor ei învinețite și în privirea ochilor săi rămași deschiși era o duioșie extatică; femeia care fusese nebună din iubire părea să fi murit fericită: poate că în acea scurtă clipă a sfârșitului, cuprinzătoare de veșniciei, i se arătase aievea mândrul cavalier-gard, în ființa căruia se răsfrângeau întruite strălucirile a două cununi împărătești. Seara însoțeam până la graniță pe un gentleman ras și cu barbeți scurți, în ținută elegantă de călătorie – un străin. Stam în vagonul restaurant la o masă, față în față, și nu găseam să ne spunem unul altuia nimic. Noaptea pogorâse repede. Și mi-am adus aminte de acela care încetase să mai fie, de omul ce-mi păruse un prieten de când lumea și adesea chiar un alt eu-însumi, de Pantazi, când m-a întrebat ce s-ar putea să bem.

CUPRINS

I. L. Caragiale

La hanul lui Mânjoală	4
Kir Ianulea	12
D'ale carnavalului	37

Mateiu Caragiale

Remember	89
Craii de Curtea-Vechе	104